

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ARCHIVNICTVÍ A POMOCNÝCH VĚD HISTORICKÝCH

DISERTAČNÍ PRÁCE

**VZPOMÍNKY A PAMĚTI OBYVATEL PLZNĚ
V POZDNÍM 19. A V PRVNÍ POLOVINĚ 20. STOLETÍ**

Vedoucí práce: doc. PhDr. Marie Ryantová, CSc.

Autorka práce: Mgr. Soňa Martinovská

Studijní obor: Pomocné vědy historické

Ročník: V.

2019

Prohlašuji, že svoji disertační práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své disertační práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky oponentů práce i záznam o průběhu obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Praha 15. dubna 2019

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, kteří mi při sestavování disertační práce pomohli. Můj upřímný dík patří zaměstnancům Archivu města Plzně, zejména Mgr. Kateřině Fantové a PhDr. Štěpánce Pflegerové za jejich pomoc a trpělivost při vyhledávání potřebných archivních pramenů. Dále bych chtěla poděkovat pracovníkům Státního oblastního archivu v Plzni a Národopisného muzea Plzeňska za jejich ochotu a vstřícnost. Velmi si cením rovněž podpory svých blízkých, kterou mi projevovali nejen při psaní práce, ale i po celou dobu studia. A zvláště srdečné poděkování patří mé školitelce paní doc. PhDr. Marii Ryantové, CSc. za její cenné návrhy a připomínky i za laskavý a milý přístup.

Anotace

Disertační práce si klade za cíl představit soubor vzpomínek a pamětí zachovaných v Plzni z období pozdního 19. a z první poloviny 20. století. Jejím záměrem je rovněž začlenit zkoumaná díla do širšího kontextu v rámci výzkumu pramenů osobní povahy. První kapitola se proto zabývá historií těchto pramenů jakožto předmětů badatelského zájmu a možnostmi jejich využití. Z hlediska metodologie se práce následně snaží provést komplexní analýzu reprezentativního vzorku těchto pramenů. Posuzuje přitom vnitřní a vnější znaky zkoumaných textů, ale zaměřuje se rovněž na přiblížení životních osudů jednotlivých autorů a snaží se odhalit jejich možné motivace pro tvorbu děl. Disertace dále usiluje o vzájemnou komparaci zvolených pramenů, především z hlediska jejich povahy a obsahu. Soustřeďuje se přitom na postížení různých metod sebe prezentace pisatelů skrz vytvořená díla a na upevňování jejich identit prostřednictvím zaznamenaných narativů. Věnuje se ale i způsobům zobrazení města Plzně a proměnám každodenního života v jeho ulicích. V neposlední řadě se potom zabývá i odrazem velkých politických událostí ve srovnávaných dílech. Celkově se předkládaná práce snaží přispět k hlubšímu poznání problematice a proměnlivé éry novodobých dějin a poodhalit přitom myšlenkový svět a způsoby jednání tehdejších lidí.

Annotation

The aim of the dissertation is to present a set of memoirs preserved in Pilsen from the late 19th and the first half of the 20th century. Furthermore, it intends to incorporate these writings into a broader context within the research of personal sources. Therefore, the first chapter deals with the history of these sources as subjects of research interest and the possibilities of their use. In terms of methodology, the thesis wants to carry out a comprehensive analysis of a representative sample of these sources. At the same time, it assesses the internal and external features of the texts, but also addresses the life stories of individual authors and tries to reveal their possible motivations for the creation of these writings. Additionally, the dissertation seeks to compare the selected memoirs, especially in terms of their nature and content. It focuses on different methods of self-presentation of writers through these works and on the consolidation of their identities through recorded narratives. But it also deals with the ways of depicting the city of Pilsen and the changes in everyday life in its streets as well as with the reflection of major political events in the compared writings. Overall, the submitted thesis tries to contribute to a deeper understanding of the problematic and diverse era of modern history and to reveal the thought-world and behaviour of people at that time.

Obsah

Úvod.....	8
1. Prameny osobní povahy.....	14
2. Soubor pamětí a vzpomínek v Plzni	24
2.1 Kritéria výběru.....	25
2.2 Autoři a jejich díla.....	28
2.2.1 Texty vzniklé v době monarchie	30
2.2.2 Texty vzniklé v období první republiky.....	32
2.2.3 Texty vzniklé v průběhu nebo krátce po druhé světové válce	45
2.2.4 Texty vzniklé v období komunismu.....	54
2.3 Geneze a povaha pramenů	68
2.4 Popis.....	73
2.5 Motivace a vzájemné vazby pisatelů	76
3. Témata.....	82
3.1 Sebe prezentace pisatelů	82
3.1.1 Vnímání dětství.....	83
3.1.2 Rodinné prostředí.....	84
3.1.3 Zobrazení sebe sama	86
3.1.4 Životní strategie a stylizace autorů	89
3.1.5 Vnímání cizího.....	94
3.2 Život v Plzni a jeho proměny.....	96
3.2.1 Obraz města	97
3.2.2 Každodennost.....	100
3.2.3 Volný čas	104
3.3 Velké dějinné události a významné osobnosti	108
3.3.1 První světová válka.....	108
3.3.2 T. G. Masaryk a vznik republiky	111
3.3.3 Mnichovská dohoda a okupace státu	112
3.3.4 Druhá světová válka.....	113
3.4 Srovnání výpovědí	116
Závěr	118
Seznam pramenů a literatury	122

Seznam zkratk	143
Seznam příloh	145
Přílohy.....	146

Úvod

Problematika paměti a jejího utváření začala být v prostředí historické vědy podrobněji zkoumána od dvacátých let 20. století, a to hlavně zásluhou prací francouzského sociologa Maurice Halbwachse.¹ Jeho teorie kolektivní paměti nasměrovala pozornost mnohých k výzkumu tohoto jinak velice komplikovaného fyziologického procesu v souvislosti s vnímáním minulosti. Specifická představa o dějinách vyjadřovaná navenek často ve způsobu mluvení, jednání a myšlení byla přisouzena každému člověku žijícímu uvnitř určitého kulturního společenství. Historikové se dále shodli na tom, že při vytváření konkrétního pojetí minulých dějů nejde vždy pouze o shrnutí a uchování objektivních faktů, ale zejména o jejich selekci a následnou interpretaci závisující na skutečnosti, co je pro danou společnost a individuálního jedince v jejím středu v určitém období právě důležité.²

Zajímavý pohled na proces výběru vzpomínek a jejich uchovávání za účelem zprostředkování jistého obrazu minulosti nabízejí prameny osobní povahy, zvláště potom ty, které mají slovo „paměť“ přímo v samotném názvu. Výzkum a analýza obsáhlejšího souboru výpovědí této provenience nemají v našem prostředí prozatím výraznější tradici, přestože se jedná o významná svědectví, jejichž srovnání může být následně využito k rozmanitým účelům. Obecně osobní prameny pocházející z městského prostředí a vytvořené v moderní době zůstávají na rozdíl od mnohých rodinných nebo městských kronik z období středověku či raného novověku dosud z velké části stranou pozornosti. Což je jistě škoda, protože také ony mohou představovat klíč k nahlédnutí do vnitřních světů a identit pisatelů, případně dále přispět k historicko-antropologické debatě o způsobech vnímání civilizačních a modernizačním procesů obyčejnými lidmi. Město Plzeň reprezentuje ideální platformu pro studium

---

¹ Maurice HALBWACHS, *Kolektivní paměť*, Praha 2009. Více o dalších směrech, kterými se výzkum paměti později ubíral, viz například práce Jana Assmanna, Pierra Nory a shrnující článek Radmily Švaříčkové-Slabákové. Jan ASSMANN, *Kollektives Gedächtnis und kulturelle Identität*, in: J. ASSMANN – Tonio HÖLSCHER (edd.), *Kultur und Gedächtnis*, Frankfurt am Main 1988, s. 9–19; Pierre NORA (ed.), *Les lieux de mémoire: la république, la nation, les France I–III*, Paris 1997; Radmila ŠVAŘÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, *O paměti, historii, vědomí a nevědomí. Současná bádání v paměťových studiích*, *Dějiny – teorie – kritika* 4, č. 2, 2007, s. 232–255.

² Libuše VOLBRACHTOVÁ, *Kulturní paměť, historické vědomí a kolektivní paměť v procesu interpretace vzpomínek*, *Český lid. Časopis pro etnologická studia* 81, č. 4, 1994, s. 285.

působení těchto procesů, neboť si ve svých novodobých dějinách prošlo specifickým vývojem, jenž jejich účinky v některých ohledech ještě znásobil.³

Jednalo se především o dopady průmyslové výroby na rozvoj infrastruktury a územního plánu města. Záslouhou investiční a podnikatelské horečky se v poměrně krátké době Plzeň proměnila ve skutečné centrum regionu. Začalo k tomu docházet ale poměrně pozdě, až v druhé polovině 19. století. Na jeho počátku si město uchovávalo ještě zcela poklidný ráz a svírala ho soustava středověkého a barokního opevnění. První změny nastaly teprve s příchodem purkmistra Martina Kopeckého, který se mezi léty 1828–1850 zasloužil o urychlení odstraňování hradeb a otevírání ulic do nově budovaného pásu okružních sadů. Již v roce 1842 zde byl založen Měšťanský pivovar, další významné podniky však následovaly až v průběhu padesátých let.⁴ V roce 1859 se rozhodl založit ve městě pobočku své strojírny hrabě Arnošt z Valdštejna a o sedm let později do ní nastoupil ve funkci vrchního inženýra Emil Škoda (1839–1900),⁵ jenž z firmy postupně vybudoval závod ovlivňující zdejší život rozhodujícím způsobem. Přiváděl do Plzně množství dělníků z venkova a počet jejích obyvatel v důsledku toho každým rokem exponenciálně rostl.⁶

Nástup hospodářské krize v roce 1873 zasadil řadě dosud úspěšných továren tvrdou ránu. Škodovy závody i plzeňské pivovary ovšem ekonomický propad ustály a zajistily si napříště pozici největších poskytovatelů zaměstnání ve městě. V tomto ohledu je doplňovaly ještě státní dráhy a dílny, které zde vyrostly potom, co se z Plzně v šedesátých a sedmdesátých letech stal významný železniční uzel.⁷ Dvě desetiletí kolem přelomu století znamenaly dobu důležitých investic spojenou s výstavbou výrazných urbanistických dominant města v čele se známou synagogou a budovami divadla, muzea nebo Měšťanské besedy, ale přinesly rovněž definitivní konsolidaci města jako průmyslového střediska. Za první světové války zde sídlila vojenská posádka i „největší zbrojovka monarchie“, v níž se Škodův závod proměnil. Počet

---

³ Obecně k vývoji a růstu měst v tomto období viz Jiří PEŠEK, *Od aglomerace k velkoměstu: Praha a středoevropské metropole 1850–1920*, Praha 1999. Blíže k situaci přímo v Plzni např. Karel MAIER, *Hospodaření a rozvoj českých měst 1850–1938*, Praha 2005, s. 221–286.

⁴ Karel WASKA a kol., *Dějiny města Plzně 2, 1788–1918*, Plzeň 2016, s. 17–18.

⁵ TAMTÉŽ, s. 383.

⁶ Konkrétně mezi léty 1850–1869 hovoří údaje o navýšení počtu obyvatel z necelých 11 700 na 25 000. Ivan MARTINOVSKÝ a kol., *Dějiny Plzně v datech. Od prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004, s. 606.

⁷ Eva WASKOVÁ, *Plzeň jako železniční uzel*, *Západočeský historický sborník (dále jen ZHS) 1*, 1995, s. 103–118.

obyvatel tím opět prudce vzrostl, což s sebou přineslo opakované zásobovací krize a dělnické protesty.⁸ Vznik republiky znamenal pro město opětovný rozkvět a v roce 1924 došlo k vytvoření tzv. Velké Plzně připojením několika okolních obcí.⁹ Obdobným způsobem se město dočkalo rozšíření ještě za druhé světové války, která zde ale zanechala také nesmazatelnou stopu v podobě škod po leteckých náletech. Město přesto nadále plnilo roli střediska průmyslové aglomerace a klíčové dopravní křižovatky i sto let po začátku svého prudkého rozvoje.¹⁰

Tento krátký historický exkurz naznačuje optiku, přes kterou bylo město vnímáno očima vnějších pozorovatelů – ti ho pokládali za rozvíjející se a rostoucí centrum regionu nabízející dostatek pracovních příležitostí, ovšem za cenu smíření se s přítomností těžkého průmyslu, jehož nežádoucí vedlejší produkty v podobě sazí a kouře brzy městu vysloužily přívlastek „Černá Plzeň“. Jakým způsobem se však s tímto pohledem vyrovnávali samotní místní obyvatelé? I na tuto otázku chce předkládaná práce odpovědět. Klade si za cíl zejména prostudovat okolnosti, jež vedly obyčejné lidi na sklonku 19. a v průběhu 20. století v Plzni k rozhodnutí, zachytit své myšlenky a dojmy na papíře a vtisknout jim trvalejší podobu ve formě vzpomínkových děl. Pomocí analýzy těchto osobních výpovědí se dále práce pokusí zasadit autory do sítě místních vazeb, nahlédnout do jejich životů a přesněji definovat, které změny a politické zvraty byly pro ně v souvislosti s individuálními zážitky a zkušenostmi skutečně důležité. Výzkum by tím chtěl přispět k hlubšímu poznání velmi problematické a proměnlivé éry naší novodobé historie a rovněž poodhalit, jaké měli lidé v této době představy o dějinách a svém postavení v nich.

Hlavní pozornost při bádání je věnována třem tematickým okruhům. První z nich se zaměřuje na pisatele prací, které představuje jako osoby s často velice pozoruhodnými životními příběhy, a soustředí se na odhalení toho, jakým stylem psali a co přitom chtěli sdělit, ale i na způsob jejich sebe prezentace včetně rozboru prostředků, jež k tomu využívali. Druhý okruh se zabývá bezprostředním okolím autorů a obrazem města, s nímž nezvykle pevně svázali své osudy. Podstatnou roli zde hraje především posouzení toho, jak vnímali prostředí Plzně, kolik toho sdíleli ohledně jeho vývoje a zda se ho pokoušeli nějak spoluutvářet či měnit, nebo jím byli naopak

---

⁸ K. WASKA, *Dějiny 2*, s. 21–22.

⁹ Adam SKÁLA a kol., *Dějiny města Plzně 3, 1918–1990*, Plzeň 2018, s. 37.

¹⁰ I. MARTINOVSKÝ, *Dějiny Plzně v datech*, s. 369.

ovlivnění oni sami. Pozornost je ovšem kladena také na zachycení podoby každodennosti a jejích proměn v průběhu doby. Poslední tematický celek se zabývá odrazem velkých politických událostí ve zkoumaných dílech. Zejména 20. století s sebou přineslo značné množství traumatických momentů v souvislosti se světovými válkami, ale i změnami uspořádání státu. Podstatné je se současně podívat rovněž na to, s jakou mírou otevřenosti o těchto zvratech autoři hovoří, případně co zůstává nevyřčené a proč. Význam má ovšem také porovnání myšlenek sdílených jednotlivými pisateli nebo komparace jimi používaných termínů, slovních spojení a jazykových obrátů ve spojitosti s vyjadřováním se o určité osobnosti či specifické události.

Analýza nastíněných témat představuje středobod práce, její počátek je však věnován bližšímu obeznámení se s prameny osobní povahy. Jde bezesporu o pozoruhodný druh historického materiálu, jenž vybočuje z řady snadno definovatelných úředních dokumentů. Přidělová tak vrásky na čele mnoha historikům, kteří se snaží živelně tvořené deníky, korespondenci nebo písemnosti autobiografické povahy s větším či menším úspěchem kategorizovat, interpretovat a vymyslet pro ně adekvátní zastřešující název. Stručné přiblížení stavu bádání o těchto svědectvích, jejich základní rozdělení podle druhů s důrazem na definování vzpomínek a pamětí v souvislosti s problémy spojenými s jejich využíváním při výzkumu minulosti – to jsou základní body, jimiž se zabývá první krátká kapitola následující hned za úvodem.

Další část disertační práce se zaměřuje na představení souboru zvolených výpovědí a jejich autorů. Výběr relevantních děl je přitom uskutečněn na základě sondy provedené podle předem jasně vymezených kritérií. Na jejím základě dochází k vytyčení dostatečně reprezentativního vzorku prací tak, aby bylo možné zjištěné závěry považovat za zobecnitelné. Každý pramen je následně podroben pečlivému a komplexnímu rozboru a za přispění prosopografického přístupu jsou dále shromážděny biografické údaje o příslušné skupině pisatelů. Přes rozdílné množství informací, které lze o jednotlivých osobách shromáždit, je kladen důraz na to, aby byla všem věnována rovnocenná pozornost. Za klíčová jsou pokládána zejména data o jejich původu, kariéře, rodinném zázemí a zájmech. Za přispění komparace a následné interpretace vytěžených skutečností bude možné dále odhalit kupříkladu společné vazby autorů k městu, k sobě navzájem, ale i rozklíčovat podobnosti a odlišnosti mezi konkrétními díly, případně rozlišit motivace, jež s největší pravděpodobností stály za jejich sepsáním.

Jak již bylo naznačeno, stěžejní kapitola práce se zabývá srovnáváním a rozbořem obsahů jednotlivých děl, na jejichž základě lze potom vyvozovat závěry o způsobech konstruování identit pisatelů a jejich vnímání okolního světa. Při tomto postupu dochází k posuzování dějů a faktografických údajů zaznamenaných v zápisech přímo, stejně jako k pohledu „za“ text ve snaze číst mezi řádky a odhalit skryté myšlenky a motivace autorů, které mohou vést k překvapivým zjištěním. Pouze zlomek mluvčích si byl například vědom toho, že svá vyprávění skládá dohromady z útržků vzpomínek ovlivněných aktuálními ději. Jen minimum z nich rovněž přistupovalo k tvorbě s jasně deklarovanými úmysly. Prioritou proto v tomto ohledu zůstává provedení důsledného kritického posouzení všech písemností, neboť celý výzkum stojí především na nich.

Předběžná heuristika byla prováděna na širším okruhu paměťových organizací, včetně Literárního archivu Památníku národního písemnictví, Národního archivu, Archivu Národního muzea či Archivu společnosti Plzeňský Prazdroj, a.s., významné pro výběr relevantních výpovědí se však nakonec ukázaly být pouze tři z nich, a to Archiv města Plzně, Státní oblastní archiv v Plzni a Národopisné muzeum Plzeňska spadající pod Západočeské muzeum v Plzni. Zde spravované prameny nejlépe splňovaly nastavená kritéria pro výběr, což není zcela překvapivé, jelikož se jedná o přední instituce uchovávající osobní pozůstalosti a rukopisy z Plzně a okolí.

Součást práce tvoří rovněž přesné citace pasáží převzatých ze zkoumaných textů. Zásady uplatněné při editování těchto ukázek vycházejí z pravidel pro vydávání novověkých historických pramenů.¹¹ Z hlediska důležité sekundární literatury je zejména v teoretických částech kladen důraz na využití zahraničních publikací.

---

¹¹ Zkoumané texty vznikly na konci 19. či v průběhu 20. století a byly sepsány v češtině. Při jejich prepisu proto došlo k použití metody transkripce. Největší zásah do citovaných pasáží oproti originálu spočívá v úpravě pravopisu v duchu současných pravopisných norem avšak s ohledem k zachování jisté autentičnosti zpracovávaného pramene. Podle aktuálních pravidel bylo upraveno psaní velkých písmen, měkkého a tvrdého *i*, *y*, předložek *z* a *s* nebo složených slov (*vpřavo* místo varianty *v pravo*). Změněna byla také často nepřesná interpunkce. Došlo rovněž k sjednocení různé podoby psaní číslic. Zachovány naopak zůstaly obvyklé archaismy (*zavěsti*, *ubrániti*) a zvláštnosti typické pro autory děl (*karaktery*, *dvěře*). Do původních textů byly začleněny i některé zvláštní editorské značky. Hranaté závory s třemi tečkami uvnitř [...] ukazují na záměrně vypuštěné pasáže. Na vsuvky a pozdější doplňky upozorňují na příslušných místech složené závorky {}, zatímco kulaté závorky () ukazují na ty užité již v původním textu. Značka [!] vyznačuje věcné chyby obsažené již v původním znění ukázky. Zkratky nebo chybějící písmena jsou rozepsány opět pomocí hranatých závorek (*odp[oledne]*, *kor[so]*) a totožný znak [ ] ohraničuje i slova doplněná později editorem například kvůli lepšímu porozumění obsahu. Na přeškrtnuté pasáže v editovaném prameni nebyl brán zřetel, neboť se jimi výrazně nezměnil obsah sdělení. Podrobněji k edičním pravidlům viz publikace Ivan ŠŤOVÍČEK, *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.–20. století pro potřeby historiografie*, Praha 2002.

Neocenitelnou pomoc při ověřování a doplňování skutečností souvisejících s historií města poskytují „*Dějiny Plzně v datech*“ a především nedávno dokončené rozsáhlé „*Dějiny města Plzně*“, které na jednom místě efektivně syntetizují dosavadní stav bádání a shromažďují vědomosti obsažené ve starších publikacích.¹² Velkou zásluhu na úspěšném dohledávání životopisných informací o pisatelích mají také přístupné soubory digitálních matrik.¹³

---

¹² Jedná se zejména o jejich druhý a třetí svazek zabývající se léty 1788–1918 a 1918–1990. K. WASKA, *Dějiny 2*; A. SKÁLA, *Dějiny 3*.

¹³ Využité knihy matrik pocházejí ze Státních oblastních archivů v Plzni, Litoměřicích a Třeboni (dále jen SOA) a z Archivu hlavního města Prahy. Viz odkazy na příslušné webové stránky <http://portafontium.cz>, <http://vademecum.soalitomerice.cz>, <http://digi.ceskearchivy.cz>, <http://katalog.ahmp.cz/pragapublica> (stav k 15. únoru 2019).

1. Prameny osobní povahy

Zkoumané vzpomínky a paměti se řadí do kategorie pramenů osobní povahy. Jedná se o dokumenty neúředního charakteru vznikající zpravidla spontánně, z vlastního podnětu pisatele a neohlížející se tolik na dodržování jednotných pravidel ohledně vzhledu či obsahu. Tato neustálenost se projevuje i při samotném jejich označování. V německém prostředí se pro ně ujal název „*Selbstzeugnisse*“, označení volně přeložitelné jako „*svědectví o sobě samém*“. Ve Francii se obvykle používá souhrnné pojmenování „*les écrits du for privé*“, tedy jakési písemnosti pro soukromé účely. Badatelé v anglicky mluvících zemích se potom nejčastěji uchylují k používání výrazů „*life-writings*“,¹⁴ „*self-narratives*“, „*testimonies to the self*“ nebo jednoduše „*personal documents*“ či „*personal sources*“.¹⁵ Ve snaze sjednotit všechny uvedené varianty došlo k rozšíření zastřešujícího termínu „*ego-dokumenty*“, který se ujal v mnoha jazykových variantách a pronikl i do našeho historického povědomí, jeho užívání však není oproštěné od rizik a problémů.

Na podobné komplikace narážejí také pokusy o jasné definování osobních pramenů. Odpověď na otázku o podstatě takových výpovědí se zdá být na první pohled poměrně jednoduchá. Jde o jednotliviny, popřípadě soubory prací, které vznikají z osobní iniciativy jedince, a pisatel v nich podává subjektivním tónem informace o sobě, svém okolí a vlastních životních strategiích, zkušenostech a myšlenkách, nehledě na to, zda dobrovolně nebo vynuceně. Ne každý badatel se ovšem dokáže se všemi nuancemi tohoto vymezení zcela ztotožnit. Německá historička Benigna von Krusenstjern je například považuje za texty, ve kterých lze nalézt explicitní „já“ a autor v nich určitým způsobem jedná a výslovně se odvolává sám na sebe.¹⁶ Zatímco Rudolf Dekker se v souvislosti s nimi spokojuje pouze s konstatováním, že se jedná o písemné výpovědi, jejichž prostřednictvím mluvčí sděluje něco o svém životě a pocitech.¹⁷ Dosud tak zůstává zcela nejasněno, na základě jakých kritérií lze o pramenech osobní

---

¹⁴ Uvedené slovní označení bývá ale často používáno pro široký okruh pramenů zahrnující všechna díla, která určitým způsobem pojímají život jako svůj objekt, tedy například i biografie či beletristické příběhy. Viz Sidonie SMITH – Julia WATSON, *Reading Autobiography: A Guide for Interpreting Life Narratives*, Minneapolis 2001, s. 4.

¹⁵ Eckart HENNING, *Selbstzeugnisse: Quellenwert und Quellenkritik*, Berlin 2012, s. 9.

¹⁶ Benigna von KRUSENSTJERN, *Was sind Selbstzeugnisse? Begriffskritische und quellenkundliche Überlegungen anhand von Beispielen aus dem 17. Jahrhundert*, *Historische Anthropologie* 2, č. 3, 1994, s. 463.

¹⁷ Rudolf DEKKER, *Ego-documents in the Netherlands 1500–1814*, *Dutch Crossing. Journal of Low Countries Studies* 13, č. 39, 1989, s. 61.

povahy hovořit a které druhy písemností sem zahrnout.¹⁸ Otazníky se přitom vznášejí především kolem problematiky dobrovolnosti jednotlivých sdělení, jak bude ještě prodiskutováno dále.

Uvedené písemnosti zůstávaly velmi dlouhou dobu stranou pozornosti odborníků a mnozí historikové i literární vědci je považovaly pouze za marginální či doplňkové zdroje informací. Pozornost současné historické vědy k těmto dílům znovu přitáhl teprve amsterdamský historik Jacob Presser, když pro ně v roce 1958 vymyslel nové souhrnné označení „*ego-dokumenty*“. Mezi tyto písemné památky zahrnul nejprve všechny typy autobiografických výpovědí, v nichž autoři píšou o svých pocitech, myšlenkách a činech. Později svoji formulaci upravil a definoval je jako dokumenty, ve kterých se více či méně záměrně odkrývá ego pisatele.¹⁹ Jeho neologismus se ujal v holandštině, ale jinde prozatím příliš velký úspěch neslavil. Dobovému diskurzu tehdy stále vládla škola *Annales* zabývající se převážně výzkumem dlouhých časových období a aplikováním kvantitativních metod a sociologických přístupů při studiu minulosti.²⁰ A přestože Presser používání ego-dokumentů jako zdrojů pro historické bádání ve své době velice obhajoval, nesnažil se svoje názory výrazněji popularizovat a nenapsal k tomuto tématu ani žádnou rozsáhlejší publikaci.²¹

Změna nastala teprve později společně s rozvojem antropologicky orientovaného přístupu k výzkumu minulosti, jehož hlavním zájmem bylo uvést zpět do centra pozornosti obyčejného člověka v protikladu k dosud chápanému výkladu historie.²² Nové metodologické směry soustřeďující se v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století na studium mentalit a problematiku mikrohistorie dokázaly rychle tyto dosud přehlížené zdroje poznatků o individuálních prožitcích docenit a hodnota osobních pramenů tím velmi vzrostla. Rozvoj kulturní historie a obrat k narativnímu přístupu k dějinám následně tento trend pouze potvrdily. Ego-dokumenty brzy začaly přispívat ke vzniku prací věnujících se tak různorodým tématům jako jsou dějiny každodennosti,

---

¹⁸ Více k problematice například Mary FULBROOK, *Life Writing and Writing Lives: Ego-Documents in Historical Perspective*, in: Birgit DAHLKE – Dennis TATE – Roger WOODS (edd.), *German Life Writing in the Twentieth Century*, Rochester 2010, s. 25–39.

¹⁹ R. DEKKER, *Introduction*, in: TÝŽ (ed.), *Egodocuments and history. Autobiographical Writing in Its Social Context since the Middle Ages*, Hilversum 2002, s. 7.

²⁰ Viz Peter BURKE, *Francouzská revoluce v dějepisectví: škola Annales (1929–1989)*, Praha 2004.

²¹ Tématu se věnoval pouze v několika článcích. Jacob PRESSER, *Memoires als geschiedbron*, in: Winkler Prins Encyclopedie 8, Amsterdam – Brussels 1958, s. 208–210. Později znovu vydáno v kolekci esejí TÝŽ, *Uit het werk van J. Presser*, Amsterdam 1969, s. 277–282.

²² Viz Richard van DÜLMEN, *Historická antropologie: vývoj, problémy, úkoly*, Praha 2002.

studium rodiny, lidové kultury, náboženské praxe, genderu či čtenářské praxe a snů. Konkrétní užité metody se rovněž lišily – odborníci své studie často zakládali na detailním průzkumu jednoho díla, ale běžně přistupovali k tvorbě hypotéz i na základně statistického zpracování velkého množství těchto textů.²³

Společně s nárůstem počtu takto prostudovaných děl, ovšem také například v souvislosti s uplatněním vlivu lingvistického obratu v historické teorii,²⁴ si začalo mnoho badatelů postupně uvědomovat komplexnost zmapovaných textů a možné potíže spojené s jejich interpretací a využíváním. Od devadesátých let proto znovu dochází k nárůstu zájmu o studium těchto pramenů jako takových. K novým pokusům o jejich přesnější definování a rozbor se připojila například skupina historiků pod vedením již zmiňovaného Rudolfa Dekkera soustřeďující se zejména na výzkum souborů autobiografických prací zachovaných v Nizozemí z období raného novověku.²⁵ Podobné pokusy o postihnutí určitých znaků tohoto druhu osobních výpovědí a o jejich kategorizaci probíhají od přelomu tisíciletí v Německu a Rakousku (resp. Švýcarsku),²⁶ ale pozadu v tomto ohledu nezůstávají ani francouzsky mluvící země, kde se badatelé více soustřeďují i na písemnosti vzniklé o něco později (19. století či období světových válek).²⁷ V našem prostředí se potom obdobné teoretické snahy zaměřují vždy spíše na

---

²³ R. DEKKER, *Introduction*, s. 10–12.

²⁴ Gabrielle M. SPIEGEL (ed.), *Practicing history: New Directions in Historical Writing after the Linguistic Turn*, New York 2005.

²⁵ R. DEKKER, *Egodocuments in the Netherlands from the Sixteenth to the Nineteenth Century*, in: Erin GRIFFEY (ed.), *Envisioning Self and Status: Self Representation in the Low Countries, 1400–1700*, Hull 1999, 255–285; Arianne BAGGERMAN – R. DEKKER – Michael MASCUCH (edd.), *Controlling Time and Shaping the Self. Developments in Autobiographical Writing since the Sixteenth Century*, Leiden 2011; M. MASCUCH – R. DEKKER – A. BAGGERMAN, *Egodocuments and History: A Short Account of the Longue Durée*, *The Historian* 78, č. 1, 2016, s. 11–56.

²⁶ Harald TERSCH, *Österreichische Selbstzeugnisse des Spätmittelalters und der frühen Neuzeit (1400–1650). Eine Darstellung in Einzelbeiträgen*, Wien 1998; Thomas WINKELBAUER (ed.), *Vom Lebenslauf zur Biographie. Geschichte, Quellen und Probleme der historischen Biographik und Autobiographik*, Horn-Waidhofen an der Thaya 2000; Kaspar von GREYERZ – Hans MEDICK – Patrice VEIT (edd.), *Von der dargestellten Person zum erinnerten Ich. Europäischen Selbstzeugnisse als historische Quellen (1500–1850)*, Köln – Weimar – Wien 2001; Gabriele JANCKE, *Autobiographie als soziale Praxis. Beziehungskonzepte in Selbstzeugnissen des 15. und 16. Jahrhunderts im deutschsprachigen Raum*, Cologne – Weimar – Wien 2002 (= *Selbstzeugnisse der Neuzeit* 10); Eva KORMANN, *Ich, Welt und Gott. Autobiographik im 17. Jahrhundert*, Cologne – Weimar – Wien 2004 (= *Selbstzeugnisse der Neuzeit* 13); Josef PAUSER – Martin SCHEUTZ – T. WINKELBAUER (edd.), *Quellenkunde der Habsburgermonarchie (16.–18. Jahrhundert). Ein exemplarisches Handbuch*, Wien – München 2004, zvláště s. 727–800; Gabriele JANCKE – Claudia ULBRICH (edd.), *Vom Individuum zur Person. Neue Konzepte im Spannungsfeld von Autobiographietheorie und Selbstzeugnisforschung*, Göttingen 2005 (= *Querelles. Jahrbuch für Frauen- und Geschlechterforschung* 10).

²⁷ Jean-Pierre BARDET – François-Joseph RUGGIU (edd.), *Au plus près du secret des coeurs? Nouvelles lectures historiques des écrits du for privé en Europe du XVIe au XVIIIe siècle*, Paris 2005; Sylvie MOUYSET, *Papiers de famille. Introduction à l'étude des livres de raison (France, XVe–XIXe siècle)*, Rennes 2007; Mathilde CHOLLET, *Les écrits du for privé dans le Haut-Maine à l'époque moderne*,

konkrétní druhy těchto písemností a na posouzení všech úskalí spojených s jejich subjektivní povahou bez ohledu na specifické časové zařazení.²⁸

Mezi ego-dokumenty bývají mimo tradiční a zde dosud nejčastěji zmiňované autobiografické, pamětní a vzpomínkové texty počítány zpravidla ještě deníky, osobní korespondence, cestopisy nebo památníky. Debata ohledně jejich kategorizace se však znovu rozproudila v roce 1992, kdy profesor Winfried Schulze přišel na sympoziu pořádaném v německém Bad Homburgu s návrhem významně dosud přijímanou definici rozšířit. Své myšlenky přesněji zformuloval v předmluvě ke sborníku z tohoto setkání vydaném v roce 1996, kde argumentoval pro to, aby se k ego-dokumentům nově řadily všechny prameny, v nichž autoři popisují nějakým způsobem (vědomě nebo z donucení) sami sebe, případně jsou v úplnosti dokumentem popisováni.²⁹ To by znamenalo započítat sem například písemnosti vzniklé v důsledku úředního či právního jednání, ať již se jedná o soudní záznamy, výslechové protokoly, výpovědi svědků, zatykače, petice, suppliky, smuteční kázání, testamenty a svatební smlouvy, pozůstalostní inventáře či pasy.³⁰

O tom, zda k ego-dokumentům počítat i tyto doklady, které často nevznikly dobrovolně a z vlastní činnosti jedince, se dodnes vedou polemiky. Mnozí badatelé poukazují na to, že se jejich začleněním celý výzkum pouze zkomplikuje, zároveň však těmto pramenům přiznávají významnou vypovídací hodnotu, neboť v mnoha případech představují jediné zachované památky, v nichž je možné nalézt informace o životech a myšlení „obyčejných“ lidí. Jistá názorová nejednotnost proto stále trvá a podobné nejasnosti se vznášejí i kolem oprávněnosti užívání samotného termínu „*ego-dokumenty*“. K tématu se v poslední době vyjádřil například švýcarský historik Kaspar von Greyerz, jemuž vadí už samotná skutečnost, že užívání tohoto pojmu naznačuje

---

Annales de Bretagne et des Pays de l'Ouest, č. 115-1, 2008, s. 133–158; J.-P. BARDET – F.-J. RUGGIU (edd.), *Les écrits du for privé en France. De la fin du Moyen Âge à 1914*, Paris 2015 ; Lindsey DODD – Wendy MICHALLAT, *Hidden Words, Hidden Worlds: Everyday Life and Narrative Sources (France 1939–1945)*, Essays in French Literature and Culture, č. 54, 2017, s. 7–11.

²⁸ Milena LENDEROVÁ – Jiří KUBEŠ (edd.), *Osobní deník a korespondence. Snaha o prezentaci, autoreflexi nebo (proto)literární vyjádření?*, Pardubice 2004; Milada SEKYRKOVÁ (ed.), *Paměti a vzpomínky jako historický pramen*, Praha 2006; Jindřich GARČIC, *Paměti – tradice – skutečnost: memoárová literatura jak jedna z forem přetváření světa*, in: *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska: paměti – způsob zobrazení skutečnosti*. Sborník z 10. odborné konference. Olomouc, 17. – 18. října 2001, Praha 2001, s. 9–16.

²⁹ Winfried SCHULZE, *Ego-Dokumente. Annäherung an den Menschen in der Geschichte? Vorüberlegungen für die Tagung „Ego-dokumente“*, in: TÝŽ (ed.), *Ego-Dokumente. Annäherung an den Menschen in der Geschichte*, Berlin 1996, s. 21.

³⁰ E. HENNING, *Selbstzeugnisse*, s. 9–10.

možnost přímého přístupu k „egu“ pisatele, zatímco realita zůstává ve většině případů docela jiná. Zachované texty totiž mají často velice různorodou a torzovitou podobu, a i když mnohé z nich pocházejí z moderního období a dovolují nahlédnout hluboko do životních světů, idejí a identit autorů či do specifických habitů určitých skupin, většina dokáže poskytnout nanejvýš představy o přibližných sociálních vazbách vypravěčů v rámci rodiny a okolí, nic víc. Není proto adekvátní nastiňovat, že by se z uvedených popisů dalo postihnout něco tak komplexního.³¹

Ani po více než padesáti letech tedy stále není otázka pojmenování a jasného rozřazení tohoto typu výpovědi uspokojivě vyřešena. Mnozí historikové se v současnosti přiklánějí k používání výrazu „*prameny osobní povahy*“ nebo k některé z jeho jazykových variant i s vědomím možného nebezpečí nepochopení, protože různí odborníci si k těmto slovům mohou přiřadit rozličné druhy písemností. Často je proto jistější specifikovat, o jaké konkrétní svědectví se v příslušné chvíli jedná. Přes tyto přetrvávající terminologické nejasnosti jsou „*ego-dokumenty*“ stále využitelné a využívány v mnoha oblastech historického výzkumu a dnes již jasně převažuje tendence zacházet s nimi nejen jako se zdroji poznání a faktů, ale i jako s objekty studia.

Dochází mimo jiné ke zkoumání jejich vývoje v průběhu času a slouží v řadě oblastí ke kladení nových otázek místo toho, aby pouze zodpovídaly na ty staré. Zájem o ně přetrvává v souvislosti se studiem paměti a posuzování času pisateli. Specificky se na ně zaměřují badatelé ve snaze o uchopení každodenního života a popsání mentalit či sociální a kulturní praxe dosud marginálně pojímaných skupin lidí.³² Nejnověji potom mohou být přínosné například k osvětlení problematiky proměn vrstev jazyka ve vztahu k různým sociálním skupinám v minulosti,³³ popřípadě ke studiu vnímání a vyjadřování emocí v odlišných fázích lidského vývoje.³⁴ Ale možnosti jejich uplatnění zůstávají přirozeně mnohem větší. Množství odborných studií se kupříkladu snaží, podobně jako předkládaná práce, pohlížet na autobiografické texty jako na formy sebeinterpretace a sebestylizace autorů. Zkoumají následně způsoby sebereprezentace pisatelů s ohledem

---

³¹ K. von GREYERZ, *Ego-Documents: The Last Word?*, German History (dále jen GH) 28, č. 3, 2010, s. 280–281.

³² R. DEKKER, *Introduction*, s. 16.

³³ Viz Marijke J. van der WAL – Gijbert RUTTEN (edd.), *Touching the Past: Studies in the Historical Sociolinguistics of Ego-Documents*, Amsterdam 2013.

³⁴ Více k bádání o emocích Erin SULLIVAN, *The History of the Emotions: Past, Present, Future*, Cultural History 2, č. 1, 2013, s. 93–102; Jan PLAMPER, *The History of Emotions. An Introduction*, Oxford 2015; Rob BODDICE, *The History of Emotions*, Manchester 2018.

na dichotomii mezi veřejnou a soukromou funkcí takových zápisů a jejich záměrným tvořením určitým způsobem podle zamýšleného či předpokládaného publika.³⁵

Užívání souhrnného pojmu ego-dokumenty ale bývá často kritizováno ještě z jiného důvodu. V nejširším smyslu slova sem spadají velice různorodá svědectví a vzniká tím vážný metodologický problém, protože nemohou být vždy posuzována podle stejných měřítek. Každá jednotlivá forma těchto vyprávění má odlišné vnější znaky a používá rozdílné vyjadřovací prostředky mající následně vliv na výběr přibližovaných událostí a jejich podobu. Důležité tedy je, aby si badatel uvědomil, jaké jsou specifické požadavky každého z těchto druhů osobních pramenů, a uzpůsobil podle toho svůj další postup.³⁶ Písemnosti rozebírané v této práci budou zpravidla označovány slovem „*vzpomínky*“, popřípadě „*paměti*“, přestože mnohé z nich vykazují znaky rodinných kronik nebo autobiografií. Jak již ovšem bylo zdůrazněno, veškeré předdefinované vlastnosti nikdy nedokáží adekvátně postihnout různorodost a promíšenost reálných děl obyčejných lidí píšících mnohdy neortodoxně a bez jasného cíle.

Pamětní knihy či rodinné kroniky, v zahraničí označované termíny „*les livres de raison*“, „*notizie della famiglia*“, „*Wirtschaftsbücher*“ nebo „*silva rerum*“, byly vždy považovány za hybridní žánr. Obsahovaly rozličné informace a vyskytovaly se v nich účetní i hospodářské záznamy a genealogické zápisky. Základní prioritou však pro autory zůstávala rodina a zaznamenání její historie, také z tohoto důvodu docházelo často k předávání knih z generace na generaci. První z nich se začaly objevovat zejména v prostředí aristokracie, vzdělanců a obchodníků již v pozdním středověku, jejich pravý rozmach ovšem nastal až zhruba od 16. století ve spojitosti s městy.³⁷ Ve stejné době se

---

³⁵ Diane BJORKLUND, *Interpreting the Self: Two Hundred Years of American Autobiography*, Chicago 1998; Nicola KING, *Memory, Narrative, Identity: Remembering the Self*, Edinburgh 2000; Jens BROCKMEIER – Donal CARBAUGH (edd.), *Narrative and Identity. Studies in Autobiography, Self and Culture*, Philadelphia 2001 (= Studies in Narrative 1); Robyn FIVUSH – Catherine A. HADEN (edd.), *Autobiographical Memory and the Construction of a Narrative Self: Developmental and Cultural Perspectives*, London 2003; Michael BAMBERG – Anna DE FINA – Deborah SCHIFFRIN (edd.), *Selves and Identities in Narrative and Discourse*, Philadelphia 2007 (= Studies in Narrative 9); Paul John EAKIN, *Living Autobiographically: How We Create Identity in Narrative*, Ithaca 2008; Peter HEEHS, *Writing the Self: Diaries, Memoirs, and the History of the Self*, New York 2013.

³⁶ Mary Jo MAYNES – Jennifer L. PIERCE – Barbara LASLETT, *Telling Stories: The Use of Personal Narratives in the Social Sciences and History*, Ithaca 2008, s. 71.

³⁷ Martyn LYONS, *The Writing Culture of Ordinary People in Europe, c. 1860–1920*, Cambridge 2013, s. 222–224. Srov. u nás například Josef Vítězslav ŠIMÁK, *Vodňanští z Uračova a jejich zápisky*, Časopis Muzea království českého 68, 1894, s. 135–146, 274–285; Milada SVOBODOVÁ, *Paměti obyvatel Menšího Města pražského z let 1581–1628 ve Veleslavínově Kalendáři historickém*, Miscellanea oddělení

v českém prostředí začaly rozvíjet i různě pojímané autobiografické a pamětní zápisky, a to především u šlechty,³⁸ bohatých měšťanů,³⁹ popřípadě duchovních.⁴⁰ Teprve od druhé poloviny 18. století však začal tento druh prací pronikat také k méně privilegovanému publiku, zejména ve spojitosti s kontinuálním růstem vzdělanosti, stoupající popularitou nových literárních žánrů (např. Jean-Jacques Rousseau a jeho autobiografický román *Vyznání* či *Utrpení mladého Werthera* od Johanna Wolfganga Goetha), rozvojem zájmu o lidskou psychiku a s postupným prosazováním individuálního myšlení.⁴¹ Období 19. století s sebou potom přineslo vznik moderní společnosti, jež umožnila sociální vzestup širokým vrstvám obyvatelstva, století následující se zase neslo v duchu převratných dějinných mezníků. Není proto divu, že se veřejně činné osobnosti, politikové, vědci, umělci,⁴² ale i obyčejní lidé ve městech či na venkově⁴³ uchylovali v uvedených dobách ve značném počtu k těmto osobním pramenům jako k platformě pro sdílení svých názorů a shrnutí životních kroků.

---

rukopisů a starých tisků 7, č. 1, 1990, s. 75–105; Marie TOŠNEROVÁ, *Rodinné zápisy Paula Jonase von Lilgenau (1582–1591)*, Studie o rukopisech 33, 2000, s. 105–113.

³⁸ Zpravidla té vyšší, ale rovněž u drobnějších rytířů, nebo šlechticů. Josef JIREČEK (ed.), *Paměti nejvyššího kancléře Království českého Viléma hraběte Slavaty z Chlumu a z Košumberka I–II*, Praha 1866, 1868; Ferdinand MENČÍK (ed.), *Paměti Jana Jiřího Haranta z Polžic a z Bezdruzic od roku 1624 do roku 1648*, Praha 1897; Lydie PETRÁŇOVÁ a kol. (edd.), *Příběhy Jindřicha Hýzrla z Chodů*, Praha 1979; Josef JANÁČEK (ed.), *Mikuláš Dačický z Heslova. Paměti*, Praha 1996; Jana RATAJOVÁ (ed.), *Alžběta Lidmila z Lisova. Rodinné paměti*, Praha 2002; Josef HRDLIČKA (ed.), *Autobiografie Jana Nikodéma Mařana Bohdaneckého z Hodkova*, České Budějovice 2003; Jaroslav PÁNEK (ed.), *Jan Zajíc z Házmburka. Sarmacia, aneb, Zpověď českého aristokrata*, Praha 2007.

³⁹ Viz například August SEDLÁČEK, *Paměti Jiřika Tesáka Mošovského a jeho syna*, Časopis Muzea království českého 83, 1909, s. 57–64; Jiří DVORSKÝ, *Pražské paměti Jana Piláta Rakovnického z Jenštejna z let 1575–1605*, Pražský sborník historický 7, 1972, s. 161–172; Marcela TÝFOVÁ – Adéla ŠMLAUEROVÁ, *Paměti horažďovického měšťana Jana Malkovského (1672–1739)*, *Minulosti Západočeského kraje* (dále jen MZK) 48, 2013, s. 55–102.

⁴⁰ Ota J. ČERNÝ, *Paměti Jana Jiřího Matthiada Račenského*, Časopis Společnosti přátel starožitností 5, 1897, s. 14–17.

⁴¹ Více k procesu individualizace R. van DÜLMEN (ed.), *Entdeckung des Ich. Die Geschichte der Individualisierung vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, Köln – Weimar – Wien 2001; Raymond MARTIN – John BARRESI, *The Rise and Fall of Soul and Self: An Intellectual History of Personal Identity*, New York 2006.

⁴² Kupříkladu Luboš VELEK – Alice VELKOVÁ (edd.), *Jaromír Čelakovský. Moje zápisky 1871–1914*, Praha 2004; Milan VOJÁČEK a kol. (edd.), *Marie Červinková-Riegrová. Zápisky I–II*, Praha 2009, 2013; Michaela HAVELKOVÁ – Jan HOZÁK (edd.), *Emil Zimmler. Moje inženýrské paměti I–II*, Praha 2013; Milena SECKÁ – Martin ŠÁMAL (edd.), *Byl to můj osud... Zápisky Josefy Náprstkové*, Praha 2014; Robert KVAČEK – Josef TOMEŠ – Pavel HORÁK a kol. (edd.), *Jiří Havelka. Dvoji život: vzpomínky protektorátního ministra*, Praha 2015; Svatopluk HERC (ed.), *Cyril Horáček. Vzpomínky z mého života*, Praha 2017; Hana KÁBOVÁ (ed.), *František Kutnar. Děkuji životu: vzpomínky a zápisky českého historika*, Praha 2017.

⁴³ Viz František KUTNAR (ed.), *Paměti sedláka Josefa Dlaska*, Praha 1941; Zdeňka STOKLÁSKOVÁ, „Hrdinové všedních dnů.“ *Vzpomínky řemeslníků v Kleplově sbírce*, in: M. SEKYRKOVÁ (ed.), *Paměti a vzpomínky*, s. 41–56; Martin KUČERA (ed.), *Paměti Františka Jana Vaváka, souseda a rychtáře Milčického z let 1770–1816. Kniha VI–VII (1810–1816)*, Praha 2009; Lenka MARTÍNKOVÁ (ed.),

Vzpomínky a paměti, v němčině také označované jako „*Denkwürdigkeiten*“, případně „*(Lebens-)Erinnerungen*“, patří k jednomu z nejrozmanitějších druhů osobních výpovědí. Na rozdíl od klasicky pojímaných autobiografií, jež se snaží zaznamenat maximum událostí z autorova života tak, aby z nich bylo možné vytvořit jeden ucelený, lineární příběh, si paměti zachovávají mnohdy útržkovitý a disparátní charakter. Jedná se o texty zachycující určité prožité okamžiky a chvíle, které pisatel považuje za vhodné zaznamenat. Mohou být proto omezeny jen na popis a vysvětlení konkrétní životní etapy (mládí, válečný prožitek, kariérní postup, návštěvy cizích zemí) nebo pouze skupiny veřejných aktivit jednotlivce (diplomatická dráha, herecká vystoupení).⁴⁴

Vznikají obvykle v pozdním věku na základě potřeby autorů bilancovat a retrospektivně zrekapitulovat minulost. Velmi často mívají neveřejnou funkci a jsou tudíž i méně stylizované. Klade se v nich obecně větší důraz na popis událostí, které se přímo netýkají vypravěče, což ovšem představuje také určité riziko, neboť zahrne-li pisatel do své práce informace vytěžené například z denního tisku, ztrácí jeho příběh na bezprostřednosti a začne se více blížit odosobněné kronice. Veliký přínos vzpomínkových prací naopak spočívá v tom, že se zde zájem vypravěče obvykle od jeho osoby přenáší i na okolí. V pamětech se objevují charakteristiky rodinných příslušníků, blízkých či jiných významných osob a různé drobné historky a anekdotické příběhy v nich obsažené přibližující aktuální podobu života a specifickou atmosféru daného období.⁴⁵ Zvláště příslušníci nižších vrstev popisují spíše zážitky soukromého nebo místního rázu, a jejich díla proto bývají zajímavým svědectvím o dobových reáliích.

Při jejich interpretaci je však důležité si neustále uvědomovat, že žádné zkoumané svědectví nepředstavuje autentické zachycení obrazu života autora a tím pádem ani vyčerpávající a objektivní výpověď o epoše, v níž žil. Pisatel ve chvílích tvorby vždy zastává roli nespolehlivého vypravěče, své zápisy záměrně stylizuje, dává jim určitou podobu a smysl za pomoci specifického výběru informací a slov, kterými nejvíce zapůsobí na emoce a úsudek případného publika. Každá jeho zaznamenaná vzpomínka je tak vlastně novou interpretací prožité reality, k níž se navíc autor může

---

„*Rozličné události z dob minulých*“. *Paměti pelhřimovského městského děkana P. Vojtěcha Holého (1821–1889)*, Pelhřimov 2009.

⁴⁴ M. J. MAYNES – J. L. PIERCE – B. LASLETT, *Telling Stories*, s. 77.

⁴⁵ E. HENNING, *Selbstzeugnisse*, s. 34.

opakovaně vracet a znovu ji upravovat. Vliv na volbu zachycených skutečností mají rovněž okolnosti, za jakých byl text sepsán. Ať již se jedná o soudobé politické klima, kulturní prostředí nebo o skutečnost, že každý autor přirozeně při vytváření narativu vyzdvihuje ty životní chvíle, které mají význam při pohledu zpět a zdají se být významné ve spojitosti s později prožitými událostmi. Vzpomínky a paměti tak zůstávají alespoň z části produkty aktuální doby svého vzniku.⁴⁶

Pouze samotný pisatel však ve výsledku rozhoduje o tom, co přesně zůstane z jeho životního příběhu zachováno a má tak možnost přetvářet minulost do žádoucí podoby. Z badatelského hlediska je následně zajímavé snažit se nahlédnout za předkládaná vyprávění a odhalit okolnosti, které vedly k zařazení či nezařazení jednotlivých scén a epizod do konečného díla. Autoři se přirozeně snaží ve většině případů zpodobnit sami sebe v co nejlepším světle. K vyzdvižení svých předností používají někdy i poměrně rafinované a sofistické metody. Zpravidla však zůstávají poměrně přímočaří – vzdělanost například dokládají pomocí výčtu vystudovaných škol, společenské kontakty dokazují zmínkami o významných osobách, s nimiž se měli možnost seznámit, a k odkazům na předky se uchylují kvůli potvrzení a upevnění vlastní totožnosti.⁴⁷ Berou ovšem ohledy také na to, aby byla jejich práce atraktivní a poučná pro zamýšlené publikum. Uchylují se přitom záměrně k některým ustáleným vypravěčským technikám (paměti konstruují jako cestu za dosažením postavení) a nemají příliš zájem na vykreslování svých denních starostí, spíše se zaměřují na popis konfliktů, převratných okamžiků a významných změn.⁴⁸

Výsledné prameny proto bývají většinou čtenářsky značně atraktivní, z odborného hlediska je s nimi však nutné zacházet s opatrností, jelikož předkládají ve značné míře subjektivní pohled na realitu.⁴⁹ Pisatelé mají logický zájem na tom, aby se zaznamenal jejich náhled na události či alespoň jim příznivá verze dění, což vede buď k selektivnosti, nebo přímo k zamlčování určitých skutečností. Nemusí se přitom jednat ani o vědomou činnost. Zkreslení a nepřesný výklad obvykle souvisí s prostou nespolehlivostí lidské paměti, ale i s přirozenou tendencí nesdílet otevřeně bolestivé okamžiky, momenty selhání či neúspěchu. Při výkladu z pozice současného badatele je

---

⁴⁶ M. FULBROOK – Ulinka RUBLACK, *In Relation: The 'Social Self' and Ego-Documents*, GH 28, č. 3, 2010, s. 267.

⁴⁷ Více například Isabelle LUCIANI – Valérie PIÉTRI (edd.), *L'incorporation des ancêtres: généalogie, construction du présent (du Moyen Âge à nos jours)*, Aix-en-Provence 2016.

⁴⁸ D. BJORKLUND, *Interpreting the Self*, s. 33.

⁴⁹ Více P. J. EAKIN, *The Ethics of Live Writing*, Ithaca 2004.

proto nutné vzít v úvahu i to, že žádný osobní pramen neodhaluje minulost takovou, jaká „skutečně byla“. Svým významem ovšem často tato sdělení přesahují samotná fakta a jejich pravá hodnota spočívá ve schopnosti obrátit pozornost odborníků k dosud přehlíženým záležitostem. Zprostředkovávají navíc odlišný kontext a pomáhají porozumět tomu, jakým způsobem se lidé v dřívějších obdobích snažili dát svým životům nebo i jen některým drobným prožitkům smysl.⁵⁰

Komplikace při jejich posuzování ostatně přináší i samotný přístup historika stojícího před nesnadným úkolem pokusit se napojit na myšlenkové pochody pisatele a naučit se respektovat jeho hlas a způsob vnímání reality. Ve skutečnosti je to ale velice obtížné, protože zachované paměti a vzpomínky přibližují dnešnímu člověku již značně vzdálený svět, kterému není možné ze současné pozice plně porozumět. Badatel se přes veškerou snahu nikdy neodpoutá od moderního stylu vyjadřování a převažujících ideových principů a nezabrání ani vstupu osobních představ a obrazotvornosti do procesu interpretace předloženého textu. Tím se však studium problematiky těchto osobních výpovědí neliší od ostatního historického výzkumu, jenž stále stojí zejména na pečlivém čtení, studiu a kritice pramenů.⁵¹

---

⁵⁰ M. J. MAYNES – J. L. PIERCE – B. LASLETT, *Telling Stories*, s. 148.

⁵¹ Jan RANDÁK, *Životní světy, paměti a jejich interpretace*, in: M. SEKYRKOVÁ (ed.), *Paměti a vzpomínky*, s. 84–85.

2. Soubor pamětí a vzpomínek v Plzni

Zvolený soubor se skládá ze 17 děl. Převážná většina z nich, konkrétně 12, se nachází v depozitářích Archivu města Plzně. Dvě další jsou uložena v prostorách Státního oblastního archivu v Plzni a poslední tři má ve správě Národopisné muzeum Plzeňska. Tato poměrně značná disproporce je dána uspořádáním systému plzeňských archivů, kdy naprostá většina rozsáhlejších osobních pozůstalostí, jejichž původci byli spojeni určitým způsobem s městem a měli k němu vztah, náleží Archivu města Plzně. Zásahu na tom, že tato kolekce je skutečně objemná, má rovněž zdejší dlouholetý archivář Miloslav Bělohlávek, který měl velký zájem na přijímání nových archiválií do instituce a aktivně se na jejich zisku podílel.⁵²

Záměrem práce bylo pokusit se vyhledat všechny relevantní osobní prameny vztahující se k časovému období let 1850–1950, kdy Plzeň procházela nejvýraznějšími proměnami politickými i společenskými. Zaslouhou velkého množství zachovaného materiálu nakonec nebylo možné věnovat se výzkumu v celém původním zamýšleném rozsahu. Namísto toho se práce soustředí pouze na konkrétní druh pramenů osobní povahy (paměti a vzpomínky). Časové vymezení zhruba sta let stále platí, oproti předpokladům, že bude možné posuzovat díla vznikající v průběhu celého vymezeného období, však došlo po pečlivém prozkoumání obsahu zvolených výpovědí k přehodnocení prvotní hypotézy. Většina vybraných pisatelů se narodila v rozmezí šedesátých let 19. století až počátku 20. století a své práce začali zpravidla (s jedinou výjimkou) sepsovat až poměrně hluboko ve 20. století. Několik autorů začalo s tvorbou již v době první republiky, převážně v průběhu třicátých let, další skupina tvořila během druhé světové války nebo krátce po jejím skončení a významně jsou v souboru zastoupeny rovněž retrospektivní díla vznikající od padesátých do sedmdesátých let 20. století. Otázkou zůstává, jestli v tomto případě výraznou roli sehrála náhoda a uchovaly se zkrátka spíše soubory z tohoto pozdějšího období, případně zda měli autoři zvýšenou potřebu začít psát a tvořit právě v této konkrétní době. Pravděpodobnější se zdá spíše

---

⁵² Miloslav Bělohlávek (1923–2006) prožil převážnou část života v Plzni a rovněž s ní úzce propojil i své profesní působení. Krátce po skončení druhé světové války absolvoval Státní archivní školu a nastoupil jako archivář do nově vybudovaného Archivu města Plzně. V průběhu let 1948–1984 z něj vytvořil kvalitní a oceňovanou instituci. V rámci své práce se zabýval také historií města a věnoval se na tomto poli i popularizační činnosti. Více viz Miloslav BĚLOHLÁVEK, *Archív města Plzně. Průvodce po fondech a sbírkách*, Plzeň 1987; Naděžda MORÁVKOVÁ, *Miloslav Bělohlávek a Plzeňská historická škola: cesty plzeňského odborného dějepiscectví. Část I. (Od počátků do roku 1965)*, Plzeň 2008, s. 117–129.

druhá varianta. Pravdou ovšem zůstává, že svým obsahem jejich rodinné vzpomínky a paměti často sahají hluboko nazpět, právě do doby po polovině 19. století, kdy Plzeň prožívala nebyvale hektické období rozkvětu i proměn, a je proto možné zkoumat jejich prostřednictvím vybrané období v jeho úplnosti.

2.1 Kritéria výběru

Kromě omezení zvolených pramenů pouze na ty, které se zachovaly v paměťových institucích (archivech a muzeu) a jež je možné zařadit do kategorie vzpomínek a pamětí, bylo nutné stanovit ještě další podmínky výběru. Jelikož jednou z podstatných otázek výzkumu je i životní prostředí a každodennost pisatelů, město Plzeň muselo v analyzovaných dílech hrát ústředí roli a muselo v nich vystupovat i jako místo, které všichni vypravěči znali a měli na něj určitý náhled, aby bylo možné provést následnou komparaci. Společným jmenovatelem vybraných děl je proto skutečnost, že se jejich autoři buď ve městě narodili, nebo zde prožili podstatnou část života a ve svých pracích se o Plzni obšírněji rozepisovali. Na základě tohoto kritéria byly proto z výsledného výběru vyřazeny například paměti Bedřicha Štiesse⁵³ nebo vlastní životopis Marie Tarantové.⁵⁴ Obdobně bylo nakonec po zvážení naloženo i s písemnostmi Antonína Böhma,⁵⁵ Otakara Hurycha,⁵⁶ Zdeňky Marčanové,⁵⁷ Julie Molnárové⁵⁸ či Václava Princla.⁵⁹

---

⁵³ Bedřich Šties (1907–1988), odborný pracovník Krajského ústavu památkové péče a ochrany přírody v Plzni a uznávaný historik sklářství. Narodil se v Plzni a stal se autorem zajímavých pamětí nazvaných „*Šel jsem životem I*“, ve kterých se ovšem rozepisoval převážně o svém pobytu v Praze mezi léty 1922–1945. Archiv města Plzně (dále jen AMP), Šties Bedřich, kart. 704.

⁵⁴ Martie Tarantová (1894–1987), klavíristka, zpěvačka, překladatelka a autorka několika odborných statí o hudební historii. Narodila se v Plzni, krátce na to však její otec Bedřich Krejčí odešel i s rodinou do Prahy a ona se tak rodnému městu ve svém „*Životopise*“ věnovala jen v úvodu. TAMTÉŽ, Tarantová Marie, sign. LP 876/13. Její rozsáhlejší pozůstalost je potom uložena v Literárním archivu Památníku národního písemnictví (dále jen PNP) v Praze.

⁵⁵ Antonín Böhm (nar. 1865 v Chrudimi), úředník českého místodržitelství v Praze a zaměstnanec několika okresních hejtmanství, například v Chrudimi, Chebu, Písku, Semilech nebo Pelhřimově. V letech 1898–1904 působil v Plzni jako okresní sekretář. Ve svém díle „*Vzpomínky místodržitelského rady Böhma*“ se o západočeské metropoli na několika místech zmínil, zabýval se přitom svými pracovními povinnostmi ve městě, všiml si však i rozvoje Škodových závodů a místních pivovarů. TAMTÉŽ, Sběrka literárních pozůstalostí, sign. LP 240/85, inv. č. 24070, Antonín Böhm, Vzpomínky místodržitelského rady Böhma.

⁵⁶ JUDr. Otakar Hurych (1876–1949), působil jako advokát, spisovatel, básník a umělecký kritik v Praze. Přispíval do řady naučných slovníků, patřil k vášnivým turistům a propagátorům Sokola. TAMTÉŽ, Sběrka rukopisů, sign. 5b405, inv. č. 18749, Otakar Hurych, Vzpomínky na Plzeň v l. 1905–1906.

⁵⁷ Zdeňka Marčanová (nar. 1896), učitelka, knihovnice, básnířka a bibliografka. Narodila se v Mělnice, kde její otec působil jako učitel. Rodina se kvůli jeho práci často stěhovala. V roce 1903 se usadili na Plzeňsku, nejprve bydleli v Přešticích, později v Rokycanech a od roku 1912 v Plzni. Zdeňka zde vystudovala učitelský ústav a nastoupila na své první pracovní místo. Ve volných chvílích se věnovala

Zvláštní skupinu představují díla sepsaná o určitém člověku jeho rodinnými příslušníky či blízkými. Jako příklad lze uvést tři rozsáhlé vzpomínkové knihy připomínající osudy Josefa Chudáčka⁶⁰ sestavené jeho dcerami za účelem oslavy a vyzdvižení otcovy práce a jeho zásluh. Nebylo možné je do souboru zahrnout již z toho důvodu, že zde skutečné pisatelky hovořily o sobě spíše jen v přeneseném slova smyslu a samotná práce tak nesplňuje definici pramenů osobní povahy. Trochu odlišné pochybnosti se vznášejí nad rukopisem Marie Bajerové, která podle vlastních slov pořídila kopii vzpomínek své matky Anny.⁶¹ Není však jisté, nakolik se jedná o doslovný přepis a jestli si například dcera některé informace záměrně neupravila, nepozměnila nebo rovnou nevynechala. Dílo bylo proto z výzkumu raději vyloučeno.

Množství prací bylo rovněž vyloučeno na základě skutečnosti, že za jejich vznikem stálo určité úřední nařízení, případně je autor sepsal na žádost třetí strany. Mezi takto „vynucené“ vzpomínky spadají z uvedeného období především práce týkající se činnosti členů odbojových skupin působících na Plzeňsku v době druhé světové války. Mají podobu krátkých zpráv adresovaných zpravidla Okresnímu nebo Městskému národnímu výboru a jejich pisatelé se v nich soustředí na očistění jména a vyvracení

---

psaní básní. Její první sbírka veršů nazvaná „Černá Plzeň“ vyšla v roce 1933. O tři roky později odešla do Prahy, kde se natrvalo usadila. TAMTÉŽ, sign. 4b220, inv. č. 31715, Zdeňka Marčanová, *Vzpomínky na Plzeň a Plzeňský kraj. Z let 1903–1936*.

⁵⁸ Julie Molnárová (1886–1963), pracovnice Československého červeného kříže a teta teologa a historika středověku Amadea Molnára. Pocházela z České Lípy a ve svých krátkých pamětech sepsaných v roce 1951 se zaměřila na své první vzpomínky a okamžiky idylického dětství, které prožívala s rodinou v Plzni mezi léty 1889–1893, a následně ve Vídni. TAMTÉŽ, Molnárová Julie, sign. LP 876/12, inv. č. 34653, *Paměti Julie Molnárové*.

⁵⁹ Václav Princ (1887–1971), učitel na obecných a národních školách v Hlohové, Osvračíně, Staňkově a Kolovči na Domažlicku. Do Plzně docházel krátce ve svém mládí do školy a žil dlouhá léta v blízkém okolí města, na učitelský post sem však byl přidělen až po skončení druhé světové války, kdy již své paměti pomalu dopisoval. O městě samotném se tak v nich zmiňoval jen minimálně, hlavně v souvislosti s nálety a poválečnou situací. SOA Plzeň, *Písemná pozůstalost (dále jen PP) Princ, kart. 1, Moje paměti*.

⁶⁰ Josef Chudáček (1883–1944), učitel v Plzni, po první světové válce majitel rodinného mlýna v Bukovci a majitel obchodu s obilím. Narodil se v Chrástu u Plzně. Ve volném čase se aktivně angažoval v československé straně lidové a různých katolických spolcích a hnutích. Jeho život shrnul dcery v díle „*Josef Chudáček – boží dělník. Vzpomínky a doklady jeho díla I–III*“. AMP, Rodinný archiv Chudáčeků Plzeň, sign. 22e195–22e197.

⁶¹ JUDr. Marie Bajerová (1902–1993), dcera okresního soudce Františka Bajera a Anny Bajerové, roz. Kieswetterové (1881–1966). Narodila se v Prachaticích, v roce 1914 se rodina přestěhovala do Plzně, kde Marie vystudovala české gymnázium a posléze s úspěchem absolvovala rovněž pražskou právnickou fakultu. Pracovala v oboru sociální péče v Plzni a později jako soudkyně u Zemského soudu v Brně, po druhé světové válce se opět věnovala sociální péči a žila v Praze. Viz Jiří H. KOCMAN, *O JUDr. Marii Bajerové (1902–1993) – její biografický a bibliografický váchalovský odkaz*, in: Marcel FIŠER (ed.), *Josef Váchal. Sborník textů ze sympozia v Klatovech 27. – 28. října 2006, Klatovy 2007*, s. 161–162. Přepsané vzpomínky své matky, bývalé pracovnice Okresní péče o mládež v Plzni, na chvíli jejího dětství a mládí pojmenovala jednoduše „*Matčiny vzpomínky*“. AMP, Bajerová Anna, sign. 408/278a.

obvinění, která se na ně po uzavření míru snesla.⁶² Ale nebylo ani výjimkou, že se podobné paměti sepisovaly hromadně za určitým společným účelem. V Plzni k tomu došlo například v roce 1968 u příležitosti udělení pamětní plakety žijícím odbojářům k padesátému výročí vzniku Československé republiky. Kopie tehdy shromážděných i dalších drobných prací byly následně uchovány ve fondu Josefa Duchka.⁶³ Jejich společným jmenovatelem bývá značná explicitnost, přeci jen vznikaly také pro výstrahu veřejnosti, aby ostatní obyvatelé města nikdy nezapomněli na hrůzy, které s sebou válka přinesla. Jejich autoři se proto nebáli mluvit o svých zážitcích poměrně otevřeně, byť s různou mírou vyprávěcího a literárního talentu. Ač jsou jejich díla pro výzkum tohoto krizového období velice zajímavá, prvotní impulz pro jejich vznik nevycházel od samotného pisatele, do souboru zkoumaných pramenů proto rovněž nebyla zařazena.

Ze stejného důvodu byly vyloučeny i další pamětní spisy. Jedná se například o práci „*Moje vojenská kariéra... První světová válka 1914–1918*“ plzeňského typografa Jakuba Světlíka (1890–1986),⁶⁴ který tyto své vzpomínky nese-psal v roce 1982 z vlastního popudu, ale na žádost přátel a příslušníků 35. pěšího pluku v Plzni. Z podobného důvodu bylo také upuštěno od snah získat některé vzpomínky pamětníků za pomoci metody orální historie. Nevýhoda tohoto postupu spočívá ve značné blízkosti osoby badatele k vypravěči. Výsledným hlavním produktem tohoto způsobu vědecké práce bývá rozhovor, který je však připravován i veden určitým předem stanoveným způsobem a i samotný impulz k jeho uskutečnění málokdy vychází od zpovídané osoby.⁶⁵

---

⁶² Snahou obhájit své jednání byl motivován například František Mlynařík (1901–1947), elektrotechnický inženýr a od roku 1935 ředitel Elektrických podniků města Plzně. TAMTÉŽ, Mlynařík František, kart. LP 2050, inv. č. 2, Osobní chování za okupace. Další obdobné několikastránkové práce potvrzující činnost pisatelů za války se potom nacházejí TAMTÉŽ, Odboj na Plzeňsku 1939–1945. Druhá lehká divize. (Sbírka Františka Bureše), kart. 2008, 2009, 2221.

⁶³ Viz zejména TAMTÉŽ, Duchek Josef, kart. LP 991, inv. č. 53, Josef Duchek, II. sokolský a národní odboj; TAMTÉŽ, inv. č. 56, Václav Förster, Vzpomínky na odbojovou činnost za okupace; TAMTÉŽ, inv. č. 57, Otakar Muzika, Smutná léta. Vzpomínky na dobu okupace; TAMTÉŽ, inv. č. 62, Otakar Seyček, Vylíčení odbojové činnosti od 15. března 1939 do 9. května 1945; TAMTÉŽ, inv. č. 63, Josef Tomášek, Vzpomínky z okupace.

⁶⁴ TAMTÉŽ, Sbírka rukopisů, sign. 4b219, inv. č. 34714, Jakub Světlík, Moje vojenská kariéra (vzpomínka na 1914–1918).

⁶⁵ V prostředí Plzně byla na tomto principu sestavena kniha Josefa KEJHY, *Svědectví pamětníků druhé světové války*, Plzeň 2010. Více o problematice orální historie a o funkci interview při výzkumu moderní historie viz Barbora PECKOVÁ – Lucie RAJLOVÁ – Jiří PEŠEK (edd.), *Historie zrozená z rozhovoru: interview ve výzkumu soudobých dějin*, Praha 2018; Elizabeth TONKIN, *Narrating Our Pasts: The Social Construction of Oral History*, Cambridge 1992; Miroslav VANĚK – Pavel, MÜCKE, *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*, Praha 2015².

Konečně do výsledného výběru nebyly zahrnuty ani práce posléze vydané samotnými autory v knižní podobě nebo formou série novinových článků. Autoři v těchto případech svá díla již od počátku úmyslně tvořili nebo následně upravovali s vědomím, že se jejich vyprávění dostane před širší publikum. Výsledná podoba takto sepsaných pamětí a vzpomínek se potom v některých ohledech odlišuje od soukromých zápisků uložených v archivních pozůstalostech. Jako příklad mohou sloužit paměti herce, režiséra a dlouholetého ředitele divadla v Plzni Vendelína Budila. Vycházely nejprve na pokračování na stránkách místního „*Českého denníku*“ a krátce po vzniku Československé republiky byly vydány tiskem ve dvou souborných svazcích.⁶⁶ Jak samotný Budil přiznává v předmluvě k prvnímu z nich, také on se do jejich tvorby pustil ne na svůj, ale cizí podnět.⁶⁷

Plzeň dále pronikla i do množství pamětních spisů známých osobností. V první řadě je možné zmínit spisovatelku, překladatelku a libretistku Elišku Krásnohorskou, vlastním jménem Alžbětu Pechovou, která se sem přistěhovala v roce 1867 a žila zde s rodinou dalších sedm let. O svých pocitech a o pohledu na město se neopomněla zmínit v knihách vzpomínek.⁶⁸ Pobyt v Plzni (konkrétně ve věznicí na Borech v roce 1894) barvitě popsal ve své knize rovněž básník, novinář a kritik S. K. Neumann⁶⁹ a zmínil se o něm i novinář Adolf Srb, který zde pracoval v letech 1876–1879 jako odpovědný redaktor „*Plzeňských listů*“.⁷⁰ A v uvedeném výčtu by bylo možné samozřejmě ještě pokračovat. Zmíněné pisatele však zpravidla spojil osud s Plzní jen na krátkou dobu a kromě toho byly jejich rukopisy určeny skutečně té nejširší veřejnosti, opět se proto nestávají předmětem této studie.

2.2 Autoři a jejich díla

Paměti a vzpomínky, které byly po zvážení všech vnějších i vnitřních znaků a okolností vzniku vybrány k dalšímu prostudování a komparaci, tedy splňují definici této zvláštní kategorie pramenů osobní povahy a zároveň platí, že byly svými autory vytvořeny ze soukromé vnitřní potřeby a zabývají se alespoň částečně prostředím Plzně v období let 1850–1950. Vzniklá kolekce se i přesto vyznačuje značnou pestrostí a různorodostí.

⁶⁶ Vendelín BUDIL, *Z mých ředitelských vzpomínek I–II*, Praha 1919–1920.

⁶⁷ TAMTÉŽ, s. 6.

⁶⁸ Eliška PECHOVÁ-KRÁSNOHORSKÁ, *Co přinesla léta. Druhé knihy vzpomínek sv. I*, Praha 1928, s. 5–6; TÁŽ, *Z mého mládí: vzpomínky životopisné*, Praha 1920, s. 186–199.

⁶⁹ Stanislav K. NEUMANN, *Vzpomínky, část první*, Praha 1931, s. 58–67.

⁷⁰ Adolf SRB, *Z půl století: vzpomínky Adolfa Srba*, Praha 1913, s. 131–172.

Než bude přikročeno k hlubšímu rozboru prací a témat v nich obsažených, je třeba krátce jednotlivé prameny a zejména jejich pisatele představit a pokusit se vzniklá díla alespoň v nezákladnějším slova smyslu porovnat.

Již na první pohled jasně převažují mezi autory muži, a to v poměru 14:3. Obecně lze říci, že jejich díla jsou rozsáhlejší a vyznačují se větší výpravností, koherencí i celkově lepší úpravou. Nadpoloviční většina pisatelů se v Plzni přímo narodila, a k městu je proto vázal již od útlého mládí blízký vztah. Zbylé osoby pocházely z obcí nacházejících se v těsné blízkosti západočeské metropole (Starý Plzenec) nebo z vesnic ležících ve stejném regionu (Hůrky u Rokycan, Hořehledy na Blovicku). Pouze pět autorů pocházelo ze vzdálenějších oblastí Čech a Moravy (dnešní Liberecký, Jihočeský a Jihomoravský kraj), do města se však také oni přistěhovali již v dětství nebo během mládí. Ne všichni strávili celý svůj dospělý život v Plzni. Zvláště úředníci neměli zpravidla na výběr a museli se stěhovat za práci na místa, která jim byla nadřízeným orgánem přidělena. Většina se ovšem do města ke stáří znovu vrátila, neboť jejich rodiny zde byly již určitým způsobem zakořeněny.

Mnoho pisatelů pocházelo z chudých poměrů. Jejich předkové se zpravidla živili jako dělníci v plzeňských továrnách, kam přišli za prací z okolních vesnic. Rodiče dvou z nich vlastnili statek na venkově, avšak jejich synové dali přednost životu ve městě. Osudy všech spojovala skutečnost, že jim bylo umožněno dosáhnout lepšího vzdělání, a oni se tak v dospělosti mohli těšit výrazně lepšímu postavení, než z jakého vzešli. Pouze jeden autor v době sepisování svých vzpomínek stále vykonával dělnické povolání, ale také on postupně pracoval na navýšení kvalifikace. Menší skupina osob (7) se již přímo narodila do lépe situovaných rodin řazených k plzeňské střední třídě. Jejich otcové se nejčastěji věnovali obchodu, případně šlo o lékaře nebo soudce. K těmto lépe situovaným pisatelům lze započít i všechny tři ženy.

Po dosažení dospělosti se autoři věnovali rozmanitým povoláním. Nejvíce byli mezi nimi zastoupeni úředníci zaměstnaní v různých oblastech státní správy (šestkrát) a učitelé (tříkrát). Pěti osobám se podařilo dosáhnout vysokoškolského titulu. Jednalo se o tři doktory práv, kteří se následně ale věnovali každý jinému úseku právní praxe (advokát, soudce, ústřední ředitel plzeňských úřadů), jednoho architekta a jednu doktorku filozofie se specializací na orientální jazyky. Pouze ve dvou případech se jednalo o umělce (malíř a sochařka), kteří si však oba kromě svých zájmů zachovávali ještě občanská povolání. Značné množství pisatelů se angažovalo alespoň nějakým

způsobem v regionální politice (tři z nich zasedli na radnici), případně bylo zapojeno do správy města nebo mělo vliv na místní společenské dění a činnost spolků, zejména Sokola a Hlaholu.

K osvětlení a přiblížení konkrétních osudů pisatelů a k načrtnutí povahy jejich děl bylo dále pro přehlednost využito rozdělení prací podle data vzniku, případně počátku sepisování. Pouze jediné paměti svým vznikem spadají do doby Rakouska-Uherska. Značná část jich naopak vznikla v období konce první republiky, kdy již lidé naplno pocítovali důsledky velké hospodářské krize a probouzely se v nich obavy z budoucnosti v souvislosti s rozpínavostí hitlerovského Německa. Hned na čtyřech rukopisech začali autoři pracovat v průběhu nebo těsně po skončení druhé světové války. Zbytek byl vytvořen v době po komunistickém převratu nebo dále v šedesátých a sedmdesátých letech 20. století. Již z toho shrnutí je patrné, že na vznik pramenů měly alespoň z části vliv politické události a společenské proměny.

2.2.1 Texty vzniklé v době monarchie

Laura Teisslerová-Leissová se narodila v Plzni 4. listopadu 1843.⁷¹ Její otec Karel Teissler byl synem statkáře, a i když po otci zdědil poměrně rozsáhlý majetek v podobě hospodářského dvora v Lobzích, sám se v roce 1837 natrvalo usadil v Plzni, kde vykonával lékařské povolání, a svůj venkovský majetek nechal ve správě šafáře.⁷² Laura proto od malička vyrůstala v městském prostředí a v poměrně dobře situované rodině. Její matka Kateřina byla dcerou známého měšťana a významného člena zakladatelské generace plzeňských podnikatelů a obchodníků Jana Kleissla.⁷³ Zemřela poměrně mladá v roce 1849 na následky komplikovaného porodu a Lauřin otec své čtyři přeživší děti vychovával nadále sám pouze s pomocí hospodyně a dvou služebných. Znovu se již nikdy neoženil.⁷⁴

Ztráta matky ve věku šesti let Lauru velmi zasáhla a poznamenala. Velice toužila po vzdělání, a přestože si vážila otce, nikdy mu nedokázala odpustit překážky, které jí kladl do cesty, aby nemohla dosáhnout něčeho víc, neboť on její budoucnost viděl

---

⁷¹ SOA Plzeň, Sbírká matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Obvod Plzeň I-vnitřní město, Matrika narozených (1839–1844), pag. 429. http://www.portafontium.eu/iipimage/30067198/plzen-014_4360-n?x=116&y=223&w=423&h=191 (stav k 15. únoru 2019).

⁷² Národopisné muzeum Plzeňska (dále jen NMP), Teisslerová Laura, inv. č. 52467, Paměti mého rodu, s. 41.

⁷³ K. WASKA, *Dějiny 2*, s. 138.

⁷⁴ NMP, Teisslerová L., Paměti, s. 52.

pouze ve výhodném sňatku a v péči o domácnost. Sama k tomu dodala: „*ti hoši – blbci, jen když to v kalhotách chodilo, hory doly jim rodiče slibovali, aby se učili – a já – nesměla!*“⁷⁵ V mládí si ještě dokázala prosadit svou, vyznala se v literatuře i historii a udržovala styky například s blovickým děkanem, básníkem a spisovatelem Františkem Kamenickým (1806–1869),⁷⁶ nakonec se však podvolila otcovu přání a 30. ledna 1866 se provdala za úředníka měšťanského pivovaru Františka Xavera Leisse.⁷⁷ Její další osudy nebyly příliš radostné, porodila celkem pět dětí, z nichž většina nakonec dosáhla vysokého vzdělání, ale rodina se dlouhá léta potýkala s velkými dluhy a jejich finanční situace byla značně neutěšená.⁷⁸ Laurin manžel František zemřel 19. října 1898⁷⁹ na následky zápalu plic. Ona sama ho o několik let přežila a zemřela Plzni 20. ledna 1909.⁸⁰

Paměti Laury Teisslerové jsou v Národopisném muzeu Plzeňska zachovány pouze v opisu pořizeném mezi léty 1953–1954 na základě originálu nacházejícího se v majetku rodiny. Opis má podobu strojopisu na průklepovém papíře a je uložen v papírových deskách kvartového formátu. Zajímavé je, že autorka pravděpodobně načrtla hned dvě velice podobné verze a autor přepisu se je snažil obě porovnat a zahrnout do výsledného díla.⁸¹ Ústřední oddíl své práce autorka nazvala „*Paměti mého rodu*“⁸² a sepsala je z větší části česky, pouze některé pasáže (písně, útržky rozhovorů) ponechala v němčině. S tvorbou autorka začala 11. listopadu 1890 a ukončila ji 12. září 1906.

Na šesti desítkách stran (pozdějšího opisu) se věnovala v souvislém textu nerozdělovaném na kapitoly převážně vzpomínkám na předky. „*Podávám v těchto listech z dějin rodinných, cokoli se mé paměti vštípilo a co jsem sobě zapamatovala,*

---

⁷⁵ TAMTÉŽ, s. 60.

⁷⁶ Arne NOVÁK – Bohumil VAVROUŠEK, *Literární atlas československý, díl I*, Praha 1932, s. 76.

⁷⁷ SOA Plzeň, Sbírká matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Obvod Plzeň I-vnitřní město, Matrika oddaných (1860–1868), fol. 228^v–229^r. http://www.portafontium.eu/iipimage/30067212/plzen-028_2330-o?x=92&y=405&w=200&h=90 (stav k 15. únoru 2019). V kopii autorčina díla je uvedeno datum 20. ledna 1866, jedná se však zřejmě o chybu v důsledku nepozornosti při přepisu.

⁷⁸ NMP, Teisslerová L., Deník Laury Teisslerové, s. a (původní značení – k rozlišení stránek byla použita malá písmena abecedy).

⁷⁹ SOA Plzeň, Sbírká matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Obvod Plzeň I-vnitřní město, Matrika zemřelých (1897–1901), fol. 139^v–140^r. http://www.portafontium.eu/iipimage/30067285/plzen-101_1430-z?x=172&y=378&w=180&h=81 (stav k 15. únoru 2019).

⁸⁰ TAMTÉŽ, Matrika zemřelých (1905–1909), fol. 323^v–324^r. http://www.portafontium.eu/iipimage/30067287/plzen-103_3280-z?x=653&y=259&w=215&h=97 (stav k 15. únoru 2019).

⁸¹ Opis pořizený muzejním pracovníkem se zdá být autentický, práce byla proto do souboru (na rozdíl od díla Marie Bajerové) nakonec zařazena.

⁸² NMP, Teisslerová L., Paměti.

ovšem jsouc pohlaví ženského, nejlépe pamatovala jsem si a zajímala se o věci ženské pohlaví zajímavější.“⁸³ Uvedené prohlášení však není zcela pravdivé. V pamětech se zabývala stejnou měrou prarodiči i ostatními příslušníky rodiny bez ohledu na pohlaví. Postupovala přitom chronologicky od nejstaršího období až do vlastní současnosti a prokládala své faktické poznatky o vzhledu a charakteru každého z nich různými tradovanými historkami. V důsledku toho dospívá ve vyprávění i poměrně hluboko do minulosti (nejstarším zaznamenaným datem je rok 1743). Podrobněji se ale věnuje teprve době zhruba od počátku 19. století do druhé poloviny sedmdesátých let 19. století. Zdůrazňuje přitom význam rodinných pout, nezapomíná však ani upozorňovat na krivdy a bránit nebo naopak odsuzovat chování některých příbuzných.

Její popis je poměrně stručný a přehledný, autorka se neutápí v přílišných detailech, ale zároveň dokáže ve svých zápisech dobře vykreslit prostředí Plzně, vlastní životní trápení i osudy blízkých. Paměti byly určeny pro autorčina vnoučata. Součástí přeepsaného souboru tvoří i torzo deníku Laury Teisslerové⁸⁴ z let 1894–1902. Pisatelka v něm na 25 stranách líčí v první řadě vlastní těžkou životní situaci spojenou se ztrátou dobrého jména. Zachovány jsou rovněž pětistránkové rodinné zápisky z let 1866–1873 obsahující data narození autorčiných dětí a úmrtí jejích blízkých.⁸⁵

2.2.2 Texty vzniklé v období první republiky

Josef Hodek pocházel z vesnice Hořehledy u Blovic.⁸⁶ Narodil se zde 12. června 1888 do rodiny statkáře Josefa Hodka staršího. Jeho matkou byla Marie, roz. Soukupová, dcera rolníka z blízkých Radošic.⁸⁷ Podle tradice držela rodina statek ve vlastnictví několik generací, teprve Josefův otec se však dokázal výrazněji prosadit a vybudovat si jméno. V Praze se naučil v mládí malovat, ale nakonec se po svatbě rozhodl pro návrat do rodné vsi, kde se brzy začal veřejně angažovat. Dlouhá léta zastával funkci obecního starosty, a na počátku 19. století zasedl dokonce na Českém zemském sněmu jako poslanec za agrární stranu.⁸⁸ Jeho syn po něm zdědil umělecké nadání, ovšem právě na důrazné přání otce se rozhodl raději vystudovat „něco užitečného“. Mezi léty 1903–

⁸³ TAMTÉŽ, s. 1.

⁸⁴ TAMTÉŽ, Deník Laury Teisslerové.

⁸⁵ TAMTÉŽ, Rodinné zápisky Laury Teisslerové z let 1866–1873.

⁸⁶ Dnes součást Spáleného Poříčí.

⁸⁷ SOA Plzeň, Sběrka matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Těnovice, Matrika narozených (1880–1908), fol. 85^v–86^f. http://www.portafontium.eu/iipimage/30071045/tenovice-18_0910-n?x=448&y=248&w=407&h=184 (stav k 15. únoru 2019).

⁸⁸ Marie LIŠKOVÁ, *Slovník představitelů zemské samosprávy v Čechách 1861–1913*, Praha 1994, s. 104.

1907 proto docházel Josef Hodek na učitelský ústav v Plzni, který nakonec s úspěchem absolvoval.

Několik následujících let vykonával učitelské povolání na řadě míst Moravského Slovácka, ale zároveň také o letních prázdninách rozvíjel svůj malířský styl a dojížděl do Prahy například za Josefem Váchalem,⁸⁹ u kterého se zdokonaloval v grafice. V roce 1913 se vrátil na Plzeňsko, krátce na to ale vypukla první světová válka a on byl v prosinci 1914 odveden. Zúčastnil se bojů především v Srbsku a v Itálii, kde byl nakonec zajat. Po vzniku Československa sloužil krátce na Těšínsku, avšak ve školním roce 1919/1920 již mohl opět vyučovat. Získal nejprve místo na obecné škole v Křimicích, od roku 1922 však přešel natrvalo do západočeské metropole.⁹⁰ Již předtím se zde 25. srpna 1921 oženil s Marií Jičínskou,⁹¹ dcerou učitele z Plzně, se kterou měl dva syny, z nichž dospělosti se dožil pouze jeden. Oficiálně byl penzionován v prosinci 1943,⁹² ještě dlouhá léta se ovšem věnoval své umělecké tvorbě. Dodnes patří mezi jedny z nejvýznamnějších malířů a grafiků Plzeňska.⁹³ Zajímal se také o tvorbu bibliofilských tisků, ex libris a byl významným organizátorem uměleckého života ve městě. Zemřel zde 14. října 1973.⁹⁴

Své hlavní literární dílo označované jako rodinná kronika začal psát krátce před svatbou v roce 1921 a dokončil ho přesně po padesáti letech 7. března 1971. Svým rozsahem i vzhledem jde o monumentální práci skládající se z celkem 806 stran textu a ilustrací. Jednotlivé ručně popsané listy zhruba kvartového formátu jsou svázané do knihy záměrně se stylizující do podoby starých manuskriptů. Autor ji opatřil ozdobnou vazbou s dvěma kovovými přezkami, při tvorbě využil ručně vyráběného papíru a vše uložil do plechové krabice vyrobené na míru, na níž jsou vyobrazeny dvě postavy andělů klečících před vystouplým motivem ukřižovaného Ježíše. Na hřbetě knihy je na látkovém podkladě zlatě nadepsáno tiskacím písmem „*Všecko a nic*“ a doplněn rok 1921. Titulní list nese nápis: „*Jos[ef] Hodek, Všecko a snad přec jen nic. Básně veršem*

---

⁸⁹ Luboš MERHAUT, *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce 4/II, U–Ž*. Praha 2008, s. 1182–1188.

⁹⁰ AMP, Hodek Josef, sign. 36a391, inv. č. 37213, *Všecko a snad přec jen nic*, s. 73–84.

⁹¹ TAMTÉŽ, s. 44.

⁹² TAMTÉŽ, s. 535.

⁹³ Již za jeho života o něm vydali monografie jeho přátelé. Bohumil POLAN – Bedřich Beneš BUCHLOVAN, *Josef Hodek, malíř a grafik*, Plzeň 1947; Jan SPURNÝ, *Josef Hodek*, Praha 1965.

⁹⁴ M. BĚLOHLÁVEK, *Josef Hodek. Výstřižky kritik jeho díla 1926–1948. Inventář*, AMP, Plzeň 1976, s. 1.

*i prosa. Kresby a rytiny. Započato s pomocí Boha i d'ábla v Křimicích MCMXXI.*⁹⁵ Celé dílo bylo sepsáno česky a zabývá se obdobím od roku 1888 do roku 1971.

Jak již bylo naznačeno, jedná se o rodinnou kroniku vytvořenou s uměleckými ambicemi, nebyla však jasně nikomu dedikována a autor ji pravděpodobně tvořil pro svoji vlastní potřebu. V textu se zpočátku střídají Hodkovy kronikářské zápisy o rodině a běhu života s prepisy básní (například od Jeana Moréase,⁹⁶ S. K. Neumanna nebo Františka Halase) a originálními kresbami. Jednotlivé zápisy často začínají zdobenými iniciálami, mají různě velké písmo a od abstraktního obsahu (oslava žen) přecházejí postupně k mnohem přizemnějším zápisům rekapitulujícím autorovy rodinné starosti, úspěchy a pády. Hodek vypravuje poměrně stručně, nezabíhá do přílišných detailů, zato neváhá použít místy značně explicitních výrazů a dává jasně najevo emoce (zejména při popisu úmrtí prvního syna).⁹⁷ Tematicky se zabývá hlavně rodinou, učitelstvím a uměleckou tvorbou. Popisuje výstavy obrazů a práce, které zhotovoval na objednávku, pečlivě přitom zaznamenává své honoráře, zabývá se cestováním do zahraničí i prázdninami na letních bytech. Sleduje proměny počasí a koloběh ročních období, naopak málo se soustředí na politické události (výjimku představuje druhá světová válka). Až do roku 1960 zapisuje do knihy pravidelně, potom následuje dlouhá přestávka a další záznam se týká až smrti jeho manželky 29. ledna 1971.⁹⁸ Krátce na to dílo zakončuje definitivně.

Kromě rodinné kroniky se ve fondu nachází také rukopis jeho krátkých vzpomínek nazvaných „*O sobě*“. Na 18 stranách se v nich Hodek opět rozepisuje o rodině i dětství. Počíná si přitom ale méně promyšleně a události dovádí pouze do roku 1910, kdy se psaním náhle končí.⁹⁹ V jeho pozůstalosti rozdělené mezi Archiv města Plzně a Literární archiv Památníku národního písemnictví¹⁰⁰ je možné kromě toho nalézt ještě další drobné pamětní texty a zápisníky. Posmrtně byly tiskem vydány

---

⁹⁵ AMP, Hodek J., Všecko, s. 2.

⁹⁶ Francouzský básník řeckého původu narozený v roce 1856 v Athénách. Jeho dílo se neslo především v duchu symbolismu, později volal po návratu ke klasicismu. *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí XVII*, Praha 1906, s. 726.

⁹⁷ AMP, Hodek J., Všecko, s. 163–171.

⁹⁸ TAMTÉŽ, s. 796.

⁹⁹ TAMTÉŽ, sign. LP 1617, O sobě.

¹⁰⁰ Více Karel SAMŠIŇÁK, *Josef Hodek (1888–1973). Soupis osobního fondu*, Literární archiv PNP, Praha 1991.

autorovy ilustrované vzpomínky na první světovou válku čerpající z jeho deníků¹⁰¹ a zde rozebíraná rodinná kronika.¹⁰²

Oproti Josefu Hodkovi byl život Luisy Pernerové-Zykmundové od počátku pevně spjat s městským prostředím. Luisa pocházela z bohaté rodiny plzeňských zvonářů, jejíž kořeny v Plzni sahaly hluboko do minulosti. V roce 1702 se zde usadil a byl přijat mezi měšťany vyučený zvonář Jan Perner a členové rodu se od té doby podíleli na zdejším veřejném životě a patřilo jim nezpochybnitelné místo mezi vyššími vrstvami.¹⁰³ Luisa, nejstarší dcera Roberta Pnera a jeho manželky Bedřišky, se narodila 14. března 1867 v domě čp. 90 na plzeňském vnitřním městě, kde vedl hostinec dědeček z matčiny strany Bedřich Křepinský.¹⁰⁴ Brzy potom se rozhodl její otec přestěhovat zvonárnu, kterou vedl od roku 1861, do nové budovy v Poděbradově ulici (dnes Pražské).¹⁰⁵ Zde zároveň vyrostl také nový rodinný dům, v němž Luisa trávila dětství a mládí.

Zprvu navštěvovala německou obecnou školou a následně nastoupila i první rok do německé měšťanky, vzdělání ale nakonec ukončila posledními dvěma lety strávenými na měšťanské škole české.¹⁰⁶ Manželství uzavřela 10. září 1891 v chrámu sv. Bartoloměje v Plzni.¹⁰⁷ Provдалa se za účetního Jiřího Zykmunda (nar. 1863), syna sládka ze Spáleného Poříčí, kterého poznala při jednom z pobytů na letním bytě. Průběh pět let žila Luisa zásluhou pracovních povinností svého muže mimo Plzeň. Nejprve se společně usídlili v Klášteře Hradiště nad Jizerou a další dva roky trávili v Bělé pod Bezdězem. Po návratu do Plzně si našel v roce 1895 Jiří Zykmund místo v podniku svého tchána a rozhodl se zůstat ve městě natrvalo.¹⁰⁸ Luisa tak zde společně

---

¹⁰¹ Josef HODEK, *Hrst vzpomínek z první světové války*, Plzeň 2004.

¹⁰² TÝŽ, *Všecko a snad přec jen nic. Básně veršem i prosa, kresby a rytiny*, Plzeň 2012².

¹⁰³ Podrobnější přehled historie rodu Pernerů viz Soňa MARTINOVSKÁ, *Rodinné a osobní vzpomínky plzeňské měšťanky Luisy Pernerové-Zykmundové jako útěcha v nelehkých časech*, bakalářská práce, FF JU v Českých Budějovicích, ÚA PVH, 2012, případně Jan HUČKA, *Zvonařské dílny rodu Pernerů v Plzni*, *Z dějin hutnictví* 33, 2003, s. 97–105; TÝŽ, *Zvonařství rodu Pernerů v Plzni*, *Slévárenství* 56, č. 11–12, 2008, s. 549–551.

¹⁰⁴ SOA Plzeň, Sbirka matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Obvod Plzeň I-vnitřní město, Matrika narozených (1864–1867), fol. 349^v–350^f. http://www.portafontium.cz/iipimage/30067239/plzen-055_3550-n (stav k 15. únoru 2019).

¹⁰⁵ K. WASKA, *Dějiny* 2, s. 354.

¹⁰⁶ AMP, Rodinný archiv Pernerů a Zykmundů, sign. 6f130, Rodinné vzpomínky I, fol. 3^f.

¹⁰⁷ SOA Plzeň, Sbirka matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Obvod Plzeň I-vnitřní město, Matrika oddaných (1890–1894), fol. 94^v–95^f. http://www.portafontium.cz/iipimage/30067266/plzen-082_0980-o (stav k 15. únoru 2019).

¹⁰⁸ Jiří Zykmund v roce 1903 nakonec celý podnik převzal, ponechal mu však dosavadní název „R. Perner, továrna na zboží kovové a zvonařství v Plzni“. V dílně se vyráběly kromě zvonů hlavně speciální součástky pro parní stroje a pivovary, ale vedle toho fungoval i obchod s kovovým kuchyňským

s ním vychovávala svého syna a dvě dcery, ale aktivně se podílela také na společenském a spolkovém dění. Měla rovněž zájem o historii a působila v plzeňském Kroužku přátel starožitností, jehož členové si kladli za cíl ochranu zdejších památek ohrožených demolicemi.¹⁰⁹ Zemřela dva roky po skončení druhé světové války 6. května 1947 ve svém rodném městě.¹¹⁰

Podstatnou část volného času věnovala také shromažďování genealogických informací. Zpracovala rozsáhlý rodokmen rodiny¹¹¹ a získané vědomosti zužitkovala v článkách o historii rodu publikovaných ve „*Věstníku Kroužku přátel starožitností*“.¹¹² Příběhy vyslechnuté od členů rodiny, vyprávění předávaná po generace, stejně jako i své vlastní vzpomínky poprvé zaznamenala do tří útlých knih malého formátu opatřených tvrdými deskami.¹¹³ Zapisovala si do nich v češtině a soustředila se přitom zejména na zpodobnění osudů svých předků a blízkých, ale i dalších osob z okruhu známých, dále na popis dětských vzpomínek a zážitků z mládí (například cesty do Prahy a Vídně) i na proměny Plzně v průběhu doby.¹¹⁴ Zajímala ji zaniklá místa, staré zvyky, tradice a slavnosti, ale i nové stavby a běžný ruch v ulicích. Méně často rozebírala vlastní život a pocity, spíše se zaměřovala na druhé.

Její záznamy mají civilní charakter, odráží se v nich nostalgie, a i když mají určitou vnitřní logiku, netvoří žádný kompaktní celek s jasným poselstvím. Autorka pravděpodobně volila jednotlivá témata náhodně, podle aktuální potřeby. Nejstarší datovaný záznam pochází z roku 1924,¹¹⁵ dílo však vznikalo postupně v průběhu dvacátých až čtyřicátých let 20. století.¹¹⁶ Obsahově se dotýká období od počátku 18. století až do konce druhé světové války s důrazem na dobu pisatelčina dospívání.

---

náradím. V roce 1914 se stal novým majitelem závodu Karel Šulc, manžel Luisiny mladší sestry Berty. Před koncem první světové války zde pracovalo 18 zaměstnanců, konec výroby nastal až v souvislosti se znárodňováním v roce 1950. J. HUČKA, *Zvonařské dílny*, s. 98.

¹⁰⁹ AMP, Rodinný archiv Pernerů, sign. 6f132, Rodinné vzpomínky II, fol. 46^v.

¹¹⁰ I. MARTINOVSKÝ, *Dějiny Plzně v datech*, s. 408.

¹¹¹ AMP, Rodinný archiv Pernerů, sign. 7e92, Rodokmen sestry Luisy Pernerové-Zykmundové, sourozenců muže a příbuzných; TAMTÉŽ, sign. 7e93, Rodokmen otce Luisy Pernerové-Zykmundové a příbuzných rodin.

¹¹² Luisa PERNEROVÁ-ZYKMUNDOVÁ, *Zvonařská rodina Pernerů v Plzni*, Věstník Kroužku přátel starožitností pro Plzeň a okolí, č. 3, 1914, s. 11–15; TÁŽ, *Zvonařská rodina Pernerů v Plzni. Část technická*, Věstník Kroužku přátel starožitností pro Plzeň a okolí, č. 4, 1914, s. 6–12.

¹¹³ AMP, Rodinný archiv Pernerů, Rodinné vzpomínky I; TAMTÉŽ, sign. 6f131, Několik kapitol z rodinné kroniky; TAMTÉŽ, Rodinné vzpomínky II.

¹¹⁴ Část těchto jejích zápisů byla později vydána knižně. M. BĚLOHLÁVEK (ed.), *Vzpomínky na starou Plzeň*, Plzeň 2000. Kromě Luisina díla sem autor přetiskl, kromě řady zajímavých novinových článků, fejetonů a dopisů s tematikou Plzně, rovněž pasáže z děl Ladislava Lábka a Marie Tauerové, viz dále.

¹¹⁵ AMP, Rodinný archiv Pernerů, Několik kapitol, fol. 1^r.

¹¹⁶ Poslední záznam pochází z května 1946. TAMTÉŽ, Rodinné vzpomínky II, fol. 48^r.

V červnu 1942 přikročila Luisa ke strojopisnému přepsání a novému uspořádání těchto svých vzpomínek do podoby dvoudílné „*Kroniky rodu Pernerů*“. Jak naznačuje věnování synovi Jiřímu v úvodu, tato verze již byla určena k předčítání v okruhu rodiny a neměla sloužit pouze osobním potřebám autorky.¹¹⁷ S podobným záměrem vytvořila Luisa v roce 1945 ještě drobný spis pojmenovaný „*Naše ulice*“, ve kterém reflektovala proměny svého bezprostředního okolí a vzpomínala na všechny sousedy, s nimiž se v průběhu více než šedesáti let, kdy v Poděbradově ulici pobývala, setkala.¹¹⁸

Otec Eduarda Pitlíka Bartoloměj vystřídal řadu zaměstnání. Narodil se v roce 1834 v Plzni jako syn kamenického mistra, vyučil se sice tesařem, avšak prošel si v průběhu života řadou zvrátů včetně devítileté služby u vojska. Stabilitu nakonec našel až na místě, které mělo v budoucnu velký vliv na dětství jeho syna – v roce 1884 se stal kancelářským zřízencem u Krajského soudu v Plzni¹¹⁹ a využíval i s rodinou možnosti bydlení přímo na radnici, kde tehdy kromě soudu sídlila i věznice. Eduard se narodil dva roky předtím na Říšském předměstí 10. března 1882,¹²⁰ ale jeho první vzpomínky patřily již pouze prostředí vnitřního města, hlavního plzeňského náměstí a rodinnému bytu ve třetím poschodí radnice. Setrval zde až do listopadu 1902, kdy jeho otec odešel do výslužby a i samotný krajský soud se následně přestěhoval do nově postavené budovy ve Veleslavínově ulici.¹²¹

V mládí Eduarda velmi zasáhla smrt matky Barbory, roz. Vaňkové. Pravděpodobně v souvislosti s komplikacemi při porodu zemřela ve Všeobecné městské nemocnici 10. srpna 1888¹²² a zanechala po sobě šest dětí, z nichž on byl tím nejmladším. O rodinu se nadále starala jeho nejstarší sestra Marie. Eduard vychodil německou obecní i měšťanskou školu a v listopadu 1896 nastoupil do učení ke knihařskému mistrovi Reinerovi, kde působil posléze i jako pomocník až do roku 1900.¹²³ Stejně jako otci, ani jemu se dlouho nedařilo najít stabilní zaměstnání, nakonec se však dokázal uplatnit jako inkasista v Živnobance. Oženil se v poměrně pozdním

---

¹¹⁷ TAMTÉŽ, sign. 2f51, Kronika rodu Pernerů I; TAMTÉŽ, sign. 2f52, Kronika rodu Pernerů II.

¹¹⁸ TAMTÉŽ, kart. 403, Naše ulice.

¹¹⁹ NMP, Pitlík Eduard, inv. č. 39244, Rodinné paměti Eduarda Pitlíka, s. 13–14.

¹²⁰ SOA Plzeň, Sbirka matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Obvod Plzeň I-vnitřní město, Matrika narozených (1880–1882), fol. 369^v–370^f. http://www.portafontium.eu/iiimage/30067247/plzen-063_3790-n?x=127&y=497&w=195&h=88 (stav k 15. únoru 2019).

¹²¹ I. MARTINOVSKÝ, *Dějiny Plzně v datech*, s. 166.

¹²² SOA Plzeň, Sbirka matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Obvod Plzeň I-vnitřní město, Matrika zemřelých (1884–1888), fol. 380^v–381^f. http://www.portafontium.eu/iiimage/30067270/plzen-086_3840-z?x=423&y=275&w=203&h=92 (stav k 15. únoru 2019).

¹²³ NMP, Pitlík E., Rodinné paměti, s. 9–10.

věku 4. srpna 1938¹²⁴ s Marií Konstantovou, dcerou klempíře z Plzně. Manželství zůstalo bezdětné a Eduard Pitlík zemřel o několik let později 2. dubna 1946.¹²⁵

Zanechal po sobě dvě díla označená jako „*Rodinné paměti*“¹²⁶ a „*Vzpomínky na starou Plzeň*“.¹²⁷ Ve skutečnosti se ale jedná o velice obsahově provázaný soubor vytvořený za stejným účelem. Skládá se z volných listů papíru přibližně osmerkového formátu, kde text je nadepsán z jedné strany, zatímco druhou vyplňují prázdné předtištěné bankovní formuláře. Jak již vzhled napovídá, jde pravděpodobně pouze o první neuspořádaný náčrt, není však jisté, zda Pitlík někdy přikročil k tvorbě další upravené verze. Veškeré zápisy mají velmi torzovitou podobu. Často bývají ukončeny naráz, takřka v polovině věty, jen aby pisatel stejnou informaci zopakoval a případně rozvedl na jiném místě o několik listů dále. Nelze říci, že by se jednalo o jasně zakončené dílo, podle použití různě barevných inkoustů je patrný jeho postupný vznik po určitou dobu, konkrétní datování ovšem chybí. Určitou představu si lze vytvořit pouze podle rozboru obsahu, kdy je zmíněno jako nejzazší datum listopad roku 1930.¹²⁸

Jednotlivé záznamy nejsou číslovány ani jasně seřazeny, dohromady se skládají z 68 listů papíru popsaných kompletně v češtině. Na úvod autor předkládá životopisná data sebe, svých rodičů a sourozenců. Dále rozvádí historii rodiny, ale nezachází příliš daleko do minulosti. Zaměřuje se v první řadě na období vlastního dětství a mládí od konce osmdesátých let 19. století do jeho přelomu. Vzpomíná na vlastní vzdělání a zážitky spojené s pobytem na plzeňské radnici (chod zdejšího úřadu a život vězňů), ovšem jinak o sobě téměř nemluví, rozhodně ne o vlastních myšlenkách a pocitech. S větší intenzitou se zabývá historickou Plzní a popisem toho, co o ní slyšel z vyprávění i co jemu samotnému utkvělo v paměti. Dostává se tak až zhruba do roku 1820¹²⁹ a všímá si podobně jako jiní hlavně vzhledu města, vykládá o jeho dominantách i o tom, jak se v průběhu času zejména jeho ústřední jádro měnilo a ustupovalo modernizaci.

Karel Šilpoch se narodil 19. října 1878 v Plzni jako syn Jana Šilpocha, vyučeného slévače železa původem ze Starého Plzeňce, a Kateřiny, dcery tesaře Josefa

---

¹²⁴ SOA Plzeň, Sbirka matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Obvod Plzeň I-vnitřní město, Matrika oddaných (1937–1939), pag. 111. http://www.portafontium.eu/iipimage/30072220/plzen-134_1690-xo?x=150&y=401&w=389&h=176 (stav k 15. únoru 2019).

¹²⁵ AMP, Archiv města Plzně (domovská příslušnost), Eduard Pitlík.

¹²⁶ NMP, Pitlík E., Rodinné paměti.

¹²⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 39245, Vzpomínky na starou Plzeň Eduarda Pitlíka.

¹²⁸ TAMTÉŽ, s. 37.

¹²⁹ TAMTÉŽ, s. 1.

Kuglera.¹³⁰ Byl nejstarším z pěti sourozenců a svoje studia započal tradičně na obecné škole, kvůli svému nadání a skutečnosti, že ho otec ve vzdělávání všemožně podporoval, se mu však brzy podařilo složit úspěšně přijímací zkoušku a v září 1888 nastoupil na českou vyšší reálku sídlící tehdy ve Veleslavínově ulici.¹³¹ Vyučoval ho zde například matematik a pozdější poslanec Českého zemského sněmu a Říšské rady Josef Čipera¹³² nebo Hynek Palla, hudební skladatel, sbormistr Hlaholu a vedoucí představitel plzeňského Sokola.¹³³ Úspěšnou maturitní zkoušku Šilpoch složil v létě roku 1895¹³⁴ a hned vzápětí se rozhodl odbyt si povinnou vojenskou službu. Nastoupil jako jednorozční dobrovolník k válečnému námořnictvu do přístavu v Pule.¹³⁵ O půl roku později, v dubnu 1896 přešel zpět do Plzně, kde byl zařazen ke třetí polní setnině slavných pětatřicátníků.¹³⁶

Do civilu byl propuštěn na podzim téhož roku a působil krátce ve městě jako výpomocný podučitel na obecné škole. Nakonec se však rozhodl směřovat svoji kariéru jinam a v červenci 1897 byl přijat na pozici úřednického čekatele u státních drah.¹³⁷ V následujících letech prostrídal několik pracovních míst na Žatecku, do Plzně se natrvalo vrátil počátkem roku 1906, kdy se mu podařilo dosáhnout přeložení.¹³⁸ Vykonával zde funkci přednosta přidělovny vozů a v lednu 1934 byl jmenován vrchním inspektorem československých státních drah. Do penze odešel na konci října 1938.¹³⁹ Dařilo se mu rovněž v soukromém životě. 4. srpna 1906 se oženil s Josefou Slámovou,

---

¹³⁰ SOA Plzeň, Sběrka matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Obvod Plzeň I-vnitřní město, Matrika narozených (1877–1879), fol. 303^v–304^f. http://www.portafontium.eu/iipimage/30067245/plzen-061_3090-n?x=11&y=53&w=900&h=375 (stav k 15. únoru 2019).

¹³¹ AMP, Šilpoch Karel, sign. LP 1129/4, Rodinná kronika I, s. 143.

¹³² I. MARTINOVSKÝ, *Dějiny Plzně v datech*, s. 169.

¹³³ K. WASKA, *Dějiny 2*, s. 686.

¹³⁴ AMP, Šilpoch K., Rodinná kronika I, s. 264.

¹³⁵ Jak sám poznamenává, byl ve svých sedmnácti letech ještě velice naivní a toužil poznat na vlastní kůži službu na c. a k. námořní akademii. Velmi rychle však při samotném pobytu vystřízlivěl. TAMTÉŽ, s. 330. Více o tehdejší situaci viz Jan HÁLEK, *Rakouské válečné námořnictvo a jeho místo v prusko-rakouském soupeření o vliv v Německu*, Historie a vojenství. Časopis Historického ústavu Armády České republiky 49, č. 3, 2000, s. 483–506.

¹³⁶ Tradice tohoto pěšího pluku sahá až do roku 1683, kdy vznikl jako vojenská jednotka nasazovaná při bojích s Turky. Tehdy nesl jméno vévody Jiřího Bedřicha z Württemberg-Stuttgartu, pořadové číslo získal až při vojenských reformách Marie Terezie. V této době mu byl také přidělen jako rekrutační obvod Plzeňský a Loketský kraj. K. WASKA, *Dějiny 2*, s. 288.

¹³⁷ AMP, Šilpoch K., sign. LP 1129/5, Rodinná kronika II, s. 419.

¹³⁸ TAMTÉŽ, s. 623.

¹³⁹ TAMTÉŽ, sign. LP 1130/1, Rodinná kronika III, s. 299.

dcerou řídicího učitele z Mirošova,¹⁴⁰ s níž měl čtyři děti. Společně se ženou ho postihlo neštěstí v podobě předčasné smrti starší dcery Karolíny, která podlehla v nedožitých devatenácti letech tuberkulóze.¹⁴¹ Ze syna Karla však vyrostl úspěšný akademický malíř a grafik.¹⁴² Z matričních záznamů vyplývá, že se Karel Šilpoch po smrti první manželky v březnu 1943 oženil ještě podruhé, když 21. února 1944 uzavřel sňatek s Emilií Šaškovou, roz. Brejchovou.¹⁴³ Zemřel 16. září 1946 v Plzni.¹⁴⁴

V autorově archivní pozůstalosti se nachází několik rozsáhlých vzpomínkových prací. Jako první začal v roce 1932 pracovat na popisu svých zážitků a zkušeností z práce na železnici. Jedná se o soubor krátkých příběhů ukazující životní podmínky drážních zaměstnanců hlavně v době monarchie.¹⁴⁵ Karel Šilpoch se ho rozhodl svázat do podoby dvou knih pojmenovaných „*Z ovzduší okřídleného kola*“, které mají dohromady přes tisíc stran.¹⁴⁶ Mezi léty 1934–1936 následně pracoval na monumentálním souboru nazvaném „*Vzpomínky na první světovou válku*“, kde se na více než 7500 stránkách ve dvanácti knihách zabýval rekapitulací politických událostí, popisem průběhu bojů na frontách a vykreslením svých osobních zážitků ze zázemí v Plzni.¹⁴⁷ V následujícím roce sestavil ještě dílo „*Anekdoty, vtipy a lidová rčení z doby světové války 1914–1918*“ obsahující na 330 stranách různé zábavné historky, které se v době války vyprávěly a tradovaly po městě.¹⁴⁸ Jako poslední začal pracovat na pětidílné „*Rodinné kronice*“.¹⁴⁹ Vznikla v období mezi červencem 1938 a červnem 1939, skládá se z více než 3100 stránek a pisatel v ní převážně rekapituluje vlastní osudy od idylického dětství až po odchod do penze. Teprve v závěru se věnuje manželce, dětem, rodičům a širšímu okruhu příbuzných.

---

¹⁴⁰ SOA Plzeň, Sbirka matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Obvod Plzeň I-vnitřní město, Matrika oddaných (1896–1910), pag. 148. http://www.portafontium.eu/iipimage/30065845/mirosov-29_1501-o?x=161&y=501&w=440&h=185 (stav k 15. únoru 2019).

¹⁴¹ AMP, Šilpoch K., sign. LP 1130/2, Rodinná kronika IV, s. 387.

¹⁴² Alena MALÁ (ed.), *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950–2006* XVI, Ostrava 2006, s. 120.

¹⁴³ SOA Plzeň, Sbirka matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Obvod Plzeň I-vnitřní město, Matrika narozených (1877–1879), fol. 303^v–304^f. http://www.portafontium.eu/iipimage/30067245/plzen-061_3090-n?x=11&y=53&w=900&h=375 (stav k 15. únoru 2019).

¹⁴⁴ AMP, Archiv města Plzně (domovská příslušnost), Karel Šilpoch.

¹⁴⁵ Více k tématu například Sigmund KAFF, *Das Recht der Eisenbahner: eine kritische Darstellung der Arbeitsbedingungen auf den österreichischen Eisenbahnen*, Wien 1907.

¹⁴⁶ AMP, Šilpoch K., sign. LP 1129/2–1129/3, *Z ovzduší okřídleného kola*. Veselé, vážné i smutné črty ze života železničářů I–II.

¹⁴⁷ TAMTÉŽ, sign. LP 1127/1–1127/6, 1128/1–1128/6, *Vzpomínky na první světovou válku* I–XII.

¹⁴⁸ TAMTÉŽ, sign. LP 1129/1, *Anekdoty, vtipy a lidová rčení z doby světové války 1914–1918*.

¹⁴⁹ TAMTÉŽ, sign. LP 1129/4, 1129/5, 1130/1–1130/3, *Rodinná kronika* I–V.

Všechna zmíněná díla se vyznačují jednotnou úpravou. Mají podobu ručně svázaných knih středního formátu věnovaných manželce, ale zejména potomkům. Časově se zaobírají zhruba dobou od počátku 19. století do roku 1939. Autor se je rozhodl sepsat v češtině, a to zřejmě na základě nějaké předchozí verze vytvořené nanečisto. Rád své záznamy psané úhledným rukopisem ozvlášťoval detailními a obsáhlými popisy osob i oblíbených míst. Doplnoval je také vlastnoručními celostránkovými kresbami, případně ručně překreslenými mapami bojišť v případě vyprávění o době první světové války. Do pramenů rovněž průběžně vkládal novinové výstřižky, pohlednice a fotografie. Autenticitu svého sdělení se snažil podporovat doslovnými citacemi z dopisů a nejrůznějších dokumentů. Jednotlivé strany pečlivě čísloval, každou kapitolu vždy uzavřel datem jejího sepsání a závěr posledního dílu rodinné kroniky opatřil doslovem.¹⁵⁰ Soubor je tak možné považovat za dokončený.

Josef Tocháček představuje mezi autory výjimku, neboť své vzpomínky začal tvořit již v poměrně mladém věku. Pocházel z Mimoně, vsi nalézající se nedaleko České Lípy. Narodil se zde 20. ledna 1907 do rodiny Josefa Toháčka staršího a Marie, roz. Hoffmannové.¹⁵¹ Vystudoval obecnou školu v Chrudimi a následně reálné gymnázium v Plzni, kam byl jeho otec v roce 1917 delegován na místo u krajského soudu a stal se zde i vrchním radou.¹⁵² Josef vyrůstal ve stabilním, dobře zajištěném prostředí, jakožto na jediné dítě se na něj upínala veškerá pozornost rodičů. Měl proto všechny předpoklady, aby dále rozšířil své vzdělání a absolvoval vysokou školu. Na přání otce skutečně dokončil Právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze a v únoru 1934 nastoupil k plzeňskému soudu jako praktikant.¹⁵³

Další kariérní postup mu v létě 1934 zkomplikovala povinná vojenská služba, kde strávil dva roky.¹⁵⁴ Po návratu v červnu 1936 opět nastoupil na místo v Plzni, ale po vypuknutí druhé světové války a okupaci republiky byl novými vládními orgány postupně delegován na různé pozice do dalších měst v Protektorátu. Nejprve sloužil jako výpomocná síla v Rokycanech,¹⁵⁵ později dostal na starost přesídlovací kancelář

---

¹⁵⁰ TAMTÉŽ, Rodinná kronika V, s. 643–646.

¹⁵¹ SOA Litoměřice, Sběrka matrik Severočeského kraje, Římskokatolická církev, Mimoně, Matrika narozených (1904–1911), fol. 101^v–102^r. <http://vademecum.soalitomerice.cz/vademecum/permalink?xid=8d0e01f6cf78fd58:-6ca67971:13f99d54109:-7fdd&scan=103#scan103> (stav k 15. únoru 2019).

¹⁵² AMP, Rodinný archiv Tocháčeků, sign. LP 1303, Domovský list Josefa Toháčka, Plzeň.

¹⁵³ TAMTÉŽ, sign. LP 1308, Vzpomínky I/2. Moje léta učňovská, s. 469.

¹⁵⁴ TAMTÉŽ, s. 721.

¹⁵⁵ TAMTÉŽ, Vzpomínky I/3. Moje léta učňovská, s. 1074.

v Terezíně a v Roudnici nad Labem a od prosince 1942 pobýval v Čerčanech.¹⁵⁶ Krátce předtím se v Plzni 28. listopadu 1942 oženil se svou přítelkyní z mládí a dcerou drážního zřízence Alžbětou Götzovou.¹⁵⁷ Jejich manželství zůstalo pravděpodobně bezdětné. Josef Tocháček později působil převážně na soudcovských pozicích, v květnu 1946 nastoupil jako přednosta okresního soudu do Nepomuku.¹⁵⁸ Po nástupu komunistického režimu vystřídal zprvu dělnická zaměstnání, od poloviny padesátých let působil jako vedoucí mzdové evidence a referent, naposledy na Správě povodí Berounky. Tehdy již žil natrvalo zpět v Plzni, kde zřejmě po roce 1986 i zemřel.¹⁵⁹

Počáteční inspirací pro tvorbu vzpomínek mu byly deníky, které si dlouhá léta vedl jeho otec.¹⁶⁰ Při své tvorbě jasně deklaroval úmysl¹⁶¹ zachovat si památku na události z doby svého dospívání, aby si je po letech mohl snáze připomenout při opětovném pročitání zápisů. Dílo vznikalo postupně. Nejprve vytvořil Josef Tocháček dvě knihy nazvané „*Moje léta učňovská*“ zabývající se lety 1923–1937.¹⁶² Obě mají kvartový formát, jsou opatřeny pevnými deskami a strojopisné zápisy v nich se vyznačují pečlivou úpravou. Autor na nich začal pracovat 17. listopadu 1935.¹⁶³ Potom se rozhodl pokračovat a vytvořit ještě třetí knihu popisující zážitky z období 1937–1941, jež však zůstala již nsvázaná a tvoří ji tak pouze jednotlivé listy, zpočátku ještě psané úhledně na stroji, poslední kapitola ale zůstává neúplná a obsahuje množství přeškrtnutých a opravovaných pasáží.¹⁶⁴ Všechny tři díly vzpomínek se dohromady skládají z 1086 stran textu. V osobním fondu rodiny se kromě nich dochoval ještě koncept čtvrtého pokračování dovedený až do ledna 1943.¹⁶⁵ Na první pohled zůstává patrné, že jde pouze o jakýsi hrubý náčrtek, má celkem 85 stran a je psaný částečně rukopisně a částečně na stroji.

---

¹⁵⁶ TAMTÉŽ, sign. LP 1318, Vzpomínky 4, s. 67.

¹⁵⁷ SOA Plzeň, Sbirka matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Obvod Plzeň I-vnitřní město, Matrika narozených (1905–1906), fol. 186^v–187^r. http://www.portafontium.eu/iipimage/30070767/plzen-117_1910-n?x=51&y=129&w=407&h=184 (stav k 15. únoru 2019).

¹⁵⁸ AMP, Rodinný archiv Tocháčků, sign. LP 1303, Domovský list Josefa Toháčka, Nepomuk.

¹⁵⁹ TAMTÉŽ, Životopis Josefa Toháčka z 31. ledna 1967.

¹⁶⁰ Jedná se např. o deníky z let 1916–1921 popisující příchod rodiny do Plzně a jejich první léta ve městě. Josef Tocháček starší se v nich zajímal více o politické dění a materiální zaopatření svých blízkých než jeho syn. TAMTÉŽ, sign. LP 1312, Deníky XVI–XVII.

¹⁶¹ TAMTÉŽ, sign. LP 1308, Vzpomínky I/1. *Moje léta učňovská*, s. 9.

¹⁶² TAMTÉŽ, Vzpomínky I/1–2.

¹⁶³ TAMTÉŽ, Vzpomínky I/1, s. 14.

¹⁶⁴ TAMTÉŽ, Vzpomínky I/3.

¹⁶⁵ TAMTÉŽ, Vzpomínky 4, s. 83.

Josef Tocháček přistupoval k tvorbě zpočátku velmi systematicky. Původně si vedl kromě vlastních knih vzpomínek rovněž samostatné svazky příloh obsahující například shromážděné fotografie.¹⁶⁶ Od třetí knihy však začal vkládat vše přímo do hlavního rukopisu. Ten pravidelně rozděloval na kapitoly uvedené zpravidla drobnými ilustracemi v podobně nalepených částí pohlednic s tematikou přírody a měst. Sám upozorňuje na to, že výslednou podobu děl tvořil na základě svých dřívějších průběžných poznámek¹⁶⁷ a často do čistopisu vkládá i opisy korespondence, básní, novinových článků a dalších dokumentů. Zejména jeho dopisy přitom nehrají pouze doplňkovou roli, avšak sdělují zásadní informace. Autor se dokonce přiznává k tomu, že některé z nich psal již s vědomím následného začlenění do pramene.¹⁶⁸ Představují také jediná místa v textu, kdy jinak převažující čeština ustupuje při některých příležitostech němčině (korespondence s matkou).

Obsahově se vzpomínky zaměřují na autorovy zážitky a pocity. Nezačínají jeho narozením ani neobsahují informace o jeho předcích a rodičích. Namísto toho se v nich Josef Tocháček zaobírá svými zájmy (cestování, turistika, knihy, fotografování), popisuje prostředí Plzně z pohledu tehdejší mladé generace (taneční zábavy, kino, studentské spolky) a rozepisuje se o svých kamarádech, dívčích známostech a zkušenostech z vojenské služby. V jednotlivých zápisech se vyjadřuje poměrně otevřeně. Neváhá kritizovat ostatní i celý svět kolem sebe a ospravedlňovat vlastní chování. Umí zdařile popisovat atmosféru navštívených míst a z některých záznamů je jasně patrná bezstarostnost této etapy jeho života, kterou postupně střídá strach z blížící se války. Dílo definitivně ukončuje popisem své svatby symbolizující pro něj velký předěl a změnu. Doufá přitom, že se ke psaní ještě někdy v budoucnu vrátí, pravděpodobně se tak ale již nestalo.

K pisatelům pocházejícím z jiné než západní části Čech patří rovněž Tomáš Bézek. Narodil se 16. prosince 1861 v Žichovci, malé vesnici ležící nedaleko Prachatic. Jeho otec Vojtěch Bézek se zde živil jako sedlák a z obdobného prostředí pocházela i jeho matka Anežka, roz. Cimrhanzlová.¹⁶⁹ V roce 1873 se Tomáš dostal do Plzně na

---

¹⁶⁶ TAMTÉŽ, sign. LP 1318, Fotografie 1.

¹⁶⁷ TAMTÉŽ, Vzpomínky I/3, s. 951.

¹⁶⁸ TAMTÉŽ, s. 880–881.

¹⁶⁹ SOA Třeboň, Sbírká matrik Jihočeského kraje, Římskokatolická církev, Strunkovice nad Blanicí, Matrika narozených (1784–1897), fol. 72^v–73^f. <https://digi.ceskearchivy.cz/7579/78/2649/930/150/0> (stav k 15. únoru 2019).

studia a nastoupil zde do první třídy tehdy nedávno zřízeného reálného gymnázia.¹⁷⁰ Rozhodl se dále věnovat učitelskému povolání a po vystudování byl v roce 1880 delegován na své první místo do Třemošné ležící několik kilometrů severně od západočeské metropole. Na zdejší dvoutrídni škole setrval dva roky, potom se dočkal trvalého přeložení do Plzně. Tady působil mimo jiné na obecné škole v Komenského ulici (dnes sady Pětatřicátníků) a nakonec se stal ředitelem měšťanské dívčí školy.¹⁷¹ Po celou dobu usiloval o zlepšení situace českého školství ve městě a až do roku 1920 působil v dozorovém orgánu místní školní rady. O pět let později odešel natrvalo do penze.¹⁷²

Již krátce po nástupu na první pracovní místo v Plzni se oženil s Marií, dcerou inženýra Alberta Moczygemba. Svatba se konala 14. května 1887 v arciděkanském chrámu sv. Bartoloměje¹⁷³ a oba manželé se krátce na to přestěhovali na Pražské předměstí, konkrétně do oblasti za hlavním vlakovým nádražím tehdy přezdívané Petrohrad. Tomáš Bézek se následně velmi angažoval při rozvoji této části města, která prodělala prudký rozvoj zejména na konci 19. století v souvislosti s výstavbou moderního železničního uzlu. Počet obyvatel zde vzrostl během let 1890–1900 téměř na dvojnásobek,¹⁷⁴ kvalita života však stále výrazně zaostávala za běžným průměrem, i proto se mnoho místních lidí snažilo tyto nepříjemné poměry zvrátit. Bézek mezi ně patřil a zapojil se například do činnosti v prosinci 1895 vytvořené Občanské besedy V. okresu v Plzni na Pražském předměstí.¹⁷⁵ Stal se členem vlasteneckých stolních společností Kozáci a Obec vinohradská a před rokem 1918 působil několik let také v městském zastupitelstvu. Jeho žák František Kříž o něm hovořil jako o „*čilém člověku, který se uměl v životě dobře uplatnit*.“ Není jasné, jestli měl nějaké potomky, poslední léta stáří trávil převážně ve své vile v Dýšíně. Zemřel 15. ledna 1943 v Plzni.¹⁷⁶

Tomáš Bézek začal pracovat na rukopisu díla pojmenovaného „*Vzpomínky z mého života v Plzni od r. 1873 do 1937*“ ve snaze „*zaznamenat různé pamětihodné*

---

¹⁷⁰ NMP, Bézek Tomáš, inv. č. 29486, *Vzpomínky z mého života v Plzni od r. 1873 do 1937*, s. 37.

¹⁷¹ AMP, Kříž František, JUDr., sign. 5c157, *Moje cesta životem I*, s. 428.

¹⁷² NMP, Bézek T., *Vzpomínky*, s. 6.

¹⁷³ SOA Plzeň, Sběrka matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Obvod Plzeň I-vnitřní město, Matrika oddaných (1885–1890), fol. 108^v–109^r. http://www.portafontium.eu/iipimage/30067265/plzen-081_1140-o?x=92&y=294&w=194&h=87 (stav k 15. únoru 2019).

¹⁷⁴ Robert ŠIMŮNEK a kol., *Historický atlas měst České republiky 21, Plzeň*, Praha – Plzeň 2009, s. 21.

¹⁷⁵ K. WASKA, *Dějiny 2*, s. 307.

¹⁷⁶ AMP, Kříž F., *Moje cesta I*, s. 429.

*věci z dob hlavně předešlého století, které se dnes již zapomínají.*¹⁷⁷ Měl za to, že by jeho práce mohla v budoucnu inspirovat někoho povolanějšího k vytvoření přehledných dějin Plzně. Deklarovaný cíl se mu však příliš splnit nepodařilo. Jeho výpověď se dochovala pouze v jakémsi prvním nesouvislém náčrtu na volných listech papíru zhruba osmerkového formátu. Všech 48 stran se nevyznačuje příliš úhlednou úpravou, vyskytují se zde přeškrtnané pasáže a dodatečné vpisky po okrajích. Text sepsaný kompletně v češtině je dělen občasnými nadpisy na menší tematické oddíly, ale nejedná se v žádném případě o kapitoly v pravém slova smyslu. Chybí zde rovněž jasné zakončení, i když není možné určit, jestli autor zamýšlel nějakým způsobem v zápiscích pokračovat. Jako datum počátku psaní je uveden 3. leden 1937.¹⁷⁸

Jak již název napovídá, dílo se věnuje Bézkovu životu a proměnám města Plzně v období mezi léty 1873–1937. Zpočátku má však trochu jiný charakter, a i když se autor snaží hned na úvod dát jasně najevo, že nemá v úmyslu v něm vyzdvihovat vlastní zásluhy, přesně to nakonec dělá. Neodkrývá příliš detailů z dětství, soukromí ani rodinné historie, soustředí se na místo toho zcela na popis veřejné a učitelské činnosti. Upozorňuje zvláště na své dlouhotrvající snahy o prosazení českého školství ve městě¹⁷⁹ a zvelebení čtvrti Petrohrad. Příliš přitom neplýtvá emocemi a má sklon některé informace opakovat. Postupně ovšem jeho jednotlivé záznamy nabývají spíše podobu drobných studií ke konkrétním tématům (stolní společnosti, pití piva, první taneční kurzy a jízdy tramvají) a Bézek tím zvolna odklání pozornost od vlastní osoby směrem k městu. Sleduje místní společenský život, zmiňuje již čistě soukromé historky, které mu utkvěly v paměti v souvislosti s běžným životem v ulicích, a vypráví o jeho postupném přerodu v moderní centrum regionu.

2.2.3 Texty vzniklé v průběhu nebo krátce po druhé světové válce

Prvním autorem, jenž se rozhodl začít pracovat na svých pamětech v průběhu druhé světové války, se stal Václav Kopp. Pocházel z malé vesnice Hůrky na Rokycansku, kde měli jeho předkové po několik generací v držení statek. Narodil se 3. října 1876 jako

---

¹⁷⁷ NMP, Bézek T., Vzpomínky, s. 1.

¹⁷⁸ TAMTÉŽ.

¹⁷⁹ Ještě v první polovině 19. století v Plzni jasně dominovaly německé školy. Podnětem k výrazné změně se stalo v roce 1882 nové rozdělení města na čtyři školní obvody, z nichž každý měl mít vlastní obecnou školu, případně i školu měšťanskou. Od té doby skutečně začala převažovat česká většina, je to možné vypočítat také na přírůstku počtu žáků. Mezi léty 1876 a 1911 přibýlo do českých institucí, také v souvislosti s rozvojem města, necelých 8 500 nových žáků, zatímco do německých pouze 749. Více o situaci K. WASKA, *Dějiny 2*, s. 230.

v pořadí třetí dítě Josefa Koppa a Karolíny, roz. Zítkové z Rokycan.¹⁸⁰ Jeho otec vystřídal v průběhu života hned několik zaměstnání, avšak stále se mu nedařilo dosáhnout potřebné stability, aby mohl řádně zajistit svoji manželku, s níž se oženil v únoru 1868,¹⁸¹ a stále se rozrůstající rodinu. Nakonec neviděl jiné východisko než odchod za oceán do Spojených států amerických,¹⁸² kde se hodlal pokusit vybudovat pro všechny lepší budoucnost. Za cíl si zvolil Chicago,¹⁸³ kam dorazil zhruba v polovině roku 1881.¹⁸⁴ Jeho žena zůstala v Čechách sama s pěti malými dětmi. Nastěhovala se prozatím do roubené chalupy sousedící s původním statkem rodiny Koppů, ale v roce 1886 Hůrky postihl ničivý požár, kterému padly za oběť i obě uvedené stavby. Karolína se proto rozhodla odejít do Rokycan, kde měla větší šanci najít obživu.¹⁸⁵

Školní vzdělání začal Václav Kopp ještě v Hůrkách ve zdejší dvoutřídní škole, kam nastoupil v září 1882. Po přestěhování dokončil zbytek obecné školy v Rokycanech a vychodil zde i chlapeckou měšťanskou školu. Zasluhou štědrosti své tety a strýce mohl následně vystudovat učitelský ústav v Příbrami, na němž v roce 1895 úspěšně odmaturoval.¹⁸⁶ Krátce na to nastoupil na svoji první pracovní pozici na dívčí obecné škole v Plzni, nevydržel zde však dlouho a v následujících letech vystřídal ještě několik míst, než se mu v roce 1909 povedlo zakotvit na první chlapecké měšťanské škole se

---

¹⁸⁰ AMP, Kopp Václav, kart. 430, Kronika rodu Koppů, s. 72. Záznam v matrice uvádí datum 2. října 1876. SOA Plzeň, Sbirka matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Hůrky, Matrika narozených (1872–1881), fol. 166^v–167^r. http://www.portafontium.eu/iiimage/30068822/strasice-22_1700-n?x=519&y=117&w=460&h=191 (stav k 15. únoru 2019).

¹⁸¹ AMP, Kopp V., Kronika, s. 42.

¹⁸² Odchod do USA přitom nebyl na přelomu 19. a 20. století nijak neobvyklým jevem. Jako řešení a cestu z bezvýchodné situace volilo emigraci do Spojených států amerických mnoho chudších lidí z celé monarchie. Plzeňsko přitom nebylo žádnou výjimkou. Od počátku padesátých let 19. století představovalo naopak jednu z nejvýznamnějších oblastí, odkud lidé z českých zemí za moře odjížděli. Jaroslav VACULÍK, *Češi v cizině – emigrace a návrat do vlasti*, Brno 2002, s. 11. Více například Milan FRYŠČÁK, *Emigrace z českých zemí do Spojených států amerických v druhé polovině devatenáctého století*, in: Jan KUKLÍK (ed.), *Přednášky z 44. běhu Letní školy slovanských studií*, Praha 2001, s. 112–117; Jaroslav POLIŠENSKÝ, *Plzeň a Plzeňsko v dějinách českého vystěhovalectví do Ameriky*, MZK 19, 1983, s. 43–46.

¹⁸³ Jednalo se o americké město s tehdy největším počtem česky mluvících obyvatel. První příchozí z Čech se zde začali usazovat již před polovinou 19. století. Viz Miroslav RECHCÍGL, *Czechs and Slovaks in America. Surveys, Essays, Reflections and Personal Insights Relating to the History and the Contributions of Czech and Slovak Immigrants in America and Their Descendants*, Boulder CO 2005, s. 198.

¹⁸⁴ Záznam o jeho příjezdu na lodi Weser se zachoval v databázi shromažďující údaje o cestujících, kteří dorazili do přístavu v New Yorku mezi léty 1820–1892 a byli zaregistrováni v prvním americkém oficiálním imigračním centru. http://www.castlegarden.org/quick_search_detail.php?p_id=6087922 (stav k 15. únoru 2019).

¹⁸⁵ AMP, Kopp V., Kronika, s. 56.

¹⁸⁶ TAMTÉŽ, s. 124.

sídlem v budově Nad Hamburkem poblíž vlakového nádraží.¹⁸⁷ V té době již odešli za otcem do Ameriky všichni Václavovi sourozenci i jeho matka. On jediný se rozhodl zůstat a založit si novou rodinu. Oženil se 9. února 1907 v Plzni¹⁸⁸ s mladou operní zpěvačkou Ellou „Noěmi“ Wolfovou¹⁸⁹ a o rok později přivítal na svět syna Václava.¹⁹⁰ Po vypuknutí první světové války byl nucen v září 1915 narukovat¹⁹¹ a strávit následující roky v armádě. Po návratu do civilu se věnoval především politické kariéře. Vstoupil do řad sociální demokracie a mezi léty 1919–1927 působil v plzeňském městském zastupitelstvu. Zpět do školství se naplno vrátil v září 1927, když krátce předtím odstoupil ze všech veřejných funkcí. Získal volné ředitelské místo na svém starém působišti Nad Hamburkem,¹⁹² v souvislosti se zhoršujícím se zdravotním stavem však nakonec v dubnu 1932 odešel na odpočinek.¹⁹³ Zemřel 24. srpna 1951 v Plzni.¹⁹⁴

Václav Kopp začal pracovat na svých pamětech nazvaných „*Kronika rodu Koppů*“ 3. ledna 1941. V průběhu následujících více než devíti let sem zaznamenával události sahající zpět až do roku 1870 s ojedinělými přesahy ještě dále do minulosti. Dílo se skládá ze šesti větších oddílů rozdělených dále do drobnějších kapitol. Zpočátku v nich pisatel věnoval pozornost svým předkům a rodině,¹⁹⁵ z větší části se ovšem soustředil na popis vlastního života od raného dětství po dospělost a stáří. Zajímal se rovněž o každodennost a aktuální politické události hlavně z období obou světových válek. Jednotlivé zápisy se vyznačují jednoduchým a účelným stylem, jasně patrná však zůstává snaha Václava Koppa pravidelně vstupovat do děje a připojovat k němu své aktuální komentáře a stanoviska.

---

¹⁸⁷ TAMTÉŽ, s. 138.

¹⁸⁸ SOA Plzeň, Sběrka matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Obvod Plzeň I-vnitřní město, Matrika oddaných (1907–1909), fol. 7^v–8^f. http://www.portafontium.eu/iipimage/30067280/plzen-096_0120-o?x=136&y=458&w=487&h=202 (stav k 15. únoru 2019).

¹⁸⁹ Alžběta Wolfová, přezdívaná „Noěmi“, se narodila 1. listopadu 1876. Na podzim 1902 získala místo v plzeňském divadle, s nímž svázala celou svoji další profesionální kariéru. Největší úspěch slavila s titulní rolí v Pucciniho opeře *Madam Butterfly*. V repertoáru však měla téměř stovku rolí a odehrála celkem 1266 představení. *Československý hudební slovník osob a institucí* I, s. 181–182.

¹⁹⁰ SOA Plzeň, Sběrka matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Obvod Plzeň I-vnitřní město, Matrika narozených (1906–1908), fol. 398^v–399^f. http://www.portafontium.cz/iipimage/30070959/plzen-121_4050-n (stav k 15. únoru 2019).

¹⁹¹ AMP, Kopp V., *Kronika*, s. 223.

¹⁹² František KRÍŽ, *Město Plzeň. Přehled složení a činnosti obecní správy za léta 1925–1928*, Plzeň 1929, s. 190.

¹⁹³ AMP, Kopp V., *Kronika*, s. 308.

¹⁹⁴ TAMTÉŽ, Pohřební služba města Plzně (1806–1970), sign. 21b21, Ústřední hřbitov v Plzni. Kremační seznam krematoria města Plzně (1950–1951), záznam č. 557.

¹⁹⁵ V pozůstalosti se zachovaly také genealogické materiály svědčící o tom, že autor se touto problematikou podrobněji zabýval. Viz TAMTÉŽ, Kopp V., kart. 431, Rodopis Koppů; TAMTÉŽ, Vysvětlení k sbírání rodových dokumentů.

Pramen se skládá z volných oboustranně popsaných listů papíru zpravidla kvartového formátu, ale jejich kvalita i velikost místy kolísá. Zhruba 1/6 z celkových 594 průběžně číslovaných stran je psána na stroji, zřejmě podle jeho dostupnosti, zbytek díla autor vytvořil ručně. Text bývá ojediněle prokládán novinovými výstřižky, fotografiemi, plánky či dopisy a jeho celková úprava není vždy nejuhlednější, neboť jak hned v úvodu Václav Kopp upozorňuje: „*píše jen ze své paměti, skoro beze všech pomůcek a bez konceptu.*“¹⁹⁶ V záznamech, jinak pečlivě opatřovaných daty vzniku, se tak občas množí různé podtržené či přeškrtnané pasáže a vsuvky dodané později při opětovném čtení. Čeština představuje hlavní jazyk souboru a existuje pouze jedna jeho konečná verze. Podoba díla se v závěru proměňuje a začne nabývat až téměř deníkového charakteru. Poslední zápis pochází z 23. září 1950 a není jasné, zda autor plánoval svoji výpověď nějakým způsobem zakončit.

František Kříž spojil s Plzní většinu svého života, narodil se však 25. listopadu 1880 v jihočeských Doudlebech do rodiny dělníka Františka Kříže staršího a Marie, roz. Hesové.¹⁹⁷ Oba rodiče pocházeli z chudých vesnických poměrů, a proto se několik let po Františkově narození rozhodli přestěhovat do Plzně za vidinou lepšího výdělků. Jeho otec měl předem domluvený nástup do Škodových závodů¹⁹⁸ a František zde začal docházet nejprve do obecné školy a následně navštěvoval osmileté české gymnázium v Husově ulici. Maturoval v roce 1900 a hned vzápětí nastoupil na úřednické místo na plzeňské radnici. Při pracovním nasazení ovšem zvládl ještě dále studovat a v roce 1906 získal titul doktora práv na Karlově univerzitě.¹⁹⁹ Od nástupu na magistrát se kariéra Františka Kříže slibně rozvíjela. V roce 1912 dosáhl pozice městského tajemníka a v příštích letech vystřídal postupně funkce městského právního rady, ředitele správní a posléze i spojené správní a finanční agendy.²⁰⁰ Podařilo se mu vyhnout vojenské povinnosti, a tak mohl naplno soustředit svoji pozornost ke službě městu. Angažoval se v jeho propagaci a prezentaci, stal se autorem několika cenných publikací mapujících

---

¹⁹⁶ Pomůckami v tomto případě autor zřejmě myslel své zápisníky, které si prokazatelně v průběhu života vedl. TAMTÉŽ, Kronika, s. 26.

¹⁹⁷ SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Římskokatolická církev, Doudleby, Matrika narozených (1872–1899), fol. 40^v–41^r. <https://digi.ceskearchivy.cz/3282/28/1291/855/45/0> (stav k 15. únoru 2019).

¹⁹⁸ Karel ŘEHÁČEK, *Pět zapomenutých. Osobnosti plzeňského veřejného života přelomu 19. a 20. století*, Plzeň 2009, s. 79.

¹⁹⁹ Archiv Univerzity Karlovy (dále jen UK), Matriky Univerzity Karlovy, inv. č. 2, Matrika doktorů české Karlo-Ferdinandovy univerzity II. (1900–1908), s. 858. <https://is.cuni.cz/webapps/archiv/public/book/bo/1662070835117222/273/?lang=cs&pagenr2=858> (stav k 15. únoru 2019).

²⁰⁰ I. MARTINOVSKÝ, *Dějiny Plzně v datech*, s. 481.

správu města i jeho kulturní dění,²⁰¹ pravidelně přispíval do tisku a byl zapojen do širokého spektra zdejších společenských a dobročinných aktivit.²⁰²

Sňatek uzavřel 27. září 1906²⁰³ s Marií, dcerou plzeňského drážního zaměstnance Ferdinanda Šťastného. O dva roky později 31. srpna 1908 se manželům narodila dcera Marie, pozdější učitelka domácích prací a dobrovolná sestra Československého červeného kříže sloužící v městské nemocnici v Plzni.²⁰⁴ Křížův rodinný život se ovšem musel často podřizovat jeho pracovnímu nasazení. Na čelní pozici v městských úřadech zůstal i v období druhé republiky, kdy od února 1939 přešla prozatímní správa Plzně do rukou vládního komisaře Petra Němejce a on zastával funkci jeho náměstka.²⁰⁵ Krátce po vypuknutí druhé světové války byl 2. září 1939 zatčen a internován v koncentračním táboře Buchenwald, kde setrval až do března 1941.²⁰⁶ Po svém propuštění pobíral penzi a žil v ústraní v Plzni. Umírá 10. srpna 1968.²⁰⁷

Na svých pamětech začal František Kříž pracovat po návratu z Buchenwaldu. První zápis do nich byl proveden 12. prosince 1942 a pravděpodobně ani jejich autor tehdy nepočítal s tím, že se nakonec rozrostou do takových rozměrů. Dílo pojmenované „*Moje cesta životem*“ se celkem skládá z 30 položek, zpravidla knih většího formátu opatřených pevnou vazbou, případně v závěru z jednotlivých volných listů uložených v tmavých papírových deskách opatřených tkanicemi. Práce pojednává zhruba o období let 1815–1962 a hlavním užívaným jazykem je zde čeština. Křížův rukopis není úplně snadno čitelný, záznamy se však vyznačují pečlivou úpravou a každá kniha je dále dělena na kapitoly opatřené daty sepsání a místy prokládané rodinnými fotografiemi a osobními dokumenty, které naneštěstí nekorespondují s tím, o čem se právě hovoří v textu. Autor při svých jinak poměrně střízlivých popisech zabíhá občas do nebyvalých

---

²⁰¹ K nejdůležitějším patří: F. KŘÍŽ, *Město Plzeň: přehled složení a činnosti obecní správy za léta 1919–1924*, Plzeň 1925; TÝŽ (ed.), *Divadlo města Plzně v letech 1902–1927*, Plzeň 1927; TÝŽ, *Město Plzeň 1925–1928*.

²⁰² Jednalo se například o jeho práci pro Československý červený kříž nebo Ústav pro hluchoněmé děti v Plzni. K. ŘEHÁČEK, *JUDr. František Kříž a město Plzeň*, Muzejní a vlastivědná práce. Časopis Společnosti přátel starožitností 43 (113), č. 4, 2005, s. 218.

²⁰³ SOA Plzeň, Sbirka matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Obvod Plzeň I-vnitřní město, Matrika oddaných (1904–1907), fol. 326^v–327^r. http://www.portafontium.eu/iipimage/30067279/plzen-095_3570-o?x=409&y=421&w=414&h=187 (stav k 15. únoru 2019).

²⁰⁴ K. ŘEHÁČEK, *Plzeňské události let 1900–1939 v pamětech JUDr. Františka Kříže*, MZK 39, 2004, s. 268–269.

²⁰⁵ Vladimír BRICHTA, *Dějiny Plzně, sv. 3. Od roku 1918 do roku 1948*, Plzeň 1982, s. 244.

²⁰⁶ K. ŘEHÁČEK, *JUDr. František Kříž*, s. 217.

²⁰⁷ I. MARTINOVSKÝ, *Dějiny Plzně v datech*, s. 481.

detailů a neubrání se opakování některých informací, a to přestože se jedná o čistopis, sestavený na základně nedochované předchozí verze hrubě načrtnuté obyčejnou tužkou. Zásluhou přepisu se však zde nalézají minimum chyb a oprav.

Vnitřní struktura pramene prošla v průběhu času poměrně radikální proměnou. Pisatel se zprvu soustředil na své předky a vlastní osobu – na vykreslení dětství, dospívání, rodinného života, kariérního postupu a světa kolem sebe,²⁰⁸ velice brzy se však začal zabývat obecnějšími věcmi. Přibližoval zákulisí vedení města, popisoval své zkušenosti s jeho předními představiteli a rozebíral uspořádání jednotlivých úřadů i podniků. Věnoval se ale i společenskému životu v Plzni a politickému vývoji celé země od dob monarchie až po komunistický převrat.²⁰⁹ V srpnu 1945 se navíc rozhodl zcela změnit svůj přístup a pustil se do „deníku čili kroniky, kterou chtěl zachytit chronologicky stavy, v nichž [s rodinou] žili v posledních chvílích druhé světové války, a popsat převrat následující po ní.“²¹⁰ Takto prováděné podrobné zápisky dovedl nakonec až do konce roku 1946.²¹¹ Zbytek díla se skládá převážně ze shromážděných souborů fotografií a různých dokumentů, v roce 1961 se však Kříž rozhodl ještě jednou vrátit ke psaní v souvislosti s nelehkou životní situací. Svěřoval se s obtížemi spojenými se stářím a vzpomínal na minulost. Poslední záznam nese datum 26. listopadu 1962.²¹²

Rodiče Josefa Kůse pocházeli rovněž z chudých poměrů. Jeho otec Václav byl synem obuvníka a jako nejstarší z jedenácti dětí musel začít velice brzy pomáhat s obživou rodiny, i proto místo do učení nastoupil rovnou do továrny na smaltované nádobí firmy Bartlemus v Plzni a od té doby se živil jako dělník.²¹³ Jeho manželka Barbora, roz. Brettschneiderová se zatím starala o prvorozeného syna Josefa i jeho další sourozence. Josef se narodil 6. října 1905 v plzeňské čtvrti Petrohrad,²¹⁴ kde zároveň

---

²⁰⁸ Části paměti Františka Kříže spojené s Českými Budějovicemi, k nimž měl autor blízko v souvislosti se svým jihočeským rodištěm, přiblížil ve své práci například Jan ŠIMÁNEK, *Tři vzpomínky na České Budějovice z paměti JUDr. Františka Kříže*, in: Staré Budějovice. Sborník prací k dějinám královského města Českých Budějovic 4, 2010, s. 147–152.

²⁰⁹ AMP, Kříž F., sign. 5c157–5c166, *Moje cesta životem I–X*.

²¹⁰ TAMTÉŽ, sign. 5c167, *Moje cesta životem XI*, s. 1.

²¹¹ TAMTÉŽ, sign. 5c170, *Moje cesta životem XIV*.

²¹² TAMTÉŽ, sign. 5d168, *Moje cesta životem XIX*.

²¹³ Firma Eduarda Bartelmuse zahájila v Plzni provoz na přelomu let 1870 a 1871. V na tehdejší dobu moderních dílnách se vyráběla široká škála zboží od nádobí po sporáky, vany nebo umyvadla. Zdejší výrobky následně putovaly nejen do mnoha míst v Rakousku-Uhersku, ale vyvážely se i do zahraničí, například do Německa, Švýcarska, Itálie, Ruska nebo do Spojených států amerických. K. WASKA, *Dějiny 2*, s. 356–357.

²¹⁴ SOA Plzeň, Sbirka matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Obvod Plzeň I-vnitřní město, Matrika narozených (1905–1906), fol. 10^v–11^r. http://www.portafontium.eu/iiimage/30070767/plzen-117_0130-n?x=22&y=461&w=216&h=98 (stav k 15. únoru 2019).

vychodil i obecnou školu a prožil nelehké období první světové války. Rodina se sice snažila vyřešit problém s nedostatkem potravin odstěhováním na venkov, jejich poměry se však nezlepšily a Josef se po krátkém pobytu v blízkých Všerubech ocitl v létě roku 1917 znovu v Plzni.²¹⁵ Jeho otec si tentokrát našel zaměstnání ve Škodových závodech a Josef sám ho po skončení války vystřídal u Bartlemuse na pozici slévárenského učně.²¹⁶

S prací nebyl příliš spokojen, ale zásluhou svých spolupracovníků se začal angažovat v dělnickém spolkovém životě a seznámil se tady s myšlenkami komunismu, s nimiž se následně zcela ztotožnil. V roce 1925 byl vyzván k nástupu k povinné vojenské službě²¹⁷ a následujících 18 měsíců pobýval střídavě v Chebu, Praze a Sokolově. Po svém návratu také on začal pracovat ve Škodových závodech, avšak brzy ho zradilo zdraví a byl propuštěn. Celé zbývající období první republiky bojoval s existenční nouzí a živil se znovu jako slévač ve chvílích, kdy byl dostatek zakázek.²¹⁸ Oženil se 1. srpna 1931 s Růženou Paškovou v civilním obřadu²¹⁹ a 21. října 1933 se manželům narodila první dcera. Také tato skutečnost ho motivovala ke snaze rozšířit si vzdělání. V roce 1938 se mu podařilo dokončit strojírenský kurz a poté byl opět zaměstnán ve Škodových závodech.²²⁰ V Plzni prožil také druhou světovou válku, ovšem nelze s určitostí říct, zda zde i zemřel a kdy. Poslední dokumenty v jeho fondu pocházejí z roku 1980.

Josef Kůs po sobě zanechal dílo nazvané „*Vzpomínky a plzeňské události okolo dvou světových válek*“.²²¹ Není jasné, v jaké době na něm začal pracovat, v jeho závěru je však uvedeno jako datum sepsání a dokončení červen 1945. Text se skládá z celkem 181 číslovaných stránek, není rozčleněn na kapitoly v klasickém slova smyslu, mezi jednotlivými oddíly se však nacházejí viditelné mezery, které napomáhají k jeho lepší přehlednosti. Jedná se s největší pravděpodobností o pozdější kopii, případně o čistopis vytvořený psacím strojem na volných listech papíru kvartového formátu. Pro první

---

²¹⁵ TAMTÉŽ, PP Kůs, kart. 1, *Vzpomínky a plzeňské události okolo dvou světových válek*, s. 62.

²¹⁶ TAMTÉŽ, s. 79.

²¹⁷ TAMTÉŽ, s. 109.

²¹⁸ TAMTÉŽ, s. 129.

²¹⁹ Po opětovném vstupu do římskokatolické církve obřad zopakovali 31. prosince 1938 v plzeňském chrámu sv. Bartoloměje. Viz TAMTÉŽ, *Sbírka matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Obvod Plzeň I-vnitřní město, Matrika oddaných (1937–1939)*, pag. 162. http://www.portafontium.eu/iipimage/30072220/plzen-134_2420-o?x=70&y=134&w=393&h=177 (stav k 15. únoru 2019).

²²⁰ TAMTÉŽ, PP Kůs, *Vzpomínky*, s. 135–136.

²²¹ TAMTÉŽ.

variantu hovoří skutečnost, že se v zápisech, sepsaných kompletně v češtině, vyskytují neopravené překlepy, jakých by se autor v originálu nejspíše vyvaroval. Nenachází se zde žádné přílohy a pisatel zřejmě nevycházel z předchozích poznámek a neopíral se ani o zachované dokumenty či osobní doklady. Alespoň nic takového nezmiňuje. Spoléhá se hlavně na vlastní paměť sahající zhruba do roku 1908 k jeho nejranějším vzpomínkám. Svě vyprávění potom dovedl až do současnosti (ke konci druhé světové války).

Autor se při tvorbě příliš nezabýval ukotvením vlastních zážitků na časové ose, přesná data uváděl pouze zřídka a nevytvářel s jejich pomocí ucelený příběh. Vybíral ze svého života jen určité zajímavé momenty, prokládal vyprávění historkami, které měly význam pro něj samotného, a celkově psal v první řadě o tom, čeho byl sám svědkem. Zabýval se proto hlavně dětstvím, domovem, popisem města a postihnutím změn, jimiž si prošlo za dobu jeho dospívání a dospělosti. Zmiňoval rodiče a těžké rodinné postavení, ale jinak o svých blízkých, a to ani o manželce a dětech, příliš nehovořil. Historické události popisoval ve spojitosti s tím, jak je sám prožíval. První světová válka pro něj znamenala nelehké období hladu, bídy a vážných potíží, první republika s sebou přinesla nezaměstnanost, příchod nové války nejistotu a strach a její konec zase velkou nadějí na vytouženou změnu poměrů. Výraznou roli v zápisech hraje jeho politické přesvědčení a nezlomná víra v nutnost uskutečnění myšlenek socialismu. Tento jeho názor výrazně ovlivňuje tón pramene především v samotném závěru.

Augustin Soukup, autor posledního díla zařazeného mezi válečné a poválečné vzpomínky, se narodil 4. července 1898 v Plzni jako první dítě a jediný syn do rodiny známého restaurátora a majitele kavárny Destinka Augustina Soukupa staršího. Jeho matka Emilie, roz. Thumová pocházela rovněž ze západočeské metropole, její otec Antonín zde provozoval hostinec.²²² Augustin měl ještě dvě mladší sestry, z nichž pouze jedna se dožila dospělosti. Po vchození obecné školy se přihlásil na první českou reálku, kde ho mimo jiné vyučoval zpěv a hru na housle vynikající plzeňský skladatel, dirigent a dlouholetý sbormistr Hlaholu a regenschori arciděkanského chrámu sv. Bartoloměje Norbert Kubát (1863–1935).²²³ Mezi jeho další koníčky patřilo

---

²²² TAMTĚŽ, Sbírká matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Obvod Plzeň I-vnitřní město, Matrika narozených (1887–1898), fol. 259^v–260^f. http://www.portafontium.eu/iipimage/30067259/plzen-075_2730-n?x=-4&y=273&w=835&h=348 (stav k 15. únoru 2019).

²²³ Vlasta BOKŮVKOVÁ, *Norbert Kubát a hudební Plzeň*, Sborník Pedagogické fakulty v Plzni. Umění 5, 1966, s. 123.

fotografování, pravou celoživotní vášní se však pro něj stal sport, a to v nejrůznějších podobách.

Jeho nejranější vzpomínky patří bruslení na zamrzlé Radbuze a plavání. Na realce se později věnoval hře v šachy, ale především fotbalu. Tehdy také vznikla jeho přezdívka „*Rudla Kašpar*“,²²⁴ kterou používal, aby se mohl zúčastnit zápasů FC Union, protože školy tehdy svým žákům sportovní vystupování zakazovaly.²²⁵ V roce 1913 přestoupil na obchodní akademii, na níž byly podmínky uvolněnější, a od té doby se začal angažovat také jako sportovní organizátor. Jeho cílem bylo propagovat ve městě i jiné sporty mimo fotbalu a zapojit do nich také ženy. Věnoval se v první řadě lehké atletice, zúčastnil se aktivně závodů, ovšem po zranění kolene přešel spíše na pozici pořadatele a po složení předepsaných zkoušek i rozhodčího a profesionálního instruktora. Zabýval se sportovní žurnalistikou a jako kvalifikovaný časoměřič a novinář se zúčastnil v roce 1924 VIII. letních olympijských her v Paříži.²²⁶ Krátce po vzniku Protektorátu Čechy a Morava se i jeho dotkla vlna zatýkání a byl postupně internován v několika věznicích a koncentračních táborech (včetně Buchenwaldu), kde prožil celé období druhé světové války. Do Plzně se vrátil v květnu 1945.²²⁷ Pracoval jako úředník a obchodník, smyslem života pro něj ovšem byl sport a s ním spojené záležitosti. Oženil se až v pozdním věku, když si 5. března 1960 vzal ve Starém Plzenci Vandu Laníkovou. Spolu s manželkou žil krátce v Klabavě u Rokycan, nakonec se ale vrátil zpět do Plzně, kde zemřel 4. února 1977.²²⁸

Soukup začal pracovat na svých vzpomínkách nazvaných „*Okolo sportů v životě Gusty Soukupa*“ o Vánocích 1946. První díl stihl dokončit ještě v závěru stejného roku. Další pokračování vznikla o něco později v letech 1955–1967.²²⁹ Celý soubor se nachází v původních papírových deskách kvartového formátu opatřených výrazným nadpisem. Dílo bylo sepsáno v češtině z větší části (kromě úplného závěru) na psacím stroji a skládá se z celkem 53 průběžně číslovaných stran. Vyznačuje se zvláštní úpravou, kdy v levé polovině stránky je vždy uveden rok a o čem konkrétní oddíl

---

²²⁴ AMP, Soukup Augustin, kart. 667, *Okolo sportů v životě Gusty Soukupa I*, s. 4.

²²⁵ Kolem roku 1900 přesto nastal i v Plzni prudký rozmach tohoto sportu. Vzniklo několik menších sportovních klubů, z nichž zmiňovaný FC Union, založený roku 1898, sdružoval převážně dělnickou mládež. K. WASKA, *Dějiny 2*, s. 310.

²²⁶ *Les jeux de la VIIIe Olympiade Paris 1924: Rapport officiel*, Paris 1925, s. 812.

²²⁷ AMP, Soukup A., *Okolo sportů I*, s. 35.

²²⁸ TAMTĚŽ, Obvodní národní výbor Plzeň 3. Odbor organizační a vnitřních věcí, přihlášky k pobytu, kart. 71, Augustin Soukup.

²²⁹ TAMTĚŽ, Soukup A., *Okolo sportů I–V*.

pojednává, zatímco v pravé části se nachází samotný text, do kterého autor následně zasahoval formou vložených poznámek nebo podtrháváním významných pasáží rovnou čarou. Soukup užíval poměrně jednoduchý, věcný až úsečný tón, místy své vyprávění ozvlášťoval různými osobními historkami a zdůraznil, že jeho úmyslem nebylo tvořit pro veřejnost, ale pouze zachovat rodinnou památku. S tímto prohlášením zcela nekoresponduje dovětek, v němž uvedl: „*snad – jednou – by z toho kupř. mohl leccos použít případný kronikář o historii tělovýchovy na Plzeňsku.*“²³⁰

Materiálu by mohl mít případný badatel skutečně dostatek, neboť obsahově se dílo zabývá převyprávěním útržků autorova života od útlého mládí až po dospělost právě na pozadí nejrůznějších jeho sportovních činností. Konkrétně jde o dobu od roku 1904 až do pisatelovy současnosti. Nejprve je zmiňován Soukupův nástup do školy a jeho první amatérské zkušenosti se sportovními disciplínami a cvičením v Sokole. Následuje vždy popis konkrétního sportu a toho, jakým způsobem se mu autor věnoval, čeho v něm dosáhl a jak přispěl k jeho rozvoji a rozšíření v Plzni. Zmíněny jsou postupně fotbal, lehká atletika, lední hokej, cyklistika, tenis a stolní tenis, lyžování, krasobruslení, box, tzv. „americké sporty“ (volejbal, basketbal, baseball) a další aktivity včetně turistiky, skautingu a později jachtingu. V prameni se pisatel naopak pouze minimálně zaměřuje na vlastní rodinu a předky, nezmiňuje civilní zaměstnání, každodenní život ani významné politické události s výjimkou druhé světové války, kdy byl uvězněn a nemohl se tak dále podílet na sportovním vývoji města. Ve fondu se dále nachází množství novinových výstřižků, korespondence a doprovodných fotografií vztahujících se ke sportovnímu životu autora.

2.2.4 Texty vzniklé v období komunismu

Po převratu v roce 1948 se jako první rozhodl vzít do ruky pero a vtisknout konkrétní podobou svým vzpomínkám Ladislav Lábek. Narodil se 27. ledna 1882 v Plzni do rodiny Františka a Kateřiny Lábkových. Jeho otec provozoval v Plzni obchod s koloniálním zbožím, matka byla dcerou krejčího Vojtěcha Ulče z blízkých Černic.²³¹

---

²³⁰ TAMTÉŽ, Okolo sportů I, s. 20.

²³¹ SOA Plzeň, Sběrka matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Obvod Plzeň I-vnitřní město, Matrika narozených (1880–1882), fol. 333^v–334^f. http://www.portafontium.eu/iipimage/30067247/plzen-063_3420-n?x=-32&y=217&w=850&h=353 (stav k 15. únoru 2019).

Měl šest sourozenců, z nichž pouze sestry Božena, Marie a Anna se dožily dospělosti.²³² Od útlého dětství se věnoval sběratelství, zprvu vytvářel kolekce mincí a známek, později ho zajímaly staré tisky a další hmotné předměty spojené s minulostí Plzeňska. Zasluhou otceva obchodu, v němž od mládí vypomáhal, se setkával s množstvím nejrůznějších lidí, jejichž životní zkušenosti a vyprávění ho v zájmu o historii zdejšího kraje pouze utvrzovaly. Na přání otce se přihlásil na obchodní akademii,²³³ studium ho však nebavilo a po dvou vychozených ročnících ze školy v roce 1897 odešel. V oboru se přesto uchytil a v následujících letech vystřídal několik pomocných a účetních pozic u obchodníků v Plzni a Karlových Varech. V dubnu 1902 odešel do vytoužené Prahy, kde pobýval s přestávkami další více než tři roky.²³⁴ Stal se zde mimo jiné členem Společnosti přátel starožitností a Klubu Za starou Prahu.²³⁵

Po návratu do rodného města působil v Obchodním družstvu v Plzni a nadále se věnoval sběratelství. Počátkem září 1909 se mu podařilo s úspěchem otevřít vlastní obchod s papírenským zbožím na Ferdinandově třídě (dnes Klatovské), který se brzy stal jakýmsi kulturním střediskem, kde si podávali dveře zájemci o starožitnosti a plzeňské památky.²³⁶ Kromě toho Lábek založil i Kroužek přátel starožitností v Plzni – organizaci zaměřenou na ochranu památek²³⁷ a pustil se do rekonstrukce Gerlachovského domu,²³⁸ kam měl v plánu umístit své rozsáhlé sbírky. Plány na založení Národopisného muzea Plzeňska mu narušila první světová válka. Narukoval hned v první vlně mobilizace na konci července 1914, prošel si bojišti v Haliči i na italské frontě, přesto se mu ještě v roce 1915 o první dovolené povedlo muzeum provizorně otevřít.²³⁹ Po návratu do civilu se mu již věnoval naplno a o obchod se

---

²³² Anna PEŘINOVÁ, *Ladislav Lábek a Zdeněk Wirth – přátelství i spolupráce*, diplomová práce, FF JU v Českých Budějovicích, ÚA a PVH, 2011, s. 20–22.

²³³ Původně dvouletá obchodní škola, na které o několik let později studoval rovněž Augustin Soukup, vznikla v Plzni roku 1894. V roce 1901 byla rozšířena na obchodní akademii s přidruženými nižšími obchodními kurzy. K. WASKA, *Dějiny 2*, s. 230.

²³⁴ V roce 1904 krátce pobýval v Prachaticích, kde nastoupil povinnou vojenskou službu. Marie MADEROVÁ – Petr MAZNÝ, *Plzeň očima Ladislava Lábka*, Plzeň 2003, s. 7–8.

²³⁵ Více o těchto institucích zaměřených na výzkum kulturního dědictví a ochranu památek v Praze viz Tomáš DURDÍK, *Společnost přátel starožitností*, Zprávy Klubu Za starou Prahu, č. 2, 1996, s. 48–51; Jaroslav NAVRÁTIL, *Klub Za starou Prahu před sto lety*, Za starou Prahu: věstník Klubu Za starou Prahu 47 (18), č. 2–3, 2017, s. 59–61.

²³⁶ A. PEŘINOVÁ, *Ladislav Lábek*, s. 34.

²³⁷ Viz Ladislav LÁBEK, *Kroužek přátel starožitností v Plzni*, Kulturní věstník Plzeňska (samostatná příloha), Plzeňsko 7, č. 7, 1925, s. 1.

²³⁸ TÝŽ, *Gerlachovský dům v Plzni; Národopisné museum: historie a popis domu a příručka pro návštěvníky musea*, Plzeň 1924; TÝŽ, *Gerlachovský dům, měšťanský dům středověku*, Plzeň 1933.

²³⁹ Více TÝŽ, *Deset let Národopisného musea Plzeňska*, Plzeň 1925.

staraly jeho sestry Marie a Božena.²⁴⁰ Velkou oporou se mu stala také jeho manželka Ludmila, se kterou se oženil 27. září 1922.²⁴¹ Vychovávali společně dvě dcery a následně museli překonávat řadu existenčních problémů zejména v době nacistické okupace, ale i za komunismu. Vedle vlastivědné a muzejní práce se Ladislav Lábek zabýval rovněž popularizační činností.²⁴² Uspořádal množství výstav a přednášek, přispíval do novin a stal se zakladatelem několika odborných časopisů.²⁴³ Do penze odešel v roce 1963, až do své smrti 26. května 1970 se však stále aktivně zajímal o město a jeho dějiny.²⁴⁴

Vzpomínky Ladislava Lábků nazvané „*Můj život*“²⁴⁵ se zabývají přibližně léty 1877–1914. Jedná se o samostatné stránky z pevného papíru uložené ve třech tvrdých žlutých deskách menšího formátu převázaných látkovými stuhami. Celkem 138 průběžně číslovaných stran bylo sepsáno na psacím stroji, pouze popisky jednotlivých vložených fotografií, letáků nebo drobných kreseb provedl autor rukopisně. Dílo začal tvořit v říjnu 1949 a dokončil ho následující rok. Verze zachovaná v archivu představuje kopii originálu, kompletně dochovanou a opatřenou řádným závěrem. Jednotlivé zápisy, provedené v češtině, jsou ve vzpomínkách seřazeny chronologicky a rozděleny do kapitol uvedených vždy nadpisem a časovým rozmezím, o kterém pojednávají. Autor se rozhodl pro poměrně stručný styl, bez přehnaného vyjadřování emocí, nevyskytují se zde dlouhé popisné pasáže ani žádné poetické obraty, vše se soustředí na zaznamenání konkrétních prožitků a zvrátů v jeho životě.

Rukopis věnoval Lábek své manželce a omezuje se v něm pouze na popis období svého dětství, dospívání a prvních pracovních zkušeností a úspěchů. Záznamy jsou dovedeny do okamžiku vypuknutí první světové války, kdy jak uvádí: „*uzavřela se první velká kapitola mého života a čtyři roky na to začal jsem novou dráhu, tentokrát opět úřednickou, která byla však věnována již výhradně činnosti musejní.*“²⁴⁶ Pramen

---

²⁴⁰ M. MADEROVÁ – P. MAZNÝ, *Plzeň očima*, s. 8.

²⁴¹ SOA Plzeň, Sbirka matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Obvod Plzeň I-vnitřní město, Matrika oddaných (1922–1928), fol. 7^v–8^r. http://www.portafontium.eu/iipimage/30067296/plzen-112_0110-o?x=-30&y=52&w=970&h=404 (stav k 15. únoru 2019).

²⁴² Více o jeho odborné práci např. N. MORÁVKOVÁ, *Miloslav Bělohlávek*, s. 27–31.

²⁴³ Jedná se o „*Plzeňsko, list pro vlastivědu západních Čech*“ a „*Věstník Kroužku přátel starožitností*“. V roce 1958 se rovněž podílel se na přípravě prvního čísla sborníku „*Minulost Plzně a Plzeňska*“, který vychází pod lehce pozměněným názvem dodnes. Viz. M. BĚLOHLÁVEK, *Vzpomínka na Ladislava Lábků*, MZK 18, 1982, s. 275.

²⁴⁴ M. MADEROVÁ – P. MAZNÝ, *Plzeň očima*, s. 7.

²⁴⁵ AMP, Lábek Ladislav, sign. 32e68–32e70, *Můj život I–III*.

²⁴⁶ TAMTĚŽ, *Můj život III*, s. 138.

obsahuje informace o jeho rodičích, sourozencích a kamarádech z mládí. Autor v něm zaznamenal svoji školní docházku, osudy v zaměstnání a počátky sběratelské vášně i odborné činnosti. Zaobíral se starou Plzní, naopak nezmiňoval takřka vůbec velké dějinné události. Kromě tohoto díla se v osobním fondu Ladislava Lábka nachází ještě řada zápisníků z let 1900–1962.²⁴⁷

Augustin Šíp se narodil 12. září 1885 v Plzni.²⁴⁸ Svoji matku Barboru, roz. Lindauerovou téměř nepoznal, zemřela, když mu bylo osm let. Spolu s bratrem a dvěma sestrami byl vychováván babičkou, jelikož jeho otec Vojtěch, jinak velký divadelní nadšenec a vlastník zámečnické dílny, se již podruhé neoženil.²⁴⁹ Augustin vystudoval české gymnázium a v roce 1904 nastoupil na právnickou fakultu do Prahy, kterou se mu podařilo dokončit v prosinci 1912. Důvodem průtahů byla i skutečnost, že si mezitím odbyl povinnou vojenskou službu a část studia pobýval ve Vídni.²⁵⁰ Měl v plánu se věnovat advokacii a našel si místo v Jihlavě jako praktikant. Dlouho zde však nepobyl a v listopadu 1913 se namísto toho rozhodl vypravit za dalším vzděláním do Paříže.²⁵¹ Jeho odhodlání mu ale ani tady nevydrželo dlouho a raději se vydal dál na cesty. Navštívil Londýn, kde se seznámil s Janem Sýkorou,²⁵² a přes Belgie a Německo nakonec v polovině dubna 1914 doputoval zpět do Čech.²⁵³

Krátce na to byl nucen narukovat a poznal zblízka boje na ruské i italské frontě. Za války přišel o bratra i otce a hned krátce po jejím skončení uzavřel 28. června 1919 na Staroměstské radnici v Praze sňatek s mladou bankovní úřednicí Miladou Haškovou.²⁵⁴ V dubnu 1920 se mu konečně podařilo otevřít si vlastní advokátní

---

²⁴⁷ V celkem osmnácti sešitech je možné nalézt Lábkovy zápisky o světských i církevních památkách, různé místopisné, národopisné a archeologické záznamy, ale i jeho deníky vedené v průběhu první světové války. Věnovala se jim například A. PEŘINOVÁ, *Dopisy a deníky Ladislava Lábka, vojáka 35. pěšího pluku, v 1. světové válce*, in: Vítězslav PRCHAL a kol. (edd.), *Mezi Martem a Memorií. Prameny osobní povahy k vojenským dějinám 16. – 19. století*, Pardubice 2011, s. 175–198.

²⁴⁸ SOA Plzeň, Sběrka matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Obvod Plzeň I-vnitřní město, Matrika narozených (1884–1885), fol. 394^v–395^f. http://www.portafontium.eu/iipimage/30067249/plzen-065_4020-n?x=-23&y=356&w=876&h=365 (stav k 15. únoru 2019).

²⁴⁹ AMP, Šíp Augustin, sign. 322/1, Paměti I, s. 2.

²⁵⁰ TAMTÉŽ, s. 20.

²⁵¹ Na Sorbonně například vyslechl přednášky známého francouzského bohemisty, historika a politika Ernesta Denise. Více Tomáš CHROBÁK – Doubravka OLŠÁKOVÁ, *Ernest Denis*, Praha 2004.

²⁵² Představitel krajanské kolonie v Londýně, za první světové války přední účastník československého zahraničního odboje ve Velké Británii. Viz Milan KOCOUREK, *Jan Sýkora, TGM a ti druzí: začátek první světové války v Londýně a Paříži*, Dějiny a současnost. Kulturně historická revue 32, č. 9, 2010, s. 21–23.

²⁵³ AMP, Šíp A., Paměti I, s. 58.

²⁵⁴ Archiv hlavního města Prahy (dále jen AHMP), Sběrka matrik, Civilní matriky, Magistrát hlavního města Prahy – centrální úřad, Matrika oddaných (1918–1919), fol. 94^v–95^f. <http://katalog.ahmp.cz/praga>

kancelář a natrvalo se usadil v Plzni.²⁵⁵ Významně zasáhl do zdejšího spolkového i politického života. Dlouhodobě působil jako starosta sokolské župy, stal se výkonným redaktorem věstníku „*Sokol na českém západě*“²⁵⁶ a byl rovněž autorem několika tematických publikací.²⁵⁷ V roce 1929 vstoupil do československé strany národně socialistické a byl zvolen za člena městského zastupitelstva. O čtyři roky později již vykonával funkci prvního náměstka starosty.²⁵⁸ Na počátku září 1939 byl zatčen a až do května 1945 nedobrovolně pobýval v Buchenwaldu.²⁵⁹ Po návratu do Plzně ho v lednu 1946 čekal u Krajského soudu v Plzni²⁶⁰ rozvod s manželkou, s níž předtím společně vychovával dvě dcery a syna.²⁶¹ Mezi léty 1945–1948 zastával funkci poslance Prozatímního a Ústavodárného Národního shromáždění.²⁶² Zemřel ve svém rodném městě 8. února 1958.²⁶³

„*Paměti*“ Augustina Šípa se původně skládaly ze čtyř částí opatřených podtituly podle jednotlivých fází autorova života.²⁶⁴ Poslední část se však v jeho archivní pozůstalosti nezachovala, je možné si o ní ale udělat představu ze shrnutí obsahu, který Šíp ke každému oddílu pořídil.²⁶⁵ Celý soubor se skládá z volných listů papíru kvartového formátu a jeho uspořádání zůstává velice nepřehledné. Evidentně vzniklo několik verzí a i ty zachované a uložené v archivním souboru se vyznačují jistou „nedokončeností“. Obsahují přeškrtnané věty, vložená slova i celé stránky textu

---

publica/permalink?xid=354F796BD50D4632B659F7C5FDE66005&scan=99#scan99 (stav k 15. únoru 2019).

²⁵⁵ AMP, Šíp A., *Paměti I*, s. 128.

²⁵⁶ Miroslav KLINGER, *Dr. Augustin Šíp šedesátiletý*, Svobodné slovo, roč. 1, č. 104, 12. 9. 1945, s. 2.

²⁵⁷ Augustin ŠÍP, *Sokolským životem: výbor statí, úvah a řečí sokolských*, Plzeň 1925; TÝŽ, *O sokolskou přítomnost a budoucnost: výbor úvah, článků a řečí sokolských*, Plzeň 1935.

²⁵⁸ AMP, Šíp A., sign. 322/2, *Paměti II*, s. 217.

²⁵⁹ TAMTÉŽ, s. 298. Vyrovnat se s útrapami pobytu mu pomáhal zejména jeho dlouholetý přítel z dob studií v Praze Jaroslav Werstadt (1888–1970), s nímž se zde znovu shledal. Více o tomto českém historikovi a novináři např. Jaroslava HOFFMANNOVÁ, *Jaroslav Werstadt, historik a archivář zapomenutý?*, in: *Ad vitam et honorem: profesoru Jaroslavu Mezníkovi přátelé a žáci k pětasedmdesátým narozeninám*, Brno 2003, s. 177–188; František KUTNAR, *Historik Jaroslav Werstadt*, *Práce z dějin Akademie věd* 2, č. 1, 2010, s. 3–11.

²⁶⁰ AHMP, *Sbírka matrik, Civilní matriky, Magistrát hlavního města Prahy – centrální úřad, Matrika oddaných (1918–1919)*, fol. 94^v–95^r. <http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=354F796BD50D4632B659F7C5FDE66005&scan=99#scan99> (stav k 15. únoru 2019).

²⁶¹ Jeho syn Svatopluk (1920–1995) nakonec přes válečné obtíže vystudoval konzervatoř a stal se profesionálním hercem. Miloš FIKEJZ, *Český film: herci a herečky III*, Praha 2008, s. 349.

²⁶² Po Únoru 1948 jako jeden z mála veřejných činitelů podepsal Prohlášení československé veřejnosti, které se ohrazovalo proti likvidaci demokracie ve státě. Brzy na to se vzdal všech svých politických funkcí. I. MARTINOVSKÝ, *Dějiny Plzně v datech*, s. 429.

²⁶³ AMP, *Sbírka úmrtních oznámení*, Augustin Šíp.

²⁶⁴ Podtituly zní: I. Lehr-und Wanderjahre, II. Mužná léta, III. V moci hákové kříže. TAMTÉŽ, Šíp A., *Paměti I*; TAMTÉŽ, *Paměti II*; TAMTÉŽ, sign. 322/3, *Paměti III*.

²⁶⁵ Tato poslední část nesla název IV. Po osvobození – Na sklonu k stáří.

s různými dodatky. Zhruba stejnou měrou se zde vyskytují stránky vytvořené rukopisně i na psacím stroji, je možné odhadovat, že společně s chybějící částí měl pramen asi 1000 stran. Jazykově se pisatel drží češtiny a věnuje se zhruba období let 1885–1945.

Z hlediska vnitřního uspořádání je naopak dílo promyšleno velice pečlivě. Dělí se dále do menších kapitol, na některých místech prokládaných novinovými výstřižky nebo vlastními Šípovými básněmi. Autor si při tvorbě zachovává věcný tón, píše na základě zachovaných dokladů a dokumentů, často však pouze po paměti. Impulzem pro vznik celé výpovědi mu byla snaha zaměstnat se v období, kdy již nebyl veřejně činný, a měl v úmyslu si jejím prostřednictvím ozřejmit smysl vlastního života. Poprvé k pamětem zasedl 9. června 1951 a pravidelně se ke psaní vracel ještě minimálně v dalším roce.²⁶⁶ Tematicky se zabýval hlavně rekapitulací svých osudů od dětství až po současnost. Věnoval se ale i rodičům, s oblibou do textu začleňoval portréty spolužáků, profesorů, známých nebo spolupracovníků,²⁶⁷ příliš v něm naopak nezmiňoval manželku ani děti. Na rozdíl od jiných pisatelů se zajímal i o velké historické události a kladl důraz na zpodobnění situace ve městě před druhou světovou válkou.

Rodiče Rudolfa Sofrona pocházeli z Litic, malé obce dnes začleněné do jižního městského obvodu Plzně. Jeho otec František pracoval jako dělník v různých mlýnech po okolí a matka Barbora, roz. Brunová, byla dcerou mýtného. Rudolf se narodil 16. ledna 1887 ve Starém Plzenci,²⁶⁸ několik let nato se však již rodina musela natrvalo přestěhovat do Plzně, protože výdělek na venkově nebyl pro uživení sedmi malých dětí dostatečný. František Sofron chvíli zastával pozici pomocného dělníka ve Škodových závodech, ovšem z hmotné nouze ho částečně vyvedl až jeho zájem o herectví. Od roku 1893 byl členem nejstaršího plzeňského spolku divadelních ochotníků Tyl²⁶⁹ a v roce 1902 se mu podařilo získat místo inspicienta v městském divadle.²⁷⁰ Jeho syn Rudolf nastoupil do obecné školy v září 1892, o pět let později složil úspěšně vstupní zkoušku a dále studoval na plzeňské reálce, na níž v roce 1904 maturoval.²⁷¹ Nedařilo se mu ihned nalézt vyhovující pracovní pozici, přivydělával si opisováním divadelních her

---

²⁶⁶ AMP, Šíp A., Paměti III, s. 151.

²⁶⁷ Podobně jako Kříž například popisuje v souvislosti se svým politickým angažmá osobní zkušenosti s vedoucími představiteli města. TAMTÉŽ, Paměti II, s. 200–203.

²⁶⁸ SOA Plzeň, Sbírká matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Starý Plzenec, Matrika narozených (1872–1893), fol. 135^v–136^f. http://www.portafontium.eu/iipimage/30068747/stary-plzenec-28_1380-n?x=-30&y=395&w=955&h=376 (stav k 15. únoru 2019).

²⁶⁹ Spolek působil v Plzni od roku 1881. K. WASKA, *Dějiny* 2, s. 743.

²⁷⁰ AMP, Rodinný archiv Sofronů, kart. 689, inv. č. 346/1, Mé paměti I, s. 9–10.

²⁷¹ TAMTÉŽ, s. 21.

a nastoupil rovněž do městské knihovny.²⁷² Štěstí se na něj nakonec usmálo v podobě místa u berní správy v Plzni, kde působil s krátkou přestávkou od září 1906 až do roku 1948.²⁷³

Aktivně se zapojoval do městského dění, v roce 1910 vstoupil do Měšťanské besedy a stejně jako Tomáš Bézek i do stolní společnosti Obec vinohradská.²⁷⁴ Krátce nato se začal angažovat v Sokole, stal se redaktorem „*Sokola na českém západě*“, byl knihovníkem jednoty a zapojoval se i do činnosti její vzdělávací komise. V průběhu první světové války nebyl uznán schopným odvodu a vojenskou službu si vyzkoušel teprve v lednu 1919, kdy působil na Slovensku.²⁷⁵ Koncem roku 1920 byl zvolen za člena biografické komise kina Elektra²⁷⁶ a tento podnik nakonec mezi léty 1931–1948 také vedl. Oženil se 3. září 1929 v Plzni s Marií Bohuslavovou,²⁷⁷ jejíž otec Vojtěch byl správcem městské železárny v Klabavě. Marie o tři roky později porodila syna Jaromíra, sama však v listopadu 1936 náhle zemřela a Tomáš Bézek následně uzavřel 30. dubna 1938 sňatek s její sestrou Jarmilou.²⁷⁸ Již jako penzista působil v letech 1948–1956 v pobočce Národního pozemkového fondu a následně v národních podnicích Kovomat a Dřevona.²⁷⁹ Zemřel v Plzni 15. listopadu 1958.²⁸⁰

Rudolf Sofron pojmenoval dílo, které začal tvořit pravděpodobně na konci května či na počátku června 1957, velice prostě „*Mé paměti*“.²⁸¹ Dochovaly se ve formě rukopisu zaznamenaného ve třech kroužkových blocích velkého formátu popsaných vždy pouze po jedné straně listu. Celkem zabírají 152 stránek a časově se věnují zejména období mezi léty 1887–1923, přestože nejzazším přímo v textu zmíněným

---

²⁷² V této instituci působil až do roku 1917 a uzavřel přitom pevné přátelství s Pavlem Nebeským. Více o této osobnosti viz Karel SEIDL, *PhC. Pavel Nebeský (1861–1913), novinář, překladatel a také knihovník (z dřevní doby veřejných knihoven)*, Bulletin SKIP 16, č. 3, 2007, s. 12–14.

²⁷³ AMP, Rodinný archiv Sofronů, Mé paměti I, s. 49.

²⁷⁴ TAMTÉŽ, s. 61–62.

²⁷⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 346/3, Mé paměti III, s. 8.

²⁷⁶ Biograf Elektra vznikl 21. února 1912 v Plzni přičiněním Národní jednoty pošumavské a místního Sokola. K. WASKA, *Dějiny 2*, s. 305. Srov. ještě například K. ŘEHÁČEK, *Plzeňské kino Elektra (1912–1949)*, ZHS 6, 2000, s. 191–209.

²⁷⁷ AMP, Rodinný archiv Sofronů, Mé paměti I, s. 12.

²⁷⁸ SOA Plzeň, Sbirka matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Obvod Plzeň I-vnitřní město, Matrika oddaných (1937–1939), pag. 79. http://www.portafontium.eu/iipimage/30072220/plzen-134_124_0-o?x=514&y=259&w=456&h=177 (stav k 15. únoru 2019).

²⁷⁹ AMP, Rodinný archiv Sofronů, kart. 689, inv. č. 347/4, Životopis Rudolfa Sofrona.

²⁸⁰ TAMTÉŽ, Mentberger Václav, kart. 420, inv. č. 500, Úmrtní oznámení Rudolfa Sofrona.

²⁸¹ TAMTÉŽ, Rodinný archiv Sofronů, Mé paměti I; TAMTÉŽ, kart. 689, inv. č. 346/2, Mé paměti II; TAMTÉŽ, Mé paměti III.

datem je rok 1956. Autor při jejich tvorbě vycházel z rozsáhlého souboru deníků,²⁸² jež spolu s dalšími osobními doklady využíval jako pomůcky ke správnému časovému zařazení jednotlivých událostí. Paměti jsou sepsány v češtině a vyznačují se neuspořádaným charakterem. Jde s velkou pravděpodobností jen o jakýsi první náčrt provedený pouze obyčejnou tužkou bez jasnějšího plánu ohledně toho, kam by celé dílo mělo směřovat a jakým způsobem by mělo být zakončeno. Pramen nedoprovází žádné přílohy, dále se dělí do drobnějších kapitol, které mají alespoň na počátku pevně stanovenou vnitřní strukturu. Písmo zůstává i kvůli zvolené psací látce poměrně špatně čitelné a zápisy jsou často prokládány různými vsuvkami, opravami a dodatky.²⁸³

Pisatel se v nich nejprve podrobně zabývá osudy rodičů a blízké rodiny, předkládá přitom velké množství přesných životopisných údajů. Dále se věnuje mládí a prvním pracovním zkušenostem. Popisuje své přátele, rané bezstarostné dětské hry i zážitky ze studií, ale soustředí se i na vykreslení situace v Plzni během první světové války. Snaží se o zaznamenání běžného života, včetně způsobů trávení volného času, nebojí se zabíhat do osobních detailů. Vypráví jasně, stručně a nejprve postupuje tematicky, později ale dílo mění charakter a podobá se spíše chronologickému výčtu toho, co zajímavého právě v konkrétním roce prožil. Paměti nemají jasný závěr, autor však své další osudy shrnul v samostatném krátkém životopisu z dubna 1954, který se ve fondu rovněž zachoval.²⁸⁴

Další z pisatelů Engelbert Kučera prožil své dětství a mládí na Moravě. Narodil se 30. října 1889 v Rájci u Blanska do rodiny kočího.²⁸⁵ Školní vzdělání mu komplikovalo časté stěhování otce za prací, nakonec se mu ale podařilo absolvovat dva ročníky na průmyslové škole v Brně, kde se vyučil elektromechanikem a strojníkem. Vystřídal několik dělnických zaměstnání a v říjnu 1907 vstoupil do sociálně demokratické strany.²⁸⁶ Krátce po vypuknutí první světové války byl nucen narukovat, se situací se ovšem nehodlal smířit a hned 7. listopadu 1914 utekl na ruskou stranu. Ovládal dobře ruštinu i němčinu, prosadil se proto jako tlumočník a organizátor

---

²⁸² V archivním fondu je uloženo dohromady 19 kusů Sofronových deníků z let 1911–1914, 1927–1929 a 1944–1958 ve formě klasických předtištěných kalendářů, ale i drobných zápisníků kapesního formátu. TAMTÉŽ, kart. 688, Deníky Rudolfa Sofrona I–XIX.

²⁸³ Jednou z vsuvek je i záznam o autorově pohřbu provedený zřejmě jeho synem 19. listopadu 1958. Tato skutečnost mimo jiné svědčí o pozdějším pročitání paměti v rodině. TAMTÉŽ, Mé paměti I, s. 54.

²⁸⁴ TAMTÉŽ, Životopis R. Sofrona.

²⁸⁵ Příslušný údaj v matrice se bohužel nepodařilo dohledat a ověřit.

²⁸⁶ Jaroslav DOUŠA, *Engelbert Kučera (1912–1967). Inventář*, AMP, Plzeň 1979, s. 2.

v komunitě dalších zajatých Čechů a Slováků v Usmani.²⁸⁷ V srpnu 1917 vstoupil do bolševické strany a v květnu 1918 byl v Moskvě zvolen členem Ústředního výboru československé komunistické strany v Rusku. V této době se již naplno věnoval politické a odborářské činnosti v Tambově, později působil v Maršansku jako předseda okresního výboru sovětské komunistické strany. Dlouhodobě se však toužil vrátit do Československa, kam se mu podařilo dostat na jaře 1920.²⁸⁸

Několik dalších let prožil v Brně, kde působil krátce jako tajemník marxistické levice sociálně demokratické strany, ale v dubnu 1921 se od tohoto radikálního křídla definitivně odstříhl. V roce 1925 se trvale usadil v Plzni a získal stálé úřednické místo v pojišťovně. Přivedl sem také rodinu. Jeho manželka Evženie pocházela z Tambova, kde se její otec Alexandr Jefimovič Žukov živil jako účetní.²⁸⁹ Kučera se s ní oženil již v roce 1918 a ještě v Rusku se jim narodil syn Václav. V roce 1928 potom přivítali na svět dceru Věru.²⁹⁰ Engelbert Kučera se v Plzni aktivně zapojoval do sociálně demokratického stranického a odborového hnutí a byl rovněž členem mnoha spolků včetně Národní jednoty pošumavské, Sokola, Československého červeného kříže a I. dělnického radioklubu. Vášnivě se věnoval kuželkářství, psal do „*Nové doby*“ a byl redaktorem kulturně-vzdělávacího časopisu „*Týden*“.²⁹¹ V průběhu druhé světové války se zapojil do ilegální odbojové činnosti v organizaci Hnutí za svobodu.²⁹² Po jejím skončení odmítl vstoupit do KSČ a v roce 1948 požádal o uvolnění ze služby v pojišťovně. Již jako důchodce byl mezi léty 1954–1958 zaměstnán jako úředník na ředitelství podniku Pramen.²⁹³ Umírá v Plzni 21. listopadu 1967.²⁹⁴

Engelbert Kučera po sobě zanechal vzpomínky ve formě dvoudílného vlastnoručního životopisu²⁹⁵ o celkem 249 průběžně číslovaných stranách. Skládají se z volných listů papíru kvartového formátu, neobsahují žádné další přílohy v podobně novinových výstřižků²⁹⁶ či fotografií a byly sepsány strojopisně a v češtině. Autor na nich začal pracovat v první polovině roku 1966 a jejich tvorbu zakončil 26. března

---

²⁸⁷ AMP, Kučera Engelbert, sign. LP 406/7, Životopis I. Od narození do konce Protektorátu, s. 3.

²⁸⁸ J. DOUŠA, *Engelbert Kučera. Inventář*, s. 2.

²⁸⁹ AMP, Kučera E., sign. LP 406/8, Životopis II. Od května 1945, s. 88.

²⁹⁰ TAMTÉŽ, Životopis I, s. 58.

²⁹¹ TAMTÉŽ, s. 43–45.

²⁹² J. DOUŠA, *Engelbert Kučera. Inventář*, s. 2.

²⁹³ AMP, Kučera E., Životopis II, s. 55.

²⁹⁴ TAMTÉŽ, Sbíрка úmrtních oznámení, Engelbert Kučera.

²⁹⁵ TAMTÉŽ, Kučera E., Životopis I–II.

²⁹⁶ Rozsáhlá kolekce novinových výstřižků z let 1912–1965 je součástí osobního fondu autora, zůstává však uložena zvlášť. Viz TAMTÉŽ, kart. 3064–3070, Sbíрка novinových výstřižků.

1967.²⁹⁷ Vyznačují se poměrně přehlednou úpravou, místy narušenou přeškrtnutými pasážemi nebo celými odstavci podtrženými pro zdůraznění rovnou čarou. Vnitřní struktura však už tolik promyšlená není. Pisatel má sklon k opakování již jednou zaznamenaných událostí, klade důraz na představení a obhajobu vlastních názorů, a i když se snaží o určitý rámec a chronologický postup, přechází opakovaně bez upozornění z minulosti do přítomnosti.

Při tvorbě Kučera vychází ze svých deníkových záznamů i nejrůznějších dokladů a dokumentů, které neváhá do textu přímo přepsat. Často do něj rovněž zaznamenává útržky vlastních básní či cituje z děl známých spisovatelů (např. Svatopluka Čecha nebo Otokara Březiny). V závěru přiznává, že na životopisu pracuje již ve stáří, omlouvá se proto za jeho nedostatky, ale přesto doufá v nalezení (nespecifikovaných) čtenářů.²⁹⁸ Časově se zabývá obdobím mezi léty 1889–1967. Pramen není rozdělen na kapitoly a Kučera se v něm zaměřuje zejména na rekapitulaci vlastního života. Poskytuje přitom pouze minimum informací ze soukromí a o rodině se téměř nezmiňuje. Shrnuje hlavně své působení v Rusku, zabývá se příchodem do Plzně a město při této příležitosti i blíže představuje. Velký důraz klade na objasnění situace za druhé světové války, popisuje stav v květnu 1945 a zdůvodňuje proč, přestože osobně stále věří ve správnost myšlenek marxismu, mu není příjemné, jakým způsobem se ho snaží komunistická vláda prosazovat. Soustředí se hodně na přiblížení světové i domácí politické situace a na konci radikálně mění tón díla, když do něj zaznamenává různé kuriozity, zajímavosti a vlastní postřehy o stavu současné společnosti.

Marie Tauerová pocházela z Plzně a až do svých šestnácti let zde také vyrůstala.²⁹⁹ Narodila se 15. srpna 1896 do rodiny přednosta telegrafního oddělení Hlavního poštovního a telegrafního úřadu v Plzni Jana Tauera a Anny, roz. Novákové, dcery ředitele soukromé měšťanské školy a rovněž za svobodna telegrafní úřednice.³⁰⁰ Manželé měli pronajatý byt na Ferdinandově třídě č. 10 (dnes Klatovská) v domě

---

²⁹⁷ TAMTÉŽ, Životopis II, s. 116.

²⁹⁸ Kučera v textu rovněž zmiňuje objemnou rodinnou kroniku, na níž začal pracovat v říjnu 1939 a dovedl ji do roku 1964. V případě této kroniky doufá, že v ní jednou budou pokračovat potomci a snad se tak i stalo. V jeho osobní pozůstalosti se nedochovala. TAMTÉŽ, s. 86.

²⁹⁹ Její vzpomínky byly nakonec do souboru zařazeny, přestože ve městě prožila pouze menší část života. V Plzni se však narodila a měla k ní vždy velmi blízký vztah, o čemž svědčí i samotné dílo „*Má Plzeň*“.

³⁰⁰ SOA Plzeň, Sběrka matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Obvod Plzeň I-vnitřní město, Matrika narozených (1895–1896), fol. 400^v–401^f. http://www.portafontium.eu/iipimage/30067257/plzen-073_4080-n?x=99&y=494&w=571&h=209 (stav k 15. únoru 2019).

u rodiny Škodů,³⁰¹ na který Marie s láskou vzpomínala. Z páté třídy obecné školy nastoupila na dívčí lyceum umístěné ve školní budově u Saského mostu, kde byl mimo jiné jejím učitelem kreslení známý plzeňský malíř Augustin Němejc.³⁰² Z lycea však brzy odešla a začala společně s bratry Norbertem a Felixem docházet na vyšší české gymnázium.³⁰³ Prázdniny trávila nejčastěji ve starém mlýně v Klenčí pod Čerchovem, odkud pocházel její otec.³⁰⁴ V roce 1909 odešel Jan Tauer do výslužby a rodina se krátce na to odstěhovala do Prahy.³⁰⁵

Marie následně pokračovala ve studiu na dívčím gymnáziu na Královských Vinohradech a na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, kde jako doktorka promovala 16. června 1923.³⁰⁶ Brala rovněž soukromé hodiny orientálních jazyků u profesora Rudolfa Dvořáka a docenta Rudolfa Růžičky,³⁰⁷ kde se seznámila s pozdější bagdádskou lékařkou Vlastou Kálalovou-Di Lotti, s níž ji pojilo blízké přátelství.³⁰⁸ Sama se však do Orientu nikdy nepodívala. Od roku 1925 až do roku 1953, kdy odešla do penze, působila v nynější brněnské Moravské zemské knihovně. Zůstala svobodná a bezdětná. Ve volných chvílích psala o historii Chodska a překládala z arabštiny a perštiny. Když ji v roce 1929 postihlo vážné oční onemocnění, začala se navíc věnovat sochařství. Vstoupila do Sdružení západočeských výtvarných umělců a její díla brzy

---

³⁰¹ Tento dům na Říšském předměstí vystavěl otec Hermíny Hahnenkammové, která se v roce 1871 provdala za továrníka Škodu. Byl to právě Emil Škoda, kdo dům později dostavěl. K. WASKA, *Dějiny 2*, s. 111. Více k rodině viz Marie KORANDOVÁ, *Sága rodiny Škodů*, Plzeň 2016.

³⁰² Více Jiří TETZELI, *Augustin Němejc. Malíř českého venkova*, Plzeň 2011.

³⁰³ AMP, Rodinný archiv Tauerů, kart. 637, inv. č. 90b, Má Plzeň III. Z říše Morseových značek, s. 58.

³⁰⁴ Rod Tauerů zde byl spřízněn s osobou Jindřicha Šimona Baara. Otec Jana Tauer si vzal za ženu jeho matku Annu Baarovou. TAMTÉŽ, s. 5. Více o tomto básníku a spisovateli viz Blanka STRAŠÍKOVÁ, *Jindřich Šimon Baar, představitel katolického modernismu*, in: Zdeněk KUČERA – Jan Blahoslav LÁŠEK (edd.), *Modernismus – historie nebo výzva? Studie ke genezi českého katolického modernismu*, Brno 2002, s. 135–173; Marie JOHÁNKOVÁ, *Jindřich Šimon Baar – osobnost a dílo*, diplomová práce, PedF UK, Katedra českého jazyka a literatury, 2009.

³⁰⁵ AMP, Rodinný archiv Tauerů, Má Plzeň III, s. 48.

³⁰⁶ Archiv UK, Matriky Univerzity Karlovy, inv. č. 5, Matrika doktorů Univerzity Karlovy V. (1922–1924), s. 2217. <https://is.cuni.cz/webapps/archiv/public/book/bo/1542020090975492/220/?lang=cs> (stav k 15. únoru 2019).

³⁰⁷ Děti Jana a Anny Tauerových již od mládí projevovaly velký zájem o filologii a studium jazyků. Nejmladší Norbert (nar. 1898) se věnoval Baskicku, zatímco Marie se po vzoru nejstaršího Felixe (nar. 1898) začala zabývat studiem Orientu. Felix Tauer se nakonec stal profesorem islámských dějin a literatury na Karlově univerzitě a přednášel zde dějiny islámských zemí. J. DOUŠA, *Zásah „cizího, jiného, exotického“ do osudu jednotlivce (začátek životní dráhy českého orientalisty Felixe Tauerera)*, MZK 42, č. 2, 2007, s. 587–589.

³⁰⁸ Za život si obě vzájemně vyměnily více než 150 dopisů, které jsou dnes zdrojem poznání o tehdejším Orientu i postavení žen. Viz Hana HAVLŮJOVÁ, *Vlasta Kálalová (Di Lotti) a tzv. ženská otázka. Analýza korespondence Vlasty Kálalové a Marie Tauerové z let 1924–1928*, Časopis Národního muzea. Řada historická 178, č. 1–2, 2009, s. 89–96.

prodávala v plzeňském obchodě například i Marie Lábková. Na stáří se přestěhovala zpět do Prahy, kde žila až do své smrti 15. dubna 1981.³⁰⁹

Vzpomínky na své rodné město nazvané „*Má Plzeň*“ vytvářela Marie Tauerová postupně. Skládají se z pěti částí,³¹⁰ z nichž každá pojednává o určitém aspektu jejího tehdejšího života. Začala na nich pracovat v říjnu 1971 a definitivně je dokončila 28. září 1980. Zachovaly se v několika exemplářích³¹¹ vytvořených v češtině na psacím stroji. Mají podobu volných listů papíru kvartového formátu a vyznačují se jednotnou, pečlivou úpravou pouze s minimem dodatečných oprav. Pramen nedoprovází žádné obrazové přílohy ani jiné dokumenty a tvoří ho celkem 215 popsaných a očíslovaných stran.³¹² Každý z oddílů je opatřen nadpisem a první dva rovněž i věnováním (rodičům a tetě). Autorčina pozornost se v nich upíná převážně k období let 1896–1912, ojediněle však zmiňuje i pozdější události.

Obsahově se v nich Marie Tauerová soustředila na zachycení osudů rodiny a vykreslení atmosféry Plzně v době jejího mládí. Jedná se o idealizované vzpomínání protknuté pocitem nostalgie po dávno minulých časech. Zejména při pročítání úvodních pasáží k jednotlivým částem je možné vypožorovat pisatelčinu snahu dát celému dílu jakousi literární formu. Nejprve v něm zachytila prostředí svého rodného domu a velký prostor věnovala plzeňským obchodům, trhům a oslavám svátků. Následně přesunula pozornost k rodičům a zaměřila se na jejich práci u telegrafu. Při této příležitosti také citovala zachované rodinné doklady. Dále popisovala plzeňské náměstí a běžné výjevy z každodenního života, zmiňovala proměny města v průběhu různých ročních období

---

³⁰⁹ Dagmar HUDECOVÁ – K. ŘEHÁČEK, *Plzeňské ženy: významné, zasloužilé i zajímavé, 1840–1939*, Plzeň 2017 (nestránkováno).

³¹⁰ AMP, Rodinný archiv Tauerů, kart. 637, inv. č. 90b, *Má Plzeň I. U Škodů*; TAMTÉŽ, *Má Plzeň II. S nákupní taškou v Plzni před sedmdesáti léty*; TAMTÉŽ, *Má Plzeň III*; TAMTÉŽ, *Má Plzeň IV. Jak žila Plzeň a my v ní na počátku 20. století*; TAMTÉŽ, *Má Plzeň V. U dědečka*. Kromě tohoto díla jsou v pozůstalosti uloženy také její vzpomínky nazvané „*Mé Chodsko*“ pojednávající o mlýně v Klenčí pod Čerchovem, který měla rodina Tauerů v držení po mnoho generací, o místní staré poště a Jindřichu Šimonu Baarovi. Tím však výčet autorčiných spisovatelských aktivit nekončí. Vytvořila ještě další pamětní spis pojmenovaný „*V Mariánských Lázních na přelomu 19. a 20. století*“, v němž se zabývala situací v tomto lázeňském městě v době, kdy sem byl opakovaně přes sezónu pracovně delegován její otec, a stala se také autorkou samostatného pamětního spisu o Baarovi. Vše TAMTÉŽ, kart. 638. Ve fondu se rovněž nachází její krátký, vlastnoručně sepsaný, životopis. TAMTÉŽ, kart. 639, inv. č. 100, *Můj životopis*.

³¹¹ Mimo AMP jsou tyto texty zachovány ještě v Moravské zemské knihovně. Fragment pisatelčiny osobní pozůstalosti obsahující zejména vzpomínkové práce se rovněž nachází v Literárním archivu PNP v Praze. Viz Ilona PŠEIDOVÁ, *Marie Tauerová (1896–1981). Soupis osobního fondu*, Literární archiv PNP, Praha 1995.

³¹² První dvě části jsou číslovány průběžně, zbylé tři potom jednotlivě.

a zabývala se tím, jak sama trávila volný čas a jaké zážitky si odnášela ze školy. V závěru potom přiblížila osudy svého dědečka Václava Nováka.

Poslední z pisatelů Zbyněk Tichý rovněž pocházel z Plzně. Jeho dědeček Alois zde od druhé poloviny osmdesátých let 19. století provozoval za asistence své manželky Marie úspěšný kloboučnický obchod ve Františkánské ulici.³¹³ Převzal ho po něm jeho mladší syn Antonín, zatímco starší Alois, Zbyňkův otec, vystudoval v Praze ČVUT a většinu života zasvětil rozvoji Plzně. Jako inženýr působil od roku 1911 ve službách města a postupně dosáhl až na pozici vrchního stavebního komisaře.³¹⁴ Oženil se 4. dubna 1918 s Annou Trellovou, dcerou hostinského.³¹⁵ Do rodiny postupně přibyly tři děti, z nichž Zbyněk byl nejmladší (narodil se 8. dubna 1922).³¹⁶ Odmalička projevoval hudební nadání, které zdědil po obou rodičích,³¹⁷ a věnoval se hře na housle. Obživu v tomto oboru ovšem nehledal. Maturoval na československé reálce v Plzni a chystal se nastoupit na vysokou školu. Jeho plány však na podzim 1939 zmařila okupace a nakonec mohl mluvit o štěstí, když se mu podařilo vyjednat si povolení k dalšímu studiu na Vyšší průmyslové škole stavební v Plzni, kterou ukončil v březnu 1943. Ihned potom byl nuceně nasazen, podařilo se mu ale vyhnout odjezdu do Říše.³¹⁸

Útočiště před nejistotou a nestálými poměry nacházel v této době hlavně v Richardově, malé osadě složené z několika domků položených na soutoku Klabavy a Berounky na Rokycansku (dnes součást Smědčic). Již před válkou na tomto místě obklopeném přírodou trávila jeho rodina s přáteli s oblibou dobu letních dovolených³¹⁹ a Zbyněk se zde seznámil i se svou budoucí manželkou Marií Motlíkovou, dcerou notáře z Dobřan, s níž se po skončení války oženil.³²⁰ Zároveň již v mírové době působil krátce v Praze, kde si doplnil vzdělání na technické vysoké škole. V roce 1948

---

³¹³ SOA Plzeň, PP Tichý, kart. 1, Kronika naší rodiny v Plzni, s. 7–8.

³¹⁴ F. KRÍŽ, *Město Plzeň 1919–1924*, s. 54.

³¹⁵ SOA Plzeň, Sbírká matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Obvod Plzeň I-vnitřní město, Matrika oddaných (1916–1919), fol. 141^v–142^r. http://www.portafontium.eu/ipimage/30067283/plzen-099_1730-o?x=77&y=524&w=450&h=187 (stav k 15. únoru 2019).

³¹⁶ SOA Plzeň, PP Tichý, Kronika, s. 13.

³¹⁷ Jeho otec hrál na violu a doma rád usedl také ke klavíru, zatímco jeho sestřenice z matčiny strany Danuše Trellová působila v orchestru Národního divadla a později se provdala za houslistu Josefa Vlacha. Více o této osobnosti *Československý hudební slovník osob a institucí* II, Praha 1963, s. 881.

³¹⁸ SOA Plzeň, PP Tichý, Kronika, s. 56–58.

³¹⁹ Čestným hostem tady býval i Kamil Krofta, český historik, předválečný ministr zahraničí a po matce vnuk zakladatele Richardova obchodníka Františka Vojtěcha Svátka. Kromě starších monografií Juliuse Glücklicha a Františka Michálka Bartoše nově např. N. MORÁVKOVÁ, *Plzeňan Kamil Krofta*, Plzeň 2016. Podrobněji k samotné historii Richardova TÁŽ, *Richardov na Plzeňsku: k historii měšťanské každodennosti a letního venkovského bydlení měšťanstva na přelomu 19. a 20. století*, Východočeské listy historické 36, 2016, s. 95–115.

³²⁰ SOA Plzeň, PP Tichý, Kronika, s. 59.

absolvoval v Plzni dvouměsíční vojenskou službu a mezi léty 1949–1989 byl zaměstnán jako architekt v krajské projektové organizaci Stavoprojekt.³²¹ Na sklonku šedesátých let pracoval na výstavbě vlastního rodinného domku Na Slovanech, kam se následně společně se ženou a třemi dcerami nastěhoval.³²² Poslední dokumenty v jeho fondu pocházejí z roku 1995, pravděpodobně tedy zemřel v Plzni přibližně v této době.

Zbyněk Tichý své dílo nazval „*Kronika naší rodiny v Plzni*“³²³ a skutečně v něm shromáždil mnoho údajů o předcích a jejich osudech v západočeské metropoli. Nespoléhal se přitom pouze na vlastní paměť, ale snažil se výpovědní hodnotu pramene podpořit také za pomoci dochovaných osobních dokladů, dopisů, novinových článků a početných fotografií, které do textu začlenil. Kromě toho se opíral i o vzpomínky sourozenců, manželky, švagra nebo otce a neváhal tyto jejich výpovědi přímo začlenit do zápisů, jež chtěl podle svých slov zachovat pro potomky. Snažil se o jasné a stručné vyjadřování a při tvorbě nezabíhal do přílišných detailů. Psal na stroji, v češtině a pouze po jedné straně volných listů papíru kvartového formátu na několika místech proděravělých, což naznačuje původní uložení v pevných deskách opatřených určitým typem spojovacího mechanismu.

Vzpomínky mají poměrně pečlivě provedenou vnější úpravou narušovanou jen místy dodatečně doplňovanými poznámkami obyčejnou tužkou. Vnitřní struktura však již tak jasná a pevná není. Autor opakovaně do díla, jinak rozděleného do krátkých kapitol, vkládá různé doplňkové pasáže,³²⁴ a v závěru dokonce úplně upouští od původního stránkování a nedovádí pramen do uspokojivého konce. Určit celkový počet stran proto není úplně snadné.³²⁵ Rovněž není jasné, kdy přesně na něm začal pracovat. Na titulní stránce uvádí rok 1976, zatímco úvod evidentně vytvořil až v roce 1978. Posledním zmíněným datem je potom 20. červenec 1990, i když pisatel se převážně soustředí na mladší období vymezené lety 1861–1971. Zajímal se v první řadě o rodinu, své vyprávění začíná u prvních zjištěných předků, zabývá se původem jména Tichý a usazením svého dědečka v Plzni. Dále se věnuje rodičům, sourozencům i příbuzným z otcovy i matčiny strany a postupně plynule přechází k popisu rodného domu, prvním

---

³²¹ TAMTÉŽ, Tvoří se rodina Zbyňkova, s. 1 (dodatek ke „*Kronice*“).

³²² TAMTÉŽ, Vstup do „politického“ života, s. 15 (dodatek ke „*Kronice*“).

³²³ TAMTÉŽ, *Kronika*.

³²⁴ Jedná se například o 15 rukopisných stránek, v nichž jeho otec líčí příchod rodiny do Plzně, případně o krátký text, v němž on sám popisuje svoji nespokojenost se stavem společnosti po druhé světové válce a za komunismu. V neposlední řadě je součástí díla také několik rodokmenů.

³²⁵ Popsaných stran se celkem v souboru nachází 126.

vzpomínkám a radostnému období dětství. Vykresluje přitom známá místa ve městě a pokouší se vystihnout jeho atmosféru v průběhu všedních dní i svátků. Podrobně se zaměřuje i na Richardov a vlastní zkušenosti z druhé světové války. V závěru jeho záznamy přecházejí spíše do roviny zamyšlení a úvah nad neuspokojivou současnou realitu.

2.3 Geneze a povaha pramenů

Každý z autorů měl vlastní důvody, proč se rozhodl své vzpomínkové dílo sepsat. Často byly jejich motivy podobné, okolnosti, za jakých se k tvorbě dostali, se však zpravidla různily. Pouze minimum pramenů vzniklo samostatně a bez delších příprav,³²⁶ většinu naopak provázal více či méně komplikovaný vývoj. Josef Tocháček a Zbyněk Tichý měli do značné míry usnadněný začátek, protože se mohli přímo inspirovat ve starších dílech svých otců, na která částečně navazovali. Přesto se ani v jejich případech nejedná o přímá pokračování v duchu dříve velice oblíbených vícegeneračních rodinných kronik. Životy předků jistě představovaly velkou inspiraci pro zkoumané pisatele. Obvykle to ovšem byli teprve oni sami, od nichž vzešel prvotní impulz k zaznamenání rodinné minulosti. Tomu předcházelo shromažďování rodných i oddacích listů a pátrání v matrikách po přesných datech, na jejichž základě následně Luisa Pernerová-Zykmundová, ale například i Rudolf Sofron nebo Karel Šilpoch sestavovali rodokmeny, které se následně v různých podobách stávaly součástí jejich děl.

Přípravné genealogické práce sloužily k osvěžení paměti autorů i k podložení jejich domněnek týkajících se rodinných příslušníků pevnými a ověřenými fakty. Jako vodítka pro vypravování o vlastních osudech využívali pisatelé potom nejčastěji své poznámky zaznamenané v denících, zápisnicích či kapesních diářích. Ukazuje se, že tradice vedení podobných zápisků v různých obdobích života byla na konci 19. a v první polovině 20. století u lidí ze středních vrstev stále velice silná. Ladislav Lábek, Augustin Šíp, ale i další se nebáli přiznat a ocenit jejich přínos při procesu tvorby, protože pouze málokdo si troufl spoléhat se zcela a jedině na svoji paměť a převažoval u nich pocit, že zásluhou sdílení konkrétních a přesných informací bude mít jejich vyprávění větší váhu u zamýšleného publika. Vzpomínky a paměti znamenaly v mnoha případech vrchol snah pisatelů o sebevyjádření a postihnutí toho, co jim

---

³²⁶ V této souvislosti je možné hovořit o vzpomínkách Tomáše Bézka, Josefa Kůse a Eduarda Pitlíka, ale ani u nich nelze na „živelnosti“ jejich vzniku trvat s jistotou.

připadalo důležité zachovat o sobě a svých blízkých, s jejich dokončením však spisovatelská činnost řady autorů ještě zcela nekončila. Karel Šilpoch a Marie Tauerová pokračovali v sepisování dalších obdobných prací zaměřených trochu jiným směrem, Rudolf Sofron se stal autorem krátkého životopisu a Ladislav Lábek si nadále vedl záznamy ve svých zápisnicích.

V mnoha ohledech složitý a mnohvrstevnatý proces vzniku přispívá k tomu, že se každé vzpomínkové dílo vyznačuje značnou originalitou. Podrobnější rozbor sice odhalí, že jejich vnitřní struktura stojí zpravidla na podobných základech, podle nichž je lze formálně rozdělit do několika subkategorií, ani toto dělení ovšem není možné považovat za zcela směrodatné, protože žádný z pramenů nevykazuje vždy zcela shodné znaky. První skupinu tvoří díla, která se svojí povahou podobají rodinným kronikám. Mají toto slovo obvykle i v názvu a autoři se v nich, tak jako v případě Václava Koppa, Františka Kříže nebo Karla Šilpocha, vedle podrobného popisu vlastního života extenzivně rozepisují o předcích či členech rodiny. Také z tohoto důvodu se jedná obvykle o rozsáhlé soubory čítající mnoho popsaných stran. Výjimkou ale nebývají ani mnohem skromnější varianty kladoucí zpravidla ještě větší důraz na výzkum předků. Sem spadají paměti Laury Teisslerové-Leissové, Zbyňka Tichého a částečně i Luisy Pernerové-Zykmundové. Naopak blízko ke klasické autobiografii zaměřené z velké části pouze na postavu pisatele mají práce Josef Kůse, Engelberta Kučery nebo Augustina Šípa.

Jak již bylo výše uvedeno, mnoho deníků slouží za podklad autobiografiím, ale rovněž hodně vzpomínkových prací se stylizuje do podoby deníků. V pravidelných intervalech se rozhodli své zážitky z určitého období shrnout a zaznamenat Josef Hodek a Josef Tocháček. Na rozdíl od klasické deníkové formy se však jejich zápisy nevyznačují útržkovitostí a udržují si určitý odstup od popisovaných událostí. K tomuto způsobu vytváření záznamů se postupně uchýlili při psaní i Václav Kopp a Rudolf Sofron. Dílo posledně jmenovaného spadá i do kategorie „klasických“ vzpomínek zaměřujících se pouze na konkrétní úsek v životech autorů. Nejčastěji se jedná o chvíle dětství, mládí a dospívání. Zcela záměrně se právě na toto období a na nic jiného zaměřili ve svých výpovědích Ladislav Lábek, Luisa Pernerová-Zykmundová a Marie Tauerová. Pro řadu autorů byla lákavá též kratší forma pamětí vztahujících se primárně k určitému tématu. Mezi takové prameny patří díla Augustina Soukupa, Tomáše Bézka,

Eduarda Pitlíka a v případě vzpomínek na první světovou válku a práci u železnice rovněž Karla Šilpocha.

U několika děl došlo k proměně obsahu a tematického zaměření prací v průběhu jejich sepisování. Tomáš Bézek i František Kříž se nejprve shodně vyjádřili v tom smyslu, že se chtějí zabývat dějinami města Plzně, ve skutečnosti však od tohoto záměru brzy upustili a mnohem více se snažili zachytit osobní prožitky a zkušenosti. Obdobně se jakéhosi „vyššího“ cíle v průběhu tvorby vzdal i Josef Hodek, když jeho snahu o umělecké vyjádření niterných myšlenek a pocitů postupně nahradila pragmatická starost o rodinu a dobrý prodej vlastních obrazů. Nezpochybnitelnou roli při posuzování povahy jednotlivých děl hraje také použitý tón, s jakým se pisatelé o své zážitky a příběhy rozhodli se čtenáři podělit. Převažuje věcnost a důraz na faktická sdělení, oboje dané z části jistě i profesními zkušenostmi autorů (František Kříž, Ladislav Lábek, Tomáš Bézek), již méně obvyklý je sklon k lyričnosti (Josef Hodek) a ke sdílení intimních detailů ze soukromých sfér života (Václav Kopp, Josef Tocháček). Humor ani zábavné pasáže není možné nalézt prakticky u nikoho. Výjimku představují pouze místy odlehčené sportovní historiky Augustina Soukupa a jedna z knih Karla Šilpocha, v níž se zaměřil na reprodukování a zaznamenání anekdot vyprávěných v Plzni během první světové války.

Velice zvláštní situace nastává ve chvíli, kdy se autoři nedokáží zcela oprostit od aktuální situace, v níž se při psaní nacházejí a uchylují se k přerušení vyprávění, aby se podělili o události nebo okamžiky, které právě prožívají. Václav Kopp k jasnému vyznačení takových případů používal odlišný styl písma. Obdobné, i když na první pohled již méně patrné momenty se ovšem vyskytují i v dílech Františka Kříže nebo Marie Tauerové. Vzpomínky Josefa Kůse potom ovlivňuje přítomnost ještě v jiném ohledu. Autor do nich poměrně markantně promítá svoji ideologii a víru v komunismus jakožto jedinou správnou variantu budoucího vývoje lidské společnosti. Výrazným společným znakem všech výpovědí je též schopnost tvůrců dát jim určitou pevnou strukturu. Mnoho z nich mělo zkušenosti se semi-profesionálním psaním, neboť měli na kontě řadu novinových článků či odborných publikací, a byli tudíž zvyklí sdílet své názory a přesvědčení se širší čtenářskou obcí (Engelbert Kučera, Augustin Šíp, Rudolf Sofron, Ladislav Lábek, František Kříž). Někteří se dokonce snažili dát svým vzpomínkám určitou literární formu (Marie Tauerová), většina se však striktně držela lineárního způsobu psaní a ustálených zvyklostí nepřipouštějících žádné experimenty.

Kromě již zmíněných odlišností v povaze jednotlivých pramenů je třeba se zmínit ještě o jedné zajímavé skutečnosti. Mezi badateli neexistuje uspokojivá odpověď na otázku, jakým způsobem ovlivňuje genderová problematika konstrukci vzpomínek a autobiografických děl a zda je možné považovat rozdíly mezi psaním žen a mužů za vrozené nebo konstruované společnosti, přesto nelze pochybovat o tom, že zde určitá specifika existují. Ženy se ve svých zápisech soustředí více na rodinu a přirozeně tíhnou k popisům domácích aktivit, které jim bývají blízké. Naopak nezajímají se zpravidla o filozofii nebo historické dění. Uvedené skutečnosti mohou být připsány na konto jejich výchově, sociálním vazbám a dané roli matek a hospodyň. Překvapivější však zůstává zjištění, že i samotný styl, jakým jsou ženské paměti sepisovány, se liší od tvorby mužských protějšků. Pisatelky většinou nepostupují podle předem daných rámců, jejich záznamy bývají spontánnější a mnohem více útržkovité a epizodické.³²⁷ Vyskytují se přirozeně také výjimky, ale i na příkladech zkoumaných pramenů Luisy Pernerové-Zykmundové, Marie Tauerové a Laury Teisslerové-Leissovové vzniklých na prahu moderní doby a v rozmezí takřka sta let se tato teorie potvrzuje.

Informace o tom, s jakou vahou autoři ke svým dílům přistupovali, kolik času nad nimi strávili a s jakou vážností se jejich výslednou podobou zabývali, lze vysledovat z různých zmínek v textech učiněných pisateli často pouze mimoděk a bez postranních motivů. Tak lze například určit, jak velký význam měl pro mnohé samotný proces psaní,³²⁸ pro který si vyhrazovali speciální místa a okamžiky.³²⁹ U Karla Šilpocha a Františka Kříže je možné rovněž s jistotou prokázat psaní nanečisto. Svůj první náčrt si vytvořili nejprve obyčejnou tužkou a až následně přikročili k přepsání takto vzniklých zápisů perem. Obdobně postupovali i Luisa Pernerová-Zykmundová, Josef Tocháček a Augustin Šíp v okamžicích, kdy se rozhodli dát svým záznamům strojopisnou podobu. Někteří se uchýlili k tvorbě několika více či méně odlišných verzí svých prací (Laura Teisslerová-Leissová) či jejich kopií (Augustin Šíp, Marie Tauerová). Díla jiných naopak natrvalo zůstala pouze v jakémsi prvním, nedokonalém nárysu (Tomáš Bézek, Eduard Pitlík, Rudolf Sofron). Jisté nebo velice pravděpodobné

---

³²⁷ Estelle C. JELINEK, *The Tradition of Women's Autobiography. From Antiquity to the Present*, Boston 1986, s. XII.

³²⁸ Například výpověď Václava Koppa podává jasné důkazy o tom, s jakou vážností autor přistupoval k práci na rodinné kronice. Hned na několika místech do textu začlenil omluvy a zdůvodnění, proč svůj tvůrčí proces musel přerušit kvůli starostem o obživu nebo v důsledku výstrah před leteckými nálety. AMP, Kopp V., *Kronika*, s. 311, 319 a 327.

³²⁹ Josef Tocháček v této souvislosti zmiňuje oblíbené chvíle a konkrétní pokoj v rodinném bytě, ve kterém se rád věnoval psaní. TAMTÉŽ, *Rodinný archiv Tocháčků, Vzpomínky I/2*, s. 429.

téměř u všech zůstává opakované čtení vzpomínek samotnými autory. Důkazy o tom podávají různé dodatečné revize, opravy a doplňující poznámky svědčící o jejich zájmu o celkovou podobu výpovědí. U rukopisů vznikajících v průběhu dlouhého časového období potom není výjimkou ani dodatečné vysvětlování některých pasáží nebo zmírnění předchozích ostrých či neuvážených výroků v pozdějším textu.³³⁰

Významnou roli při celkovém vnímání a hodnocení děl rovněž hraje problematika jejich ukončenosti. Ve většině případů se ve zkoumaném souboru podařilo pisatelům dovést své práce k uspokojivému závěru. Zpravidla ho považovali za trvalý, pouze Josef Tocháček dal jasně najevo, že by v budoucnu chtěl ještě odvyprávět novou kapitolu ze svého života.³³¹ Problémy se zakončením přesto nebývají v kategorii vzpomínkových děl ničím výjimečným. Pisatelé někdy nemají příležitost je dokončit, protože zemřou příliš brzy, aniž by se dostali ke konci svého životního vyprávění. Mnohdy však ani neví, jak prameny ukončit a očekávají, že v nich budou časem opět pokračovat (Rudolf Sofron, Tomáš Bézek, Luisa Pernerová-Zykmundová v případě zápisníků), nebo je uzavřou, ale za nějakou dobu se k nim znovu vrací a dopisují další záznamy vyznačující se již trochu jiným charakterem, než jaký měla hlavní část textu (Václav Kopp, František Kříž, Zbyněk Tichý). Na posledních stránkách dokončených prací se autoři s oblibou pouštějí do různých zhodnocení. Vyskytují se zde prohlášení deklarující jejich vděčnost za pevné rodinné zázemí a klid ve stáří (Luisa Pernerová-Zykmundová), častěji se zde ale pisatelé nedokáží ubránit projevům zklamání ze života (Augustin Šíp) nebo smíření s osudem (František Kříž, Josef Hodek a Václav Kopp). Mnoho z nich se na tomto místě také vypořádává s vědomím blížící se smrti, což je ostatně dáno povahou těchto výpovědí sepisovaných zpravidla na sklonku života. Jejich celkové vyznění zůstává spíše pesimistické.

O tom, že většině autorů na vytvořených pracích, do nichž promítli mnoho ze svých myšlenek a pocitů, skutečně záleželo, není třeba pochybovat. Jejich potomci a dědicové ovšem za přispění různých okolností již tak pevné vazby k těmto dílům obvykle neměli. Velké procento vzpomínkových děl podlehne ztrátám. Další osudy a sekundární život těch pramenů, které různými cestami nakonec doputují do paměťových institucí, lze s úspěchem vysledovat pouze v některých případech. Nebývá

---

³³⁰ František Kříž například přiznává v úvodu posledního dílu své kroniky dřívější pochybení a připojuje omluvu určenou dceři a její rodině s tím, že se jich ve svých zápisech z minulých let „*leckdy dotkl jinak, než by byli očekávali nebo si přáli.*“ TAMTÉŽ, Kříž F., *Moje cesta XIV*, s. 1.

³³¹ TAMTÉŽ, Rodinný archiv Tocháčků, *Vzpomínky 4*, s. 83.

výjimkou, že si sami autoři zvolili možnost věnovat svoji pozůstalost archivům, jak nakonec učinili František Kříž nebo Marie Tauerová s vědomím, že se tak jejich výpovědi s určitostí zachovají pro budoucnost, ale zároveň budou postupem času zpřístupněny širšímu publiku ke studiu. Obyčejně však rozhodnutí darovat rukopisy svých blízkých do archivu případně dětem či dalším rodinným příslušníkům.³³²

2.4 Popis

Vnější vzhled zkoumaných děl ovlivnilo mnoho skutečností. Vyznačují se různorodou délkou od několika desítek popsaných stran po tisíce listů svázaných do objemných knih. Celkově převažují práce, které by bylo možné označit za obsáhlejší (nadpoloviční většina z nich obsahuje více než 200 stránek). Rozsáhlé prameny vznikaly často v průběhu delšího časového úseku několika let či dokonce desetiletí a vyznačují se výraznější propracovaností. Velké procento pisatelů se rozhodlo ke své tvorbě využívat volné listy papíru většího formátu popsané po obou nebo jen po jedné straně. Václav Kopp uvádí, že ho k této volbě přivedla možnost snadné manipulace s jednotlivými částmi, které mohl při hrozbě domovních prohlídek v nejistých dobách druhé světové války snáze uschovat na bezpečném místě, ale i prostá nutnost, protože kvalitního papíru byl tehdy nedostatek a on se musel postupně uchýlovat k improvizacím.³³³ Také ostatní autory zřejmě motivovaly praktické důvody. Popsané listy byly následně ukládány do desek či svazovány do knih (v pěti případech). Ukazuje se tak, že pro vzpomínky bylo z pohledu autorů vhodnější zvolit jinou formu psací látky než například pro deníkové zápisy.³³⁴

Na rozdíl od staršího období, kdy musely být podobné práce sepisovány za pomoci pera nebo jiných tradičních psacích pomůcek, se ve zkoumané době autorům společně s rozšířením užívání psacího stroje nabízela další příležitost, jak zamýšlená díla zrealizovat. A mnoho z nich tohoto nového postupu využilo. Strojopis nabízí

---

³³² AMP například případly materiály tvořící osobní pozůstalost Karla Šilpocha jako odumřelý po jeho dceři Marii Ledererové. Hana DOBRÁ, *Karel Šilpoch (1878–1939). Inventář*, AMP, Plzeň 1998, s. 1. Sportovní vzpomínky Augustina Soukupa zase archiv získal od jeho vdovy prostřednictvím antikvariátu. M. BĚLOHLÁVEK, *Augustin Soukup (1904) 1938–1956. Inventář*, AMP, Plzeň 1982, s. 3.

³³³ V zápise z 6. listopadu 1942 uvádí: „další části svého vypravování musím psát už na jiný papír i formátem menší, když tento výborný z hadrů jsem zcela vyčerpal.“ Viz TAMTĚŽ, Kopp V., *Kronika*, s. 125.

³³⁴ Obyčejné zápisníky používala k tvorbě pouze Luisa Pernerová-Zykmundová a také ona se nakonec rozhodla dát vzpomínkám jinou podobu. Podobně se lze domnívat, že záznamy Rudolfa Sofrona do poznámkových bloků rovněž neměly představovat konečnou podobu zamýšlených pamětí.

výhodu snadno čitelného písma, při jeho využití však pramen ztrácí část své autenticity a jedinečnosti. A rovněž i této skutečnosti si byli někteří pisatelé vědomi.³³⁵ Ve výsledku byla proto šestice zkoumaných prací vytvořena rukopisně, šest dalších za pomoci psacího stroje s tím, že u dvou z nich bylo pro doprovodné popisky u příloh použito pero, a pět zbývajících vzniklo přispěním obou metod podle okolností. V případě rukopisných děl se pouze Rudolf Sofron spoléhal na obyčejnou tužku, ostatní často experimentovali s použitím různých inkoustů, ať již záměrně pro dosažení uměleckého efektu (Josef Hodek) či ve snaze o nalezení co nejtrvanlivějšího psacího materiálu (František Kříž) nebo i zcela neúmyslně (Eduard Pitlík). U pramenů, na nichž autoři pracovali po velmi dlouhou dobu, lze též vysledovat drobné odlišnosti ve stylu užívaného písma. Proměna rukopisu ve stáří je jasně patrná zejména u Josefa Hodka a Františka Kříže.

Téměř všechna díla obsahují buď titulní stranu s názvem a jménem autora, nebo úvod deklarující záměr, s jakým pisatelé ke svým pracím přistupovali. Čtveřice pramenů je opatřena obsahem s přehledem názvů jednotlivých kapitol, popřípadě dokonce i se seznamy začleněných ilustrací a příloh. Rodinné fotografie, průkazy totožnosti, oddací listy, úmrtní oznámení, pozvánky, nákresy domů a bytů, novinové výstřižky, vložená korespondence či různé kurióznější přílohy v podobě nalepených potravinových lístků a školních vysvědčení představují důležitou součást zhruba poloviny výpovědí. Někteří pisatelé tyto dokumenty dokládající pravdivost jejich prohlášení přepisují přímo do textu (Engelbert Kučera), jiní své zápisy ozvláštňují vlastními ilustracemi (Karel Šilpoch, Josef Hodek), začleňují do nich básně a písně (autorské u Augustina Šípa, cizí v případech Josefa Hodka a Luisy Pernerové-Zykmundové) nebo vkládají vhodné citáty.³³⁶ Pouze u několika málo děl se nic z uvedeného nevyskytuje.

Z hlediska vnitřního uspořádání se většina autorů přiklonila k rozdělení svých prací do rozsáhlejších tematických oddílů a následně do delších či kratších kapitol opatřených nadpisy. Jen ve třech případech se pisatelé (Josef Kůs, Engelbert Kučera a Laura Teisslerová-Leissová) rozhodli pro ucelený a dále nijak nečleněný text. Celkově je však u všech patrná snaha o určité promýšlení a konstrukci příběhů, které se rozhodli

---

³³⁵ Jednalo se především o Josefa Hodka, který kladl velký důraz na vnější vzhled své kroniky.

³³⁶ Engelbert Kučera například opatřil první stranu svého životopisu několika motty pojednávajícími o váze životních zkušeností a umění žít. AMP, Kučera E., Životopis I, s. 1.

odvyprávět.³³⁷ Až na výjimky v podobě Rudolfa Sofrona a Eduarda Pitlíka rovněž každý z nich opatřil pramen určitou formou datace. Zpravidla tvoří součást úvodu nebo je u uzavřených prací zařazena na samotný závěr k poslednímu záznamu. Václav Kopp, František Kříž a Augustin Šilpoch dokonce datovali zápisy průběžně a pečlivě po celou dobu tvorby. Méně důslední již byli pisatelé při číslování jednotlivých stránek. Převážná část z nich tak činila pravidelně, ale ne vždy v tom vytrvali až do konce, případně začali do textu postupně vkládat různé neoznačené listy s dodatky a vysvětlivkami, které dodržovaný pořádek narušily. Snaha o dosažení co nejpropracovanější podoby je potom zvláště patrná u rozsáhlejších děl a zvyšuje se společně s tím, kolik času a energie autoři do psaní investovali.

Všechny prameny byly sepsány v češtině. Tato informace není příliš překvapivá vzhledem k době jejich vzniku, neboť pisatelé již ve 20. století neměli důvod volit jinak. Němčinu obvykle ovládali a někteří ji pravidelně používali ke komunikaci s rodiči či přáteli a příbuznými, jak o tom svědčí zachované doklady v dílech Josefa Tocháčka nebo Laury Teisslerové-Leissové. Příliš vřelý vztah, daný obvykle i aktuální politickou situací, k ní však neměli. Další cizí jazyky se již v textech objevují poměrně vzácně. Zvláštnost představují ojediněle se vyskytující slova nebo slovní spojení nejčastěji ve francouzštině, italštině či angličtině. S vyšší frekvencí je do své kroniky začleňoval pouze Václav Kopp, který se tímto způsobem snažil dát najevo svoji znalost a rozhled.

Na rozdíl od tradičněji pojatých autobiografií psaných z pohledu pisatele v první osobě jednotného čísla se hned několik autorů zkoumaných pramenů rozhodlo použít pro své vyprávění více odosobněný styl. Josef Kůs například své vzpomínky vytvořil ve třetí osobě, což znamená, že o sobě po celou dobu hovořil jako o „klukovi“ či „Pepovi“. Podobný postup zvolil alespoň v první části svých pamětí rovněž Augustin Soukup a částečně se k němu v zápisech uchýlovali také Augustin Šíp a Zbyněk Tichý. Při některých příležitostech se pisatelé též snažili vtáhnout zamýšlené publikum více do prožívaného okamžiku za pomoci první osoby množného čísla. Eduard Pitlík a Luisa Pernerová-Zykmundová například tento vyprávěcí postup uplatnili při popisu imaginárních procházek po staré Plzni z doby jejich mládí.

Snaha o úhlednost a dosažení jisté formální úrovně hrála při tvorbě pramenů významnou roli. Záleželo přirozeně na tom, pro koho byly určeny a zda se jednalo

---

³³⁷ Problematická zůstává v tomto směru pouze značně torzovitá výpověď Eduarda Pitlíka.

o čistopisy. Mnozí autoři neváhali do textů začleňovat různé poznámky, podtrhávat pro zdůraznění některé věty nebo naopak začernit, případně škrtnout celé odstavce textu. Zpravidla k tomu měli dobré důvody a jednalo se určitou formu zpětné autokorekce a úpravy zápisů tak, aby co nejlépe vyhovovaly aktuálním záměrům pisatelů. Ti se v některých chvílích obraceli také přímo na čtenáře s prosbami o shovívavost. Františku Křížovi například dělala opakovaně starost obtížná čitelnost jeho rukopisu. Dával ji za vinu špatné kvalitě papíru a inkoustu, ale i rychlosti, s jakou byl nucen při své práci postupovat.³³⁸ Byl to také Kříž, který se jediný odvážil experimentovat s jazykem a zcela záměrně se pokusil několik stránek svých pamětí sepsat „tak jak se běžně mluvilo“ ve snaze zachytit autentický zvuk tehdejší mezi lidmi běžně užívané plzeňské češtiny, ale rovněž kvůli tomu, aby své zápisy určitým způsobem ozvláštnil.³³⁹

Ostatní autoři užívali spisovný jazyk, za nímž stálo úsilí o dosažení srozumitelného a jasného vyjadřování. Snad se obávali, aby nedošlo k nepřesné interpretaci zaznamenaných událostí, a proto chtěli vážnost a přesnost svých sdělení všemožně podpořit. S tím souvisí i častý výskyt vlastnoručních podpisů umístěných obvykle v úvodu či v samotném závěru prací. Celkem šest pisatelů se rozhodlo tento autentizační prostředek použít. Zmíněná uniformita stylu, jakým byla díla vytvořena, není příliš překvapivá. Psaní pamětí a vzpomínek je dnes pokládáno za běžnou literární a sociální praxi, pro niž platí určitá nepsaná pravidla. Jejich uplatnění se odráží i v poměrně konvenční volbě názvů jednotlivých pramenů, kde se v mnoha případech vyskytují různé varianty slovních spojení obsahujících zájmeno „můj“ a podstatná jména blíže specifikující konkrétní povahu díla (paměti, rodinná kronika, životopis). Skutečnost, že nic není v případě tvorby osobních pramenů pevně dáno a stanoveno však dokládají výjimky v podobě neobvyklých pojmenování, jakými jsou například Hodkovo „*Všecko a snad přec jen nic*“ nebo Soukupovo „*Okolo sportů v životě Gusty Soukupa*“.

2.5 Motivace a vzájemné vazby pisatelů

Odhalení důvodů, proč se pisatelé rozhodli své vzpomínkové práce vytvořit, představuje nesmírně důležitý zdroj informací pro ustanovení toho, jak k jednotlivým pramenům při jejich rozboru přistupovat. Peter Burke ve své studii o autobiografických dílech ze

---

³³⁸ AMP, Kříž F., *Moje cesta III*, s. 4.

³³⁹ TAMTÉŽ, *Moje cesta IV*, s. 185–188.

17. století uvádí, že se v tomto typu výpovědi odhaluje skutečná osobnost autorů možná méně, než se na první pohled zdá, protože mnoho z nich při psaní užívá nejrůznější strategie a taktiky. Jen málokdo přitom odolá pokušení stylizovat se do určité role, vykreslit se v lepším světle nebo se pokusit sestavit jakýsi „mýtus sebe sama“. Vzpomínky a autobiografie zůstávají proto mnohými vnímány jako způsob performance a nezáleží příliš na tom, pro jak velké publikum jsou v konečném důsledku určeny.³⁴⁰ Uvedený poznatek jde bezesbytku aplikovat také na prameny vzniklé v moderní době a platí to i pro zde zkoumaný soubor.

Vypátrat všechny motivace autorů bývá poměrně komplikované. Důvody sepsání jsou zmiňovány v úvodních odstavcích jednotlivých děl, teprve jejich podrobné pročítání a pátrání mezi řádky ovšem odhalí velkou část skutečných příčin, které je mohly k tvorbě přivést. Nejčastějším jasně deklarovaným důvodem pro vznik pramenů bývá snaha pisatelů o zachování rodinné památky a zaznamenání „skutečné a pravdivé“ historie předků pro budoucí generace. Pro paměť psali Laura Teisslerová-Leissová i Luisa Pernerová-Zykmundová, ale například i Václav Kopp, který blíže osvětlil sled událostí vedoucích ke vzniku své rodinné kroniky následovně: „*podnětem k jejímu napsání je to, že všichni zaměstnanci ať veřejní, či v soukromých službách museli prokázati, že jsou arijského původu, aby mohli setrvati buď ve svém zaměstnání, nebo pobíratí pensijní požitky.*“³⁴¹ Kromě toho však ještě dodává, že: „*v našem rodě byly zapisovány rodinné události od dávna. Bohužel, při velkém požáru dne 19. září r. 1886 shořel nejen celý statek, ale i vše v něm, tedy i zápisy. Proto chci napsati nové.*“³⁴²

Trochu odlišný záměr stál za vznikem prací Františka Kříže, Karla Šilpocha a Zbyňka Tichého, kteří se snažili zaznamenat a uchovat povědomí o vlastním životě i o osudech pouze blízkých členů rodiny proto, aby přinesli poučení svým dětem

---

³⁴⁰ Peter BURKE, *The Rhetoric of Autobiography in the Seventeenth Century*, in: Marijke J. van der WAL – Gijsbert RUTTEN (edd.), *Touching the Past: Studies in the Historical Sociolinguistics of Ego-Documents*, Amsterdam 2013, s. 152.

³⁴¹ AMP, Kopp V., *Kronika*, s. 1. Zmíněný požadavek o doložení nežidovským původem se dotýkal skutečně velké části státních zaměstnanců, učitele nevyjímaje. Byl zaveden na základě nařízení říšského protektora z 21. června 1939 o židovském majetku. Karel MALÝ a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha 2003³, s. 480. Kromě Václava Koppa hrálo toto opatření určitou roli také při tvorbě prací Františka Kříže a Engelberta Kučery. Oba shodně uvádějí, že u nich podnítilo zájem o pátrání po genealogických údajích předků. AMP, Kříž F., *Moje cesta I*, s. 8; TAMTÉŽ, Kučera E., *Životopis II*, s. 87.

³⁴² TAMTÉŽ, Kopp V., *Kronika*, s. 1.

a vnukům.³⁴³ Karel Šilpoch k tomu přímo poznamenává: „*snažil jsem se vyličiti vše slohem prostým, nehledaným, dbal jsem toho, abych zachytil náš život rodinný pravdivě, bez příkras a ozdob. Neučinil jsem tak snad z ješitného úmyslu, aby se snad o mně v budoucnu mluvilo nebo psalo, psal jsem o své rodině prostě z nutnosti, abych potomkům zachoval správný obraz dnešních i uplynulých našich poměrů rodinných.*“³⁴⁴ Posouzení a zaznamenání běhu vlastního života motivovalo rovněž Josefa Tocháčka, který toužil zachytit okamžiky svého mládí, aby měl v budoucnu na co vzpomínat. A sám pro sebe dílo primárně sepisoval také Augustin Šíp snažící se o provedení jakési bilance a zúčtování. „*Chci povědět po pravdě [...], co jsem viděl a jak jsem to viděl a prožil a co jsem, sám nepatrný člověk, přitom dělal. Mním však zařadit do proudu svého vzpomínání i příběhy soukromé a intimní. Souvisí to mnohonásobně spolu. Tak si bohda psaním těchto pamětí, než umru, ozřejmím sám pro sebe, smím-li tak říci, smysl svého života, jeho klady a zápory, jeho skromné úspěchy a větší nezdary, jeho omyly a chyby i jejich kořeny a příčiny. Budu držet na uzdě svou obraznost, nebudu nic přikrašlovat, jen urovnávat a třídit.*“³⁴⁵

O na první pohled méně patrnou sebe prezentaci se naopak pokoušeli Tomáš Bézek a Augustin Soukup, kteří se podle svých slov rozhodli začít na rukopisech pracovat z jiných než osobních pohnutek. Bézek chtěl vyličít své vzpomínky na Plzeň a Soukup se snažil uchovat povědomí o rozvoji sportovních disciplín ve městě, oběma však ve výsledku šlo o vyzdvížení vlastních zásluh a úspěchů. Zbylých sedm autorů své záměry jasně nedeklarovalo, je možné proto pouze spekulovat o tom, co je ke psaní dovedlo. Ladislav Lábek a Marie Tauerová věnovali díla svým blízkým,³⁴⁶ motivovala je proto zřejmě vzpomínka na rodinu, ale i soukromá potřeba zaznamenat a uchovat si zážitky z mládí. U ostatních se lze domnívat, že jejich podněty byly podobné – Josef Hodek, Engelbert Kučera, Josef Kůs, Eduard Pitlík a Rudolf Sofron zřejmě psali pro vlastní potřebu, ve snaze zrekapitulovat život, zaznamenat zážitky spojené s Plzní,

---

³⁴³ Praxe opět obvyklá i z dřívějších dob. Podrobněji např. o raně novověkých pramenech osobní povahy viz H. TERSCH, *Frühneuzeitliche Selbstzeugnisse*, in: Josef PAUSER – Martin SCHEUTZ – T. WINKELBAUER (edd.), *Quellenkunde der Habsburgermonarchie (16.–18. Jahrhundert)*. Ein exemplarisches Handbuch, Wien – München 2004, s. 727–740.

³⁴⁴ AMP, Šilpoch K., *Rodinná kronika I*, s. 9–10.

³⁴⁵ TAMTÉŽ, Šíp A., *Paměti I*, s. 1.

³⁴⁶ Ladislav Lábek manželce, Marie Tauerová rodičům a tetě. Obdobné dedikace rodinným příslušníkům se zachovaly ještě v pracích Františka Kříže, Václava Koppa, Luisy Pernerové-Zykmundové, Karla Šilpocha a Zbyňka Tichého.

případně využít zvolenou platformu k vyjádření svých názorů a k upozornění na nespravedlnosti a krivdy, jimž museli v průběhu let čelit.

Uvedené příklady ovšem stále představují pouze část motivů, které vedly pisatele k tvorbě pramenů. Stejně důležité či ještě zásadnější je pokusit se odhalit skryté důvody, kterých si nemuseli být vědomi ani samotní autoři. Již zhruba od poloviny 18. století začali lidé pociťovat jakousi prohlubující se propast mezi minulostí a přítomností vznikající zásluhou stále se zrychlujícího ekonomického a společenského vývoje v Evropě. Tento fenomén se přenesl i do 19. a 20. století a přivedl mnoho pisatelů k mylnému přesvědčení, že jejich doba je tou nejpřevratnější a nejvýznamnější ze všech a oni mají povinnost zaznamenat veškeré nové vynálezy i množství změn ve vzdělání, náboženském uvažování, dopravě a průmyslu, které se odehrály za relativně krátkou dobu jejich životů. K přesvědčení o nutnosti rekonstruovat minulost a zachovat ji na papíře zároveň vedla vypravěče i prožívaná nejistota a nutnost vyrovnat se s důsledky válek, převratů a rychlých proměn životního stylu v těchto obdobích.³⁴⁷ Psaní pro ně symbolizovalo způsob boje proti zapomnění a znamenalo naději na udržení si vlastní identity v moderním světě, do něhož často podle vlastních slov již nepatřili, ovšem pomáhalo jim čelit i strachu ze smrti narůstajícímu společně se sekularizací a ztrátou víry v posmrtný život.³⁴⁸

Určitá niterná potřeba psát, zaměstnat se jasně daným úkolem v nejisté době plné tragédií a zanechat po sobě trvalou a nesmazatelnou stopu zůstává jasně patrná například v dílech Václava Koppa či Františka Kříže. S prožitkem válečného, ale i osobního traumatu se dále vyrovnávaly práce Augustina Šípa, Josefa Hodka či Josefa Kůse. Útěchu a jistotu hledaly ve svých zápisech pojednávajících o bezpečných a klidných časech dětství Marie Tauerová nebo Luisa Pernerová-Zykmundová. Uchovat povědomí o staré Plzni a změnách, kterými si město prošlo v období několika málo desetiletí, se snažili především Tomáš Bézek, František Kříž, Marie Tauerová a Eduard Pitlík. Touha vytvořit něco trvalého, co překlene rozdíl mezi minulými léty a přítomností, ale i prostá radost ze psaní a nutnost čelit stáří, potom stojí za tvorbou z pamětí Františka Kříže nebo Josefa Hodka.

Řada autorů si byla generačně blízká, nasnadě je proto položit si otázku, jestli se mohli mezi sebou znát či udržovat nějaké bližší kontakty, jež je následně dovedly třeba

---

³⁴⁷A. BAGGERMAN – R. DEKKER – M. MASCUCH (edd.), *Controlling Time*, s. 488–491.

³⁴⁸TAMTÉŽ, s. 469.

až k vzájemné inspiraci při psaní. Z badatelského hlediska jde o poměrně komplikovaný problém. Výzkum se soustředí na obyčejné lidi, kteří v dějinách nezanechali výraznější stopu, a zachovaná díla často reprezentují spolu s hrstkou úředních dokladů a dalších archiválií v osobních fondech to hlavní a někdy i jediné, co se o pisatelích dodnes zachovalo. Záměr, že by bylo možné rekonstruovat síť jejich vzájemných vazeb a vlivů, proto zůstává v plném rozsahu nerealizovatelný. Vlastní vzpomínky a paměti tak představují hlavní zdroj informací o jejich společných kontaktech a rozbor těchto rukopisů přinesl nepříliš překvapivé zjištění – zmínky o ostatních autorech jsou v nich poměrně vzácné.

Výjimku představuje zejména pět osob, a to František Kříž, Augustin Šíp, Rudolf Sofron, Ladislav Lábek a Josef Hodek. Kříž se Šípem a Šíp se Sofronem se ve svých dílech zmiňují vzájemně a je oprávněné spekulovat o tom, že spolu udržovali bližší přátelské kontakty. Prvně jmenované spojovala činnost na plzeňské radnici i společný prožitek pobytu v koncentračním táboru Buchenwald. Zatímco však Šíp zmiňuje Kříže spíše mimochodem, Kříž o něm píše ve svých vzpomínkách podrobněji a hned na několika místech. Sofron a Šíp se zase s určitostí znali zásluhou působení obou na významných pozicích v plzeňském Sokole. Josef Hodek potom uvádí jméno Augustina Šípa v souvislosti s jeho bratrancem, sochařem Vojtěchem Šípem, ale i z důvodu toho, že si u něj Šíp nechával zhotovovat některé drobné grafické práce a ex libris.³⁴⁹ Kříže s Lábkem potom pojilo ještě silnější pouto. Ladislav Lábek si v roce 1922 vzal za manželku Křížovu sestřenicí Ludmilu a byl to právě Kříž, kdo jim šel na svatbě za svědka.³⁵⁰

V ostatních případech se zmínky o vzájemných kontaktech omezují pouze na poznámky učiněné autory prací jaksi mimoděk při líčení jiných událostí. František Kříž a Luisa Pernerová-Zykmundová například uvádějí jméno Ladislava Lábka v souvislosti s jeho pozicí muzeologického pracovníka a člověka, kterému ležel na srdci osud plzeňských památek. František Kříž se ve své práci dále poměrně nelichotivě rozepisuje o Václavu Koppovi, s nímž nejspíš nesdílel osobní ani politické sympatie, naopak

---

³⁴⁹ Pojilo je zřejmě i bližší přátelství, o kterém se však zmiňuje pouze Josef Hodek v souvislosti s úmrtím Augustina Šípa. Učinil si o něm záznam do své kroniky, v němž shrnuje Šípovy nelehké osudy i nepříliš šťastný konec. Na závěr zápisu konstatuje: „a tak při malém důchodu živořil a psal jakousi Pamětní knihu, aniž vím, o čem psal a dokončil-li ji.“ AMP, Hodek J., Všecko, s. 761.

³⁵⁰ SOA Plzeň, Sběrka matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Obvod Plzeň I-vnitřní město, Matrika oddaných (1922–1928), fol. 7^v–8^f. http://www.portafontium.eu/iipimage/30067296/plzen-112_0110-o?x=-30&y=52&w=970&h=404 (stav k 15. únoru 2019).

pozitivně vzpomíná na svého učitele Tomáše Bézka. Luisa Pernerová-Zykmundová jen náhodou začleňuje do výčtu svých sousedů „*velmi inteligentní a vzdělanou*“³⁵¹ Lauru Leissovou, která společně s manželem a dětmi bydlela nějaký čas ve stejné ulici. Josef Kůs zásluhou zájmu o dělnické hnutí a revoluci v Rusku píše o Engelbertovi Kučerovi, který toto období na místě přímo prožil.

Přirozeně nejsou vyloučeny ani další kontakty, které jednoduše pisatelům nestály za zaznamenání. Město Plzeň však mělo v době sepsání první ze sledovaných výpovědí, tedy v roce 1890, podle údajů ze sčítacích archů 48 463 obyvatel, o tři desetiletí později se toto číslo vyšplhalo již na 88 416 obyvatel.³⁵² Není proto těžké přijmout myšlenku, že se v tak velké populaci necelé dvě desítky osob, které nepoutaly až na jediný případ žádné bližší příbuzenské vazby, jednoduše z větší části míjely. Jejich osudy, pokud se určitým způsobem prořaly, potom pouze na krátko a v omezené míře. Někteří pisatelé se jistě znali a jiní se při procházkách po městě a docházení do zaměstnání potkávali, do pramenů ovšem jejich kontakty až na zmíněné příklady nepronikly. Stejně tak i samotná jejich díla byla tvořena zcela samostatně a nezávisle, nic nenasvědčuje tomu, že by se k tvorbě jeden od druhého inspirovali.

---

³⁵¹ AMP, Rodinný archiv Pernerů, Naše ulice, s. 15.

³⁵² K. WASKA, *Dějiny 2*, s. 175.

3. Témata

Každé ze 17 děl poskytuje různou míru informací o svých tvůrcích, jejich životních zkušenostech, prožitcích, myšlenkách a stylech jednání. Přesto se v mnoha zkoumaných zápisech vyskytují stejné motivy, autoři v nich zmiňují shodné věci a zajímají se o totožné události, které v nich zanechaly takový dojem, že je nemohli ze svých vyprávění vynechat. Často se navíc i vyjadřují obdobným způsobem. Následující rozbor si klade za cíl postihnout, za pomoci jakých prostředků tito lidé konstruovali své životy, co pro ně bylo důležité, ale i v čem se naopak vzájemně radikálně odlišovali. Analýza se přitom soustředí na tři velké okruhy témat. První z nich se věnuje sebeprezentaci pisatelů, zajímá se o to, jak vnímali sami sebe, k čemu svá díla využívali a jak pohlíželi na druhé. Druhý okruh se zabývá pohledem na město Plzeň a jeho proměny. Představuje ho jako prostředí, v němž probíhá každodenní život naplněný obyčejnými zážitky, ale i svátečními chvílemi, z nichž mnohé se trvale zapsaly do paměti jeho obyvatel a staly se tím i důležitou součástí jejich identity. Poslední tematická část zkoumá postoj jednotlivých tvůrců k velkým dějinným událostem, zvrátům a významným osobám.

3.1 Sebe prezentace pisatelů

Použité strategie, s jejichž pomocí se autoři snažili podat výklad svých osudů a vykreslit obraz sama sebe, se přirozeně v mnoha detailech odlišují. Všechny uvedené práce však mají společné to, že začínají buď podrobným výkladem o předcích pisatelů a jejich rodinném zázemí, nebo se soustředí na dětství či dětství alespoň zmiňují. Dále se v nich tvůrci obvykle zaměřují na popis vlastních životů. Někteří z nich na úvod prezentují svůj vzhled, častěji se ovšem snaží definovat skrz významné kroky a přechodové rituály, jakými bylo například dosažení vzdělání, získání práce, svatba či následné založení rodiny. Významnou složku těchto životních příběhů bývají rovněž popisy překonávání různých neočekávaných překážek a vyrovnávání se s velkými zvrátí, ať již se tím myslí problémy s chudobou či smrtí blízkých a nevyhnutelný boj se stářím a ubýváním sil.

Mnozí vypravěči ve svých zápisech obvykle nevědomky odkrývají i podstatu toho, jak pohlížejí sami na sebe, případně jak chtějí, aby se na ně pohlíželo. Zajímavé je v této souvislosti také pokusit se pohlédnout na životní strategie pisatelů, kupříkladu na jejich vztah k okolí, systém budování kontaktů či podvolení se nebo vzepření vůli rodičů. Důležitým prvkem rozboru je i hledání odpovědí na otázku, k čemu sepsané

vzpomínky a paměti pisatelé využívali vědomě. Zpravidla se jednalo o snahy po vylepšení vlastního obrazu, případně se někteří vypravěči snažili podat svůj výklad starých, avšak přesto stále bolestivých křivd, a bránit tak čest rodinných příslušníků nebo si postěžovat na nečestné zacházení a jednání druhých. Vnímání cizího a konfrontace s jinými mentalitami, prostřednictvím pohledu na menšiny, ale i formou sdílení osobních zážitků z cest po českých zemích i zahraničí, potom představuje rovněž významnou součást náhledu na myšlenkový svět uvedených autorů.

3.1.1 Vnímání dětství

Zvýšený zájem o etapu dětství se začal ve vzpomínkových pracích objevovat teprve v průběhu 19. století. Do této chvíle mu nebyla věnována žádná výraznější pozornost, šlo o období, jež měli vypravěči obvykle rádi za sebou a příliš se k němu při svých reminiscencích nevraceli. Příchod osvícenství ovšem s sebou přinesl mnohé změny ve společnosti a období dětství začalo být náhle bráno jako velice důležité pro formování lidského charakteru.³⁵³ Jedním z důsledků této proměny byla i skutečnost, že se na tuto životní periodu soustředili mnohem více pisatelé autobiografických děl. Jejich snahu vybavit si vzpomínky na dětství však motivovala také touha po nostalgických dobách, kdy jako by neexistoval čas. Stesk po těchto idylických, bezstarostných a bezpečných dnech se prohluboval společně se stále se zvyšujícím životním tempem³⁵⁴ či obtížnou realitou plnou strádání a obav.³⁵⁵

Ve zkoumaném souboru pramenů neexistuje žádný, jenž by se sledované problematiky alespoň okrajově nedotýkal. Zbyněk Tichý například hned v úvodu práce zmiňuje své přesvědčení, že základ osobnosti se vytváří právě v dětství, a považuje proto za velice důležité pokusit se tento proces podchytit. Nejstarší vzpomínky podle jeho slov zůstávají většinou mlhavé, ale někdy se mu v mysli ukáží zřetelněji a „*co bylo tehdy žluté, dnes se mně zdá zlaté, co mě tehdy děsilo svojí temnotou, to čas prosvětli*l.“³⁵⁶ Výroky ostatních s ním korespondují. Ačkoliv autoři ne vždy prožili

---

³⁵³ A. BAGGERMAN – R. DEKKER – M. MASCUCH (edd.), *Controlling Time*, s. 529.

³⁵⁴ Marie Tauerová k tomu přímo uvedla: „*nová doba vyžaduje nový životní styl. Chápu to a uznávám. Stejně však třeba chápat a nezazlívat starému člověku, vrací-li se ve vzpomínkách do svého dětství a prostředí, kam bylo zasazeno. Má to v sobě nesmírné kouzlo, jaké pocítí každý až tehdy, kdy se už sám blíží konci své pouti. Tu leckdy zatouží prožít opět některý z milých okamžiků dávno zašlých let.*“ AMP, Rodinný archiv Tauerů, Má Plzeň II, s. 29.

³⁵⁵ Podobnou funkci měl návrat do dob mládí pro Václava Koppa, který vytvořil značnou část svých zápisů během druhé světové války. TAMTÉŽ, Kopp V., *Kronika*, s. 395.

³⁵⁶ SOA Plzeň, PP Tichý, *Kronika*, s. 1.

bezproblémové mládí, měli sklon si ho idealizovat podobně jako například Rudolf Sofron, který uvedl: „*teprve teď poznávám, jaké to byly bezstarostně šťastné časy.*“³⁵⁷ První reminiscence pisatelů se zpravidla týkají docela všedních činností³⁵⁸ a bývají veskrze pozitivní. Veliký prostor je v dílech věnován zejména popisům dětských her a různých hraček.³⁵⁹ Někdy naopak zůstalo vypravěčům v paměti zachyceno určité místo,³⁶⁰ konkrétní událost³⁶¹ nebo přímo jistý moment jako v případě Marie Tauerové, jež líčí pohled z okna svého rodného domu v Plzni následovně. „*Svěží vzduch, šumění stromů, vůně růží, zpěv ptactva, to vše stoupalo vzhůru do okna, kde tiše stálo dítě vnímající rozzářenýma očima tu čistou krásu a netušící, že ten půvabný obraz promítnutý hluboko do duše, půjde s ním celým životem, aby je těšil ve vzpomínce i ve snu.*“³⁶²

3.1.2 Rodinné prostředí

Zápisy věnující se předkům zabírají v předkládaných pracích značný počet stran. Autoři se tímto způsobem snažili nejčastěji o jakési ukotvení a upevnění vlastní pozice v dějinách. Šlo jim o to pokusit se zachytit a zaznamenat pro budoucnost co nejvíce z rodinné paměti a podat tak jednoznačný důkaz o starobylosti rodu, případně vyjádřit hrdost nad tím, odkud pocházeli. Pro některé pisatele mělo zvláštní význam jejich rodiště,³⁶³ jiní se ve svých vzpomínkách zabývali dokonce možným původem rodového jména.³⁶⁴ Ústřední pozornost se v těchto pasážích ale vždy upíná ke konkrétním lidem spíše než k místům a abstraktním pojmům. Překvapivě ne tak často se v zachovaných

---

³⁵⁷ AMP, Rodinný archiv Sofronů, Mé paměti I, s. 29.

³⁵⁸ Josef Kůs kupříkladu velice rád vzpomínal na společné večery v rodinném kruhu, při kterých si společně se sourozenci psal úkoly, zatímco jeho matka zašívala oblečení a otec jim vyprávěl příběhy. SOA Plzeň, PP Kůs, Vzpomínky, s. 4.

³⁵⁹ Jen namátkou o „klukovinách“ a klukovských hrách (kuličky, špaček, kopaná s míčem) se zmiňují Tomáš Bézek, Karel Šilpoch či Zbyněk Tichý. NMP, Bézek T., Vzpomínky, s. 47; AMP, Šilpoch K., Rodinná kronika I, s. 96–97; SOA Plzeň, PP Tichý, Kronika, s. 16.

³⁶⁰ Pro Lauru Teisslerovou-Leissovou jím byla rozlehlá a krásná zahrada její babičky, kde jako dítě trávila většinu léta. NMP, Teisslerová L., Paměti, s. 11.

³⁶¹ Jednalo se například o pozorování Halleyovy komety v roce 1910, o němž vypráví Marie Tauerová (ta ovšem uvádí chybný rok 1906) i Josef Kůs. AMP, Rodinný archiv Tauerů, Má Plzeň IV, s. 103; SOA Plzeň, PP Kůs, Vzpomínky, s. 5.

³⁶² AMP, Rodinný archiv Tauerů, Má Plzeň I, s. 2.

³⁶³ O úzkém propojení s rodnými vesnicemi svědčí především texty Josefa Hodka, Václava Koppa a Františka Kříže. TAMTÉŽ, Hodek J., Všecko, s. 450–452, 788; TAMTÉŽ, Kopp V., Kronika, s. 3–9; TAMTÉŽ, Kříž F., Moje cesta I, s. 237–286.

³⁶⁴ SOA Plzeň, PP Tichý, Kronika, s. 3.

rukopisech objevují přímo genealogická schémata rodokmenů³⁶⁵ či přehledné soupisy životopisných dat nejbližších příbuzných autorů,³⁶⁶ obvyklejší jsou zápisy, jež podávají souvislý přehled o jednotlivých předcházejících generacích.

Uvedená vyprávění potom sice obsahují například životopisné údaje, veškerá ověřitelná fakta jsou však doprovázena různými historiemi a někdy až fantastními příběhy dosud předávanými pouze v ústním podání a v průběhu času velice zidealizovanými. Nelze ovšem říci, že by tyto záznamy neměly svoji hodnotu a opodstatnění. Luisa Pernerová-Zykmundová považovala za nutné podat jakožto poslední příslušnice zvonařského rodu výklad o předcích a uchovat tak povědomí o jejich dlouholetém působení ve městě.³⁶⁷ V obdobném postavení se nacházel Václava Kopp. Zvláště citlivým tématem pro něj byl odchod rodiny do Spojených států amerických. Bojoval v této souvislosti pravděpodobně s pocity osamělosti a ztráty, přestože zvláště se sourozenci udržoval po většinu života styky alespoň pomocí korespondence.³⁶⁸ Snad právě i z tohoto důvodu se nakonec při vhodné příležitosti pustil do vyhledávání informací a následného zaznamenávání osudů předchozích generací jeho rodu žijících v obci Hůrky.

Rovněž v případech, kdy pisatelé nevěnovali otázce předků výraznější pozornost, zůstává pro ně stále, až na naprosté výjimky,³⁶⁹ důležité zmínit se alespoň o rodičích či dalších blízkých příbuzných,³⁷⁰ jež dostali šanci poznat přímo, a mohli si proto na ně vytvořit osobní názor. K tvorbě takových zápisů vyznačujících se zpravidla velmi podobnou strukturou následně využívali své vlastní vzpomínky. Jejich prostřednictvím popisovali zejména vzhled, povahu a osudy jednotlivých osob, ale uchylovali se také k metodě vyprávění zdánlivě bezvýznamných historek o konkrétním člověku, na jejichž základě potom vykreslovali jeho povahové vlastnosti.³⁷¹ Vůbec nejčastěji ve svých pracích jednotliví tvůrci zmiňovali rodiče. Vyjadřovali přitom zejména vděčnost za péči, kterou jim v průběhu dospívání poskytli. Záporné konotace

---

³⁶⁵ AMP, Rodinný archiv Sofronů, Mé paměti I, s. 2–3; TAMTÉŽ, Kříž F., Moje cesta IV, s. 23–30. V případě Václava Koppa tvoří rodokmen předků přílohu jeho „*Kroniky*“. TAMTÉŽ, Kopp V., Rodopis.

³⁶⁶ NMP, Pitlík E., Rodinné paměti, s. 1.

³⁶⁷ AMP, Rodinný archiv Pernerů, Kronika I, s. 2–21.

³⁶⁸ Poslední vzájemné kontakty lze vysledovat po skončení druhé světové války, kdy se v zápiscích zmiňuje Václav Kopp o dopise, který mu došel od bratra Josefa s nabídkou na odeslání balíčku s potravinovou pomocí. TAMTÉŽ, Kopp V., Kronika, s. 479.

³⁶⁹ Případ „*Vzpomínek*“ Tomáše Bézka.

³⁷⁰ Myšleni jsou tím hlavně prarodiče a sourozenci.

³⁷¹ Tohoto postupu využívá např. Luisa Pernerová-Zykmundová, když hovoří o svém otci. AMP, Rodinný archiv Pernerů, Rodinné vzpomínky II, fol. 8^v.

ve spojitosti s nimi bývají spíše neobvyklé, ale vyskytují se. Negativně o svém otci, jenž měl sklon k nadměrnému pití, hovořil například Karel Šilpoch.³⁷²

3.1.3 Zobrazení sebe sama

Autoři ve svých dílech velice často popisují jiné osoby a nejedná se přitom zdaleka jen o členy rodiny. Málokdy se však v pramenech uchylují k slovnímu přiblížení vlastního vzhledu. Výjimku představuje František Kříž, který v pamětech podává podrobný výčet osobních zvyků, zdravotního stavu a dotýká se přitom i svého zevnějšku.³⁷³ V případě, že pisatelé chtěli upozornit sami na sebe, dělo se tak ovšem většinou formou přiložených fotografií³⁷⁴ či portrétů,³⁷⁵ jejichž prostřednictvím chtěli kupříkladu na začátku představit a doložit autenticitu svých děl. Obvykle se ovšem ve vzpomínkách a pamětech snažili prezentovat výlučně prostřednictvím převyprávění svých osudů. Velký význam přitom mělo představení významných životních kroků a přechodových rituálů,³⁷⁶ kterými si všichni museli projít.

V úvodních částech prací je pravidelně věnována značná pozornost školní docházce, neboť pro řadu autorů se jednalo o příležitost, jak dosáhnout v dospělosti lepšího postavení, než měli jejich otcové. Zásadním mezníkem se přitom pro ně stalo dosažení maturity, a to přesto, že někteří z nich pokračovali ještě v dalším studiu na vysoké škole. Průběh maturitních zkoušek ve svých zápisech pečlivě zaznamenávali, byť každý vlastním osobitým způsobem.³⁷⁷ Dokončení vzdělání pro většinu symbolizovalo významný životní předěl, ještě před skutečným vstupem do dospělosti se však muži museli vypořádat s povinnou vojenskou službou. Znamenala pro ně ve všech zkoumaných obdobích značnou překážku, již bylo třeba zdolat, aby se jim otevřela jistější možnost trvalého zaměstnání a bezproblémového založení rodiny. Někteří z nich

---

³⁷² TAMTÉŽ, Šilpoch K., Rodinná kronika III, s. 457.

³⁷³ TAMTÉŽ, Kříž F., Moje cesta I, s. 65–66.

³⁷⁴ TAMTÉŽ, Šilpoch K., Rodinná kronika I, s. 13. Další fotografie autorů se například vyskytují i v dílech Václava Koppa, Františka Kříže nebo Zbyňka Tichého.

³⁷⁵ TAMTÉŽ, Hodek J., Všecko, s. 72; TAMTÉŽ, Kříž F., Moje cesta I, s. 189.

³⁷⁶ Zmínit je třeba alespoň základní publikaci francouzského etnologa a antropologa Arnolda Van Gennepa. Arnold VAN GENNEP, *Přechodové rituály: systematické studium rituálů*, Praha 1997.

³⁷⁷ František Kříž i Josef Tocháček o ní podali na stránkách svých děl rozsáhlé zprávy, do nichž začlenili i podrobný popis maturitních otázek. AMP, Kříž F., Moje cesta I, s. 445–452; TAMTÉŽ, Rodinný archiv Tocháčeků, *Vzpomínky I/1*, s. 121–132. Jiní se rovněž rozvzpomínali na průběh zkoušky a položené otázky, ale soustředili se daleko více na vyličení svých radostných pocitů po jejím úspěšném složení. Např. TAMTÉŽ, Kopp V., *Kronika*, s. 123.

byli při odvodech pravidelně uznáni neschopnými služby.³⁷⁸ Ostatní ovšem byli nuceni vojenský výcvik absolvovat a stavěli se k této zkušenosti spíše indiferentně³⁷⁹ nebo ji ve výsledku hodnotili negativně.³⁸⁰ Pouze Karel Šilpoch uvedl, že „*vzpomínal na uplynulý, na zážitky a získané životní zkušenosti bohatý rok vojenské služby celkem s radostí.*“³⁸¹

Otázka volby povolání byla pro mnohé pisatele poměrně palčivá. František Kříž například mluvil v souvislosti se ziskem pracovní pozice o značném štěstí, jelikož jako syn dělníka zpočátku neaspiroval příliš vysoko. Úřednického místa na magistrátu si proto nesmírně vážil a při pohledu zpět na svoji úspěšnou kariéru mohl nakonec s nemalou dávkou hrdosti konstatovat, že: „*v zasedacích síních plzeňské radnice se nekonalo za uplynulých 40 let nic bez mé účasti.*“³⁸² Další autoři se museli vyrovnávat se složitějšími situacemi, a rozhodli se proto pojmout i své paměti jako „popis cesty k úspěchu“,³⁸³ případně využili tuto platformu ke stížnostem na nepřízeň osudu, který jim neumožnil další studium a dosažení výhodnějšího postavení.³⁸⁴ Celkově lze říci, že pro tvůrce mělo jejich zaměstnání zásadní význam, i když mu ne vždy ve svých dílech věnovali výraznější pozornost. Pouze pro někoho se však stalo zároveň hlavní náplní života.

Podle obsahu prací představovalo pro většinu pisatelů založení rodiny ten nejpodstatnější krok s největším vlivem na formování jejich identity. Intimita obecně nedostávala v zápisech příliš velký prostor. Pouze vzácně se autoři uchylovali ke zmínce o svých prvních láskách, záleželo přitom vždy na jejich otevřenosti a konkrétní motivaci pro sepsání pramene.³⁸⁵ Svatbou, jakožto velice důležitým životním předělem, se ale zabýval téměř každý z nich. Josef Hodek touto ceremonií svoji kroniku otevřel,³⁸⁶ zatímco pro Josefa Tocháčka se stala důvodem pro ukončení

---

³⁷⁸ O této skutečnosti psali František Kříž a Rudolf Sofron. TAMTÉŽ, Kříž F., *Moje cesta I*, s. 503; TAMTÉŽ, *Rodinný archiv Sofronů, Mé paměti I*, s. 42.

³⁷⁹ TAMTÉŽ, Lábek L., *Můj život II*, s. 95; TAMTÉŽ, Šíp A., *Paměti I*, s. 21–22; SOA Plzeň, PP Kůs, *Vzpomínky*, s. 109–127.

³⁸⁰ AMP, *Rodinný archiv Tocháčků, Vzpomínky I/1*, s. 505–718.

³⁸¹ TAMTÉŽ, Šilpoch K., *Rodinná kronika II*, s. 339.

³⁸² TAMTÉŽ, Kříž F., *Moje cesta II*, s. 1016.

³⁸³ Případy Karla Šilpocha a Ladislava Lábka.

³⁸⁴ Rudolf Sofron přiznával, že si přál jít studovat technický obor či chemii, ale kvůli finanční situaci rodičů to nebylo možné. Nakonec se spokojil s pozicí berního úředníka. AMP, *Rodinný archiv Sofronů, Mé paměti I*, s. 42.

³⁸⁵ Josef Tocháček představuje v tomto směru výjimku. Svoje vzpomínky sepisoval v mladém věku, a snad i proto tvoří milostné problémy jedno z výrazných témat jeho zápisů.

³⁸⁶ AMP, Hodek J., *Všecko*, s. 44.

sepisování vzpomínek na mládí.³⁸⁷ Velká většina autorů slavila svůj sňatek na tradičním místě v chrámu sv. Bartoloměje v Plzni, pouze Augustin Šíp a Josef Kůs dali přednost civilnímu obřadu.³⁸⁸ Pro mnoho z nich znamenalo nalezení životního protějšku skutečné ukotvení a zisk tolik potřebné opory a pomoci při výchově dětí, jejichž narození představovalo další zásadní změnu rodinné dynamiky.³⁸⁹ Karel Šilpoch například na adresu své manželky poznamenal: „*děkuji Ji co nejvřeleji za vše, co vykonala pro své děti a mne!*“³⁹⁰ Pokaždé ale nezůstávaly vzájemné vztahy ideální. Augustin Šíp dokázal velice emotivně a otevřeně zachytit v pamětech okolnosti i příčiny rozpadu svého manželství.³⁹¹ K rozvodu přitom přistupoval smířeně, přestože pro něj symbolizoval výrazný předěl a v poměrně pozdním věku nový krok do neznáma.

S obdobně vypjatými situacemi, osobními tragédiemi a často nečekanými životními zvraty se ovšem museli vyrovnávat také ostatní pisatelé. Zápisy o těchto událostech obsahují zpravidla velké množství citově zabarvených výrazů a při jejich čtení jasně vysvítá, jak obtížně se s těmito „zásahy osudu“ autoři vypořádávali. Josef Kůs kupříkladu jen špatně skrýval pocity rozhořčení a zoufalství při popisu ztráty zaměstnání a následných několika let „*živoření*“.³⁹² S dlouhodobou finanční tísni bojovala i Laura Teisslerová-Leissová, která se o ní (avšak ne o jejích příčinách) emotivněji rozepisovala především ve svém deníku.³⁹³ O tom, že mnohé záznamy sloužily i jako jakási forma terapie, svědčí v první řadě četné pasáže, v nichž jednotliví pisatelé z pozice pozůstalých vyjadřovali smutek nad ztrátou blízkých. Pro Eduarda Pitlíka a Lauru Teisslerovou-Leissovou byla formativní zkušeností, jež je oba silně poznamenala, ztráta matky ve velmi mladém věku.³⁹⁴ Václav Kopp se naopak ve stáří jen obtížně smířoval s odchodem milované ženy Elly.³⁹⁵ Nejhorší bolest však s sebou přinášela úmrtí dětí. Josef Hodek dal na stránkách svého rukopisu volný průchod žalu

---

³⁸⁷ TAMTÉŽ, Rodinný archiv Tocháčků, Vzpomínky 4, s. 75.

³⁸⁸ Viz záznamy z civilních matrik zmíněné v druhé kapitole této práce.

³⁸⁹ Řada autorů se o narození a výchově svých dětí rozsáhle rozepisovala. AMP, Kopp V., Kronika, s. 198–206; TAMTÉŽ, Šilpoch K., Rodinná kronika IV (celá kniha). František Kříž se zmiňoval o dceři, ale v záznamech rovněž podrobně sledoval první roky života svého vnuka. TAMTÉŽ, Kříž F., Moje cesta I, s. 147–226.

³⁹⁰ TAMTÉŽ, Šilpoch K., Rodinná kronika III, s. 409.

³⁹¹ TAMTÉŽ, Šíp A., Paměti II, s. 173.

³⁹² SOA Plzeň, PP Kůs, Vzpomínky, s. 129.

³⁹³ NMP, Teisslerová L., Deník, s. a. Úpadek rodiny a ztráta jejich dobrého jména však hrála zřejmou roli i při sepisování autorčiných rodinných pamětí.

³⁹⁴ TAMTÉŽ, Pitlík E., Rodinné paměti, s. 6.; TAMTÉŽ, Teisslerová L., Paměti, s. 52.

³⁹⁵ AMP, Kopp V., Kronika, s. 338.

nad smrtí svého prvorozeného syna³⁹⁶ a obdobně na tom byl i Karel Šilpoch v případě smrti starší dcery. Na závěr kapitoly o jejím životě a dlouhé, těžké nemoci uvedl: „*ještě dnes po sedmi letech, když píší tyto bolestné vzpomínky, nemohu se ubránit mocnému pohnutí a proudu slz!*“³⁹⁷

Celkové spíše negativní vyznění velké většiny vzpomínek a pamětí má pravděpodobně spojitost s jejich vznikem v pokročilém věku pisatelů. Mnozí z nich již v této době měli za sebou poslední z výrazných životních přechodů, kterým bylo jejich penzionování. Ochod do důchodu po dlouhých letech strávených budováním svého postavení hrál opět výraznou roli v jejich zápisech, stejně jako zvyšující se povědomí o ubývání vlastních fyzických i duševních sil. Josef Hodek k tomu trefně dodává: „*tak stárnem už ne pomalu a nepozorovaně, ale rychle až moc rychle a následky stáří se ukazují na všech stranách. Uši nedoslychají, oči, zrak, který jsem míval jak ostrůž, slouží jen na určitou vzdálenost, kreslit a číst bez brýlí už vůbec mi nelze.*“³⁹⁸ Jako řada jiných rovněž i on se v kronice dále zamýšlel nad stářím, aby nakonec konstatoval, že prožil „*hezkou řádku roků radostných i žalostných, dobrých i zlých a také nijakých*“ a život mu rychle utekl.³⁹⁹ Podobně vyznívá i zápis Františka Kříže, v němž autor přemítá o tom, jak by rád zastavil běh času, avšak velmi dobře si zároveň uvědomuje neuskutečnitelnost tohoto přání.⁴⁰⁰ Laura Teisslerová-Leissová k tomuto tématu prostě poznamenává: „*stáří je škaredé.*“⁴⁰¹

3.1.4 Životní strategie a stylizace autorů

V průběhu let vystřídal všichni pisatelé nespočetnou řadu pozic. Nejprve se každý z nich identifikoval jako syn či dcera, velice brzy na to jako žák nebo student. V dospělosti potom nejčastěji zastávali role rodičů, pečovatелů o blízké, zaměstnanců, ale i umělců, sportovců, akademiků, politiků či veřejně činných a angažovaných osob. V období válek se dostávali nedobrovolně do pozice vojáků, vězňů, odbojářů nebo prostých přeživších. Ve volných chvílích se z nich stávali čtenáři, cestovatelé, turisté či lázeňští hosté a v neposlední řadě při tvorbě vzpomínek a pamětí rovněž vypravěči. Žádná z těchto úloh ovšem neměla trvalou povahu a nedokázala pisatele v úplnosti

³⁹⁶ TAMTÉŽ, Hodek J., Všecko, s. 181–182.

³⁹⁷ TAMTÉŽ, Šilpoch K., Rodinná kronika IV, s. 403.

³⁹⁸ TAMTÉŽ, Hodek J., Všecko, s. 621.

³⁹⁹ TAMTÉŽ, s. 763.

⁴⁰⁰ TAMTÉŽ, Kříž F., Moje cesta IV, s. 429.

⁴⁰¹ NMP, Teisslerová L., Deník, s. z.

charakterizovat. Stálým faktorem, který je spojoval a do značné míry i definoval, však byla jejich snaha zapadnout do určité společenské skupiny. Konkrétně si přáli být vnímáni jako vzdělání, zodpovědní a uvědomělí občané podporující češtví.

Tendence k vylepšení a podpoření tohoto obrazu pronikaly do jejich zápisů například ve formě deklarovaného zájmu o studium cizích jazyků. Nejčastěji se jednalo o němčinu, jež tehdy již nebyla pro většinu autorů samozřejmostí, a francouzštinu. Někteří jako třeba František Kříž navíc zásluhou studia na klasickém gymnáziu ovládali latinu a řečtinu.⁴⁰² Úsilí o dosažení znalosti jazyků mělo ale v mnoha případech praktický dopad na jejich životy. Engelbert Kučera se zásluhou znalosti ruštiny dokázal prosadit v nesnadné pozici zajatce na východní frontě v první světové válce, Marie Tauerová překládala z orientálních jazyků a Augustinu Šípovi pomáhala učebnice angličtiny a následné čtení Shakespeara překonat obtížné období v Buchenwaldu.⁴⁰³

Knihy vůbec představovaly pro mnohé nepostradatelnou součást běžné reality. Někteří v knihovnách⁴⁰⁴ či s knihami přímo pracovali,⁴⁰⁵ zájem o čtení a lásku k literatuře ve svých dílech však zmiňovali téměř všichni, a to nejvíce v souvislosti s poznámkami o oblíbených publikacích zahrnujících české klasiky a historické tituly,⁴⁰⁶ ale i dobrodružné romány,⁴⁰⁷ detektivky⁴⁰⁸ nebo science fiction.⁴⁰⁹ Josef Tocháček a Engelbert Kučera se kromě toho s hrdostí rozepisovali také o svých rozsáhlých knihovnách.⁴¹⁰ Obdobně na odiv stavěli pisatelé na stránkách prací i vlastní publikační činnost. František Kříž a Augustin Šíp shodně odkazovali na své knihy věnující se veřejnému dění v Plzni.⁴¹¹ Řada dalších autorů potom v textu alespoň zmínila existenci jimi sepsaných novinových článků a referátů vydaných zpravidla v místním tisku.⁴¹²

---

⁴⁰² Kříž svému zájmu o cizí řeči věnoval dokonce celou jednu kapitolu paměti. Hovořil aktivně pěti jazyky, pasivně ovládal další tři. AMP, Kříž F., *Moje cesta I*, s. 507–518.

⁴⁰³ TAMTÉŽ, Šíp A., *Paměti III*, s. 57–73.

⁴⁰⁴ Případ Rudolfa Sofrona a Marie Tauerové. TAMTÉŽ, *Rodinný archiv Sofronů, Mé paměti I*, s. 39; TAMTÉŽ, *Rodinný archiv Tauerů, Má Plzeň IV*, s. 39.

⁴⁰⁵ Josef Hodek se věnoval grafické úpravě knih. O dokončených zakázkách je možné v jeho díle nalézt množství zápisů. Viz TAMTÉŽ, Hodek J., *Všecko*, s. 69–70, 110, 133, 140, 344, 388, 415, 481, 596, 733. Tato skutečnost se ale týká rovněž Eduarda Pitlíka, který působil jako učeň u knihařského mistra. NMP, Pitlík E., *Rodinné paměti*, s. 10.

⁴⁰⁶ AMP, Šíp A., *Paměti I*, s. 18.

⁴⁰⁷ TAMTÉŽ, *Rodinný archiv Sofronů, Mé paměti I*, s. 20.

⁴⁰⁸ TAMTÉŽ, *Rodinný archiv Tocháčků, Vzpomínky I/1*, s. 416.

⁴⁰⁹ TAMTÉŽ, Kučera E., *Životopis II*, s. 77.

⁴¹⁰ TAMTÉŽ, *Rodinný archiv Tocháčků, Vzpomínky I/3*, s. 1063; TAMTÉŽ, Kučera E., *Životopis I*, s. 23.

⁴¹¹ TAMTÉŽ, Kříž F., *Moje cesta II*, s. 1372–1386; TAMTÉŽ, Šíp A., *Paměti II*, s. 12.

⁴¹² Srov. TAMTÉŽ, Kučera E., *Životopis I*, s. 45; TAMTÉŽ, Kopp V., *Kronika*, s. 284; TAMTÉŽ, Soukup A., *Okolo sportů I*, s. 32.

Trochu jiným způsobem se potom prezentovali Josef Hodek a Karel Šilpoch, kteří do svých rukopisů vkládali vlastnoručně zhotovené kresby.

Uvedené příklady se zabývají věcmi, jež jednotliví vypravěči začleňovali do prací záměrně, ve snaze představit se možným čtenářům v žádoucím světle. Bližší rozbor pramenů však často odhalí i jejich nevědomé sklony vytvářet zápisy určitým způsobem nebo napoví mnohé o charakterových vlastnostech pisatelů. Karel Šilpoch například využíval pro své záznamy nezvykle velké, rozmáchlé písmo a uchýloval se v nich na mnoha místech k rozsáhlým popisům vybraných jevů. Oplýval zřejmě výbornou pamětí ozvláštňenou jistou dávkou představivosti a podpořenou v průběhu let shromážděnými poznámkami. S obdobným smyslem pro detail a přesnost si dále zaznamenával i různé výdaje⁴¹³ a v tomto ohledu již rozhodně nebyl mezi autory výjimkou. Josef Hodek si rovněž systematicky zapisoval finanční částky, které utržil za prodej obrazů,⁴¹⁴ a snažil se i o postihnutí pravidelného životního rytmu své rodiny na podkladě začleněných údajů o střídání ročních období a proměnách počasí. Stejně pečlivě přistupoval k tvorbě některých pasáží ve své „*Kronice*“ i Václav Kopp. Do vzpomínek začleňoval podrobná meteorologická pozorování, řadu zaznamenaných událostí datoval s přesností na minuty a zabýval se také zachycením dobových cen potravin a různého dalšího zboží.⁴¹⁵

Zápisy o rozličných více i méně vážných onemocněních, prodělaných operacích a zraněních též mohou nepřímo poskytnout množství informací o myšlenkovém rozpoložení a způsobech uvažování jednotlivých autorů. Takto tematicky zaměřeným pasážím se nevyhnul ve svém díle v podstatě nikdo z nich. Zvláště pro mužské pisatele je však v této souvislosti typické až přehnané sledování zdravotního stavu. Dlouze se o problémech a chorobách spojených se stářím rozepisovali kupříkladu František Kříž⁴¹⁶ či Engelbert Kučera.⁴¹⁷ Naopak zraněním z mládí a úkonům spojeným s jejich vyléčením se snad až do přílišných detailů věnovali Ladislav Lábek⁴¹⁸ a Josef

---

⁴¹³ Viz např. pasáž o zisku prostředků pro úpravu jeho domu. TAMTÉŽ, Šilpoch K., Rodinná kronika III, s. 389–393.

⁴¹⁴ TAMTÉŽ, Hodek J., Všecko, s. 478–480.

⁴¹⁵ TAMTÉŽ, Kopp V., Kronika, s. 192.

⁴¹⁶ TAMTÉŽ, Kříž F., Moje cesta I, s. 69–72.

⁴¹⁷ TAMTÉŽ, Kučera E., Životopis I, s. 52.

⁴¹⁸ TAMTÉŽ, Lábek L., Můj život I, s. 22 a Můj život II, s. 65.

Tocháček.⁴¹⁹ Prodělanou závažnou nemoc očí ale ve svých vzpomínkách líčila také Luisa Pernerová-Zykmundová, jež zpravidla o svém soukromí příliš nehovořila.⁴²⁰

Podrobné pročitání zachovaných pramenů dokáže v neposlední řadě odhalit i některé ze strategií, k nimž se v průběhu života pisatelé uchýlovali, ať již se jednalo o systematické vytváření vazeb k okolí a jejich následné využívání nebo o snahy k prosazení se navzdory přání rodičů. Význam vybudovaných kontaktů velice dobře chápal zejména František Kříž, jenž v úvodu paměti považoval na nutné, ještě před samotným představením rodiny a předků, poděkovat „dobrodincům“, tedy všem osobám, jimž podle svého názoru vděčil za pomoc při dosažení vysokého postavení.⁴²¹ Benefity plynoucí ze zisku sítě známých přiznal ve svých zápisech rovněž Václav Kopp, který se zásluhou docházení do Měšťanské besedy, považované tehdy za ústřední centrum spolkového a společenského života ve městě,⁴²² dozvěděl nejen o uvolnění lukrativního bytu, ale seznámil se tak i s budoucí manželkou.⁴²³ Podobně se i Karel Šilpoch nezdřáhal otevřeně rozepisovat o tom, jak opakovaně využil vlastní dosažené pozice k tomu, aby pomohl synovi k lepšímu postavení.⁴²⁴

První příležitost k začlenění se do určitého kolektivu dostávali pisatelé obvykle společně s nástupem do školy. V průběhu studia navazovali pevná přátelství a uvědomovali si existenci možných vzorů i mimo úzký okruh rodiny. Také proto mnoho z nich věnovalo ve svých dílech značný prostor popisům tehdejších spolužáků a učitelů.⁴²⁵ Autoři však nepřestali vnímat důležitost okolního prostředí ani po dokončení školní docházky. O následném zapojení do pracovního kolektivu či o svých osobních názorech na spolupracovníky a jejich dalších osudy se tak například v textech zmiňovali František Kříž,⁴²⁶ Josef Kůs⁴²⁷ nebo Rudolf Sofron.⁴²⁸ V souvislosti se vznikem těchto nových vazeb a s budováním vlastních představ o budoucnosti docházelo v některých případech i k tvorbě nečekaných třecích ploch a vypravěči se

---

⁴¹⁹ TAMTÉŽ, Rodinný archiv Tocháčků, *Vzpomínky I/2*, s. 608–609.

⁴²⁰ TAMTÉŽ, Rodinný archiv Pernerů, *Rodinné vzpomínky I*, fol. 1^v–2^r.

⁴²¹ TAMTÉŽ, Kříž F., *Moje cesta I*, s. 6–7.

⁴²² Více k této instituci působící ve městě již od roku 1862 viz K. WASKA, *Dějiny 2*, s. 306.

⁴²³ AMP, Kopp V., *Kronika*, s. 159.

⁴²⁴ Např. TAMTÉŽ, Šilpoch K., *Rodinná kronika IV*, s. 253.

⁴²⁵ Namátkou Marie Tauerová, Zbyněk Tichý či Josef Tocháček. TAMTÉŽ, Rodinný archiv Tauerů, *Má Plzeň IV*, s. 60–63; SOA Plzeň, PP Tichý, *Kronika*, s. 45; AMP, Rodinný archiv Tocháčků, *Vzpomínky I/1*, s. 64–69, 72–79.

⁴²⁶ Zajímavé jsou zejména jeho vzpomínky týkající se vedoucích představitelů Plzně. TAMTÉŽ, Kříž F., *Moje cesta I*, s. 768–838.

⁴²⁷ SOA Plzeň, PP Kůs, *Vzpomínky*, s. 82–87.

⁴²⁸ AMP, Rodinný archiv Sofronů, *Mé paměti I*, s. 56.

v jejich důsledku dostávali do konfliktu s rodiči ohledně svého dalšího směřování. Zkoumané pasáže svědčí o tom, že stavění se proti vůli nejčastěji otcovské autority nekončilo nikdy úspěšně a nemělo ve většině případů dlouhé trvání, přesto však tyto spory zanechaly v paměti autorů hlubokou stopu, jak o tom svědčí právě zaznamenané vzpomínky.⁴²⁹

Obdobná přímá kritika nejbližších rodinných příslušníků se ovšem vyskytuje ve zkoumaných pracích poměrně vzácně. Obvykle se v nich naopak pisatelé snaží čest svých blízkých bránit a uchovat pro další generace vlastní výklad sporných událostí. Luisa Pernerová-Zykmundová se k tomuto kroku uchýlila například v okamžiku, kdy se snažila vysvětlit okolnosti vedoucí jejího otce Roberta Pnera k rozvázání spolupráce s dlouholetým obchodním partnerem Arnoštem Juránkem. „*Tatínka nesmírně pobuřovalo pánovité vystupování jeho společníka, ale jeho povaha mu nedovolovala se proti tomu opřít. A tak, aby se vyhnul mrzutostem, sám ustupoval do pozadí. Dohlížel na práci v dílně, kdežto p[an] J[uránek] vedl knihy a representoval firmu navenek. Tak se stalo, že p[an] J[uránek] za nějaký čas úplně opanoval pole, považoval se za jediného pána, samostatně rozhodoval a tatínka úplně přehlížel. Tento stav vedl konečně k úplné roztržce a oba společníci se r[oku] 1888 rozešli.*“⁴³⁰ Zmiňovaný konec společného podnikání lze snadno ověřit v sekundární literatuře,⁴³¹ objektivitu Luisiných slov ale již tak jednoduše posoudit nelze.

Stejně obtížně se dají zhodnotit i další poměrně četné stížnosti v zápisech na nečestné jednání, někdy i v rámci samotné rodiny. Laura Teisslerová-Leissová se obsáhle rozepisuje o dědickém sporu své babičky, který se nakonec táhl dlouhých sedm let a skončil (údajně neprávem) v její neprospěch. Laura dodává, že zášť mezi zúčastněnými přetrvávala ještě dlouho a ona sama se nikdy nepřestala podívat nad tím, „*jak mocný jest vliv okolností a poměrů i na lidské srdce a karaktery vůbec!*“⁴³² Vzpomínky a paměti však pisatelům sloužily snad ještě častěji jako platformy k vyjádření pocitů křivdy ve spojitosti se záležitostmi týkajícími se přímo jejich osoby. Josef Hodek se například ohrazoval vůči neprofesionálnímu jednání organizátorů VIII.

---

⁴²⁹ Josef Hodek kupříkladu konstatoval, jak obtížné pro něj bylo vyrovnat se s faktem, že mu otec nedovolil přihlásit se na malířskou akademii do Prahy, ale doporučil mu místo toho učitelské povolání. TAMTÉŽ, Hodek J., Všecko, s. 214. Obdobně viz i již zmiňovaný spor Laury Teisslerové-Leissové s otcem ohledně jejího vzdělání. NMP, Teisslerová L., Paměti, s. 60.

⁴³⁰ TAMTÉŽ, Rodinný archiv Pernerů, Kronika I, s. 19.

⁴³¹ J. HUČKA, *Zvonařské dílny*, s. 98.

⁴³² NMP, Teisslerová L., Paměti, s. 32.

všesokolského sletu v Praze,⁴³³ s nimiž v roce 1926 spolupracoval v rámci příprav návrhů na jednotlivé tělocvičné scény,⁴³⁴ zatímco Augustin Šíp se rozhodl konkrétně nikoho nejmenovat, ale i tak se při hodnocení své komunální politické činnosti nevyhnul zmínkám o malicherných pomluvách a nespravedlnostech.⁴³⁵

3.1.5 Vnímání cizího

S odlišným způsobem chování a dalšími netypickými nebo neznámými zvyky a tradicemi se autoři setkávali jak v rámci života ve městě, tak především při cestách mimo bydliště, ať již se jednalo o výlety po českých zemích nebo do zahraničí. Velké množství z nich se v domovském prostředí s větším či menším důrazem vymezovalo zejména vůči německy mluvící menšině, pod kterou pro ně často spadali rovněž příslušníci zdejší silné židovské komunity. V období před první světovou válkou, kdy začala vznikat první ze zkoumaných svědectví, nedosahoval sice počet těchto obyvatel v Plzni podle údajů ze sčítání lidu ani 15 %, mnoho z nich ovšem vlastnilo zdejší přední průmyslové závody a jejich vliv ve městě proto zůstal nezpochybnitelný.⁴³⁶

Po řadu let tak zde vedle sebe existovala dvě vzájemně odlišná společenství provozující vlastní divadla i spolkové aktivity. Všichni zkoumaní autoři se jasně hlásili k češtví a jejich odmítavý postoj ke členům druhé skupiny po skončení války a v průběhu první republiky pouze získával na síle. Skutečně radikální odsudky hodné zaznamenání se však na stránkách pramenů vyskytují až v souvislosti s druhou světovou válkou. Většina pisatelů přitom vinu za nacistické zločiny univerzálně vztahuje na všechno německé obyvatelstvo bez výjimky. František Kříž shrnul svůj postoj slovy: „*vzpomínka na Němce je chaotická a hrozná, neboť čeho se dopustili Němci v posledních letech proti všem národům ostatním a také nám, nemá snad příkladu v dějinách.*“⁴³⁷ A následně doplnil: „*z německého národa se stal národ zločinců.*“⁴³⁸

Již výrazně pozitivněji vnímali autoři odlišné poměry a nové podněty, s nimiž se setkávali při svých cestách po českých zemích. Velké oblibě se u nich těšily lázeňské pobyty, které přispívaly ke zlepšení jejich zdravotního stavu, ale také se při nich bylo

⁴³³ Více k této události např. Zlata KOZÁKOVÁ, *Sokolské slety 1882–1948*, Praha 1994, s. 26–30.

⁴³⁴ AMP, Hodek J., Všecko, s. 144–162.

⁴³⁵ TAMTÉŽ, Šíp A., Paměti II, s. 246.

⁴³⁶ K. WASKA, *Dějiny 2*, s. 184.

⁴³⁷ AMP, Kříž F., *Moje cesta IV*, s. 216.

⁴³⁸ TAMTÉŽ, s. 229.

možné seznámit s dalšími hosty z různých vzdálenějších regionů i ze zahraničí.⁴³⁹ Vypravěči zavítali podle svých svědectví také do mnoha různých měst po celé zemi, velice specifický význam však většina z nich přikládala Praze, již považovali za jednoznačné historické centrum státu. Řada autorů zde pobývala v době studií nebo zde měli později různé pracovní závazky. Ve svých zápisech se ale shodně rozepisovali zejména o tom, jaké památky⁴⁴⁰ či kulturní a vzdělávací instituce⁴⁴¹ tady navštívili, případně zdůrazňovali svoji účast na některých významných událostech spojených s prezentací českého národa. Mezi ty nejpřednější patřila Jubilejní zemská výstava pořádaná v roce 1891 v prostorách Stromovky v Praze-Bubenči,⁴⁴² kterou velice barvitě popsal především Václav Kopp.⁴⁴³ O Národopisné výstavě československé uskutečněné o čtyři roky později na stejném místě⁴⁴⁴ se zase blíže zmiňoval Tomáš Bézek v souvislosti se svým podílem na organizaci tradiční plzeňské svatby, jež zde byla v rámci programu s úspěchem zinscenována.⁴⁴⁵

Zcela jiné a neznámé prostředí však měli pisatelé šanci poznat až při svých výpravách do zahraničí. Rozepisovali se o nich ve vzpomínkách a pamětech velice často a značně podrobně. Znovu se tak určitým způsobem navenek prezentovali a podávali důkaz o své zcestovalosti a rozhledu. Záznamy jim ovšem sloužily i k prostému podělení se o získané zážitky a k přemítání o odlišných tradicích a způsobem života. Nad různorodostí lidských povah a kulturními odlišnostmi se v zápisech zamýšlel například Václav Kopp, když přibližoval své zážitky z dvoutýdenní exkurze po anglických a skotských plynárenských podnicích, kterou absolvoval jakožto oficiální zástupce plzeňské městské rady v říjnu 1922.⁴⁴⁶

Obvyklejším motivem pro návštěvy cizích zemí však byla u pisatelů prostá touha po dovolené, odpočinku či „*poznávání krajiny, měst a lidí*“, jak o tom hovořil

---

⁴³⁹ Asi největší oblibě se mezi pisateli těšily západočeské lázně, ale někteří z nich s oblibou zajížděli např. i na Slovensko do Trenčianských Teplic. Viz např. TAMTÉŽ, Kopp V., *Kronika*, s. 309–313; TAMTÉŽ, Kříž F., *Moje cesta III*, s. 428.

⁴⁴⁰ SOA Plzeň, PP Kůs, *Vzpomínky*, s. 114.

⁴⁴¹ AMP, Lábek L., *Můj život II*, s. 78.

⁴⁴² Více Milan HLAVAČKA, *Jubilejní výstava 1891*, Praha 1991.

⁴⁴³ AMP, Kopp V., *Kronika*, s. 129.

⁴⁴⁴ Srov. Stanislav BROUČEK a kol., *Mýtus českého národa aneb Národopisná výstava československá 1895*, Praha 1996; Jan NOVOTNÝ, *Návštěvníci Zemské jubilejní výstavy v Praze 1891*, in: Jiří PEŠEK, (ed.), *Pražské slavnosti a velké výstavy: sborník příspěvků z konferencí Archivu hlavního města Prahy 1989 a 1991*, sv. 12, Praha 1995, s. 345–354.

⁴⁴⁵ NMP, Bézek T., *Vzpomínky*, s. 17.

⁴⁴⁶ Plzeň měla tehdy zájem na modernizaci městské plynárny. Ještě před přiznáním zakázky jedné z anglických firem však chtěli představitelé města nejprve posoudit kvalitu nabízených zařízení přímo při jejich provozu, proto na místo vyslali své vybrané zástupce. AMP, Kopp V., *Kronika*, s. 273–280.

Josef Tocháček.⁴⁴⁷ Autoři se při následné rekapitulaci získaných zážitků opět soustředili především na popis navštívených památek a na přiblížení atmosféry jednotlivých míst. S oblibou ale hodnotili i ochutnaná jídla či podmínky ubytování a kvalitu využitých dopravních prostředků. Mnozí si získané poznatky a dojmy nemohli vynachválit. František Kříž uvedl: „*cizojazyčné nápisy, cizí jazyk, jiné způsoby a zvyky, jakož i vůbec cizí prostředí působilo na mne uklidňujícím a osvěžujícím způsobem.*“⁴⁴⁸

Josefu Hodkovi se zase při jeho první návštěvě Paříže v srpnu 1926 doslova splnil sen, když se mohl podívat do zdejších uměleckých galerií.⁴⁴⁹ Byl to rovněž on, kdo z uvedených vypravěčů podnikl zřejmě vůbec největší množství individuálních zahraničních cest, a to po Rakousku, Německu, Belgii a Francii. Právě zmíněné státy západní Evropy přilákaly k návštěvě i řadu dalších pisatelů. Například Luisa Pernerová-Zkymundová se však zmiňuje pouze o jediné výpravě do Vídně, jež pro ni byla pravděpodobně nejdostupnější.⁴⁵⁰ Mezi méně obvyklé destinace patřila Anglie a také Španělsko, kam se vydala podle svých slov pouze Marie Tauerová v doprovodu mladšího bratra Norberta.⁴⁵¹ Běžnými cíli se naopak zejména ve dvacátých a třicátých letech 20. století stávaly Itálie a hlavně Jadran, kam autoři podnikali zájezdy k moři společně s rodinami a přáteli.⁴⁵²

3.2 Život v Plzni a jeho proměny

Vypravěči pohlíželi na západočeskou metropoli z mnoha různých úhlů pohledu. Znamenala pro ně prostor, kde prožívali všední i důležité okamžiky. Řada z nich se zde narodila, jiní do Plzně přišli až později, ovšem i pro ně se brzy stala nedílnou součástí jejich identit. Někteří se aktivně zapojovali do místního politického či veřejného dění a snažili se mít vliv na podobu města i jeho budoucí směřování. Mnozí zde zemřeli a našli místo posledního odpočinku. V zápisech se o Plzni zmiňovali v různých souvislostech. Většina autorů vzpomínala na to, jak v jejích ulicích slavili vznik Československé republiky, připomínali si pochmurné chvíle obsazení města německými

---

⁴⁴⁷ TAMTÉŽ, Rodinný archiv Tocháčeků, Vzpomínky I/1, s. 373.

⁴⁴⁸ TAMTÉŽ, Kříž F., Moje cesta III, s. 303.

⁴⁴⁹ TAMTÉŽ, Hodek J., Všecko, s. 188–192.

⁴⁵⁰ Autorka navštívila Vídeň v roce 1880. TAMTÉŽ, Rodinný archiv Pernerů, Rodinné vzpomínky I, fol. 75^r.

⁴⁵¹ TAMTÉŽ, Rodinný archiv Tauerů, Má Plzeň IV, s. 38.

⁴⁵² Takové pobyty ve svých pracích zmiňují Engelbert Kučera, Rudolf Sofron, Karel Šilpoch či Augustin Šíp. TAMTÉŽ, Kučera E., Životopis I, s. 60; TAMTÉŽ, Rodinný archiv Sofronů, Mé paměti III, s. 19; TAMTÉŽ, Šilpoch K., Rodinná kronika IV, s. 594; TAMTÉŽ, Šíp A., Paměti II, s. 177–178.

vojáky i jeho poničení zásluhou leteckých náletů. Na stránkách svých děl se ovšem zajímali i o vzhled a atmosféru Plzně, představovali její dominanty a přibližovali proměny, kterými si v průběhu doby prošla v důsledku modernizačních procesů. V dalších pasážích usilovali o postihnouti zdejšího běžného života. Dotýkali se různých společenských, kulturních i volnočasových aktivit a líčili již mnohdy zaniklé tradice a slavnosti, ale i nové zvyky a vynálezy, s nimiž se měli možnost poprvé setkat právě tady.

3.2.1 Obraz města

František Kříž zasvětil Plzni, jejímu novodobému urbanistickému vývoji a popisu zdejších významných objektů i řek celou jednu kapitolu ve svých pamětech. Zmiňuje se, že velice rád podnikal výlety s cílem pozorovat město z dálky v různých ročních obdobích i v různých fázích dne. Při vzpomínce na pohled, jaký se mu naskytl po výstupu na jednu z oblíbených vyhlídek, poznamenal: *„škoda, že nejsem malířem, abych mohl odtud zachytiti štětcem toto milé město, aby mohl býti po létech tento obraz posuzován s obrazem budoucím.“* Žádná fotografie dle něj nemohla uspokojivě postihnout atmosféru a vzhled tohoto místa, tak jak si ho on pamatoval.⁴⁵³ Stejné pocity sdílel i Josef Hodek, jenž se sice o umělecké uchopení a zachycení panoramatu Plzně podle svých slov pokoušel pravidelně již zhruba od roku 1925, ale jak uvedl: *„kolik obrazů jsem už udělal a přec žádný z nich mě plně neuspokojil.“*⁴⁵⁴ Svůj blízký vztah k městu a zájem o jeho historii potom v zápisech přiznal například i Zbyněk Tichý, jenž v průběhu let velice rád pozoroval růst a proměnu metropole kolem sebe. Považoval se navíc za lokálního patriota, který zde znal doslova *„každý kout“*.⁴⁵⁵

Přiblížit a postihnout tvář Plzně se ovšem snažili i další autoři. Engelbert Kučera postupoval poměrně tradičně a rozhodl se zaznamenat některá data a údaje vztahující se k dějinám města a počtu jeho obyvatel. Zmínil ale i jeho průmyslové zaměření a tradici vaření piva.⁴⁵⁶ Zajímavější přístup zvolil Josef Kůs, jenž se pokusil vykreslit cestu ze svého domova na Pražském předměstí až do centra a načrtl přitom i tehdejší rozložení

⁴⁵³ TAMTÉŽ, Kříž F., *Moje cesta I*, s. 296.

⁴⁵⁴ V této souvislosti se ve svém díle ohrazuje proti některým kritikům, kteří jeho obrazům vyčítali příliš temné a neradostné zpodobnění města. Přiznává, že se ho pokusil namalovat barevněji, výsledek ovšem nebyl přirozený. *„Plzeň je město černé – špinavé – placka bez vynikajících dominant, město vždy zakouřené – zachmuřené a takový musí být i její obraz, má-li být věrný a realistický.“* TAMTÉŽ, Hodek J., *Všecko*, s. 670–671.

⁴⁵⁵ SOA Plzeň, PP Tichý, *Kronika*, s. 48.

⁴⁵⁶ AMP, Kučera E., *Životopis I*, s. 56

ulic a budov.⁴⁵⁷ Obdobnou formu „imaginárních“ procházek si vybrala pro své popisy i Marie Tauerová. Právě ona dokázala postihnout vzhled a atmosféru staré Plzně asi nejlépe a nejkomplexněji. Soustředila se zejména na přiblížení podoby jejího historického jádra. „*Stojím opodál mohutného kostela čnicího vysokou štíhlou věží k nebi, v němž poznávám plzeňský chrám sv. Bartoloměje. Se čtyř stran prostorného, obdélníkového náměstí usmívají se na mne přátelsky jako na dobrého známého krásná průčelí starých domů a já jim odpovídám radostným pohledem. Je mi tak příjemně jako každému, kdo se po dlouhé době octne znenadání na místě, jež mu přirostlo k srdci. Zvolna se pouštím do obchůzky kolem kostela a stanu před vysokou renesanční budovou radnice, jež se bohužel celá ztrácí pod zčernalým lešením stojícím tu už řadu let. [...]* Jdu dále a u vrat chrámových zahledím se na protější výstavné arciděkanství, sídlo arciděkana Jana Černého,⁴⁵⁸ a odtud obracím se k jižní straně náměstí, kde na rohu Školní ulice stojí Guldenerův dům se zajímavým portálem. Pak se můj zrak sveze dolů, kde roh Františkánské ulice tvoří empírovým slohem vystavené staré hejtmanství a nedaleko z východní strany náměstí zahýbá do Mansfeldovy ulice malebný dům Gerlachovský.“⁴⁵⁹

O ještě starším uspořádání popisovaného hlavního plzeňského náměstí se zmiňuje například Eduard Pitlík ve spojitosti s kamennými kašnami, které zde stávaly každá v jednom rohu náměstí, a to až do počátku devadesátých let 19. století, kdy byl ve městě zaveden vodovod. Služebným a kuchařkám tak ubyla jedna starost – nemusely již odtud denně nosit těžké štoudve vody, ale podle svědectví Pitlíka tím přišly i o možnost čilého konverzování.⁴⁶⁰ Kromě zmiňovaných historických domů a chrámu sv. Bartoloměje řadili pisatelé k hlavním dominantám Plzně ještě rozsáhlý komplex Škodových závodů⁴⁶¹ a snad trochu překvapivě i budovu mužské trestnice na Borech. Ta vyrostla na jižním okraji města v roce 1878 a přinesla s sebou tehdy v době přetrvávající krize poměrně vítaný zdroj pracovních příležitostí. V roce 1896 navíc došlo v jejím sousedství ke zkolaudování dělostřeleckých kasáren a fungovalo zde

---

⁴⁵⁷ SOA Plzeň, PP Kůs, Vzpomínky, s. 14.

⁴⁵⁸ V čele plzeňské církevní obce stál do června 1918. K. WASKA, *Dějiny 2*, s. 270.

⁴⁵⁹ AMP, Rodinný archiv Tauerů, Má Plzeň IV, s. 2.

⁴⁶⁰ NMP, Pitlík E., Vzpomínky, s. 13–14.

⁴⁶¹ Bližšímu popisu továrny se věnuje např. Tomáš Bézek. TAMTÉŽ, Bézek T., Vzpomínky, s. 47.

i vojenské cvičiště.⁴⁶² Celá oblast proto určitým způsobem vybočovala z normy a přitahovala tudíž zájem místních obyvatel.⁴⁶³

Značnou pozornost věnovali vypravěči také architektonickým změnám a stavebním úpravám, které v Plzni proběhly za jejich života nebo o nichž se dozvídali z vyprávění předků a známých.⁴⁶⁴ Rozepisovali se zejména o odstraňování zbytků starých hradeb⁴⁶⁵ a o přestavbách či bourání historických budov ve vnitřním městě. Většina uvedených zápisů má spíše záporné vyznění. František Kříž si kupříkladu se silnou dávkou sentimentu poznamenal: „škoda, že zmizely staré domy a místo nich byly vybudovány nynější činžáky.“⁴⁶⁶ Vyjadřování lítosti nad ztrátou známých věcí a kritika novinek ovšem patří k obvyklé náplni podobného typu pramenů,⁴⁶⁷ a zkoumaná díla proto nepředstavují v tomto ohledu žádnou výjimku.

Vypravěči se ale ne vždy snažili pouze upozornit na ničení památek a cenných staveb, jež podle nich nahradilo něco špatného, nevhodného a moderního, mnozí se proti tomu pokoušeli aktivně zakročit. Ladislav Lábek se ve svých vzpomínkách zmiňuje o úspěšném podílu Kroužku přátel starožitností na záchraně Gerlachovského domu.⁴⁶⁸ Luisa Pernerová-Zykmundová tuto skutečnost potvrzuje, ale zároveň lituje, že se Kroužku nepodařilo rovněž zabránit zasypání Mlýnské strouhy a zboření tamějších mostů, k čemuž došlo při regulaci řeky Radbuzy v letech 1921–1923.⁴⁶⁹ Jiní zase hleděli spíše do budoucnosti a usilovali o propagaci města na celostátní úrovni v přesvědčení, že podnícení zájmu o návštěvu tohoto místa u široké veřejnosti mu bude nejvíce ku prospěchu a přiměje zdejší obyvatele k tomu, aby se začali více zajímat o podobu vlastních domů a čtvrtí.⁴⁷⁰ Uvedenou myšlenku podpořil Augustin Šíp konstatováním:

---

⁴⁶² K. WASKA, *Dějiny 2*, s. 162.

⁴⁶³ O trestnici se v záznamech zmiňovali Karel Šilpoch nebo Josef Tocháček. AMP, Šilpoch K., Rodinná kronika II, s. 286–290; TAMTÉŽ, Rodinný archiv Tocháčků, *Vzpomínky I/1*, s. 404–406.

⁴⁶⁴ Více o urbanistickém vývoji staré Plzně a jejím vstupu do moderní doby viz Tomáš BERNHARDT – Jana DOMANICKÁ – Petr DOMANICKÝ, *Plzeň. I. díl, Historické jádro*, Praha 2014, s. 19–38.

⁴⁶⁵ AMP, Rodinný archiv Pernerů, Rodinné vzpomínky I, fol. 81^v.

⁴⁶⁶ TAMTÉŽ, Kříž F., *Moje cesta I*, s. 321.

⁴⁶⁷ V souvislosti s výzkumem pramenů osobní povahy zachovaných z 19. století o tomto jevu hovoří kupříkladu Arianne Baggerman. A. BAGGERMAN – R. DEKKER – M. MASCUCH (edd.), *Controlling Time*, s. 501.

⁴⁶⁸ AMP, Lábek L., *Můj život III*, s. 137.

⁴⁶⁹ Jednalo se o rameno řeky Radbuzy protékající těsně kolem bývalých hradeb a oddělující vnitřní město od Pražského předměstí. TAMTÉŽ, Rodinný archiv Pernerů, Rodinné vzpomínky II, fol. 47^r.

⁴⁷⁰ TAMTÉŽ, Kříž F., *Moje cesta I*, s. 1360. František Kříž se z pozice svého úřadu podílel na prezentaci města navenek v mnoha ohledech a byl také autorem jedné z oficiálních propagačních brožur, jež sloužila k jeho bližšímu představení návštěvníkům. F. KŘÍŽ, *Československá republika, vydání Plzeň*, Plzeň 1929.

„Plzeň nebude krásná, nebudou-li v ní lidé a stavebníci, kteří mají rádi krásné a dobře udělané věci.“⁴⁷¹

Ne všichni pisatelé tedy nutně obraceli svoji pozornost pouze nazpět. Pravdou však zůstává, že pohlíželi na minulost nostalgicky a značně si své vzpomínky na klidná léta mládí idealizovali, zatímco novým technickým vynálezům, s nimiž přicházeli zpravidla poprvé do styku právě u příležitosti jejich zavedení v Plzni, nedokázali vždy zcela porozumět. Řada z nich pohlížela na rychlé tempo a shon moderní doby extrémně kriticky. Josef Hodek k tomu prohlásil: *„život letí v samém překotném spěchu a stále rychleji a rychleji – kola, motorky, auta, přeplněné tramvaje, autobusy, troleje a vlaky se předhánějí, kdo spíš.“⁴⁷²* František Kříž naopak vyjadřoval pro pokrok ze všech autorů píšících svá díla v pozdním věku asi největší pochopení. V pamětech věnoval obsáhlou pasáž nazvanou *„Pantha rhei“* úvahám o běhu času a nevyhnutelnosti a nezastavitelnosti změn. Zastával názor, že kdyby nebylo neustálého vývoje kupředu, život by snad ani nebyl možný.⁴⁷³

Byl to také on, komu se podařilo na jednoduchém příkladu dobře postihnout rychlost změn, jež se udály během 19. století a počátku 20. století, za dobu života několika málo generací. *„Moje babička svítila doma loučí, která velmi čadila, já jsem se celá studia až do promoce učil při petrolejovém světle. Vidím často v duchu svoji matku, jak měla pravidelně před večerem na obrácené dřevěné měchače nebo kvedlače navlečen hadr a strkala jej do skleněného cylindru, točila s ním, občasně do něho dýchla, aby bylo sklo čisté, a jak se dívala na cylindr proti oknu, až byl zbaven celý cylindr čmoudou a byl celý čist. Petrolej byl jediným svítidlem, které jsem měl ve své domácnosti, když jsem se oženil. Teprve v domě čp. 1112 na Skvrňanské třídě⁴⁷⁴ jsme si dali zavést osvětlení plynové a později elektrické.“⁴⁷⁵*

3.2.2 Každodennost

Řada autorů se ve svých dílech pokusila vyzdvihnout vlastní podíl na utváření podoby města. Jejich zápisy ovšem prozrazují také mnohé o tom, jaký vliv mělo prostředí Plzně na ně samotné. Odehrával se zde jejich běžný život, ale prožívali zde i výjimečné chvíle

---

⁴⁷¹ AMP, Šíp A., Paměti II, s. 236.

⁴⁷² TAMTÉŽ, Hodek J., Všecko, s. 780–781.

⁴⁷³ TAMTÉŽ, Kříž F., Moje cesta IV, s. 170.

⁴⁷⁴ S rodinou se sem nastěhoval v srpnu 1910. TAMTÉŽ, Moje cesta I, s. 362.

⁴⁷⁵ TAMTÉŽ, Moje cesta IV, s. 160–161.

spojené s místními slavnostními událostmi. Někteří z nich se snažili převážně ze sentimentálních důvodů všechny tyto okamžiky vědomě zachytit a uchovat. O postihnutí atmosféry všedního dne ve zdejších ulicích usilovala například Marie Tauerová. Její rozsáhlý popis se snažil ukázat město a jeho obvyklý životní rytmus během různých denních fází. „*Nejživěji bylo na ulicích odpoledne a k večeru. Lidé vraceli se ze zaměstnání, obstarávali si nákupy, procházeli se. Mezi občanskými oděvy chodců mihly se i jiné ústroje. Uniformy příslušníků 35. pěšího pluku, důstojníků i vojáků, dělostřelců, zeměbranců a příležitostně i ostrostřelců, městské strážce, četníku. Listonoši ve služebním stejnokroji oranžově lemovaném roznášeli dopisy. Doručovatelé telegramů, stejně odění, jezdili na kolech (velocipedech, bicyklech). Rovněž železničáři a konduktéři tramvají lišili se tmavomodrým služebním šatem od ostatních. Také veřejní posluhové (dýnstmani) měli odlišné odění: modrobílé pruhané haleny a červenou čepici. I hnědé hábity františkánů a černý šat se širokým bílým naškrobeným límcem a s černou rouškou s bílým podkladem na hlavě školských sester de Notre Dame*⁴⁷⁶ přispíval k doplnění obrazu plzeňských ulic.“⁴⁷⁷

Někteří další pisatelé se pokoušeli zachytit alespoň podobu svého bezprostředního okolí. Tomáš Bézek usiloval o postihnutí charakteru a proměn své čtvrti Petrohradu.⁴⁷⁸ Luisa Pernerová-Zykmundová věnovala celou drobnou pamětní práci popisu vzhledu a proměn Poděbradovy ulice na Pražském předměstí, kde strávila většinu života. Zaměřila se přitom hlavně na zpodobnění jednotlivých domů, ale snažila se zaznamenat i své vazby k jednotlivým sousedům. „*Za ta léta, co žiji v naší ulici, poznala jsem sta jejich obyvatel – tváře některých si živě pamatuji, v uších mi znějí i jejich hlasy, řeč, smích.*“⁴⁷⁹ Nejčastěji se ovšem autoři pokoušeli zachovat své vzpomínky na konkrétní životní prostor, ať již se jednalo o dům nebo byt. František Kříž⁴⁸⁰ i Václav Kopp⁴⁸¹ se shodně zmiňovali o zkušenostech s bydlením v tzv. Bezovce, jedné z nejperspektivnějších vilových čtvrtí v Plzni, kde po první světové válce postupně vyrostlo na sto deset nových domků vesměs obklopených zahradami.⁴⁸²

---

⁴⁷⁶ Jednalo se o Kongregaci školských sester de Notre Dame působící ve filiálním domě v plzeňských Otakarových sadech od roku 1878. Soustředily se především na výchovu mládeže a péči o zdravotně postižené a opuštěné děti. K. WASKA, *Dějiny* 2, s. 281.

⁴⁷⁷ AMP, Rodinný archiv Tauerů, Má Plzeň IV, s. 14.

⁴⁷⁸ NMP, Bézek T., *Vzpomínky*, s. 14–15.

⁴⁷⁹ AMP, Rodinný archiv Pernerů, *Naše ulice*, s. 2.

⁴⁸⁰ TAMTÉŽ, Kříž F., *Moje cesta I*, s. 378.

⁴⁸¹ TAMTÉŽ, Kopp V., *Kronika*, s. 304.

⁴⁸² F. KRÍŽ, *Československá republika*, s. 10.

Výrazně osobní ráz potom měly záznamy usilující o zachycení vnitřního uspořádání a vybavení konkrétních místností či pokojů, k nimž si vytvořili pisatelé zvlášť pevné vazby.⁴⁸³

Prostory města však sloužily obyvatelům rovněž k vykonávání běžných činností. Rozepisovaly se o nich především autorky v souvislosti se starostí o domácnost a přípravou pokrmů. Ve svých zápisech se zabývaly zejména umístěním oblíbených obchodů, kam rády docházely nakupovat nejrůznější tehdy dostupný sortiment zboží a potravin.⁴⁸⁴ Ve spojitosti s jídlem a různými dalšími výrobky se mnoho pisatelů obvykle zmiňovalo také o trzích, zejména těch výročních pořádaných čtyřikrát ročně na hlavním plzeňském náměstí. Luisa Pernerová-Zykmundová si na průběh těchto výjimečných dní stále živě pamatovala. „*Plzeňské jarmarky bývaly vždycky slavné. Ještě za mého dětství trvaly celý týden. My školní děti jsme měly prázdnou, snad proto, abychom v tom nezvyklém ruchu, který v městě panoval, nepřišly k úrazu. Tenkrát byla Plzeň ještě velmi tichým městem a jarmarky do ní vnesly takový chaos, že byla ta obava zcela oprávněna. [...] Sjíždělo se sem tenkrát ze všech stran veliké množství obchodníků, kterým ani nestačily boudy vyplňující v pravidelných řadách celou velkou plochu náměstí.*“⁴⁸⁵ Jiní autoři, jako například Zbyněk Tichý, však o nich slýchávali již pouze z vyprávění,⁴⁸⁶ neboť jejich sláva upadla dávno před koncem 19. století.

Co do počtu shromážděných lidí se mohly těmto tradičním trhům vyrovnat pouze nejrůznější veřejné oslavy. Obyvatelé města se scházeli u příležitosti vítání významných návštěv a v hojném počtu se zúčastňovali také nejrůznějších světských a církevních slavností. Z hlediska spolkových akcí se v pramenech objevují nejčastěji zmínky o podniku organizovaném každoročně v létě Ústřední maticí školskou. Začínal vždy velkolepým průvodem, o němž se blíže zmiňoval Josef Kůs.⁴⁸⁷ Asi nejlépe ale popsal průběh celé události František Kříž. „*Slavnost byla zahájena velkým průvodem z Klatovské třídy. V průvodu bývalo několik hudebních kapel, krojované spolky, alegorické vozy. Z průvodu bylo voláno do špalírů nazdar a špalíry pozdrav opětovaly. Průvody šly kolem radnice na Obciznu. Tam byly zřízeny stánky s jídlem, nápoji,*

---

⁴⁸³ Josef Tocháček kupříkladu psal o svém oblíbeném pokoji v bytě na Petákově náměstí (dnes Náměstí T. G. Masaryka), kam se s rodiči přistěhoval v roce 1933. AMP, Rodinný archiv Tocháčeků, Vzpomínky I/2, s. 431.

⁴⁸⁴ Např. TAMTÉŽ, Rodinný archiv Tauerů, Má Plzeň II, s. 10–24.

⁴⁸⁵ TAMTÉŽ, Rodinný archiv Pernerů, Rodinné vzpomínky I, fol. 19^v.

⁴⁸⁶ SOA Plzeň, PP Tichý, Kronika, s. 38.

⁴⁸⁷ TAMTÉŽ, PP Kůs, Vzpomínky, s. 74–75.

*konfetami, různými zábavními atrakcemi. Stánky byly dřevěné a prodavačkami byly dámy z nejpřednější plzeňské společnosti. Hrávaly dvě a více kapel, všude byl ruch, mládež tančila, házela po sobě papírové serpentýny a konfety. Večer byl pořádán ohňostroj a rozjařené obecnstvo zůstalo v dobré náladě často do rozednívání.*⁴⁸⁸ Zmiňovaná „Obcizna“ představovala nezastavěný prostor u soutoku Mže a Radbuzy. Kolem roku 1888 zde byl vybudován městský park, dnes Štruncovy sady,⁴⁸⁹ kde se lidé rádi potkávali i mimo dobu těchto matičních oslav.

Na oblibě naopak po přelomu století ztrácely pro město charakteristické církevní oslavy Božího těla pořádané vždy ve čtvrtek po neděli Nejsvětější Trojice v hlavním plzeňském chrámu. Také o nich se ve svých textech autoři bohatě rozepisovali. Eduard Pitlík kupříkladu vzpomínal na to, jak byly již den předem všechny domy na náměstí ověšeny věnci.⁴⁹⁰ Marie Tauerová k tomu dodala: *„ten den část náměstí kolem kostela sv. Bartoloměje, kde měl jít božítělový průvod, byla posypána travou a puškvorcem a stály tam uprostřed břízek čtyři oltáře, na každé straně jeden. Mše začala v kostele, pak vyšel průvod na náměstí. Středem skupiny kněží byl arciděkan jdoucí s monstrancí pod baldachýnem. Před nimi šly družičky v bílých šatech s rozpuštěnými vlasy. Měly na ruce věneček a v košíčku nesly kvítky, které při chůzi sypaly na zem. Na konci průvodu kráčeli zástupci úřadů a hodnostáři v uniformách.*⁴⁹¹ Obdobně jasně si slavnost vybavoval ale také Karel Šilpoch, jenž dostal v rámci své vojenské služby v roce 1896 za úkol obstarat průvod kněžím a vystřelit z pušky předepsané čestné salvy.⁴⁹²

Pro autory zůstává charakteristické, že se v případě popisů církevních oslav blíže nezabývali jejich náboženskou složkou. Obecně se ve svých pracích o záležitostech víry příliš nezmiňovali. Ze svátků kalendářního roku nejčastěji uváděli Vánoce, ale opět o nich hovořili spíše jako o době strávené v rodinném kruhu, kdy se peklo cukroví, rozdávaly dárky a připravovala tradiční štědrovečerní večeře. Pravidelnou návštěvu kostela a účast na životě náboženské komunity uvádí v zápisech pouze Zbyněk Tichý pocházející z českobratrské evangelické rodiny.⁴⁹³ Ostatní se o svém náboženském přesvědčení zpravidla otevřeně nevyjadřovali, popřípadě se o něm zmínili v souvislosti

---

⁴⁸⁸ AMP, Kříž F., *Moje cesta III*, s. 207–208.

⁴⁸⁹ K. WASKA, *Dějiny 2*, s. 482.

⁴⁹⁰ NMP, Pitlík E., *Vzpomínky*, s. 17.

⁴⁹¹ AMP, *Rodinný archiv Tauerů, Má Plzeň IV*, s. 54.

⁴⁹² TAMTÉŽ, Šilpoch K., *Rodinná kronika II*, s. 280.

⁴⁹³ SOA Plzeň, PP Tichý, *Kronika*, s. 47.

s jistými osobními pochybnostmi⁴⁹⁴ nebo ve spojitosti s vyjádřením odporu,⁴⁹⁵ nedůvěry⁴⁹⁶ a pouze vzácně obdivu⁴⁹⁷ ke katolicismu. Vliv na to jistě měla i politika státu po roce 1918. Ve společnosti tehdy hlasitě rezonovalo heslo „*Pryč od Říma*“ a pro mnohé zůstávala instituce římskokatolické církve zdiskreditována svých spojením s habsburskou monarchií.⁴⁹⁸ Některé záznamy z matričních knih skutečně u pisatelů potvrzují v uvedeném období změnu vyznání,⁴⁹⁹ jejich konkrétní důvody pro tento krok však zůstávají nejasné.

3.2.3 Volný čas

Prostředí města hrálo důležitou roli i v zápisech, v nichž se pisatelé zabývali rozličnými způsoby trávení volných chvil. Jakožto příslušníci střední třídy využívali dobu aktivního odpočinku k navazování nových přátelství či k docházení do oblíbených kulturních institucí. Zapojovali se do činnosti spolků, rozvíjeli osobní dovednosti v oblastech svých zájmů, případně vyráželi na výlety po městě i do blízkého okolí nebo pěstovali sport. Velice populárním místem sloužícím k procházkám, ale zároveň i k seznamování a navazování kontaktů bylo plzeňské korzo.⁵⁰⁰ Navštěvovala ho hlavně školní mládež a ve zkoumaných dílech se o něm rovněž zmiňovalo značné množství autorů. Například Rudolf Sofron se o něm vyjádřil následovně. „*Korso bylo denně večer v ulici Školní (Fodermayrova [!] a nyní ulice Bedřicha] Smetany). Tam i v jízdní dráze šly vždy dva proudy procházejících se – ponejvíce mladých lidí – kde [!] se flirtovalo, seznamovalo*

---

⁴⁹⁴ Augustin Šíp kupříkladu přiznal, že ač z církve vystoupil, určité náboženské přesvědčení si zachoval. Nedokázal ho však ani sám sobě uspokojivě vysvětlit. AMP, Šíp A., Paměti III, s. 99.

⁴⁹⁵ Josef Hodek se v kronice blíže rozepsal o svém rozčarování nad tím, že se lidé nechávají římskokatolickou církví „zaslepit“ a následně dodal: „*nebude míru na zemi, dokud člověk bude potřebovat prostředníka mezi sebou samým a svým bohem.*“ TAMTÉŽ, Hodek J., Všecko, s. 64.

⁴⁹⁶ František Kříž se vyjádřil v tom smyslu, že i když s mnohým učením katolické církve nesouhlasí, přesto stále věří ve Stvořitele. TAMTÉŽ, Kříž F., Moje cesta II, s. 1420.

⁴⁹⁷ Josef Tocháček zmiňoval svoji osobní spíše umírněnou víru, ale jako jediný vyjádřil i obdiv k instituci katolické církve a její staletí trvající tradici. TAMTÉŽ, Rodinný archiv Tocháčeků, Vzpomínky I/2, s. 455.

⁴⁹⁸ Dagmar HÁJKOVÁ – Pavel HORÁK (edd.), *Republika československá: 1918–1939*, Praha 2018, s. 328.

⁴⁹⁹ Václav Kopp vystoupil z církve v roce 1920. SOA Plzeň, Sbírká matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Hůrky, Matrika narozených, fol. 166^v–167^r. http://www.portafontium.eu/iipimage/30068822/strasice-22_1700-n?x=519&y=117&w=460&h=191 (stav k 15. únoru 2019). Tomáš Bězek přestoupil v roce 1921 k Československé církvi husitské. SOA Třeboň, Sbírká matrik Jihočeského kraje, Římskokatolická církev, Strunkovice nad Blanicí, Matrika narozených, fol. 72^v–73^r. <https://digi.ceskearchivy.cz/7579/78/2649/930/150/0> (stav k 15. únoru 2019).

⁵⁰⁰ Blíže k tomuto fenoménu např. Marta ULRYCHOVÁ, *Plzeňské korzo ve vzpomínkovém vyprávění pamětníků*, in: Zbyněk HOLUB (ed.), *Genius loci českého jihozápadu*, České Budějovice 2006, s. 135–145; Luďa KLUSÁKOVÁ, *Korso v životě českých a moravských měst první poloviny 20. století*, Český lid. Časopis pro etnologická studia 90, č. 3, 2003, s. 229–250.

*a po kor[se] se doprovázelo domů. Když byly vojenské koncerty (2x týdně) ve čtvrtek odpo[edne] a v neděli dopoledne u Měšťanské besedy, přesunulo se korso – kde se ukazovaly nové šaty – k Měšťanské besedě. Tu nebylo k hnutí. Pochod byl jen možný po malých pídicích, čímž ovšem umožňovaly se pohledy krátké pohovory s protiproudem a navazovaly se tak známosti mladých lidí.*⁵⁰¹

Korzo naneštěstí podlehl po druhé světové válce definitivně tlaku doby. Divadlo, jakožto další významné centrum společenského dění, ale přetrvalo a představovalo pro mnohé jednu z konstant v rychle se proměňujícím plzeňském kulturním ovzduší. Město se od roku 1902 mohlo pyšnit novou divadelní budovou vystavěnou ve Smetanových sadech.⁵⁰² První sezóna v moderních prostorách byla zahájena představením Libuše, v němž si odbyla svoji plzeňskou premiéru mladá operní zpěvačka Ella „Noěmi“ Wolfová, později provdaná Koppová.⁵⁰³ Nebyl to však pouze Václav Kopp, kdo měl k divadlu blízko a zmiňoval se o něm. František Kříž zastával od roku 1924 funkci divadelního referenta⁵⁰⁴ a mnozí další sem podle svých svědectví docházeli pravidelně za zábavou.⁵⁰⁵

Kromě divadelních her se těšila popularitě i loutková představení. Marie Tauerová vzpomínala na kolem roku 1903 pořádané produkce v hostinci Jana Kozy na Petrohradě.⁵⁰⁶ Stejná autorka si z dob mládí pamatovala i návštěvy tzv. panorám, jejichž čas poměrně rychle pominul. Snad i z tohoto důvodu považovala za důležité se o nich více rozepsat. Popisovala je jako prostorné místnosti, kde „*stála jakási asi dva metry vysoká dřevěná stěna kruhového půdorysu. Ve stěně asi ve výši očí sedícího člověka v určitých vzdálenostech byla kukátka – snad jich bylo dohromady asi tak dvacet – jimiž se dívalo na fotografické obrázky probíhající za stěnou. Před kukátky kolem dokola stály kulaté stoličky bez opěradel. Dětem zvyšovaly se stoličky koženými polštáři. Kolem celé stěny pod kukátky bylo opěradlo pro ruce.*“⁵⁰⁷ Skutečné oblíbené se však především u mladší generace autorů těšily biografy, které v tomto případě nebyly vnímány jako nežádoucí technická novinka. Josef Tocháček i Josef Kůs se v příslušných pasážích

---

⁵⁰¹ AMP, Rodinný archiv Sofronů, Mé paměti I, s. 65.

⁵⁰² K. WASKA, *Dějiny 2*, s. 759.

⁵⁰³ F. KRÍŽ, *Plzeňská obec a její divadlo*, in: TÝŽ (ed.), *Divadlo*, s. 13.

⁵⁰⁴ AMP, Kříž F., *Moje cesta I*, s. 644.

⁵⁰⁵ Viz např. SOA Plzeň, PP Tichý, *Kronika*, s. 47.

⁵⁰⁶ AMP, Rodinný archiv Tauerů, *Má Plzeň IV*, s. 98. Jednalo se o hry provozované Vlasteneckou společností Kozáci, mezi jejíž členy patřil i Tomáš Bězek. Společnost ve městě působila od roku 1893. Stálá loutková představení začala provozovat o devět let později. K. WASKA, *Dějiny 2*, s. 764.

⁵⁰⁷ AMP, Rodinný archiv Tauerů, *Má Plzeň IV*, s. 100.

svých děl shodně rozepisovali například o tehdy populárních filmových žánrech.⁵⁰⁸ Oproti tomu Rudolf Sofron, jenž měl dlouhodobě na starosti provoz jednoho z plzeňských kin, se blíže o tento druh zábavy v zápiscích nezajímal.⁵⁰⁹

Plzeň jakožto vzkvétající město se od druhé poloviny 19. století mohla pyšnit rovněž bohatou spolkovou činností. Ať již se jednalo o besedy či další osvětové a vzdělávací organizace, prakticky každý pisatel patřil mezi členy alespoň některého ze spolků, a to včetně žen. Ve zkoumaných pramenech se nejčastěji objevují zmínky o Hlaholu a zdejší činnosti Sokola. Sbor plzeňského Hlaholu byl založen v říjnu 1862 a navazoval ve městě na starší tradici pěveckého kroužku Slovanské lípy.⁵¹⁰ V průběhu své dlouhé existence si postupně vybudoval pověst jednoho z nejlepších pěveckých spolků v českých zemích. Jeho aktivní členkou byla kupříkladu Luisa Pernerová-Zykmundová,⁵¹¹ největší pozornost mu však ve svém vyprávění věnoval Václav Kopp. Vstoupil do něj v lednu 1896⁵¹² a o dva roky později se stal jedním z členů tzv. Pařížského odboru plzeňského Hlaholu, který v červenci 1900 zaznamenal velký úspěch v podobě vítězství na mezinárodních soutěžích pěveckých sborů v Bruselu a v Paříži.⁵¹³

Organizace plzeňského Sokola vznikla na ustavující schůzi v říjnu 1863⁵¹⁴ s cílem vyvíjet ve městě tělocvičnou, ale i společenskou a kulturní aktivitu. Pro Rudolfa Sofrona znamenal vstup do tohoto spolku v roce 1911 skutečný přelom. Našel zde podle vlastních slov „*možnost vyžití a životní radosti jak z práce, jejího výsledku, tak i kamarádského prostředí a duševního rozvoje.*“⁵¹⁵ Také v životě Augustina Šípa hrálo členství v Sokole významnou roli. Zabíralo mu sice značné množství času, ale zároveň ho i naplňovalo.⁵¹⁶ Ne každému ovšem sokolský důraz na organizované cvičení a spojení tělocviku s národní myšlenkou vyhovoval, podrobně se o svých výhradách

---

⁵⁰⁸ TAMTĚŽ, Rodinný archiv Tocháčků, Vzpomínky I/1, s. 92–94; SOA Plzeň, PP Kůs, Vzpomínky, s. 77.

⁵⁰⁹ AMP, Rodinný archiv Sofronů, Mé paměti III, s. 10.

⁵¹⁰ Více např. Jiří FROLÍK, *Počátky sborového zpěvu na Plzeňsku a Rokycansku (malá sonda do druhé poloviny 19. století)*, Sborník Muzea Dr. Bohuslava Horáka 23, 2011, s. 16–18.

⁵¹¹ Zmínka o její osobě se vyskytuje v seznamu výkonných členek dámského sboru z roku 1884. Srov. AMP, Hlahol, pěvecký spolek v Plzni 1861–1962, sign. 10d77, Památná kniha Hlaholu 1881–1947.

⁵¹² TAMTĚŽ, Kopp V., Kronika, s. 140.

⁵¹³ I. MARTINOVSKÝ, *Dějiny Plzně v datech*, s. 164. Kopp se o průběhu cesty, získaných zkušenostech i následném bouřlivém přivítání pěvců v Plzni skutečně důkladně ve své „*Kronice*“ zmiňoval. AMP, Kopp V., Kronika, s. 147–156.

⁵¹⁴ K. WASKA, *Dějiny 2*, s. 307.

⁵¹⁵ AMP, Rodinný archiv Sofronů, Mé paměti II, s. 4.

⁵¹⁶ TAMTĚŽ, Šíp A., Paměti II, s. 12.

rozepsal například Josef Tocháček.⁵¹⁷ Řada autorů se rovněž věnovala jiným sportům a volnočasovým aktivitám, v pracích se o nich však zpravidla příliš nerozepisovali. Výjimku představuje již podrobně rozebírané dílo Augustina Soukupa „*Okolo sportů*“.⁵¹⁸ Ostatní vypravěči se omezovali obvykle pouze na drobné zmínky o letním koupání v Boleveckém rybníku či na plovárně u Radbuzy,⁵¹⁹ případně zmiňovali zimní bruslení na tzv. Jíkalce při Vejprnickém potoce nebo později na kluzišti vybudovaném na Obcizně.⁵²⁰

Oproti tomu mnohem více pisatelé vzpomínali na nejrůznější procházky po městě nebo nedělní výlety do blízkého okolí Plzně podniknuté společně s rodinou či přáteli. Populárním cílem kratších vycházek se stával zejména Lochotín. Zdejší volné prostranství znamenalo podle vyjádření Marie Tauerové „*pro Plzeňany totéž co Stromovka pro Pražany*.“⁵²¹ Delší cesty potom byly podnikány obvykle snahou uniknout na chvíli z často hlučného, špinavého a svazujícího prostředí metropole do přírody. Výpravy do lesů za město spojené se sběrem hub, jež podnikal se svým otcem, popisoval například Josef Kůs.⁵²² Pro jiné autory se stala oblíbeným koníčkem turistika motivovaná touhou po zdravém životním stylu, ale i snahou o poznání českých památek a přírodních krás.⁵²³ Vítaný odpočinek od ruchu města pro řadu z nich představovaly rovněž letní byty,⁵²⁴ kam se vypravovali zpravidla každoročně alespoň na několik týdnů. Václav Kopp poznamenal, že po dobu sedmnácti let se pravidelně s rodinou vždy o letních prázdninách stěhoval do pronajatých prostor ve svých rodných Hůrkách.⁵²⁵ Josef Hodek zase rád poznával nová místa a letní byty střídal. V roce 1937 si například pochvaloval pobyt v „*krásné, čisté a poklidné*“ vsi Mlečice na Zbirožsku,⁵²⁶ který pro něj představoval vítaný únik od starostí všedního života i stále více napjaté mezinárodní situace.

---

⁵¹⁷ TAMTÉŽ, Rodinný archiv Tocháčeků, Vzpomínky I/1, s. 281–282.

⁵¹⁸ TAMTÉŽ, Soukup A., *Okolo sportů* I–V.

⁵¹⁹ SOA Plzeň, PP Tichý, *Kronika*, s. 47.

⁵²⁰ NMP, Bězek T., *Vzpomínky*, s. 30.

⁵²¹ AMP, Rodinný archiv Tauerů, *Má Plzeň IV*, s. 79.

⁵²² SOA Plzeň, PP Kůs, *Vzpomínky*, s. 9.

⁵²³ K vývoji turistiky od dob založení Klubu českých turistů v roce 1888 více např. starší publikace Mojmir KRÁL a kol., *Československá turistika*, Praha 1988.

⁵²⁴ Více k tomuto fenoménu Jiří ŠOUKAL, *Slasti a strasti letních bytů: život na letních bytech a v letních vilách v éře první republiky*, Praha 2016.

⁵²⁵ AMP, Kopp V., *Kronika*, s. 170.

⁵²⁶ TAMTÉŽ, Hodek J., *Všecko*, s. 406.

3.3 Velké dějinné události a významné osobnosti

Pisatelé se v pramenech vyjadřovali v první řadě k záležitostem, jež se jich určitým způsobem osobně dotýkaly. Zaznamenávali hlavně vlastní prožitky a ne všichni považovali za nutné promítat do svých zápisů významné události odehrávající se na domácí či světové politické scéně. V řadě případů ale nedostali na výběr, neboť významné dějinné procesy zvláště v první polovině 20. století měly zásadní a přímý dopad i na jejich osudy. Díla ze sledovaného období proto mohou napovědět mnohé zejména o válečném prožitku obyčejných lidí a způsobech, jakými se vyrovnávali se zvraty a změnami státního uspořádání. Někteří se o těchto záležitostech zmiňovali mimoděk a nesnažili se je nijak hodnotit. Pro jiné však bylo uchování povědomí o skutečnostech, jimž i po letech přikládali rozhodující váhu a stále si na ně pamatovali, velice důležité. Jako příklad lze uvést „*Vzpomínky na světovou válku (1914–1918)*“ Karla Šilpocha, v nichž se autor pokusil sestavit všestranný přehled událostí z tohoto zlomového období.

Většina textů se ovšem omezovala pouze na zdůraznění určitých vypjatých momentů. Autoři prostřednictvím podobných záznamů usilovali o to dát svým zkušenostem smysl a uspořádat si přitom vlastní myšlenky. Ve spojitosti s první světovou válkou pro ně hrála ústřední roli otázka nasazení na frontu, popřípadě se zabývali složitou situací v zázemí. Řada z nich následně v zápisech zmiňovala vznik republiky a osobnosti T. G. Masaryka a Edvarda Beneše. Skutečně zásadně se však pisatelé vyjadřovali k dění v období let 1938 a 1939. Roky druhé světové války pro ně byly obdobně důležité. Museli se v této době vyrovnat s internací v koncentračních táborech, případně se situací ve městě těžce postiženém leteckým bombardováním. V mnoha pasážích potom s úlevou popisovali osvobození a posuzovali své krátké soužití s americkými vojáky.

3.3.1 První světová válka

Poměrně značný prostor věnovali autoři ve svých dílech událostem následujícím po vyhlášení války v červenci 1914. Svědectví těch, kteří byli nuceni narukovat a zúčastnit se bojů na východní a později italské frontě,⁵²⁷ prozrazují, jak dalece toto období ovlivnilo jejich životní zkušenost. Václav Kopp si tyto chvíle připomínal ještě po třiceti

---

⁵²⁷ Více k zapojení českých vojáků do bitev první světové války viz Ivan ŠEDIVÝ, *Češi, české země a Velká válka 1914–1918*, Praha 2001.

letech, když uvedl: „*vzpomínám toho neblahého dne ke konci pátého roku druhé daleko úpornější, ba svým vývojem přímo hrůzně děsivé, ve formě neslýchaně nelidské světové války.*“⁵²⁸ Obdobná srovnání obou konfliktů nebyla u pisatelů nijak výjimečná.⁵²⁹ Co se týká samotných zážitků z fronty, při svých popisech se vypravěči soustřeďovali zejména na to, kde byli nasazeni, kam se přesouvali, jaké měli podmínky k životu, popřípadě se zmiňovali o zraněních a následném léčení v nemocnicích a sanatoriích. Všichni také soustředili zvýšenou pozornost k okamžikům, kdy mohli odjet domů na dovolenou a vidět své blízké.

Jejich skutečné prožitky se sice v mnoha ohledech odlišovaly, Engelbert Kučera kupříkladu hned krátce po vypuknutí konfliktu přeběhl k Rusům a nechal se zajmout,⁵³⁰ shodně o nich ovšem hovořili veskrze faktickým tónem. Příliš nehodnotili, proti komu postupovali a proč, spíše vyjadřovali odpor k tomu, že se vůbec museli do války tímto způsobem zapojit. Josef Hodek se například nejprve zmínil o nebezpečné a obtížné, ale relativně bezpečné službě u zásobovací jednotky, svoje přeřazení přímo na frontu a pobyt v jižním Tyrolsku v závěru bojů však hodnotil jako nejhorší dny svého dosavadního života.⁵³¹ Vyjádřit se otevřeně zpravidla nikdo z nich nechtěl, pouze Augustin Šíp se pokusil postihnout přímo krvavý a zmatečný průběh jedné z polních bitev, kterou zažil v září 1916 poblíž Zborova, kde se o necelý rok později odehrál slavný střet československých legionářů právě s rakousko-uherskými jednotkami.⁵³²

Odlišný pohled nabízejí zápisy osob prožívajících uvedené období v zázemí Plzně. Situace ve městě se hlavně v posledních letech války začala poměrně vyhrocovat.⁵³³ Pisatelé se v této souvislosti zmiňovali především o zásobovacích potížích, vysokých cenách zboží a stoupající bídě.⁵³⁴ O zoufalém nedostatku potravin, dlouhých frontách na chleba a počínajících hladových bouřích psal například Josef Kůs.⁵³⁵ Rudolf Sofron se vyjadřoval velice obdobně a pokládal zejména rozmezí let

---

⁵²⁸ Citovaný zápis se vztahuje k 27. červenci 1944. AMP, Kopp V., Kronika, s. 432.

⁵²⁹ Srov. se záznamem Františka Kříže: „*naše generace byla nešťastná, a to proto, že musela prožít dvě světové války, z nichž první byla hrozná, ale druhá neskonale hroznější, surovější.*“ TAMTÉŽ, Kříž F., *Moje cesta IV*, s. 429.

⁵³⁰ TAMTÉŽ, Kučera E., *Životopis I*, s. 3.

⁵³¹ TAMTÉŽ, Hodek J., *Všecko*, s. 78.

⁵³² TAMTÉŽ, Šíp A., *Paměti II*, s. 82–83.

⁵³³ Více K. ŘEHÁČEK, *Sociální důsledky války a jejich projevy v Plzni v letech 1914–1919*, MZK 41/1, 2006, s. 199–294. Případně TÝŽ, *Dopady války na každodenní život obyvatelstva Plzně a okolních obcí (1914–1918)*, MZK 42/1, 2007, s. 277–336.

⁵³⁴ Blíže se těmto problémům věnoval např. Karel Šilpoch. AMP, Šilpoch K., *Vzpomínky II–III*.

⁵³⁵ SOA Plzeň, PP Kůs, *Vzpomínky*, s. 29.

1916–1918 za „*dobu lidského ponížení*.“⁵³⁶ Kromě tohoto druhu záznamů se ale v řadě prací vyskytují rovněž popisy dvou tragických událostí, s nimiž se musela válečná Plzeň vyrovnat. Jednalo se o výbuch muniční továrny Škodových závodů v nedalekém Bolevci a neštěstí v Koterovské ulici.

K mohutnému výbuchu v muničce došlo 25. května 1917. Pravděpodobně z důvodu přeplněných skladů a nešetrného ukládání hotových nábojů a granátů přímo v dílnách se tehdy tisíce z nich řetězově odpálily. Výsledný mohutný požár byl viditelný na kilometry daleko. V době neštěstí se na místě nacházelo asi 2 600 zaměstnanců, záchranné práce však mohly být z obav před dalšími explozemi zahájeny až následující den. Počet obětí se nikdy nepodařilo přesně stanovit, odhady hovoří o dvou stovkách mrtvých.⁵³⁷ Karel Šilpoch, František Kříž i Josef Kůs se o této katastrofě rozepisovali ve svých dílech detailně, a to velice podobným způsobem. Nejprve vždy uvedli, co v uvedenou dobu právě dělali a kde se nacházeli. Podle svědectví Františka Kříže: „*byl právě pátek. Naobědval jsem se a chystal jsem se s rodinou odjetí kočárem do Dýšiny na schůzi obecního výboru, která byla stanovena na třetí hodinu odpoledne. Bydleli jsme na Skvrňanské třídě. Pojednou nastal otřes asi s trojím trhnutím, jako by ve druhém patře padl na podlahu velký kus nábytku. Nevěnoval jsem tomu jiné pozornosti, neboť takové rány v domě se mohou přihoditi, i když při průvanu padnou dvěře. Po chvílce nastaly menší a slabší otřesy, což bylo již podezřelé. Podívali jsme se ven, a tu již někteří lidé vypravovali, že nastal výbuch v muniční továrně v Bolevci.*“⁵³⁸

Všichni se následně pokusili rekonstruovat průběh nešťastné události a přiblížit situaci ve městě v následujících dnech. Uváděli přitom prakticky totožné informace a spekulace. Určitá část jejich zkušenosti tedy byla čistě osobní, řadu detailů o události si ovšem poskládali zpětně z vyprávění ostatních nebo je načerpali z později vydaných novinových článků. Snad ještě častěji bylo vypravěči zmiňováno neštěstí v Koterovské ulici, jímž vyvrcholily ve městě delší dobu trvající nepokoje a demonstrace proti nedostatečným přidělům potravin. 21. června 1918 dal velitel tehdy do Plzně přiděleného 69. pěšího uherského pluku rozkaz střílet do davu protestujících. Zemřelo

⁵³⁶ AMP, Rodinný archiv Sofronů, Mé paměti II, s. 32.

⁵³⁷ K. WASKA, *Dějiny 2*, s. 408.

⁵³⁸ AMP, Kříž F., *Moje cesta III*, s. 100. Pro srovnání výrazně mladší Josef Kůs na úvod svého zápisu o události poznamenal: „*jednou odpoledne, bylo to 25. května 1917 po druhé hod. odpoledne po zahájení odpoledního vyučování, ozvala se dlouhá dunivá rána. Nebylo to zahřmění. Učitel přerušil výklad, přistoupil k otevřenému oknu a vyhlížel ven. Na chvíli odešel a vrátil se asi znepokojen. Poslal děti předčasně domů. Třída a celá škola se ochotně a rychle vyprázdněla. To už se venku shlukovaly hloučky lidí vzrušení záhadnou velikou ranou.*“ SOA Plzeň, PP Kůs, Vzpomínky, s. 58.

přítom šest osob, převážně malých dětí.⁵³⁹ Například Karel Šilpoch se o události opět zmiňoval podrobněji,⁵⁴⁰ jiní autoři však v souvislosti s incidentem dali přednost stručnější zmínce, při níž upozorňovali hlavně na následnou pietní funkci místa tragédie.⁵⁴¹

3.3.2 T. G. Masaryk a vznik republiky

Uzavření míru a konec války reflektovali pisatelé většinou ve spojení s veřejnými oslavami, vyvěšováním praporů, živelným strháváním symbolů Rakouska-Uherska a přemalováváním německých nápisů. Hovořili přitom obvykle o vzniku republiky jako o „příchodu svobody“,⁵⁴² „pádu Rakouska“ a „obnovení nové samostatnosti“⁵⁴³ či „převratu“.⁵⁴⁴ Žádný ze zkoumaných pramenů se o události nezmiňoval jako o „revoluci“. Mnoho autorů také ve spojitosti s těmito zápisy poprvé hovořilo o T. G. Masarykovi. Právě první československý prezident patřil společně s Edvardem Benešem k jediným všeobecně známým osobnostem, jejichž jména se v textech pravidelně objevovala. Pouze Masaryka si však pisatelé bezvýhradně idealizovali. Rudolf Sofron o něm například poznamenal: „byl velkým myslitelem, správným vůdcem a řídil politiku našeho státu tak, že v celém světě nám jej záviděli.“⁵⁴⁵ Podobně pochvalně se vyjádřil i Engelbert Kučera.⁵⁴⁶

Další skupina vypravěčů T. G. Masaryka hodnotila v pasážích týkajících se jeho návštěv Plzně v letech 1919–1929.⁵⁴⁷ Vždy se jednalo o výjimečné události doprovázené slavnostní atmosférou, jichž se v hojném počtu zúčastnili nejvyšší

---

⁵³⁹ K. WASKA, *Dějiny 2*, s. 269–270.

⁵⁴⁰ Věnoval jí pozornost ve svých pracích hned na dvou místech. Při první zmínce ovšem uvedl chybné datum 24. července 1918. AMP, Šilpoch K., *Rodinná kronika IV*, s. 24. Dále ještě TAMTÉŽ, *Vzpomínky XI*, s. 475–507.

⁵⁴¹ TAMTÉŽ, Kříž F., *Moje cesta III*, s. 104.

⁵⁴² TAMTÉŽ, *Rodinný archiv Sofronů, Mé paměti II*, s. 50.

⁵⁴³ SOA Plzeň, PP Kůs, *Vzpomínky*, s. 71.

⁵⁴⁴ AMP, Šilpoch K., *Vzpomínky XII*, s. 470; TAMTÉŽ, Kříž F., *Moje cesta IV*, s. 469.

⁵⁴⁵ TAMTÉŽ, *Rodinný archiv Sofronů, Mé paměti III*, s. 1.

⁵⁴⁶ TAMTÉŽ, Kučera E., *Životopis I*, s. 63.

⁵⁴⁷ T. G. Masaryk se přitom do Plzně podíval při osmi příležitostech ještě před první světovou válkou, když zde v době svého profesorského a poslaneckého působení vystupoval jako řečník na několika sjezdech a přednáškových večerech. V průběhu svého prezidentského působení potom navštívil Plzeň oficiálně celkem třikrát. Poprvé sem podnikl cestu 17. května 1919 a absolvoval tehdy prohlídku Škodových závodů a dalších významných institucí. 2. října 1921 do města zavítal znovu, a to u příležitosti slavnostního položení základního kamene školy, která v budoucnu nesla jeho jméno. Na počátku května 1923 tady dále učinil dvě krátké neoficiální zastávky na nádraží při svém zájezdu do Klatov a Domažlic. Naposledy přijel do Plzně 6. července 1929 a zúčastnil se zde právě probíhajících oslav Československé obce sokolské. Antonín HEIDELBERG – Antonín ŠÍŠKA – Frank WENIG (edd.), *Masaryk v Plzni: sborník vzpomínek*, Plzeň 1938, s. 20–63.

představitelé města, ale i obyčejní lidé. František Kříž dostal příležitost podílet se na přípravě těchto prezidentských cest a o svém zážitku z prvního vzájemného setkání si učinil v pamětech následující poznámku. „Byl jsem 17. května 1919 v předsíni starostenské úřadovny, když do ní při své návštěvě Plzně vešel Masaryk. Vidím ho dosud před svými očima. Byl vysoké postavy, vyšší než já, téměř štíhlý, čilý a obratný. Pozdravil a šel svěže po dřevěných schodech vedoucích z předpokoje Emlova domu zdí do starostovy úřadovny na radnici. Obě místnosti jsou dosud, jako byly tehdy. Chtěl si umýti ruce. To bylo jeho jediné přání. [...] Masaryk byl tehdy veselý, hovorný, zkrátka šířil radost a veselost kolem sebe. Bylo mu tehdy 69 let. Zázračný člověk.“⁵⁴⁸ Jako velkou čest vnímal možnost osobního setkání rovněž Augustin Šíp, který s prezidentem jel společně v autě a následně s ním seděl i v lóži při sokolském cvičení v červenci 1929.⁵⁴⁹ Posmrtnou vzpomínku na Masaryka potom začlenil do svého díla kupříkladu Josef Hodek.⁵⁵⁰ Ve složitějším postavení se již nacházel Edvard Beneš. Také on byl v pramenech zmiňován hlavně ve spojitosti se svojí návštěvou Plzně⁵⁵¹ a pisatelé si velmi cenili jeho zásluh o stát a vyzdvihovali u něj zejména diplomatické schopnosti.⁵⁵² Zdůrazňovali však zároveň i to, že se u veřejnosti zdaleka netěšil takové oblibě jako jeho předchůdce a doba mu nepřála.⁵⁵³

3.3.3 Mnichovská dohoda a okupace státu

Léta 1938–1939 znamenala pro mnohé autory vůbec nejvypjatější etapu v jejich životech. Řada z nich se o tehdejší stupňování napětí ve společnosti dopodrobna ve vzpomínkách rozepisovala a snažila se přitom zaznamenat jak své názory na jednotlivé kroky vlády a prezidenta, tak i osobní pocity neklidu, bolesti a strachu. Zejména Mnichovská dohoda představuje v pramenech asi nejčastěji citovanou událost ze všech. Její hodnocení přitom zůstává velice ambivalentní. Většina pisatelů ve spojitosti s ní hovořila o „zaprodání země“⁵⁵⁴ a „zradě spojeneckých států“.⁵⁵⁵ O tom, jak velkou roli

---

⁵⁴⁸ AMP, Kříž F., *Moje cesta IV*, s. 506.

⁵⁴⁹ TAMTÉŽ, Šíp A., *Paměti II*, s. 94.

⁵⁵⁰ TAMTÉŽ, Hodek J., *Všecko*, s. 400.

⁵⁵¹ Edvard Beneš sem zavítal společně s manželkou Hanou 21. června 1936 a Augustin Šíp se také s ním měl šanci setkat osobně. Ve svém textu se následně vyjádřil o prezidentovi velice obdivně a pokládal ho za veselého, bystrého a srdečného člověka. TAMTÉŽ, Šíp A., *Paměti II*, s. 158.

⁵⁵² SOA Plzeň, PP Tichý, *Kronika*, s. 53.

⁵⁵³ AMP, Kříž F., *Moje cesta IV*, s. 610.

⁵⁵⁴ TAMTÉŽ, Kučera E., *Životopis I*, s. 65.

⁵⁵⁵ TAMTÉŽ, Hodek J., *Všecko*, s. 425.

hrála při vytváření jejich životního prožitku, svědčí například přístup Augustina Šípa, který o vyhocených dnech na konci září 1938 přemítal podle svých slov stále dokola ještě ve stáří a došel k názoru, že by snad bývalo lepší „nepovolit“ a nedovolit tu potupu.⁵⁵⁶ František Kříž naopak v souvislosti s odstoupením části československého území prohlásil: „mnozí čeští lidé litují, že nedošlo tehdy k vypovězení války Československa Německu, ale já, pokud jsem viděl, na jaké válečné výši jsme byli my v Plzni a na jaké byli Němci, mám za to, že bychom byli zle pochodili.“⁵⁵⁷ Karel Šilpoch potom na závěr svého hodnocení napjatých okamžiků poznamenal: „nezbylo nic jiného, než-li se tomuto diktátu západních velmocí podvoliti!“⁵⁵⁸

Další zmínky v zápisech o situaci v Plzni v průběhu druhé republiky vyznívají shodně velice neutěšeně. Vypravěči si všímali především toho, že se Plzeň ocitla ve velmi nezáviděníhodném postavení, jelikož nově vytyčená hraniční čára mezi zbytkem Československa a oblastmi přičleněnými k Říši probíhala po 30. září 1938 těsně za hranicemi města.⁵⁵⁹ Přibývalo dopravních komplikací, neboť zábořily narušily provoz na silnicích a železničních tratích, a Josef Kůs v této souvislosti uvedl jako vážný problém i množství uprchlíků, kteří přicházeli do města z bývalého pohraničí.⁵⁶⁰ K následnému obsazení Plzně došlo ráno 15. března 1939, když do města vstoupili vojáci 46. pěší divize pod vedením generálmajora Wilhelma von Waldenfelse.⁵⁶¹ Tento moment se rozhodl zaznamenat například Engelbert Kučera. „Smutně jsme se dívali z oken na Vilsonovu [!] třídu, jak se jí za sněhové vánice hrnou na motocyklech v lehkých pláštích zahalení Hitlerovi vojáci.“⁵⁶² A velice podobně o něm psal i Josef Hodek. „Ráno před šestou hodinou byli v Plzni. V bitevním útvaru za příšerné sněhové vánice vtrhli do našeho města.“⁵⁶³ Jednalo se o další událost, která zanechala v paměti pisatelů nezvykle trvalý dojem.

3.3.4 Druhá světová válka

Vypuknutí války měli autoři spojeno především s hrozbou perzekucí. Hned tři z nich se stali obětí rozsáhlé vlny zatýkání uskutečněné hned ve dnech 1. a 2. září 1939. Německé

⁵⁵⁶ TAMTÉŽ, Šíp A., Paměti II, s. 270.

⁵⁵⁷ TAMTÉŽ, Kříž F., Moje cesta IV, s. 564.

⁵⁵⁸ TAMTÉŽ, Šilpoch K., Rodinná kronika III, s. 278.

⁵⁵⁹ Říše získala např. blízké Litice, Chotíkov či Malesice. A. SKÁLA, *Dějiny 3*, s. 34.

⁵⁶⁰ SOA Plzeň, PP Kůs, Vzpomínky, s. 139.

⁵⁶¹ A. SKÁLA, *Dějiny 3*, s. 68.

⁵⁶² AMP, Kučera E., Životopis I, s. 69.

⁵⁶³ TAMTÉŽ, Hodek J., Všecko, s. 447.

bezpečnostní složky tehdy nechali uvěznit několik set nevyhovujících osob z celého Protektorátu, z nichž většina byla následně převezena do Buchenwaldu.⁵⁶⁴ Augustin Šíp i František Kříž se o zkušenostech z pobytu v koncentračním táboře obsáhle rozepisovali. Šíp dokonce této životní etapě zasvětil jednu kompletní část pamětí.⁵⁶⁵ Oproti tomu Augustin Soukup se o svém válečném osudu zmínil pouze okrajově, jelikož jeho práce byla zaměřena tematicky zcela jiným směrem.⁵⁶⁶ Šíp i Kříž se v pracích shodně zabývali popisem okolností své internace a převozu do Buchenwaldu. Dále usilovali o faktografické přiblížení režimu v táboře a jeho proměn, věnovali se rozmístění jednotlivých budov i otázce svého pracovního nasazení a kontaktů s ostatními vězni. Vědomě přitom nezacházeli do přílišných podrobností a snažili se od některých záležitostí držet odstup. Augustin Šíp kupříkladu konstatuje: „*ta léta neučinila ze mne z gruntu jiného člověka, ale nicméně poznamenala mne silně a navždy.*“⁵⁶⁷ František Kříž zase v souvislosti se svým výrazně kratším pobytem na tomto místě poznamenal, že mu alespoň ukázalo, jak hrozná je válka a jak bezvýznamným se může jedinec chycený v jejím soukolí stát.⁵⁶⁸

Byl to právě Kříž, kdo měl možnost poznat období druhé světové války ještě z jiného úhlu pohledu. Po svém propuštění z Buchenwaldu pobýval od března 1941 zpět v Plzni a ve svých zápisech usiloval o to zachytit každodenní realitu života v protektorátním městě.⁵⁶⁹ Takto detailní popis ovšem patřil spíše k výjimkám. Ostatní pisatelé se soustředili především na zaznamenání konkrétních epizod z válečného období, kterým přikládali největší váhu. Líčili přitom v první řadě své zkušenosti s leteckými útoky.⁵⁷⁰ Plzeň se stala v letech 1942–1945 cílem náletů celkem dvanáctkrát. Polovina z nich se přitom odehrála v závěrečném půlroce bojů. Hlavní motivací spojeneckých vzdušných sil k uskutečnění těchto akcí byla snaha vyřadit z provozu strategicky významnou zbrojovku Škodových závodů, případně zasáhnout

---

⁵⁶⁴ Miloslav MATOUŠEK, *Buchenwald*, Plzeň 1945, s. 67. Více se prostředí a situaci protektorátních vězňů, kteří zde měli oproti ostatním minimálně zpočátku výhodnější postavení, věnuje např. Jakub DIVIŠ, *Život pod Goektheho dubem. Koncentrační tábor Buchenwald v letech 1937–1945*, diplomová práce, FF UK, Ústav českých dějin, 2014.

⁵⁶⁵ AMP, Šíp A., Paměti III.

⁵⁶⁶ Soukup podle svých slov strávil po zatčení v roce 1939 několik let ve věznicích na Borech v Plzni a v Dráždanech. V roce 1943 byl převezena do Terezína a následující rok se dostal do Buchenwaldu, kde setrval až do osvobození tábora Američany v dubnu 1945. TAMTĚŽ, Soukup A., *Okolo sportů II*, s. 36.

⁵⁶⁷ TAMTĚŽ, Šíp A., Paměti III, s. 200.

⁵⁶⁸ TAMTĚŽ, Kříž F., *Moje cesta V*, s. 828.

⁵⁶⁹ Zejména TAMTĚŽ, *Moje cesta XI, XII*.

⁵⁷⁰ Z uvedených autorů, kteří dovedli svá díla až do závěru druhé světové války, se blíže o náletech nerozpisovala pouze Luisa Pernerová-Zykmundová.

plzeňské seřadovací nádraží a znemožnit tak přepravu hotových strojů a munice po železnici. Zasluhou špatného počasí a chyb při navigaci však mnoho shozených bomb dopadlo i na civilní objekty a způsobilo městu rozsáhlé škody.⁵⁷¹

Obyvatelé zpočátku brali hrozbu náletů i zvuk poplašných sirén spíše na lehkou váhu. Společně se stupňováním leteckých hrozeb ale narůstal i všeobecný strach, o němž se v textech často zmiňovali také samotní pisatelé.⁵⁷² Každý z nich si postupně byl nucen vytvořit jakýsi rutinní model chování, k němuž se uchýlil vždy, když došlo k vyhlášení poplachu. Václav Kopp podobnou situaci z 22. listopadu 1943 popsal následovně: „bylo 20 h. 24 min. Ustal jsem [ve psaní], převlékl [se] do denního obleku, sebral stále přichystaný kufřík s nejdůležitějšími listinami a cennějšími předměty i několik částí obleku a sešel do sklepního úkrytu. V 21 h. 5 min. ohlášen konec nebezpečí. Vrátil se, už jsem dále v psaní nepokračoval.“⁵⁷³ Jejich obavy se ukázaly být v mnoha případech odůvodněné, a přestože všichni mluvili o štěstí, neboť žádný z jejich blízkých nepřišel při těchto útocích o život ani nebyl vážněji zraněn, museli se obvykle vyrovnávat s traumatickými zážitky a se škodami na majetku v podobě rozbořených bytů, poškozených střech domů či vytloučených oken.

Engelbert Kučera v jednom ze svých zápisů například vykreslil situaci, v níž se ocitl po náletu 20. prosince 1944. „Když hřmění letounů umlklo, vyšli jsme my službumající před budovu [pojišťovny] a viděli jsme kolem spoušť a zkázu. Na druhém břehu řeky stojící budova gestapa byla z části rozbita, a když jsem obrátil svůj zrak dále v pravo k našemu domu v Taršově [!] ulici, zachvěl jsem se hrůzou; trakt našeho domu, kde byl také náš byt, byl až do podlahy našeho bytu rozbit a já jsem se díval, jak v naší ložnici či co v [!] ní zbylo, visí na křivo lustr.“⁵⁷⁴ Společně s rodinou našel na čas útočiště u známých, ze všech hmotných věcí ho však tehdy nejvíce mrzela ztráta knihovny. Jak uvedl, dal se tehdy poprvé od dětství do pláče.⁵⁷⁵ Podobně emotivně se

---

⁵⁷¹ Podrobnější informace o jednotlivých leteckých útocích včetně přehledu škod, počtu zraněných a obětí na životech podává článek Miroslava Eisenhammera. Viz Miroslav EISENHAMMER, *Škody způsobené městu Plzni nálety v době druhé světové války*, ZHS 5, 1999, s. 267–307. Detailům uvedených vzdušných operací se potom věnuje kniha Poslední akce. Viz Karel FOUČEK – Vladislav KRÁTKÝ – Jan VLADAŘ, *Poslední akce. Operace amerického a britského letectva nad územím Čech v dubnu a květnu 1945*, Plzeň 1997.

⁵⁷² SOA Plzeň, PP Kůs, Vzpomínky, s. 145.

⁵⁷³ AMP, Kopp V., Kronika, s. 319.

⁵⁷⁴ TAMTÉŽ, Kučera E., Životopis I, s. 49.

⁵⁷⁵ TAMTÉŽ, s. 50.

vyjadřovali i ostatní autoři. Řada z nich se ale zároveň netajila jistou fascinací nálety⁵⁷⁶ a chápala jejich funkci. V případě posledního leteckého útoku, který pouhých deset dní před koncem války značně poničil Škodovy závody, ovšem zůstávali také někteří z nich při hodnocení jeho nutnosti a oprávněnosti na pochybách.⁵⁷⁷

Osvobození Plzně, kam v neděli ráno 6. května 1945 vjely tanky a obrněné vozy 16. americké pancéřové divize,⁵⁷⁸ symbolizovalo pro mnohé pisatele obnovení naděje na důstojný život. Jednalo se rovněž o poslední význačné okamžiky, k nimž společně upínali v pramenech pozornost. Řada z nich v záznamech zachytila, jak pro ně bylo důležité tyto převratné události zaznamenat, aby nic nezůstalo ztraceno. Podle vyjádření Josefa Hodka: „byly to chvíle nezapomenutelné, chvíle plné nadšení a radosti, po dlouhých letech utrpení a bolesti opět chvilky štěstí.“⁵⁷⁹ Také ostatní autoři hovořili o obrovské radosti a úlevě, ale vzpomínali navíc i na dramatické chvíle předcházející příjezdu Američanů, případně si všímali situace nastalé po uzavření míru. Zvláštní pozornost přitom věnovali popisům přichozích vojáků, kteří alespoň na krátkou dobu výrazně pozměnili atmosféru ve městě.⁵⁸⁰ O následném politickém vývoji země však již nemluvili s takovou určitostí. Převažoval u nich ale negativní postoj ke stavu poválečné společnosti i k dalšímu směřování státu.⁵⁸¹

3.4 Srovnání výpovědí

Sledované vzpomínky a paměti mají ve většině případů podobnou strukturu a obsahují společná témata a motivy, přesto zůstávají vždy v něčem specifické. Odlišují se délkou i tónem, který jejich autoři při psaní používali, a kladou důraz na různé skutečnosti. Pro určitou skupinu pisatelů hrála ústřední roli rodina, pro jiné bylo zásadní zaměstnání a angažování se ve veřejném dění. Konkrétní osudy jednotlivých autorů se vzájemně

---

⁵⁷⁶ Josef Kůs si při vzpomínce na křižující se letadla, jež za sebou nechávala na nebi kouřové stopy, zapsal: „obraz na jasné modré obloze byl úchvatný“. SOA Plzeň, PP Kůs, Vzpomínky, s. 164. O úchvatném a zároveň děsivém pohledu hovořil i Josef Hodek, který pozoroval letecké útoky na Plzeň ze svého přechodného bydliště v Hořehledech, kam se kvůli bezpečnosti s rodinou během války přestěhoval. AMP, Hodek J., Všecko, s. 541.

⁵⁷⁷ Nálet se odehrál 25. dubna 1945 v dopoledních hodinách a zničeno nebo silně poškozeno bylo tehdy na 70 % závodu. A. SKÁLA, *Dějiny 3*, s. 98. Blíže se k celé rozporuplné situaci vyjadřuje například František Kříž. AMP, Kříž F., *Moje cesta XII*, s. 374.

⁵⁷⁸ I. MARTINOVSKÝ, *Dějiny Plzně v datech*, s. 37.

⁵⁷⁹ AMP, Hodek J., Všecko, s. 542.

⁵⁸⁰ Autoři si pečlivě všímali chování Američanů a hodnotili rovněž jejich vzhled a vystupování. Josef Kůs o nich například prohlásil, že byli vždy upravení, veselí a dobře živení, avšak neschvaloval příliš jejich nevázané chování ve vztahu k plzeňským ženám a dívkám. SOA Plzeň, PP Kůs, Vzpomínky, s. 177–178.

⁵⁸¹ Václav Kopp své pocity vystihl slovy: „život jde sice svou cestou dál, ale nepřináší žádné radosti ani klidu.“ AMP, Kopp V., *Kronika*, s. 514.

velice různily, společně ale jejich výpovědi tvoří mozaiku, jež pomáhá poukázat na záležitosti typické pro danou značně turbulentní dobu a přiblížit tehdejší společenské uspořádání a praxi každodenního života.

Oproti starším rodinným kronikám a dalším vzpomínkovým pracím nezastává v uvedených textech výraznější pozici náboženské přesvědčení pisatelů, převažuje zde naopak důraz na dosud opomíjené období dětství a mládí. Autoři také neváhali ve svých líčeních zabíhat více do detailů a svěřovat se v zápisech s osobními starostmi a obavami. S oblibou sdíleli vlastní pocity, názory a myšlenky a komentovali prožívané dění. Uvědomovali si mnohem jasněji i svoji úlohu vypravěče a s ní spojená nebezpečí. Laura Teisslerová-Leissová o tom dokonce otevřeně hovoří: *„je těžko o sobě psát; obyčejně to dopadá tak, jaký by člověk rád byl a nikoli jaký jest!“*⁵⁸² Zvýšenou pozornost však věnovali pisatelé i běhu času, který vnímali lineárně a přizpůsobovali tomuto pojetí rovněž konstrukci zápisů. Při své tvorbě postupovali převážně chronologicky a často se dotýkali tematiky pomíjivosti věcí a ztráty známého prostředí. S oblibou se proto obraceli do minulosti ve snaze najít své kořeny a zachovat pro budoucí generace památku na předky.

Shodně také využívali sepsaná díla k sebezpřítání a uchování „pravdivé“ verze svých životních příběhů. Zpravidla mimoděk přitom zároveň informovali o dobové každodennosti, možnostech trávení volného času a mechanismech fungování tehdejší společnosti. Ne všichni autoři považovali za nutné zaznamenávat ve svých pracích dění na celozemské úrovni. V případě, že o něj měli zájem, vyjadřovali se o převratných událostech či významných osobnostech plně ve shodě s tehdy obvyklou normou. Mnohem častěji se však v jejich zápisech objevovaly popisy zážitků, jež mohli načerpat přímo v Plzni. Je zajímavé, že výraznější pozornost například ve spojení s první světovou válkou nevěnovali úmrtí císaře Františka Josefa I. či nástupu Karla I., ale soustředili se z velké části pouze na vykreslení místních problémů a tragických epizod z dějin města. Postupovali přitom vždy obdobným způsobem. Uvedená prohlášení zcela neplatí v souvislosti s texty ženských pisatelek, které se v nich nesoustředily tolik na fakta a zpodobnění vlastních životů. Také jejich práce, stejně jako všechny ostatní, však postrádají odlehčený tón a nepřiklánějí se k příliš nadějnému pohledu na budoucnost.

---

⁵⁸² NMP, Teisslerová L., Paměti, s. 62.

Závěr

Prameny osobní povahy zastávaly dlouhou dobu především funkci doprovodného zdroje informací. Badatelé je vnímali jako příliš subjektivní a zaujatá svědectví a nepřikládali jim dostatečnou hodnověrnost. Používány proto byly pouze k dokreslení průběhu velkých společenských procesů a významných dějinných událostí. Proměnu tohoto pojetí s sebou přinesla ve větší míře až poslední čtvrtina 20. století, kdy došlo naplno k rozvoji nových směrů historického výzkumu. Osobní výpovědi pisatelů začaly být od této chvíle vnímány jako plnohodnotný studijní materiál využitelný pro širokou škálu oborů a badatelských přístupů od kulturních a sociálních dějin až po mikrohistorii, historickou antropologii a dějiny mentalit. V současnosti umožňují tyto prameny, ať již jsou na mezinárodním poli označovány termíny „*Selbstzeugnisse*“, „*ego-documents*“ nebo „*life-writings*“, prohloubit pochopení již známých skutečností, ale nabízejí i nová východiska pro studium minulosti.

Disertační práce se v tomto směru pokusila představit osobní prameny z mnoha různých perspektiv. Zaměřila se na jejich historii, současný stav bádání a problémy spojené s jejich definicí a především interpretací. Zdůrazněn byl přitom hlavně aspekt neobjektivního náhledu autorů těchto děl na realitu a vyzdvihnuta byla skutečnost, že uvedené texty obsahují často nepřesné informace, pravda je v nich ať již vědomě nebo nevědomě křivena a nepředstavují tudíž autentické zachycení obrazu života autora a tím pádem ani celistvé a objektivní svědectví o dané epoše. Na druhou stranu však umožňují odhalit, jakými prostředky se lidé v dřívějších obdobích snažili dát svým prožitkům smysl, a při správné kritice zprostředkovávají náhled na atmosféru doby. Největší přínos těchto výpovědí ovšem spočívá pravděpodobně v tom, že alespoň částečně rozkrývají postoje svých pisatelů a ukazují na způsob jejich myšlení a vnímání vlastní osoby i okolního prostředí.

Jedny z nejvýraznějších a nejrychlejších změn ve společnosti s sebou přineslo období konce 19. století a zejména první poloviny 20. století. Plzeň tehdy prodělala nezvykle masivní rozkvět a během několika desetiletí se proměnila v průmyslové centrum regionu. Příliv nových obyvatel a s tím související rozvoj infrastruktury i veřejného a kulturního života výrazně ovlivnily tvář města. Práce se pokusila zodpovědět na otázku, jak místní obyvatelé tyto proměny vnímali a jak na ně ve svých zápisech reagovali. Výzkum byl umožněn i zásluhou toho, že v případě vzpomínek a pamětí došlo v průběhu 19. století k nebyvalému nárůstu jejich tvorby také

u příslušníků středních vrstev, kteří dosud nebývali jejich častými autory. Souviselo to s postupným všeobecným navýšením životní úrovně, lepším přístupem ke vzdělání a také s dostatkem volného času a novými možnostmi cestování, jež zprostředkovávaly vypravěčům neočekávané podněty hodné zachycení a zaznamenání. Zejména 20. století potom s sebou přineslo velké množství významných událostí motivujících mnoho pisatelů k tvorbě autobiografických výpovědí.

Při rozboru zvoleného souboru pramenů byl kladen důraz na představení jednotlivých autorů a na přesnější definování toho, z jakých poměrů pocházeli. Podle zjištěných a shromážděných informací došlo k jejich zasazení do sítí místních vazeb a práce se rovněž pokusila přiblížit jejich často velice odlišné životní příběhy. Velká pozornost byla věnována i struktuře zkoumaných děl. Analýza potvrdila, že se podoba sepsovaných prací neřídila žádnými pevnými pravidly a jednalo se v řadě případů o velice různorodá a unikátní písemná svědectví. Přesto bylo možné mezi nimi vysledovat určité spojitosti. Některé z nich se formou přibližovaly spíše rodinným kronikám nebo deníkům, zatímco jiné se zaměřovaly čistě na zpětnou rekapitulaci osudů svých tvůrců či alespoň na přiblížení konkrétních období z jejich minulosti.

Zásadní vliv na výsledný vzhled pramenů měly okolnosti, za jakých došlo k jejich sepsání. Vybraní autoři přistupovali k tvorbě především s úmyslem uchovat pro budoucnost či pro potomky povědomí o vlastním životě, zanechat zprávu o osobních zkušenostech a zachytit přitom v co nejúplnější podobě historii rodiny, případně poukázat na rozličné na nich spáchané křivdy. Díla vznikala zpravidla v závěru života pisatelů, byla motivována jejich osobní potřebou provést určitou rekapitulaci a bilanci svých zkušeností a plnila přitom hlavně pamětní, vzdělávací a reprezentativní funkci. Řada vypravěčů současně postrádala vyšší literární ambice a neočekávala, že by se jejich práce někdy dostaly k širšímu publiku, přesto bylo možné při interpretaci těchto textů jasně poukázat na záměrnou stylizaci některých záznamů a na pečlivost, s níž docházelo k výběru zaznamenaných vzpomínek. Mnohé výpovědi vděčily za svoji existenci nestandardním poměrům nejisté doby a srovnání rovněž potvrdilo, že častým důvodem pro jejich sepsání bylo i úsilí autorů překlenout prohlubující se propast mezi minulostí a přítomností ve snaze znovu nalézt a upevnit si postavení v moderním, rychle se proměňujícím světě.

Obsah konkrétního díla vždy závisel pouze na přání pisatele. Prostor v něm proto dostávaly různorodé záznamy zabývající se události celostátního významu, ale

i pro autory srovnatelně důležitými místními zprávami. Tematicky se práce zpravidla věnovaly nejprve období dětství jednotlivých autorů či představení jejich rodinného zázemí. Následně se v nich vypravěči soustředili na vykreslení svých dalších životních osudů. Vyzdvihovali přitom hlavně vlastní úspěchy, hovořili ovšem i o záměrech a cílech, kterých chtěli dosáhnout. V zápisech také zdůvodňovali svá rozhodnutí provedená na základě osobních přesvědčení a názorů a dávali tím najevo, jakým způsobem si přáli, aby se na ně pohlíželo, ale i jak přemýšleli sami o sobě. Uvědomovali si rovněž sílu zaznamenaných příběhů, a snažili se proto o písemné uchování památky na generace svých předků či o přiblížení vlastních verzí některých prožitků.

Významnou úlohu při formování jejich identit hrálo prostředí Plzně, v němž se po většinu života pohybovali. Ve svých textech se o městě rozsáhle rozepisovali, a to v souvislosti s běžným každodenním děním, stejně jako ve snaze o zaznamenání jeho podoby a proměn. Z hlediska velkých politických mezníků zmiňovali autoři zpravidla pouze ty, jež se jich přímo dotýkaly. Mnohem častěji se soustředili na zachycení regionálních záležitostí a rádi se přitom navraceli do dob mládí. Nostalgicky vzpomínali zejména na období poslední čtvrtiny 19. a počátku 20. století, které pro ně symbolizovalo nenávratně ztracenou éru klidu a jistoty. Následující dekády ovlivněné celosvětovými válečnými konflikty u nich naopak vyvolávaly pocity strachu a nejistoty, které vypravěči ve většině případů rovněž prominentně promítali do zachovaných zápisů.

Výběr a analýza jedné skupiny svědectví přirozeně nemůže poskytnout úplný obraz o lidské zkušenosti s danou dobou. Jedná se pouze o sondu přinášející základní přehled o způsobech prožívání reality pisateli ze středních vrstev žijícími v městském prostředí. Nabízí se ovšem řada dalších možností, jak téma rozvinout. Práce může sloužit jako podklad k podrobnějšímu srovnání s texty, jejichž autoři působili na jiných místech v regionu,⁵⁸³ případně v některém z ostatních velkých měst v Čechách. Výchozí bodem pro budoucí výzkum může být rovněž bližší začlenění uvedených výpovědí do kontextu zahraničního bádání o pramenech osobní povahy pocházejících z moderního období či důkladnější rozpracování problematiky zobrazování emocí v těchto textech. Zajímavá je v této souvislosti také role genderu při tvorbě jednotlivých

---

⁵⁸³ SOA Plzeň spravuje fondy, v nichž se nachází vzpomínky a paměti pisatelů, kteří působili v městečkách a vesnicích v okolí Plzně.

rukopisů nebo studium jejich jazyka. Relevantní zůstává i otázka zpřístupnění některého díla či alespoň jeho významné části ve formě edice.

V současné podobě si disertační práce klade za cíl přispět na základě interpretace dosud z velké části pro historiky neznámých a systematicky neprozkoumaných materiálů k prohloubení pohledu na výzkum osobních pramenů městské provenience. Zásadou angažovanosti mnohých autorů na veřejném dění v Plzni je potom možné považovat disertaci také za příspěvek ke studiu regionálních dějin. Její význam ovšem spočívá i v poukázání na alternativní možnosti k obecně přijímaným představám o určité době. Celkově předkládaná studie doufá v poskytnutí přínosného svědectví o značně komplikované a proměnlivé éře novodobé historie, která s sebou přinesla mnoho dramatických změn v oblasti politické, sociální, hospodářské i kulturní. Chtěla by přispět k jejímu hlubšímu poznání a zároveň poukázat i na procesy vedoucí k formování identit pisatelů a podhalit způsoby jejich myšlení, jednání a prožívání.

Seznam pramenů a literatury

Prameny nevydané:

Archiv hlavního města Prahy

Sbírka matrik, Civilní matriky, Magistrát hlavního města Prahy – centrální úřad, Matrika oddaných (1918–1919).

Archiv města Plzně

Archiv města Plzně (domovská příslušnost),

Eduard Pitlík.

Karel Šilpoch.

Bajerová Anna,

sign. 408/278a, Matčiny vzpomínky.

Duchek Josef,

kart. LP 991, inv. č. 53, Josef Duchek, II. sokolský a národní odboj.

kart. LP 991, inv. č. 56, Václav Förster, Vzpomínky na odbojovou činnost za okupace.

kart. LP 991, inv. č. 57, Otakar Muzika, Smutná léta. Vzpomínky na dobu okupace.

kart. LP 991, inv. č. 62, Otokar Seyček, Vyličení odbojové činnosti od 15. března 1939 do 9. května 1945.

kart. LP 991, inv. č. 63, Josef Tomášek, Vzpomínky z okupace.

Hlahol, pěvecký spolek v Plzni 1861–1962,

sign. 10d77, Památná kniha Hlaholu 1881–1947.

Hodek Josef,

sign. 36a391, inv. č. 37213, Všecko a snad přec jen nic.

sign. LP 1617, O sobě.

Kopp Václav,

kart. 430, Kronika rodu Koppů.

kart. 431, Rodopis Koppů.

kart. 431, Vysvětlení k sbírání rodových dokumentů.

Kříž František, JUDr.,

sign. 5c157, Moje cesta životem I.
sign. 5c158, Moje cesta životem II.
sign. 5c159, Moje cesta životem III.
sign. 5c160, Moje cesta životem IV.
sign. 5c161, Moje cesta životem V.
sign. 5c162, Moje cesta životem VI.
sign. 5c163, Moje cesta životem VII.
sign. 5c164, Moje cesta životem VIII.
sign. 5c165, Moje cesta životem IX.
sign. 5c166, Moje cesta životem X.
sign. 5c167, Moje cesta životem XI.
sign. 5c168, Moje cesta životem XII.
sign. 5c169, Moje cesta životem XIII.
sign. 5c170, Moje cesta životem XIV.
sign. 5d168, Moje cesta životem XIX.
sign. 5d169, Moje cesta životem XX.

Kučera Engelbert,

kart. 3064–3070, Sbíрка novinových výstřižků.
sign. LP 406/7, Životopis I. Od narození do konce Protektorátu.
sign. LP 406/8, Životopis II. Od května 1945.

Lábek Ladislav,

sign. 32e68, Můj život I.
sign. 32e69, Můj život II.
sign. 32e70, Můj život III.

Mentberger Václav,

kart. 420, inv. č. 500, Úmrtní oznámení Rudolfa Sofrona.

Mlynařík František,

kart. LP 2050, inv. č. 2, Osobní chování za okupace.

Molnárová Julie,

sign. LP 876/12, inv. č. 34653, Paměti Julie Molnárové.

**Obvodní národní výbor Plzeň 3. Odbor organizační a vnitřních věcí, přihlášky
k pobytu,**

kart. 71, Augustin Soukup.

Odboj na Plzeňsku 1939–1945. Druhá lehká divize. (Sbírka Františka Bureše),

kart. 2008, 2009, 2221.

Pohřební služba města Plzně (1806–1970),

sign. 21b21, Ústřední hřbitov v Plzni. Kremační seznam krematoria města Plzně (1950–1951), záznam č. 557.

Rodinný archiv Chudáčků Plzeň,

sign. 22e195, Josef Chudáček – boží dělník. Vzpomínky a doklady jeho díla I.

sign. 22e196, Josef Chudáček – boží dělník. Vzpomínky a doklady jeho díla II.

sign. 22e197, Josef Chudáček – boží dělník. Vzpomínky a doklady jeho díla III.

Rodinný archiv Pernerů a Zykmundů,

kart. 403, Naše ulice.

sign. 2f51, Kronika rodu Pernerů I.

sign. 2f52, Kronika rodu Pernerů II.

sign. 6f130, Rodinné vzpomínky I.

sign. 6f131, Několik kapitol z rodinné kroniky.

sign. 6f132, Rodinné vzpomínky II.

sign. 7e92, Rodokmen sestry Luisy Pernerové-Zykmundové, sourozenců muže a příbuzných.

sign. 7e93, Rodokmen otce Luisy Pernerové-Zykmundové a příbuzných rodin.

Rodinný archiv Sofronů,

kart. 688, Deníky Rudolfa Sofrona I–XIX.

kart. 689, inv. č. 346/1, Mé paměti I.

kart. 689, inv. č. 346/2, Mé paměti II.

kart. 689, inv. č. 346/3, Mé paměti III.

kart. 689, inv. č. 347/4, Životopis Rudolfa Sofrona.

Rodinný archiv Tauerů,

kart. 637, inv. č. 90b, Má Plzeň I. U Škodů.

kart. 637, inv. č. 90b, Má Plzeň II. S nákupní taškou v Plzni před sedmdesáti léty.

kart. 637, inv. č. 90b, Má Plzeň III. Z říše Morseových značek.

kart. 637, inv. č. 90b, Má Plzeň IV. Jak žila Plzeň a my v ní na počátku 20. století.

kart. 637, inv. č. 90b, Má Plzeň V. U dědečka.

kart. 638, Jindřich Šimon Baar. Průvodce životem a dílem.

kart. 638, Mé Chodsko.

kart. 638, V Mariánských Lázních na přelomu 19. a 20. století.

kart. 639, inv. č. 100, Můj životopis.

Rodinný archiv Tocháčků,

sign. LP 1303, Domovský list Josefa Tocháčka, Nepomuk.

sign. LP 1303, Domovský list Josefa Tocháčka, Plzeň.

sign. LP 1303, Životopis Josefa Tocháčka z 31. ledna 1967.

sign. LP 1308, Vzpomínky I/1. Moje léta učňovská.

sign. LP 1308, Vzpomínky I/2. Moje léta učňovská.

sign. LP 1308, Vzpomínky I/3. Moje léta učňovská.

sign. LP 1312, Deníky XVI–XVII.

sign. LP 1318, Fotografie 1.

sign. LP 1318, Vzpomínky 4.

Sbírka literárních pozůstalostí,

sign. LP 240/85, inv. č. 24070, Antonín Böhm, Vzpomínky místodržitelského rady Böhma.

Sbírka map a plánů,

sign. MŠ 100/1, inv. č. 2723/29, Plán města Plzně z roku 1891.

sign. Ts 5d 21a, inv. č. M 2100, Pharusův plán královského města Plzně.

Sbírka rukopisů,

sign. 4b219, inv. č. 34714, Jakub Světlík, Moje vojenská kariéra (vzpomínka na 1914–1918).

sign. 4b220, inv. č. 31715, Zdeňka Marčánová, Vzpomínky na Plzeň a Plzeňský kraj. Z let 1903–1936.

sign. 5b405, inv. č. 18749, Otakar Hurych, Vzpomínky na Plzeň v l. 1905–1906.

Sbírka úmrtních oznámení,

Engelbert Kučera.

Augustin Šíp.

Soukup Augustin,

kart. 667, Okolo sportů v životě Gusty Soukupa I–V.

Šilpoch Karel,

sign. LP 1127/1, Vzpomínky na první světovou válku I.

sign. LP 1127/2, Vzpomínky na první světovou válku II.

sign. LP 1127/3, Vzpomínky na první světovou válku III.

sign. LP 1127/4, Vzpomínky na první světovou válku IV.

sign. LP 1127/5, Vzpomínky na první světovou válku V.

sign. LP 1127/6, Vzpomínky na první světovou válku VI.

sign. LP 1128/1, Vzpomínky na první světovou válku VII.

sign. LP 1128/2, Vzpomínky na první světovou válku VIII.

sign. LP 1128/3, Vzpomínky na první světovou válku IX.

- sign. LP 1128/4, Vzpomínky na první světovou válku X.
- sign. LP 1128/5, Vzpomínky na první světovou válku XI.
- sign. LP 1128/6, Vzpomínky na první světovou válku XII.
- sign. LP 1129/1, Anekdoty, vtipy a lidová rčení z doby světové války 1914–1918.
- sign. LP 1129/2, Z ovzduší okřídleného kola. Veselé, vážné i smutné črty ze života železničářů I.
- sign. LP 1129/3, Z ovzduší okřídleného kola. Veselé, vážné i smutné črty ze života železničářů II.
- sign. LP 1129/4, Rodinná kronika I.
- sign. LP 1129/5, Rodinná kronika II.
- sign. LP 1130/1, Rodinná kronika III.
- sign. LP 1130/2, Rodinná kronika IV.
- sign. LP 1130/3, Rodinná kronika V.

Šíp Augustin,

- sign. 322/1, Paměti I. Lehr-und Wanderjahre.
- sign. 322/2, Paměti II. Mužná léta.
- sign. 322/3, Paměti III. V moci hákového kříže.

Štiess Bedřich,

- kart. 704, Šel jsem životem I.

Tarantová Marie,

- sign. LP 876/13, Životopis Marie Tarantové.

Archiv Univerzity Karlovy

Matriky Univerzity Karlovy, inv. č. 2, Matrika doktorů české Karlo-Ferdinandovy univerzity II. (1900–1908).

Matriky Univerzity Karlovy, inv. č. 5, Matrika doktorů Univerzity Karlovy V. (1922–1924).

Národopisné muzeum Plzeňska

Bézek Tomáš,

inv. č. 29486, Vzpomínky z mého života v Plzni od r. 1873 do 1937.

Pitlík Eduard,

inv. č. 39244, Rodinné paměti Eduarda Pitlíka.

Inv. č. 39245, Vzpomínky na starou Plzeň Eduarda Pitlíka.

Teisslerová Laura,

inv. č. 52467, Deník Laury Teisslerové.

inv. č. 52467, Paměti mého rodu.

inv. č. 52467, Rodinné zápisky Laury Teisslerové z let 1866–1873.

Státní oblastní archiv v Litoměřicích

Sbírka matrik Severočeského kraje, Římskokatolická církev, Mimoň, Matrika narozených (1904–1911).

Státní oblastní archiv v Plzni

Písemná pozůstalost Kůs,

kart. 1, Vzpomínky a plzeňské události okolo dvou světových válek.

Písemná pozůstalost Princ,

kart. 1, Moje paměti.

Písemná pozůstalost Tichý,

kart. 1, Kronika naší rodiny v Plzni.

Sbírka matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Hůrky,

Matrika narozených (1872–1881).

Sbírka matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Obvod Plzeň I-vnitřní město,

Matrika narozených (1839–1844).

Matrika narozených (1864–1867).

Matrika narozených (1877–1879).

Matrika narozených (1880–1882).

Matrika narozených (1884–1885).

Matrika narozených (1887–1898).

Matrika narozených (1895–1896).

Matrika narozených (1905–1906).

Matrika narozených (1906–1908).

Matrika oddaných (1860–1868).

Matrika oddaných (1885–1890).

Matrika oddaných (1890–1894).

Matrika oddaných (1896–1910).

Matrika oddaných (1904–1907).

Matrika oddaných (1907–1909).

Matrika oddaných (1916–1919).

Matrika oddaných (1922–1928).

Matrika oddaných (1937–1939).

Matrika zemřelých (1884–1888).

Matrika zemřelých (1897–1901).

Matrika zemřelých (1905–1909).

Sbírka matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Těnovice,

Matrika narozených (1880–1908).

Sbírka matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Starý Plzenec,

Matrika narozených (1872–1893).

Státní oblastní archiv v Třeboni

Sbírka matrik Jihočeského kraje, Římskokatolická církev, Doudleby,

Matrika narozených (1872–1899).

Sbírka matrik Jihočeského kraje, Římskokatolická církev, Strunkovice nad Blanicí,

Matrika narozených (1784–1897).

Prameny vydané:

BĚLOHLÁVEK, Miloslav (ed.), *Vzpomínky na starou Plzeň*, Plzeň 2000.

BUDIL, Vendelín, *Z mých ředitelských vzpomínek I–II*, Praha 1919–1920.

HAVELKOVÁ, Michaela – HOZÁK, Jan (edd.), *Emil Zimmler. Moje inženýrské paměti I–II*, Praha 2013.

HERC, Svatopluk (ed.), *Cyril Horáček. Vzpomínky z mého života*, Praha 2017.

HODEK, Josef, *Hrst vzpomínek z první světové války*, Plzeň 2004.

HODEK, Josef, *Všecko a snad přec jen nic. Básně veršem i prosa, kresby a rytiny*, Plzeň 2012².

HRDLIČKA, Josef (ed.), *Autobiografie Jana Nikodéma Mařana Bohdaneckého z Hodkova*, České Budějovice 2003.

JANÁČEK, Josef (ed.), *Mikuláš Dačický z Heslova. Paměti*, Praha 1996.

JIREČEK, Josef (ed.), *Paměti nejvyššího kancléře Království českého Viléma hraběte Slavaty z Chlumu a z Košumberka I–II*, Praha 1866, 1868.

KÁBOVÁ, Hana (ed.), *František Kutnar. Děkuji životu: vzpomínky a zápisy českého historika*, Praha 2017.

KUČERA, Martin (ed.), *Paměti Františka Jana Vaváka, souseda a rychtáře Milčického z let 1770–1816. Kniha VI–VII (1810–1816)*, Praha 2009.

KUTNAR, František (ed.), *Paměti sedláka Josefa Dlaska*, Praha 1941.

KVAČEK, Robert – TOMEŠ, Josef – HORÁK, Pavel a kol. (edd.), *Jiří Havelka. Dvojitý život: vzpomínky protektorátního ministra*, Praha 2015.

MARTÍNKOVÁ, Lenka (ed.), *„Rozličné události z dob minulých“. Paměti pelhřimovského městského děkana P. Vojtěcha Holého (1821–1889)*, Pelhřimov 2009.

MENČÍK, Ferdinand (ed.), *Paměti Jana Jiřího Haranta z Polžic a z Bezdruzic od roku 1624 do roku 1648*, Praha 1897.

NEUMANN, Stanislav K., *Vzpomínky, část první*, Praha 1931.

- PÁNEK Jaroslav (ed.), *Jan Zajíc z Házmburka. Sarmacia, aneb, Zpověď českého aristokrata*, Praha 2007.
- PECHOVÁ-KRÁSNOHORSKÁ, Eliška, *Co přinesla léta. Druhé knihy vzpomínek sv. I*, Praha 1928.
- PECHOVÁ-KRÁSNOHORSKÁ, Eliška, *Z mého mládí: vzpomínky životopisné*, Praha 1920.
- PETRÁŇOVÁ, Lydie a kol. (edd.), *Příběhy Jindřicha Hýzrla z Chodů*, Praha 1979.
- RATAJOVÁ, Jana (ed.), *Alžběta Lidmila z Lisova. Rodinné paměti*, Praha 2002.
- SECKÁ, Milena – ŠÁMAL, Martin (edd.), *Byl to můj osud... Zápisky Josefy Náprstkové*, Praha 2014.
- SRB, Adolf, *Z půl století: vzpomínky Adolfa Srba*, Praha 1913.
- VELEK, Luboš – VELKOVÁ, Alice (edd.), *Jaromír Čelakovský. Moje zápisky 1871–1914*, Praha 2004.
- VOJÁČEK, Milan a kol. (edd.), *Marie Červinková-Riegrová. Zápisky I–II*, Praha 2009, 2013.

Literatura:

- ASSMANN, Jan, *Kollektives Gedächtnis und kulturelle Identität*, in: ASSMANN, Jan – HÖLSCHER, Tonio (edd.), *Kultur und Gedächtnis*, Frankfurt am Main 1988, s. 9–19.
- BAGGERMAN, Arianne – DEKKER, Rudolf – MASCUCH, Michael (edd.), *Controlling Time and Shaping the Self. Developments in Autobiographical Writing since the Sixteenth Century*, Leiden 2011.
- BAMBERG, Michael – DE FINA, Anna – SCHIFFRIN, Deborah (edd.), *Selves and Identities in Narrative and Discourse*, Philadelphia 2007 (= Studies in Narrative 9).
- BARDET, Jean-Pierre – RUGGIU, François-Joseph (edd.), *Au plus près du secret des coeurs? Nouvelles lectures historiques des écrits du for privé en Europe du XVIe au XVIIIe siècle*, Paris 2005.
- BARDET, Jean-Pierre – RUGGIU, François-Joseph (edd.), *Les écrits du for privé en France. De la fin du Moyen Âge à 1914*, Paris 2015.
- BĚLOHLÁVEK, Miloslav, *Archív města Plzně. Průvodce po fondech a sbírkách*, Plzeň 1987.

- BĚLOHLÁVEK, Miloslav, *Vzpomínka na Ladislava Lábka*, *Minulostí Západočeského kraje* 18, 1982, s. 275–277.
- BERNHARDT, Tomáš – DOMANICKÁ, Jana – DOMANICKÝ, Petr, *Plzeň. I. díl, Historické jádro*, Praha 2014.
- BJORKLUND, Diane, *Interpreting the Self: Two Hundred Years of American Autobiography*, Chicago 1998.
- BODDICE, Rob, *The History of Emotions*, Manchester 2018.
- BOKŮVKOVÁ, Vlasta, *Norbert Kubát a hudební Plzeň*, *Sborník Pedagogické fakulty v Plzni. Umění* 5, 1966, s. 123–148.
- BRICHTA, Vladimír, *Dějiny Plzně, sv. 3. Od roku 1918 do roku 1948*, Plzeň 1982.
- BROCKMEIER, Jens – CARBAUGH, Donal (edd.), *Narrative and identity. Studies in Autobiography, Self and Culture*, Philadelphia 2001 (= *Studies in Narrative* 1).
- BURKE, Peter, *Francouzská revoluce v dějepisectví: škola Annales (1929–1989)*, Praha 2004.
- BURKE, Peter, *The Rhetoric of Autobiography in the Seventeenth Century*, in: WAL, Marijke J. van der – RUTTEN, Gijsbert (edd.), *Touching the Past: Studies in the Historical Sociolinguistics of Ego-Documents*, Amsterdam 2013, s. 149–164.
- ČERNÝ, Ota J., *Paměti Jana Jiřího Matthiada Račenského*, *Časopis Společnosti přátel starožitností* 5, 1897, s. 14–17.
- Československý hudební slovník osob a institucí I*, Praha 1963, s. 182.
- Československý hudební slovník osob a institucí II*, Praha 1965, s. 881.
- DEKKER, Rudolf, *Ego-documents in the Netherlands 1500–1814*, *Dutch Crossing. Journal of Low Countries Studies* 13, č. 39, 1989, s. 61–72.
- DEKKER, Rudolf, *Egodocuments in the Netherlands from the Sixteenth to the Nineteenth Century*, in: GRIFFEY, Erin (ed.), *Envisioning Self and Status: Self Representation in the Low Countries, 1400–1700*, Hull 1999, 255–285.
- DEKKER, Rudolf, *Introduction*, in: DEKKER, Rudolf (ed.), *Egodocuments and History. Autobiographical Writing in Its Social Context since the Middle Ages*, Hilversum 2002, s. 7–20.
- DIVIŠ, Jakub, *Život pod Goetheho dubem. Koncentrační tábor Buchenwald v letech 1937–1945*, diplomová práce, FF UK, Ústav českých dějin, 2014.

- DODD, Lindsey – MICHALLAT, Wendy, *Hidden Words, Hidden Worlds: Everyday Life and Narrative Sources (France 1939–1945)*, *Essays in French Literature and Culture*, č. 54, 2017, s. 7–11.
- DOUŠA, Jaroslav, *Zásah „cizího, jiného, exotického“ do osudu jednotlivce (začátek životní dráhy českého orientalisty Felixe Tauera)*, *Minulostí Západočeského kraje* 42, č. 2, 2007, s. 587–591.
- DÜLMEN, Richard van (ed.), *Entdeckung des Ich. Die Geschichte der Individualisierung vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, Köln – Weimar – Wien 2001.
- DÜLMEN, Richard van, *Historická antropologie: vývoj, problémy, úkoly*, Praha 2002.
- DURDÍK, Tomáš, *Společnost přátel starožitností*, *Zprávy Klubu Za starou Prahu*, č. 2, 1996, s. 48–51.
- DVORSKÝ, Jiří, *Pražské paměti Jana Piláta Rakovnického z Jenštejna z let 1575–1605*, *Pražský sborník historický* 7, 1972, s. 161–172.
- EAKIN, Paul John, *Living Autobiographically: How We Create Identity in Narrative*, Ithaca 2008.
- EAKIN, Paul John: *The Ethics of Live Writing*, Ithaca 2004.
- EISENHAMMER, Miroslav, *Škody způsobené městu Plzni nálety v době druhé světové války*, *Západočeský historický sborník* 5, 1999, s. 267–307.
- FIKEJZ, Miloš, *Český film: herci a herečky III*, Praha 2008, s. 349.
- FIVUSH, Robyn – HADEN, Catherine A. (edd.), *Autobiographical Memory and the Construction of a Narrative Self: Developmental and Cultural Perspectives*, London 2003.
- FOUD, Karel – KRÁTKÝ, Vladislav – VLADAŘ, Jan, *Poslední akce. Operace amerického a britského letectva nad územím Čech v dubnu a květnu 1945*, Plzeň 1997.
- FROLÍK, Jiří, *Počátky sborového zpěvu na Plzeňsku a Rokycansku (malá sonda do druhé poloviny 19. století)*, *Sborník Muzea Dr. Bohuslava Horáka* 23, 2011, s. 14–43.
- FRYŠČÁK, Milan, *Emigrace z českých zemí do Spojených států amerických v druhé polovině devatenáctého století*, in: KUKLÍK, Jan (ed.), *Přednášky z 44. běhu Letní školy slovanských studií*, Praha 2001, s. 112–117.
- FULBROOK, Mary, *Life Writing and Writing Lives: Ego-Documents in Historical Perspective*, in: DAHLKE, Birgit – TATE, Dennis – WOODS, Roger (edd.), *German Life Writing in the Twentieth Century*, Rochester 2010, s. 25–39.

- FULBROOK, Mary – RUBLACK, Ulinka, *In Relation: The 'Social Self' and Ego-Documents*, *German History* 28, č. 3, 2010, s. 263–272.
- GARČIC, Jindřich, *Paměti – tradice – skutečnost: memoárová literatura jak jedna z forem přetváření světa*, in: *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska: paměti – způsob zobrazení skutečnosti*. Sborník z 10. odborné konference. Olomouc, 17. – 18. října 2001, Praha 2001, s. 9–16.
- GREYERZ, Kaspar von, *Ego-Documents: The Last Word?*, *German History* 28, č. 3, 2010, s. 273–282.
- GREYERZ, Kaspar von – MEDICK, Hans – VEIT, Patrice (edd.), *Von der dargestellten Person zum erinnerten Ich. Europäischen Selbstzeugnisse als historische Quellen (1500–1850)*, Köln – Weimar – Wien 2001.
- HÁJKOVÁ, Dagmar – HORÁK, Pavel (edd.), *Republika československá: 1918–1939*, Praha 2018.
- HALBWACHS, Maurice, *Kolektivní paměť*, Praha 2009.
- HÁLEK, Jan, *Rakouské válečné námořnictvo a jeho místo v prusko-rakouském soupeření o vliv v Německu*, *Historie a vojenství. Časopis Historického ústavu Armády České republiky* 49, č. 3, 2000, s. 483–506.
- HAVLŮJOVÁ, Hana, *Vlasta Kálalová (Di Lotti) a tzv. ženská otázka. Analýza korespondence Vlasty Kálalové a Marie Tauerové z let 1924–1928*, *Časopis Národního muzea. Řada historická* 178, č. 1–2, 2009, s. 89–96.
- HEEHS, Peter, *Writing the Self: Diaries, Memoirs, and the History of the Self*, New York 2013.
- HEIDELBERG, Antonín – ŠIŠKA, Antonín – WENIG, Frank (edd.), *Masaryk v Plzni: sborník vzpomínek*, Plzeň 1938.
- HENNING, Eckart, *Selbstzeugnisse: Quellenwert und Quellenkritik*, Berlin 2012.
- HLAVAČKA, Milan, *Jubilejní výstava 1891*, Praha 1991.
- HOFFMANNOVÁ, Jaroslava, *Jaroslav Werstadt, historik a archivář zapomenutý?*, in: *Ad vitam et honorem: profesoru Jaroslavu Mezníkovi přátelé a žáci k pětasedmdesátým narozeninám*, Brno 2003, s. 177–188.
- HUČKA, Jan, *Zvonařské dílny rodu Pernerů v Plzni*, *Z dějin hutnictví* 33, 2003, s. 97–105.
- HUČKA, Jan, *Zvonařství rodu Pernerů v Plzni*, *Slévárenství* 56, č. 11–12, 2008, s. 549–551.

- HUDECOVÁ, Dagmar – ŘEHÁČEK, Karel, *Plzeňské ženy: významné, zasloužilé i zajímavé, 1840–1939*, Plzeň 2017.
- CHOLLET, Mathilde, *Les écrits du for privé dans le Haut-Maine à l'époque moderne*, *Annales de Bretagne et des Pays de l'Ouest*, č. 115-1, 2008, s. 133–158.
- CHROBÁK, Tomáš – OLŠÁKOVÁ, Doubravka, *Ernest Denis*, Praha 2004.
- JANCKE, Gabriele, *Autobiographie als soziale Praxis. Beziehungskonzepte in Selbstzeugnissen des 15. und 16. Jahrhunderts im deutschsprachigen Raum*, Cologne – Weimar – Wien 2002 (= *Selbstzeugnisse der Neuzeit* 10).
- JANCKE, Gabriele – ULBRICH, Claudia (edd.), *Vom Individuum zur Person. Neue Konzepte im Spannungsfeld von Autobiographietheorie und Selbstzeugnisforschung*, Göttingen 2005 (= *Querelles. Jahrbuch für Frauen- und Geschlechterforschung* 10).
- JELINEK, Estelle C., *The Tradition of Women's Autobiography. From Antiquity to the Present*, Boston 1986.
- JOHÁNKOVÁ, Marie, *Jindřich Šimon Baar – osobnost a dílo*, diplomová práce, PedF UK, Katedra českého jazyka a literatury, 2009.
- KAFF, Sigmund, *Das Recht der Eisenbahner: eine kritische Darstellung der Arbeitsbedingungen auf den österreichischen Eisenbahnen*, Wien 1907.
- KEJHA, Josef, *Svědectví pamětníků druhé světové války*, Plzeň 2010.
- KING, Nicola, *Memory, Narrative, Identity: Remembering the Self*, Edinburgh 2000.
- KLINGER, Miroslav, *Dr. Augustin Šíp šedesátiletý*, *Svobodné slovo*, roč. 1, č. 104, 12. 9. 1945, s. 2.
- KLUSÁKOVÁ, Luďa, *Korzo v životě českých a moravských měst první poloviny 20. století*, *Český lid. Časopis pro etnologická studia* 90, č. 3, 2003, s. 229–250.
- KOCMAN, Jiří H., *O JUDr. Marii Bajerové (1902–1993) – její biografický a bibliografický váchalovský odkaz*, in: FIŠER, Marcel (ed.), *Josef Váchal. Sborník textů ze symposia v Klatovech 27. – 28. října 2006*, Klatovy 2007, s. 161–167.
- KOCOUREK, Milan, *Jan Sýkora, TGM a ti druzí: začátek první světové války v Londýně a Paříži*, *Dějiny a současnost. Kulturně historická revue* 32, č. 9, 2010, s. 21–23.
- KORANDOVÁ, Marie, *Sága rodiny Škodů*, Plzeň 2016.
- KORMANN, Eva, *Ich, Welt und Gott. Autobiographik im 17. Jahrhundert*, Cologne – Weimar – Wien 2004 (= *Selbstzeugnisse der Neuzeit* 13).

- KOZÁKOVÁ, Zlata, *Sokolské slety 1882–1948*, Praha 1994, s. 26–30.
- KRÁL, Mojmír a kol., *Československá turistika*, Praha 1988.
- KRUSENSTJERN, Benigna von, *Was sind Selbstzeugnisse? Begriffskritische und quellenkundliche Überlegungen anhand von Beispielen aus dem 17. Jahrhundert*, *Historische Anthropologie* 2, č. 3, 1994, s. 462–471.
- KŘÍŽ, František, *Československá republika, vydání Plzeň*, Plzeň 1929.
- KŘÍŽ, František (ed.), *Divadlo města Plzně v letech 1902–1927*, Plzeň 1927.
- KŘÍŽ, František, *Město Plzeň. Přehled složení a činnosti obecní správy za léta 1919–1925*, Plzeň 1925.
- KŘÍŽ, František, *Město Plzeň. Přehled složení a činnosti obecní správy za léta 1925–1928*, Plzeň 1929.
- KUTNAR, František, *Historik Jaroslav Werstadt*, *Práce z dějin Akademie věd* 2, č. 1, 2010, s. 3–11.
- LÁBEK, Ladislav, *Deset let Národopisného musea Plzeňska*, Plzeň 1925.
- LÁBEK, Ladislav, *Gerlachovský dům v Plzni; Národopisné museum: historie a popis domu a příručka pro návštěvníky musea*, Plzeň 1924.
- LÁBEK, Ladislav, *Gerlachovský dům, měšťanský dům středověku*, Plzeň 1933.
- LÁBEK, Ladislav, *Kroužek přátel starožitností v Plzni*, *Kulturní věstník Plzeňska* (samostatná příloha), *Plzeňsko* 7, č. 7, 1925.
- LENDEROVÁ, Milena – KUBEŠ, Jiří (edd.), *Osobní deník a korespondence. Snaha o prezentaci, autoreflexi nebo (proto)literární vyjádření?*, Pardubice 2004.
- Les jeux de la VIIIe Olympiade Paris 1924: Rapport officiel*, Paris 1925, s. 812.
- LIŠKOVÁ, Marie, *Slovník představitelů zemské samosprávy v Čechách 1861–1913*, Praha 1994, s. 104.
- LUCIANI, Isabelle – PIÉTRI, Valérie (edd.), *L'incorporation des ancêtres: généalogie, construction du présent (du Moyen Âge à nos jours)*, Aix-en-Provence 2016.
- LYONS, Martyn, *The Writing Culture of Ordinary People in Europe, c. 1860–1920*, Cambridge 2013.
- MADEROVÁ, Marie – MAZNÝ, Petr, *Plzeň očima Ladislava Lábka*, Plzeň 2003.
- MAIER, Karel, *Hospodaření a rozvoj českých měst 1850–1938*, Praha 2005, s. 221–286.
- MALÁ, Alena (ed.), *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950–2006 XVI*, Ostrava 2006, s. 120.

- MALÝ, Karel a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha 2003³.
- MARTIN, Raymond – BARRESI, John, *The Rise and Fall of Soul and Self: An Intellectual History of Personal Identity*, New York 2006.
- MARTINOVSKÁ, Soňa, *Rodinné a osobní vzpomínky plzeňské měšťanky Luisy Pernerové-Zykmundové jako útěcha v nelehkých časech*, bakalářská práce, FF JU v Českých Budějovicích, ÚA PVH, 2012.
- MARTINOVSKÝ, Ivan a kol., *Dějiny Plzně v datech. Od prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004.
- MASCUCH, Michael – DEKKER, Rudolf – BAGGERMAN, Arianne, *Egodocuments and History: A Short Account of the Longue Durée*, *The Historian* 78, č. 1, 2016, s. 11–56.
- MATOUŠEK, Miloslav, *Buchenwald*, Plzeň 1945.
- MAYNES, Mary Jo – PIERCE, Jennifer L. – LASLETT, Barbara, *Telling Stories: The Use of Personal Narratives in the Social Sciences and History*, Ithaca 2008.
- MERHAUT, Luboš, *Lexikon české literatury, Osobnosti, díla, instituce 4/II, U–Ž*. Praha 2008, s. 1182–1188.
- MORÁVKOVÁ, Naděžda, *Miloslav Bělohlávek a Plzeňská historická škola: cesty plzeňského odborného dějepisectví. Část I. (Od počátků do roku 1965)*, Plzeň 2008, s. 27–31.
- MORÁVKOVÁ, Naděžda, *Plzeňan Kamil Krofta*, Plzeň 2016.
- MORÁVKOVÁ, Naděžda, *Richardov na Plzeňsku: k historii měšťanské každodennosti a letního venkovského bydlení měšťanstva na přelomu 19. a 20. století*, *Východočeské listy historické* 36, 2016, s. 95–115.
- MOUYSSSET, Sylvie, *Papiers de famille. Introduction à l'étude des livres de raison (France, XVe–XIXe siècle)*, Rennes 2007.
- NAVRÁTIL, Jaroslav, *Klub Za starou Prahu před sto lety*, *Za starou Prahu: věstník Klubu Za starou Prahu* 47 (18), č. 2–3, 2017, s. 59–61.
- NORA, Pierre (ed.), *Les lieux de mémoire: la république, la nation, les France I–III*, Paris 1997.
- NOVÁK, Arne – VAVROUŠEK, Bohumil, *Literární atlas československý, díl 1*, Praha 1932, s. 76.

- NOVOTNÝ, Jan, *Návštěvníci Zemské jubilejní výstavy v Praze 1891*, in: PEŠEK, Jiří (ed.), *Pražské slavnosti a velké výstavy: sborník příspěvků z konferencí Archivu hlavního města Prahy 1989 a 1991*, sv. 12, Praha 1995, s. 345–354.
- Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí XVII*, Praha 1906, s. 726.
- PECKOVÁ, Barbora – RAJLOVÁ, Lucie – PEŠEK, Jiří (edd.), *Historie zrozená z rozhovoru: interview ve výzkumu soudobých dějin*, Praha 2018.
- PERNEROVÁ-ZYKMUNDOVÁ, Luisa, *Zvonařská rodina Pernerů v Plzni. Část technická*, Věstník Kroužku přátel starožitností pro Plzeň a okolí, č. 4, 1914, s. 6–12.
- PERNEROVÁ-ZYKMUNDOVÁ, Luisa, *Zvonařská rodina Pernerů v Plzni*, Věstník Kroužku přátel starožitností pro Plzeň a okolí, č. 3, 1914, s. 11–15.
- PEŘINOVÁ, Anna, *Dopisy a deníky Ladislava Lábka, vojáka 35. pěšího pluku, v I. světové válce*, in: PRCHAL, Vítězslav a kol. (edd.), *Mezi Martem a Memorií. Prameny osobní povahy k vojenským dějinám 16.–19. století*, Pardubice 2011, s. 175–198.
- PEŘINOVÁ, Anna, *Ladislav Lábek a Zdeněk Wirth – přátelství i spolupráce*, diplomová práce, FF JU v Českých Budějovicích, ÚA a PVH, 2011.
- PEŠEK, Jiří, *Od aglomerace k velkoměstu: Praha a středoevropské metropole 1850–1920*, Praha 1999.
- PLAMPER, Jan, *The History of Emotions. An Introduction*, Oxford 2015.
- POLAN, Bohumil – BUCHLOVAN, Bedřich Beneš, *Josef Hodek, malíř a grafik*, Plzeň 1947.
- POLIŠENSKÝ, Jaroslav, *Plzeň a Plzeňsko v dějinách českého vystěhovalectví do Ameriky*, *Minulostí západočeského kraje* 19, 1983, s. 43–46.
- PRESSER, Jacob, *Memoires als geschiedbron*, in: Winkler Prins Encyclopedie 8, Amsterdam – Brussels 1958, s. 208–210.
- PRESSER, Jacob, *Uit het werk van J. Presser*, Amsterdam 1969, s. 277–282.
- RANDÁK, Jan, *Životní světy, paměti a jejich interpretace*, in: SEKYRKOVÁ, Milada (ed.), *Paměti a vzpomínky jako historický pramen*, Praha 2006, s. 79–89.
- RECHCÍGL, Miroslav, *Czechs and Slovaks in America. Surveys, Essays, Reflections and Personal Insights Relating to the History and the Contributions of Czech and Slovak Immigrants in America and Their Descendants*, Boulder CO 2005, s. 198.

- ŘEHÁČEK, Karel, *Dopady války na každodenní život obyvatelstva Plzně a okolních obcí (1914–1918)*, *Minulostí Západočeského kraje* 42/1, 2007, s. 277–336.
- ŘEHÁČEK, Karel, *JUDr. František Kříž a město Plzeň*, *Muzejní a vlastivědná práce. Časopis Společnosti přátel starožitností* 43 (113), č. 4, 2005, s. 212–220.
- ŘEHÁČEK, Karel, *Pět zapomenutých. Osobnosti plzeňského veřejného života přelomu 19. a 20. století*, Plzeň 2009.
- ŘEHÁČEK, Karel, *Plzeňské kino Elektra (1912–1949)*, *Západočeský historický sborník* 6, 2000, s. 191–209.
- ŘEHÁČEK, Karel, *Plzeňské události let 1900–1939 v pamětech JUDr. Františka Kříže*, *Minulostí Západočeského kraje* 39, 2004, s. 261–292.
- ŘEHÁČEK, Karel, *Sociální důsledky války a jejich projevy v Plzni v letech 1914–1919*, *Minulostí Západočeského kraje* 41/1, 2006, s. 199–294.
- SEDLÁČEK, August, *Paměti Jiříka Tesáka Mošovského a jeho syna*, *Časopis Muzea království českého* 83, 1909, s. 57–64.
- SEIDL, Karel, *PhC. Pavel Nebeský (1861–1913), novinář, překladatel a také knihovník (z dřevní doby veřejných knihoven)*, *Bulletin SKIP* 16, č. 3, 2007, s. 12–14.
- SEKYRKOVÁ, Milada (ed.), *Paměti a vzpomínky jako historický pramen*, Praha 2006.
- SCHULZE, Winfried, *Ego-Dokumente. Annäherung an den Menschen in der Geschichte? Vorüberlegungen für die Tagung „Ego-dokumente“*, in: SCHULZE, Winfried (ed.), *Ego-Dokumente. Annäherung an den Menschen in der Geschichte*, Berlin 1996, s. 11–30.
- SKÁLA, Adam a kol., *Dějiny města Plzně 3, 1918–1990*, Plzeň 2018.
- SPIEGEL, Gabrielle M. (ed.), *Practicing History: New Directions in Historical Writing after the Linguistic Turn*, New York 2005.
- SPURNÝ, Jan, *Josef Hodek*, Praha 1965.
- STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka, *„Hrdinové všedních dnů.“ Vzpomínky řemeslníků v Kleplově sbírce*, in: SEKYRKOVÁ, Milada (ed.), *Paměti a vzpomínky jako historický pramen*, Praha 2006, s. 41–56.
- STRAŠÍKOVÁ, Blanka, *Jindřich Šimon Baar, představitel katolického modernismu*, in: KUČERA, Zdeněk – LÁŠEK, Jan Blahoslav (edd.), *Modernismus – historie nebo výzva? Studie ke genezi českého katolického modernismu*, Brno 2002, s. 135–173.
- SULLIVAN, Erin, *The History of the Emotions: Past, Present, Future*, *Cultural History* 2, č. 1, 2013, s. 93–102.

- SVOBODOVÁ, Milada, *Paměti obyvatel Menšího Města pražského z let 1581–1628 ve Veleslavínově Kalendáři historickém*, Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků 7, č. 1, 1990, s. 75–105.
- ŠEDIVÝ, Ivan, *Češi, české země a Velká válka 1914–1918*, Praha 2001.
- ŠIMÁK, Josef Vítězslav, *Vodňanští z Uračova a jejich zápisky*, Časopis Muzea království českého 68, 1894, s. 135–146, 274–285.
- ŠIMŮNEK, Robert a kol., *Historický atlas měst České republiky 21, Plzeň*, Praha – Plzeň 2009, s. 21.
- ŠÍP, Augustin, *O sokolskou přítomnost a budoucnost: výbor úvah, článků a řečí sokolských*, Plzeň 1935.
- ŠÍP, Augustin, *Sokolským životem: výbor statí, úvah a řečí sokolských*, Plzeň 1925.
- ŠOUKAL, Jiří, *Slasti a strasti letních bytů: život na letních bytech a v letních vilách v éře první republiky*, Praha 2016.
- ŠTOVÍČEK, Ivan a kol., *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.–20. století pro potřeby historiografie*, Praha 2002.
- ŠVAŘÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, Radmila, *O paměti, historii, vědomí a nevědomí. Současná bádání v paměťových studiích*, Dějiny – teorie – kritika 4, č. 2, 2007, s. 232–255.
- TERSCH, Harald, *Frühneuzeitliche Selbstzeugnisse*, in: PAUSER, Josef – SCHEUTZ, Martin – WINKELBAUER, Thomas (edd.), *Quellenkunde der Habsburgermonarchie (16.–18. Jahrhundert). Ein exemplarisches Handbuch*, Wien – München 2004, s. 727–740.
- TERSCH, Harald, *Österreichische Selbstzeugnisse des Spätmittelalters und der frühen Neuzeit (1400–1650). Eine Darstellung in Einzelbeiträgen*, Wien 1998.
- TETZELI, Jiří, *Augustin Němejc. Malíř českého venkova*, Plzeň 2011.
- TONKIN, Elizabeth, *Narrating Our Pasts: The Social Construction of Oral History*, Cambridge 1992.
- TOŠNEROVÁ, Marie, *Rodinné zápisy Paula Jonase von Lilgenau (1582–1591)*, Studie o rukopisech 33, 2000, s. 105–113.
- TÝFOVÁ, Marcela – ŠMILAUEROVÁ, Adéla, *Paměti horažďovického měšťana Jana Malkovského (1672–1739)*, Minulostí Západočeského kraje 48, 2013, s. 55–102.

- ULRYCHOVÁ, Marta, *Plzeňské korzo ve vzpomínkovém vyprávění pamětníků*, in: HOLUB, Zbyněk (ed.), *Genius loci českého jihozápadu*, České Budějovice 2006, s. 135–145.
- VACULÍK, Jaroslav, *Češi v cizině – emigrace a návrat do vlasti*, Brno 2002.
- VANĚK, Miroslav Vaněk – MÜCKE, Pavel, *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*, Praha 2015².
- VAN GENNEP, Arnold, *Přechodové rituály: systematické studium rituálů*, Praha 1997.
- VOLBRACHTOVÁ, Libuše, *Kulturní paměť, historické vědomí a kolektivní paměť v procesu interpretace vzpomínek*, Český lid. Časopis pro etnologická studia 81, č. 4, 1994, s. 285–294.
- WAL, Marijke J. van der – RUTTEN, Gijsbert (edd.), *Touching the Past: Studies in the Historical Sociolinguistics of Ego-Documents*, Amsterdam 2013.
- WASKA, Karel a kol., *Dějiny města Plzně 2, 1788–1918*, Plzeň 2016.
- WASKOVÁ, Eva, *Plzeň jako železniční uzel*, Západočeský historický sborník 1, 1995, s. 103–118.
- WINKELBAUER, Thomas (ed.), *Vom Lebenslauf zur Biographie. Geschichte, Quellen und Probleme der historischen Biographik und Autobiographik*, Horn-Waidhofen an der Thaya 2000.

Inventáře archivních fondů:

- BĚLOHLÁVEK, Miloslav, *Augustin Soukup (1904) 1938–1956. Inventář*, Archiv města Plzně, Plzeň 1982.
- BĚLOHLÁVEK, Miloslav, *Josef Hodek. Výstřižky kritik jeho díla 1926–1948. Inventář*, Archiv města Plzně, Plzeň 1976.
- DOBRÁ, Hana, *Karel Šilpoch (1878–1939). Inventář*, Archiv města Plzně, Plzeň 1998.
- DOUŠA, Jaroslav, *Engelbert Kučera (1912–1967). Inventář*, Archiv města Plzně, Plzeň 1979.
- PŠEIDOVÁ, Ilona, *Marie Tauerová (1896–1981). Soupis osobního fondu*, Literární archiv Památníku národního písemnictví, Praha 1995.
- SAMŠIŇÁK, Karel, *Josef Hodek (1888–1973). Soupis osobního fondu*, Literární archiv Památníku národního písemnictví, Praha 1991.

Internetové zdroje:

<http://castlegarden.org> – Castle Garden. America's First Immigration Center.

<http://digi.ceskearchivy.cz> – Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni.

<http://is.cuni.cz/webapps/archiv> – Digitalizační projekt Studenti pražských univerzit 1882–1945.

<http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/> – Archivní katalog Archivu hlavního města Prahy.

<http://portafontium.cz> – Bavorsko-česká síť zpřístupňující digitální historické prameny.

<http://vademecum.soalitomerice.cz/> – Digitální archiv Státního oblastního archivu v Litoměřicích.

Seznam zkratek

- a.s. – akciová společnost
AMP – Archiv města Plzně
c. – circa
c. a k. – císařský a královský
č. – číslo
čp. – číslo popisné
ČVUT – České vysoké učení technické
Dr. – doktor
ed. – editor
edd. – editoři
FF – Filozofická fakulta
fol. – folio
h., hod. – hodina
inv. č. – inventární číslo
JU – Jihočeská univerzita
JUDr. – doktor práv
kart. – karton
kol. – kolektiv
KSČ – Komunistická strana Československa
kupř. – kupříkladu
l. – letech
min. – minut
MZK – Minulostí západočeského kraje
např. – například
nar. – narozen, narozena
NMP – Národopisné muzeum Plzeňska
P. – páter
pag. – pagina
PedF – Pedagogická fakulta
PhC. – kandidát filozofie
PhDr. – doktor filozofie

PNP – Památník národního písemnictví
PP – písemná pozůstalost
r – recto
r. – rok, roku
resp. – respektive
roč. – ročník
roz. – rozená
s. – strana
sign. – signatura
SKIP – Svaz knihovníků a informačních pracovníků
SOA – Státní oblastní archiv
srov. – srovnej
sv. – svatý
sv. – svazek
TGM – Tomáš Garrigue Masaryk
tzv. – takzvaný
ÚA PVH – Ústav archivnictví a pomocných věd historických
UK – Univerzita Karlova
v – verso
ZHS – Západočeský historický sborník

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Soupis vzpomínek a pamětí

Příloha č. 2 – Tabulka s přehledem údajů o autorech pramenů

Příloha č. 3 – Tabulka s přehledem údajů o jednotlivých dílech

Příloha č. 4 – Tabulka srovnávající jednotlivá díla

Příloha č. 5 – Grafické přehledy

- 5. I Způsob sepsání děl
- 5. II Stav zachování
- 5. III Zakončení
- 5. IV Věnování

Příloha č. 6 – Ukázky rukopisů

- 6. I Tomáš Bézek, popis Petrohradu
- 6. II Václav Kopp, válečné poměry
- 6. III Rudolf Sofron, představení rodičů
- 6. IV Josef Tocháček, odjezd na vojenské cvičení

Příloha č. 7 – Ukázky ilustrací a příloh

- 7. I Josef Hodek, vlastní portrét
- 7. II Josef Hodek, kresba krajiny a zápis o počasí z roku 1940
- 7. III Karel Šilpoch, kresby s tematikou Plzně
- 7. IV František Kříž, vložené pohlednice – plzeňské náměstí Republiky

Příloha č. 8 – Plán města Plzně z roku 1891

Příloha č. 9 – Pharusův plán královského města Plzně z roku 1903 (výřez)

Přílohy

Příloha č. 1 – Soupis vzpomínek a pamětí

Stručný přehled jednotlivých děl, jehož účelem je shrnout informace o jejich vzhledu, obsahu a autorech.⁵⁸⁴

1.

Autorka: LAURA TEISSELOVÁ-LEISSOVÁ (1843–1909) – v domácnosti

Název: „*Paměti mého rodu*“

Uložení: NMP, Teisslerová Laura, inv. č. 52467

Vzhled: volné listy průklepového papíru, nelinkované, psáno po jedné straně, uloženo v papírových deskách kvartového formátu, strojopis

Počet stran: 62

Jazyk: čeština, němčina (marginálně)

Sepsáno: 11. listopadu 1890 – 12. září 1906

Text se zabývá lety: přibližně 1743–1877

Popis: opis původního díla sestavený ze dvou lehce odlišných verzí, paralelně uváděny obě až do s. 28, kdy text prvního exempláře končí, dochováno kompletně a ukončeno, na úvod začleněny jmenné a místní rejstříky a rovněž genealogické přehledy, souvislý text, nerozčleněn na kapitoly, datace v úvodu a na konci práce

Témata: předci, rodinná historie, osobní život

Další díla: „*Deník Laury Teisslerové*“ a „*Rodinné zápisky Laury Teisslerové z let 1866–1873*“

---

⁵⁸⁴ Sestaveno na základě údajů obsažených ve zkoumaných pramenech a matričních knihách.

2.

Autor: JOSEF HODEK (1888–1973) – učitel, malíř a grafik

Název: „*Všecko a snad přec jen nic*“

Uložení: AMP, Hodek Josef, sign. 36a391, inv. č. 37213

Vzhled: kniha záměrně stylizovaná do podoby starých manuskriptů (ručně vyráběný papír, slepotisková vazba, kovové přezky, ozdobné iniciály u jednotlivých zápisů), na jejím hřbetě zlatě nadepsáno tiskacím písmem „*Všecko a nic*“ a doplněn rok 1921, uložena v plechové krabici vyrobené na míru, na ní ilustrace andělů a uprostřed vystouplý motiv ukřižovaného Ježíše, opatřena přezkou, listy zhruba kvartového formátu, papír nelinkovaný, popsany po obou stranách, rukopis

Počet stran: 806

Jazyk: čeština

Sepsáno: 1921 – 7. března 1971

Text se zabývá lety: (1888) 1921–1971

Popis: originál, dochováno kompletně, ukončeno, v textu zpočátku převažuje vlastní abstraktní próza autora a přepisy děl cizích básníků, zápisy však postupně přecházejí v rodinnou kroniku, kniha je bohatě prokládána ilustracemi a rozdělena zdobenými nadpisy na drobnější kapitoly, psáno chronologicky (průběžně uváděna datace)

Témata: oslava žen, rodina (manželka a syn), vlastní život, umělecká tvorba, proměny počasí a koloběh ročních období, v menší míře hodnocení politických událostí

Další díla: „*O sobě*“ a drobné pamětní texty (vzpomínky autora na učitele nebo malíře Josefa Váchala), zápisníky z let 1931, 1952–1956, 1958–1967

Vydáno: Josef HODEK, *Všecko a snad přec jen nic. Básně veršem i prosa, kresby a rytiny*, Plzeň 2012²

3.

Autorka: LUISA PERNEROVÁ-ZYKMUNDOVÁ (1867–1947) – v domácnosti, obchodnice

Název: „Rodinné vzpomínky I“, „Několik kapitol z rodinné kroniky“, „Rodinné vzpomínky II“, „Kronika rodu Pernerů I–II“

Uložení: AMP, Rodinný archiv Pernerů a Zykmondů, sign. 6f130–6f132, 2f51, 2f52

Vzhled: tři zápisníky malého formátu s tvrdými deskami, zápisy po obou stranách u prvních dvou sešitů na linkovaném a u posledního na čtverečkovaném papíře, rukopis, obsah později přepsán do dvou knih kvartového formátu, nelinkovaný papír, psáno po jedné straně, strojopis

Počet stran: 443 (rukopis), 221 (strojopisný přepis)

Jazyk: čeština

Sepsáno: asi 1924 – květen 1946 (zápisníky), červen 1942 („Kronika“)

Text se zabývá lety: přibližně 1702–1946

Popis: originál, dochováno kompletně, v případě „Kroniky“ ukončeno, zápisy v sešitech ovšem bez jasného zakončení, přílohy se nevyskytují, v případě zápisníků text členěn na kapitoly označované římskými číslicemi, u „Kroniky“ jednotlivé oddíly opatřeny nadpisy, datováno sporadicky a pouze v případě zápisníků, na úvod „Kroniky“ začleněno věnování synovi

Témata: osudy předků a blízkých, popis dětských vzpomínek a zážitků autorky, každodenní život, proměny Plzně

Další díla: vzpomínky „Naše ulice“

Vydáno: Miloslav BĚLOHLÁVEK (ed.), *Vzpomínky na starou Plzeň*, Plzeň 2000, s. 179–190 (publikovány pouze zápisy týkající se popisu Plzně a místních zvyků)

4.

Autor: EDUARD PITLÍK (1882–1946) – inkasista v Živnobance

Název: „*Rodinné paměti Eduarda Pitlíka*“ a „*Vzpomínky na starou Plzeň Eduarda Pitlíka*“

Uložení: NMP, Pitlík Eduard, inv. č. 39244, 39245

Vzhled: volné listy papíru zhruba osmerkového formátu, nelinkovaný papír popsany vždy pouze po jedné straně (z druhé strany otištěny bankovní formuláře), rukopis, uschováno v papírových obálkách

Počet stran: 68

Jazyk: čeština

Sepsáno: po 1. listopadu 1930

Text se zabývá lety: přibližně 1820–1930 (zvláště konec osmdesátých let 19. století – počátek 20. století)

Popis: originál, ale jedná se pouze o náčrt, dochováno zřejmě kompletně, bez jasného zakončení, přílohy chybí, značně torzovitý charakter zápisů bez rozdělování na kapitoly, datace se nevyskytuje

Témata: rodina, vzpomínky na mládí, vzhled Plzně, popis dominant města (náměstí, staré domy, chrám sv. Bartoloměje, kašny)

5.

Autor: KAREL ŠILPOCH (1878–1946) – vrchní inspektor státních drah

Název: „*Rodinná kronika I–V*“

Uložení: AMP, Šilpoch Karel, sign. LP 1129/4, 1129/5, 1130/1–1130/3

Vzhled: pět knih středního formátu, ručně svázané v napodobenině kůže, na hřbetu každé z nich vyraženo zlatým písmem „*K. Šilpoch Rodinná kronika*“ a přidáno číslo dílu, text psán oboustranně na nelinkovaném papíře, rukopis

Počet stran: 3106

Jazyk: čeština

Sepsáno: 14. července 1938 – 28. června 1939

Text se zabývá lety: přibližně 1810–1939

Popis: originál, dochováno kompletně, ukončeno, text rozdělen do pěti knih a dále do kapitol, prokládán vlastnoručními kresbami autora, pohlednicemi, fotografiemi a plánky, na konci každé knihy začleněn přehledný obsah společně se seznamem ilustrací a vložených fotografií, všechny kapitoly v závěru pečlivě datovány, věnováno manželce a potomkům

Témata: dětství a dospívání, vlastní osudy, rodinný život (manželka, děti), širší okruh příbuzných

Další díla: „*Z ovzduší okřídleného kola. Veselé, vážné i smutné črty ze života železničářů I–II*“, „*Vzpomínky na první světovou válku I–XII*“ a „*Anekdoty, vtipy a lidová rčení z doby světové války 1914–1918*“

6.

Autor: JOSEF TOCHÁČEK (1907 – po 1986) – vystudovaný právník, soudce, po roce 1948 pomocný dělník a úředník

Název: „*Vzpomínky I/1–I/3. Moje léta učňovská*“, „*Vzpomínky 4*“

Uložení: AMP, Rodinný archiv Tocháčků, sign. LP 1308, LP 1318

Vzhled: dvě knihy a volné nesvázané listy zhruba kvartového formátu, nelinkovaný papír, psáno po obou stranách, strojopis, rukopis minimálně (pouze u poslední části vzpomínek)

Počet stran: 1171

Jazyk: čeština, němčina (marginálně)

Sepsáno: 1935 – 1. ledna 1943

Text se zabývá lety: 1923–1942

Popis: originál, dochováno kompletně, ukončeno, v závěru má práce spíše charakter konceptu, první dva díly svázané do knih, zbývající části ponechány na volných listech papíru, vše dále rozděleno do rozsáhlejších kapitol, na jejich úvod zakomponovány drobné ilustrace v podobně nalepených částí pohlednic s tematikou přírody a měst, součástí textu rovněž opisy korespondence, básní, novinových článků a dalších dokumentů, fotografie uchovávány zpočátku v samostatných knihách, od třetího dílu „*Vzpomínek*“ začleňovány přímo do textu, datace na začátku prvních tří částí a na konci čtvrtého dílu

Témata: osobní život, zážitky a zájmy autora, prostředí Plzně

Další díla: soubor krátkých vlastnoručních životopisů z let 1954, 1965, 1966 a 1967

7.

Autor: TOMÁŠ BÉZEK (1861–1943) – učitel, ředitel měšťanské školy

Název: „*Vzpomínky z mého života v Plzni od r. 1873 do 1937*“

Uložení: NMP, Bézek Tomáš, inv. č. 29486

Vzhled: volné listy papíru zhruba osmerkového formátu, nelinkované, popsané pouze z jedné strany, vše uloženo v papírové obálce, rukopis

Počet stran: 48

Jazyk: čeština

Sepsáno: 3. ledna 1937 (počátek)

Text se zabývá lety: 1873–1937

Popis: originál, jedná se pravděpodobně o koncept či první náčrt, dochováno kompletně, bez jasného zakončení, přílohy chybí, text rozdělen občasnými nadpisy na menší tematické oddíly, datace začleněna pouze na úvod díla

Témata: vlastní život, veřejná činnost, popis Plzně, každodennost, společenské dění ve městě

8.

Autor: VÁCLAV KOPP (1876–1951), učitel, ředitel měšťanské školy, člen městského zastupitelstva v Plzni

Název: „*Kronika rodu Koppů*“

Uložení: AMP, Kopp Václav, kart. 430

Vzhled: volné listy nelinkovaného papíru většinou kvartového formátu, psáno oboustranně, převážně rukopis, strojopis asi 1/6 díla

Počet stran: 594 (navíc ještě ojediněle vložené strany označované písmeny abecedy)

Jazyk: čeština

Sepsáno: 3. ledna 1941 – 23. září 1950

Text se zabývá lety: přibližně 1870–1950

Popis: originál, dochováno kompletně, neukončeno, text zvláště v závěru prokládán vlepenými novinovými výstřižky, fotografiemi a dopisy, rozdělen do šesti oddílů (I. Hůrky, II. Vlastní rodinná kronika, III. Jak jsem žil, IV. Za Československé republiky, V. „dokončení rodiny“, VI. Zcela sám) a dále členěn do kapitol, všechny zápisy pečlivě datovány, věnováno synovi a potomkům

Témata: předci, rodina (manželka a syn), osobní život, každodennost a aktuální politické události hlavně z období světových válek

9.

Autor: FRANTIŠEK KRÍŽ (1880–1968) – úředník, ústřední ředitel města Plzně

Název díla: „*Moje cesta životem I–XXX*“ (relevantní zvláště díly I–V, XI–XIV a XIX)

Uložení: AMP, Kríž František, JUDr., sign. 5c157–5c172, 5d166–5d179

Vzhled: převážně knihy většího formátu, díl XIX potom tvořen jednotlivými volnými listy uloženými v tmavých deskách a převázanými látkovými tkanicemi, ve všech případech nelinkovaný papír, popsáný po obou stranách, rukopis

Počet stran: přes 6400 (oddíly I–V, XI–XIV a XIX) – ojedinele vložené strany označované písmeny abecedy

Jazyk: čeština

Sepsáno: 12. prosince 1942 – 26. října 1962

Text se zabývá lety: přibližně 1815–1962

Popis: originál, dochováno kompletně, ukončeno, jednotlivé knihy v závěru doplněny obsahem a seznamem příloh, text dále rozdělen na delší kapitoly opatřené daty sepsání a prokládán fotografiemi, korespondencí a dokumenty (křestní i oddací listy, úmrtní oznámení), další doklady a fotografie tvoří obsah zbývajících knih (např. XV–XVIII, XX–XXX), věnováno vnukovi

Témata: předci, rodina, vlastní život (dětství, mládí a kariérní postup), popis Plzně, zákulisí vedení města, společenský život a každodennost především v době druhé světové války, pobyt v Buchenwaldu, politický vývoj země

10.

Autor: JOSEF KŮS (1905–1980 [?]) – slévač, strojník

Název: „*Vzpomínky a plzeňské události okolo dvou světových válek*“

Uložení: SOA Plzeň, PP Kůs, kart. 1

Vzhled: volné listy papíru kvartového formátu, nelinkovaný papír, popsány pouze po jedné straně, uloženo v papírových deskách, strojopis

Počet stran: 181

Jazyk: čeština

Sepsáno: červen 1945 (dokončení)

Text se zabývá lety: 1908–1945

Popis: kopie, dochováno kompletně, ukončeno, bez příloh, text nerozdělen na kapitoly, datace uvedena v závěru

Témata: rodiče, dětství, první vzpomínky, popis města, každodennost, situace v Plzni v době obou světových válek

11.

Autor: AUGUSTIN SOUKUP (1898–1977) – úředník, obchodník, organizátor a propagátor sportu, rozhodčí

Název: „*Okolo sportů v životě Gusty Soukupa I–V*“

Uložení: AMP, Soukup Augustin, kart. 667

Vzhled: volné listy nelinkovaného papíru, kvartový formát, popsáno pouze po jedné straně, uloženo v papírových deskách opatřených výrazným nadpisem s názvem díla, strojopis, v závěru několik stránek rukopisně

Počet stran: 53

Jazyk: čeština

Sepsáno: závěr roku 1946 – únor 1967

Text se zabývá lety: přibližně 1904–1967

Popis: originál, dochováno kompletně, ukončeno, bez příloh, ve fondu se však nachází zvláště řada novinových výstřížků, dokumentů a doprovodných fotografií vztahujících se ke sportovnímu životu autora, rozděleno do pěti oddílů a dále drobnými nadpisy podle let a sportovních odvětví, na úvod přiložen obsah práce s indexem jednotlivých sportů, datováno sporadicky, především v závěru jednotlivých částí

Témata: sportovní disciplíny a rozvoj sportu v Plzni, vlastní život a osudy autora (ve spojení s jeho sportovní činností a úspěchy)

12.

Autor: LADISLAV LÁBEK (1882–1970) – obchodník, vlastivědný a muzejní pracovník

Název: „*Můj život I–III*“

Uložení: AMP, Lábek Ladislav, sign. 32e68–32e70

Vzhled: volné stránky z pevného papíru uložené ve třech tvrdých žlutých deskách menšího formátu svázaných látkovými stuhami, nelinkované stránky, strojopis, v menší míře rukopis (u popisků)

Počet stran: 138

Jazyk: čeština

Sepsáno: 17. října 1949 – 1950

Text se zabývá lety: 1877–1914

Popis: kopie originálu, dochováno kompletně, ukončeno, text ojediněle prokládán fotografiemi, letáky a kresbami, rozdělen na tři části a následně do kapitol, datace v úvodu, věnováno manželce

Témata: dětství, mládí, rodina, osobní život (první pracovní zkušenosti, pobyt v Praze, počátky sběratelství a budování Národopisného muzea Plzeňska)

Další díla: zápisníky z let 1900–1962

Vydáno: Miloslav BĚLOHLÁVEK (ed.), *Vzpomínky na starou Plzeň*, Plzeň 2000, s. 146–178 (publikovány pouze části týkající se Plzně)

13.

Autor: AUGUSTIN ŠÍP (1885–1958) – advokát, sokolský funkcionář, politik (náměstek starosty města Plzně, poslanec Prozatímního a Ústavodárného Národního shromáždění)

Název: „*Paměti I–III*“

Uložení: AMP, Šíp Augustin, sign. 322/1–322/3

Vzhled: volné listy kvartového formátu, nelinkovaný papír popsaný po jedné straně, uloženo v papírových obalech opatřených nadpisy s názvy jednotlivých částí, zachováno několik verzí, v nichž se střídá rukopis se strojopisem

Počet stran: 626 (navíc ojediněle vložené strany označené písmeny abecedy)

Jazyk: čeština

Sepsáno: 9. června 1951 – 1952 [?]

Text se zabývá lety: přibližně 1885–1945

Popis: originál, nedochováno kompletně (chybí část IV), ukončeno, prokládáno novinovými výstřižky a do textu zařazeny i některé autorovy básně, dílo původně rozděleno na čtyři části (I. Lehr-und Wanderjahre, II. Mužná léta, III. V moci hákového kříže, IV. Po osvobození – Na sklonu k stáří) a následně dále rozčleněno na kapitoly, na úvod každého oddílu zařazen list papíru s obsahem, datace uvedena pouze na začátku první části

Témata: rodiče, dětství, vlastní osudy (studium, zaměstnání, sokolská činnost), popis města, velké historické události, pobyt v Buchenwaldu

14.

Autor: RUDOLF SOFRON (1887–1958) – úředník berní správy, sokolský funkcionář

Název: „*Mé paměti I–III*“

Uložení: AMP, Sofron Rudolf, kart. 689, inv. č. 346/1–346/3

Vzhled: tři kroužkové bloky velkého formátu, nelinkovaný papír, popsány pouze po jedné straně, rukopis

Počet stran: 152

Jazyk: čeština

Sepsáno: květen nebo červen 1957 (počátek)

Text se zabývá lety: přibližně 1887–1923 (1956)

Popis: spíše náčrt, dochováno zřejmě kompletně, neukončeno, bez příloh, text dále rozdělen do drobnějších kapitol (přibližně od první čtvrtiny označovány nadpisy podle jednotlivých probíraných let), nedatováno

Témata: rodina, rodiče, dětství, vlastní život (studium, první pracovní zkušenosti), situace v Plzni, každodennost

Další díla: soubor deníků z let 1911–1914, 1927–1929 a 1944–1958, samostatný krátký životopis z dubna 1954

15.

Autor: ENGELBERT KUČERA (1889–1967) – úředník v Okresní nemocenské pojišťovně

Název: „*Životopis I–II*“

Uložení: AMP, Kučera Engelbert, sign. 406/7, 406/8

Vzhled: volné listy nelinkovaného papíru uložené v papírových deskách kvartového formátu, popsáno po jedné straně, strojopis

Počet stran: 249

Jazyk: čeština

Sepsáno: 1966 – 26. března 1967 (dokončení)

Text se zabývá lety: přibližně 1889–1967

Popis: originál, dochováno kompletně, ukončeno, text rozčleněný do dvou částí označených podtituly I. Od narození do konce Protektorátu, II. Od května 1945, bez dalšího dělení na kapitoly, přílohy se v rámci textu nevyskytují, součástí fondu je však rozsáhlý soubor novinových výstřížků z let 1912–1965, datace v závěru

Témata: vlastní život (politická činnost v Rusku i v Čechách, veřejné angažování), popis města, velké politické události (zejména druhá světová válka), každodennost a různé zajímavosti ze společenského dění

16.

Autorka: MARIE TAUEROVÁ (1896–1981) – knihovnice, sochařka, překladatelka z perštiny a arabštiny

Název: „*Má Plzeň I–V*“

Uložení: AMP, Tauerová Marie, kart. 637, inv. č. 90b

Vzhled: jednotlivé listy kvartového formátu, uloženo v papírových deskách, nelinkovaný papír, popsáný pouze po jedné straně, strojopis

Počet stran: 215

Jazyk: čeština

Sepsáno: říjen 1971 – 28. září 1980

Text se zabývá lety: přibližně 1896–1912

Popis: kopie, dochováno kompletně, ukončeno, pouze text, bez příloh, rozděleno do pěti oddílů (I. U Škodů, II. S nákupní taškou v Plzni před sedmdesáti léty, III. Z říše Morseových značek, IV. Jak žila Plzeň a my v ní na počátku 20. století, V. U dědečka), datace uvedena na konci jednotlivých částí (s výjimkou čtvrté), první dvě části opatřeny věnováním rodičům a tetě

Témata: dětství, rodina, rodiče, popis Plzně, proměny města, každodenní život, osobní vzpomínky (rodný dům, studium)

Další díla: krátký vlastnoruční životopis z 31. května 1976 a paměti nazvané „*Mé Chodsko*“ (I. V chodském mlýně starodávném, II. Na staré dědičné poště v Klencí, III. Postiliónská trubka vzpomíná, IV. Moje vzpomínky na J. Š. Baara, V. Knihovna ve starém mlýně) a „*V Mariánských Lázních na přelomu 19. a 20. století*“

Vydáno: Miloslav BĚLOHLÁVEK (ed.), *Vzpomínky na starou Plzeň*, Plzeň 2000, s. 191–204 (publikována pouze část týkající se popisu Plzně)

17.

Autor: ZBYNĚK TICHÝ (1922–1995 [?]) – architekt

Název: „*Kronika naší rodiny v Plzni*“

Uložení: SOA Plzeň, PP Tichý, kart. 1

Vzhled: volné listy kvartového formátu, psáno po jedné straně na nelinkovaném papíře, dříve pravděpodobně založeno do desek s kroužkovou vazbou (stopy po proděravění), strojopis, rukopis pouze u popisků

Počet stran: 126

Jazyk: čeština

Sepsáno: (1976) 1978 – 1990 [?]

Text se zabývá lety: především 1861–1971

Popis: originál, dochováno zřejmě kompletně, neukončeno, do textu v podobě příloh začleněny různé osobní doklady, dopisy, novinové články, fotografie a rodokmeny, dále rozděleno do drobných kapitol opatřených nadpisy, součástí díla jsou i dodatečně vkládané doplňkové pasáže a části výpovědí dalších rodinných příslušníků (vyprávění otce, sestry, švagra), datace v úvodu, věnováno vnoučatům a dětem

Témata: předci, rodina, dětství a první vzpomínky, popis Plzně, každodennost, prožitek druhé světové války

Příloha č. 2 – Tabulka s přehledem údajů o autorech pramenů⁵⁸⁵

Autor	Životopisná data	Povolání
Tomáš Bézek	1861–1943	učitel, ředitel měšťanské školy
Josef Hodek	1888–1973	učitel, malíř, grafik
Václav Kopp	1876–1951	učitel, ředitel měšťanské školy, regionální politik
František Kříž	1880–1968	úředník, ústřední ředitel města Plzně
Engelbert Kučera	1889–1967	úředník v pojišťovně
Josef Kůs	1905 – 1980 [?]	slévač, strojník
Ladislav Lábek	1882–1970	obchodník, vlastivědný a muzejní pracovník
Luisa Pernerová- Zykmundová	1867–1947	obchodnice, v domácnosti
Eduard Pitlík	1882–1946	inkasista v Živnobance
Rudolf Sofron	1887–1958	úředník berní správy, sokolský funkcionář
Augustin Soukup	1898–1977	organizátor sportu, rozhodčí, obchodník a úředník
Karel Šilpoch	1878–1946	vrchní inspektor státních drah
Augustin Šíp	1885–1958	advokát, sokolský funkcionář, politik
Marie Tauerová	1896–1981	knihovnice, sochařka, překladatelka z perštiny a arabštiny
Laura Teisslerová- Leissová	1843–1909	v domácnosti
Zbyněk Tichý	1922–1995 [?]	architekt
Josef Tocháček	1907 – po 1986	soudce

⁵⁸⁵ Sestaveno na základě informací obsažených v jednotlivých pramenech a matričních knihách.

Příloha č. 3 – Tabulka s přehledem údajů o jednotlivých dílech⁵⁸⁶

Autor	Název hlavního díla	Datum sepsání
Tomáš Bézek	<i>„Vzpomínky z mého života v Plzni od r. 1873 do 1937“</i>	1937
Josef Hodek	<i>„Všecko a snad přec jen nic“</i>	1921–1971
Václav Kopp	<i>„Kronika rodu Koppů“</i>	1941–1950
František Kříž	<i>„Moje cesta životem I–V, XI–XIV, XIX“</i>	1942–1962
Engelbert Kučera	<i>„Životopis I–II“</i>	1966–1967
Josef Kůs	<i>„Vzpomínky a plzeňské události okolo dvou světových válek“</i>	1945
Ladislav Lábek	<i>„Můj život I–III“</i>	1949–1950
Luisa Pernerová-Zykmundová	<i>„Kronika rodu Pernerů I, II“</i>	1942
Eduard Pitlík	<i>„Rodinné paměti“, „Vzpomínky na starou Plzeň“</i>	1931 [?]
Rudolf Sofron	<i>„Mé paměti I–III“</i>	1957
Augustin Soukup	<i>„Okolo sportů v životě Gusty Soukupa I–V“</i>	1946–1967
Karel Šilpoch	<i>„Rodinná kronika I–V“</i>	1938–1939
Augustin Šíp	<i>„Paměti I–III“</i>	1951–1952 [?]
Marie Tauerová	<i>„Má Plzeň I–V“</i>	1971–1980
Laura Teisslerová-Leissová	<i>„Paměti mého rodu“</i>	1890–1906
Zbyněk Tichý	<i>„Kronika naší rodiny v Plzni“</i>	(1976) 1978–1990 [?]
Josef Tocháček	<i>„Vzpomínky I/1–3. Moje léta učňovská“, „Vzpomínky 4“</i>	1935–1943

⁵⁸⁶ Sestaveno na základě informací obsažených v jednotlivých pramenech.

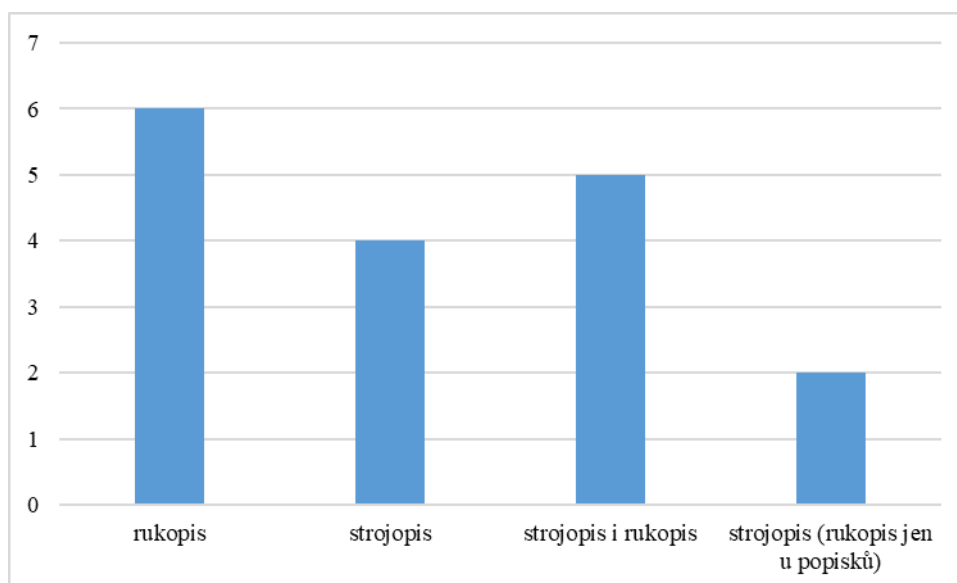
Příloha č. 4 – Tabulka srovnávající jednotlivá díla⁵⁸⁷

Autor	Vzhled	Množství
Tomáš Bézek	volné listy v papírové obálce	48 s.
Josef Hodek	kniha	806 s.
Václav Kopp	volné listy	594 s.
František Kříž	knihy a volné listy v deskách	přes 6400 s.
Engelbert Kučera	volné listy v papírových deskách	249 s.
Josef Kůs	volné listy v papírových deskách	181 s.
Ladislav Lábek	volné listy v papírových deskách	138 s.
Luisa Pernerová-Zykmundová	dvě knihy	221 s.
Eduard Pitlík	volné listy ve dvou papírových obálkách	68 s.
Rudolf Sofron	tři kroužkové bloky	152 s.
Augustin Soukup	volné listy v papírových deskách	53 s.
Karel Šilpoch	pět knih	3106 s.
Augustin Šíp	volné listy v papírových obalech	626 s.
Marie Tauerová	volné listy v papírových deskách	215 s.
Laura Teisslerová-Leissová	volné listy v papírových deskách	62 s.
Zbyněk Tichý	volné listy (dříve v deskách)	126 s.
Josef Tocháček	dvě knihy a volné listy	1171 s.

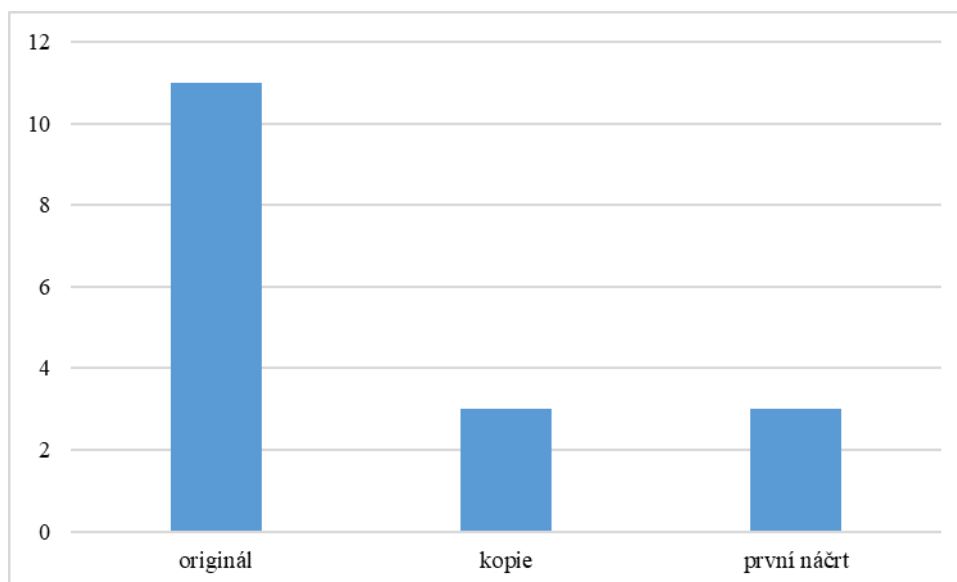
⁵⁸⁷ Sestaveno na základě rozboru jednotlivých pramenů.

Příloha č. 5 – Grafické přehledy⁵⁸⁸

5. I Způsob sepsání děl

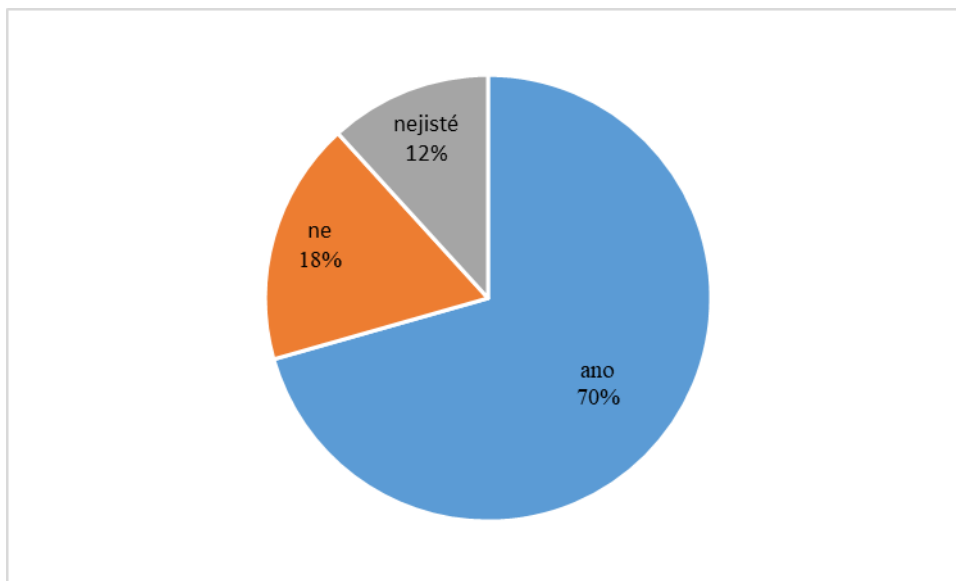

5. II Stav zachování

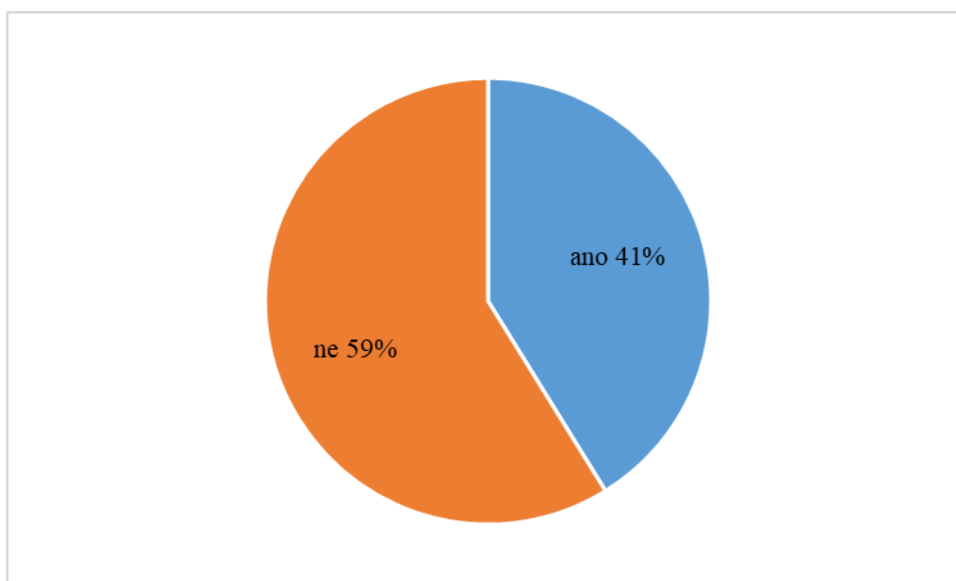

⁵⁸⁸ Sestaveny na základě údajů zjištěných při rozboru jednotlivých pramenů.

5. III Zakončení

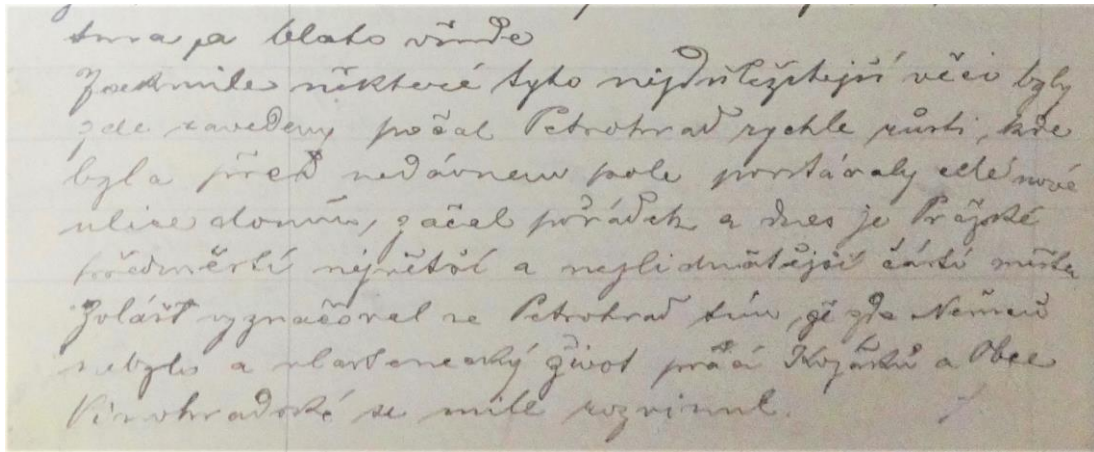
5. IV Věnování

Příloha č. 6 – Ukázky rukopisů

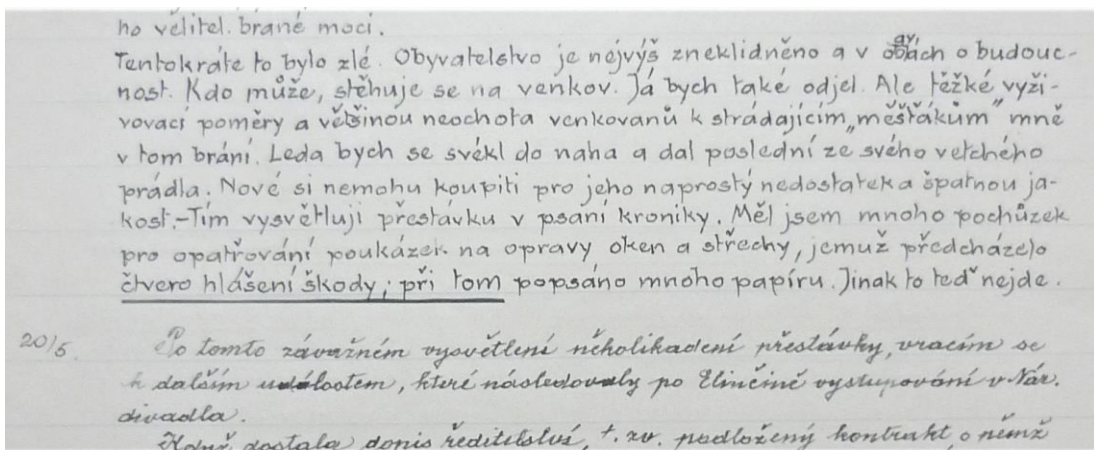
6. I Tomáš Bézek, popis Petrohradu

(NMP, Bézek T., Vzpomínky, s. 16)

6. II Václav Kopp, válečné poměry – ukázka odlišného písma vsuvek

(AMP, Kopp V., Kronika, s. 185)

6. III Rudolf Sofron, představení rodičů

(AMP, Rodinný archiv Sofronů, Mé paměti I, s. 1)

Moji rodičové byli:

a.) František Sofron, mlynářský v Plkenci č. 77,
syn Viléma Sofrona stárika v Liticích a Bar-
bory roj. Antanové z Plkencí č. 285

b.) Barbora roj. Brunová z Litic, dcera Zuzana
Brunna, mlynářského v Liticích a Markéty roj. Čiči-
lové z Račic. Bláznivá,
otec byl zaměstnán ve mlyně ve Starém

6. IV Josef Tocháček, odjezd na vojenské cvičení – ukázka přepisu korespondence přímo do textu

(AMP, Rodinný archiv Tocháčků, Vzpomínky I/3, s. 881)

domů. Otec sice bručel na mne, že dopis je psán pro můj de-
ník a nikoliv pro něj, ale proč bych nemohl spojití obadva
účely, dělám to tak vždy. Opravdu, jak jsem letos "cvičil",
nejlépe vysvitne z tohoto dopisu, který zde reprodukuji.

Petrovice u Rakovníka.

Dne 12. května 1938.

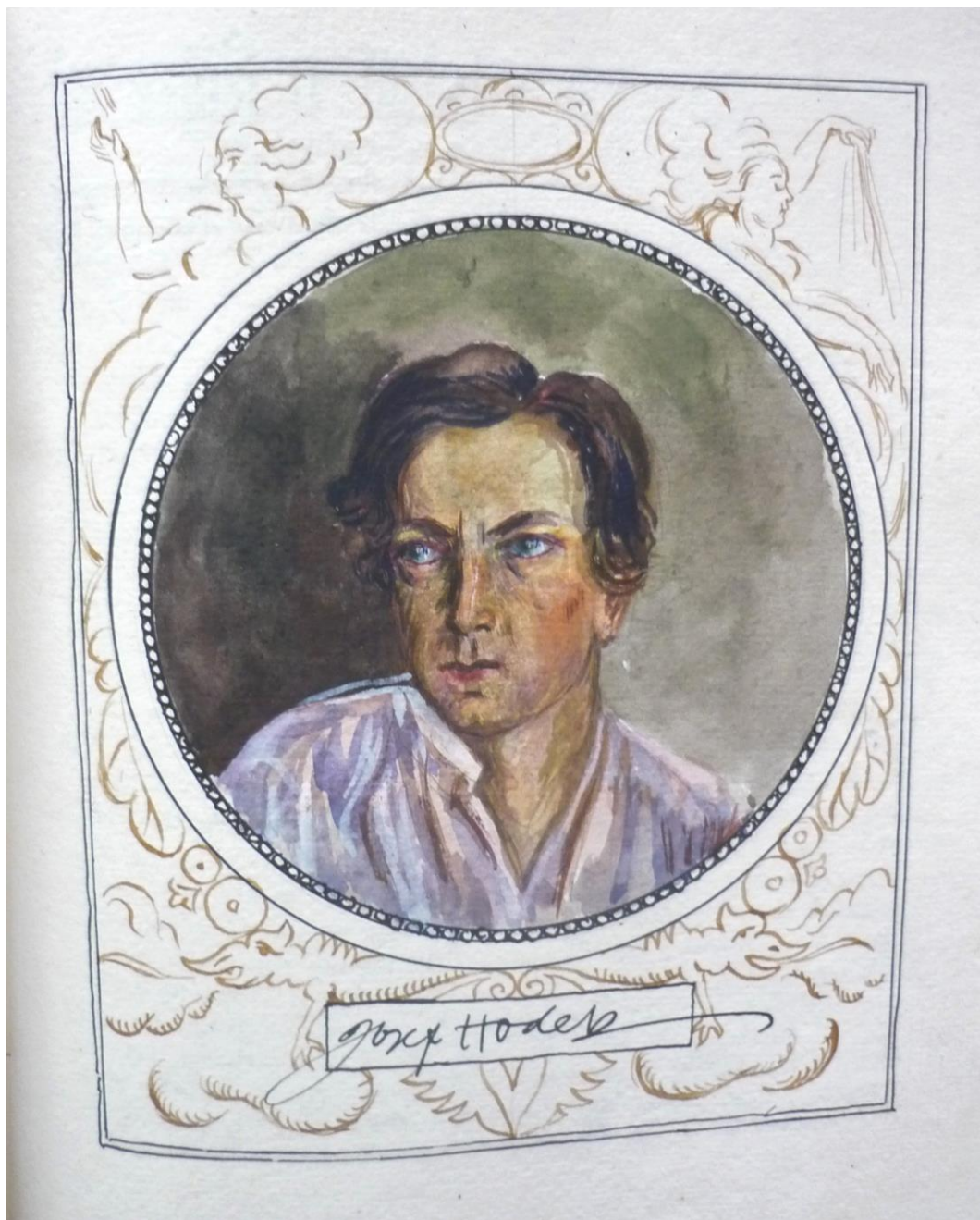
Drazí rodiče!

Tak jsem si letošní vojenské cvičení odbyl v
Petrovicích - v jakési mně dosud neznámé vesnici na Rakov-
nicku. Víte dobře, že než jsem z domova odjížděl, tak jsem
ty Petrovice musel hledati na mapě, ale teď už dobře vím,

Příloha č. 7 – Ukázky ilustrací a příloh

7. I Josef Hodek, vlastní portrét

(AMP, Hodek J., Všecko, s. 72)

7. II Josef Hodek, kresba krajiny a zápis o počasí z roku 1940
(AMP, Hodek J., Všecko, s. 466)

7. III Karel Šilpoch, kresby s tematikou Plzně
(AMP, Šilpoch K., Vzpomínky VII, s. 153)

(AMP, Šilpoch K., Vzpomínky VII, s. 315)

7. IV František Kříž, vložené pohlednice – plzeňské náměstí Republiky
(AMP. Kříž F., sign 5d169, Moje cesta XX)

Východní strana náměstí v roce 1927

Severozápadní část náměstí s morovým sloupem v roce 1935

Příloha č. 8 – Plán města Plzně z roku 1891

(AMP, Sběrka map a plánů, sign. MŠ 100/1, inv. č. 2723/29)

